

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

JUDr. Dalibor Šelleng

Trestní odpovědnost právnických osob

Disertační práce

Školitel: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Studijní program: Teoretické právní vědy

Datum vypracování práce: 22. 6. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 540 895 znaků včetně mezer.

.....

JUDr. Dalibor Šelleng

V Praze dne 22. 6. 2018

Práce reflektuje právní stav ke dni 22. 6. 2018.

Poděkování

Chtěl bych touto cestou poděkovat prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., za vedení mé disertační práce, cenné rady a připomínky, především pak za veškerý čas, který mi věnoval. Dále bych chtěl velmi poděkovat své mamince za celoživotní podporu.

Disertační práce „Trestní odpovědnost právnických osob“ byla zpracována v rámci vědeckého (grantového) projektu „Trestní odpovědnost obchodních společností“ financovaného Grantovou agenturou Univerzity Karlovy v Praze (projekt č. 138417).

Obsah

Úvod	7
1. Obecné aspekty trestní odpovědnosti právnických osob.....	10
1.1. Pojem právnické osoby.....	10
1.2. Historický vývoj trestní odpovědnosti právnických osob v kontinentální Evropě.....	13
1.3. Důvody pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob	17
1.3.1. Rozvoj ekonomiky a činnosti právnických osob v dnešním světě.....	18
1.3.2. Specifické kriminogenní prostředí právnické osoby.....	19
1.3.3. Mezinárodní závazky a doporučení	19
1.3.4. Postavení reálného subjektu.....	27
1.3.5. Nemožnost dovození individuální trestní odpovědnosti.....	29
1.3.6. Nepropracovanost mimotrestních možností.....	31
1.4. Důvody proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.....	32
1.4.1. Právnická osoba je jen fikcí	32
1.4.2. Nezpůsobilost právnické osoby naplnit některé typové znaky trestného činu.....	33
1.4.3. Trestní odpovědnost právnických osob zavádí koncepci kolektivní viny	35
1.4.4. Nevhodnost trestního řešení – trestní právo je prostředkem <i>ultima ratio</i>	37
1.4.5. Přetíženost trestní justice	39
1.4. Kriminalita právnických osob z kriminologického pohledu	40
1.4.1. Význam Edwina Sutherlanda v kriminologickém výzkumu	40
1.4.2. Pozdější kriminologické výzkumy.....	44
1.4.3. Současné teorie kriminality právnických osob	47
1.5. Klasifikace řešení odpovědnosti právnických osob za spáchaný trestný čin	51
2. Právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob v České republice	58
2.1. Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob	58
2.2. Ústavněprávní aspekty trestní odpovědnosti právnické osoby.....	61
2.3. Působnost zákona	71
2.3.1. Časová působnost.....	71
2.3.2. Místní působnost	73
2.3.3. Osobní působnost.....	75
2.3.4. Věcná působnost	79
2.4. Přičitatelnost trestného činu právnické osobě	90
2.4.1. Obecné podmínky přičitatelnosti a současný občanský zákoník	92
2.4.2. K přičitatelnosti trestného činu spáchaného osobou ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby	95

2.4.3. K přičitatelnosti trestného činu spáchaného osobou vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby	97
2.4.5. Možnost právnické osoby zprostit se trestní odpovědnosti	99
2.4.6. K přičitatelnosti trestného činu spáchaného neznámou osobou.....	103
2.4.7. Účastenství a spolupachatelství	104
2.4.8. Zvláštní případy přičitatelnosti podle ustanovení § 8 odst. 4 TOPO	105
2.4.9. Spáchání činu na úkor právnické osoby.....	108
2.5. Koncepce přičitatelnosti	110
2.5.1. Úvodní úvahy	110
2.5.2. Koncepce přičitatelnosti dle TOPO	114
2.5.3. K organizačnímu selhání.....	116
2.5.4. Organizační selhání – dokazování	119
2.5.5. K přičítání zavinění.....	119
2.4.5. Quasi-subjektivní stránka právnické osoby a sankcionování	120
2.5.6. Skutek právnické osoby	121
2.6. Trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby	123
2.6.1. Nástin některých problémů	124
2.6.2. Obecně k řešení problémů	127
2.6.3. Vznik právního nástupce přeměnou.....	127
2.6.4. Vznik právního nástupce nezávisle na přeměně	128
2.6.5. Účel sankcionování	130
2.7. Zánik trestní odpovědnosti právnické osoby	131
3. Zvláštní případy trestní odpovědnosti právnických osob.....	134
3.1. Trestní odpovědnost obchodních společností v koncernech	134
3.1.1. Pojem koncernu	134
3.1.2. Trestní odpovědnost mateřské společnosti za jednání fyzické osoby jednající jménem dceřiné společnosti	135
3.1.3. Trestní odpovědnost vycházející ze vztahů mezi dceřinou a mateřskou společností	140
3.1.4. Trestná činnost právnických osob začleněných do koncernu	145
3.2. Trestní odpovědnost bank.....	148
3.2.1. Pojem banky.....	148
3.2.2. Trestná činnost v bankovním sektoru	149
3.2.3. Role České národní banky	151
3.2.4. Trestní odpovědnost obchodní banky	153
3.3. Trestní odpovědnost družstevních záložen.....	159

3.3.1. Pojem družstevní záložny	159
3.3.2. Specifika trestní odpovědnosti družstevní záložny	160
3.4. Trestní odpovědnost poskytovatelů zdravotních služeb	162
3.4.1. Právní osoba jako poskytovatel zdravotních služeb	162
3.4.2. Trestná činnost poskytovatelů zdravotních služeb	163
3.4.3. Vznik trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotní péče	164
3.5. Trestní odpovědnost politických stran	167
3.5.1. Právní postavení politických stran	167
3.5.2. Fenomenologie kriminality politických stran	168
3.5.3. Vznik trestní odpovědnosti politických stran	170
3.5.4. K rozsahu podmínek přičitatelnosti	171
3.5.5. Jednání fyzické osoby – člena Parlamentu ČR	172
3.5.6. Přičítání jednání nečlenů strany	175
3.5.7. Trestní soud nebo Nejvyšší správní soud?	175
3.5.8. Přejedání trestní odpovědnosti na právního nástupce	177
3.5.9. K některým aspektům sankcionování politických stran	177
3.6. Trestní odpovědnost církví a náboženských společností	179
3.7. Trestní odpovědnost odborových organizací	181
4. Trestněprávní compliance	184
4.1. Pojem compliance	184
4.2. Compliance – právní povinnost, nebo možnost?	185
4.3. Obsah compliance	187
4.4. Implementace compliance	192
4.5. Interní vyšetřování	194
4.5.1. Význam interního vyšetřování	195
4.5.2. Průběh	196
4.5.3. Vztah k trestnímu řízení	197
4.5.4. Dokazování	201
Závěr	206
Použité zdroje	209
Seznam zkratk	227
Abstrakt	229
Klíčová slova	231
Abstract	232
Keywords	234

Úvod

Není pochyb o tom, že v současném světě jsou právnické osoby tažnou silou pokroku lidstva. Lidé jejich prostřednictvím dosahující svých cílů, přičemž rozmach a vzrůstající vliv právnických osob v důsledku sílící industrializace a globalizace světa je nepopiratelný. Se vzrůstajícím vlivem a mocí však ruku v ruce přichází i vzrůstající míra sociální zodpovědnosti. Na to pak reaguje zákonodárce, který stále přichází s novými právními nástroji, kterými tuto zodpovědnost po právní stránce upravuje a tím i ovlivňuje činnost právnických osob.

Na rozdíl od USA, kde se první případy uplatňování trestní odpovědnosti vůči právnickým osobám objevily již v 19. století a do dnešní doby tam docházelo k nepřetržitému vývoji této odpovědnostní formy, v moderních dějinách evropského kontinentu zůstávala trestní odpovědnost poslední základní odpovědnostní formou (vedle odpovědnosti ústavní, správní a civilní), jejíž nositelkou nemohla být právnická osoba. Když však v sedmdesátých letech minulého století nizozemský zákonodárce uzákonil trestní odpovědnost vztahující se i na právnické osoby, bylo pouhou otázkou času, kdy se diskuse na toto téma budou vést i ve zbytku kontinentální Evropy a konečně, kdy i ostatní státy začnou umožňovat trestní postih korporací.

Jednou z posledních zemí Evropské unie, které trestní odpovědnost právnických osob do svého trestního řádu nezakotvily, byla Česká republika. Po mnoha letech diskusí jak na úrovni právně-teoretické, tak také na úrovni zákonodárné, nastala změna až 1. 1. 2012 nabytím účinnosti zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Je to již více než 6 let od doby, kdy zákon nabyl účinnosti, přesto však trestní odpovědnost právnických osob skýtá stále mnoho doposud uspokojivě nezodpovězených otázek. Je tomu tak nepochybně i proto, že ačkoli se rok od roku počet stíhaných právnických osob zvyšuje, vrcholové orgány soudní soustavy se doposud zabývaly pouze několika málo případy vztahujícími se k některým úskalím současné právní úpravy. O tom, že se jedná o téma, které si nadále заслужuje odbornou diskusi, ostatně svědčí i před rokem uskutečněná mezinárodní vědecká konference k pětiletému výročí od účinnosti TOPO, která proběhla v historických prostorách Karolina.¹

---

¹ Konference na téma "Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob - pět let poté" se konala dne 14. 3. 2017 a uspořádala ji Katedra trestního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze pod záštitou advokátní kanceláře Kinstellar, s. r. o.

Hlavním cílem předložené práce je podat ucelený výklad současné tuzemské právní úpravy podmínek vzniku trestní odpovědnosti právnických osob a v rámci tohoto výkladu poukázat na některé její zvláštnosti, nedostatky a výkladové nejasnosti. Za tímto účelem jsem použil zejména tři vědecké přístupy. V první řadě se jednalo o přístup analytický, tj. kritický přístup rozebírající současné právní pojmy a instituty TOPO. Dále šlo o přístup normativní ve vztahu k tomu, do jaké míry nyní je a do jaké míry by případně měl být *de lege ferenda* právní úpravou reflektován faktický vliv právnické osoby na trestnou činnost fyzických osob. Konečně byla použita též srovnávací metoda a to nejen ve vztahu k zahraničním právním úpravám, nýbrž též k zahraniční judikatuře.

Jelikož je téma trestní odpovědnosti právnických osob velmi široké a komplexní, rozhodl jsem se zaměřit se v něm na oblasti podmínek vzniku trestní odpovědnosti a stranou ponechal problematiku jejich sankcionování. Také jsem nevěnoval samostatnou kapitolu představením některé ze zahraničních úprav, které jsou dle mého názoru již dostatečně rozpracovány v různých tuzemských odborných statích², avšak na zahraniční právní úpravy a judikaturu poukazují v těch částech práce, které se jich přímo dotýkají. Důraz je v práci kladen především na právní souvislosti zemí kontinentálního systému, neboť koncepce trestní odpovědnosti právnických osob v zemích *common law* je do značné míry odlišná.

Předložená práce je pak rozdělena do celkem čtyř hlavních kapitol.

Kapitola první se zabývá obecnými otázkami trestní odpovědnosti právnických osob. Konkrétně se pak věnuje samotnému pojmu a charakteristice právnické osoby, historickému vývoji trestní odpovědnosti právnických osob na evropském kontinentě, možným modelům právní úpravy, kriminologickým aspektům korporátní kriminality a důvodům pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob včetně analýzy jejich relevance.

V kapitole druhé je pozornost zaměřena na rozbor stávající právní úpravy v České republice. Důraz je kladen na ústavněprávní aspekty trestní odpovědnosti právnických osob, na otázky týkající se zákonné působnosti TOPO, rozsahu kriminalizace a podmínek přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. Na to bude navazovat rozbor koncepce

---

² Viz například Pošíková, L. Trestní odpovědnost právnických osob ve švýcarské právní úpravě. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 347 a násl.; Uhlířová, M. Trestní odpovědnost právnických osob v Rakouské republice – komparace s českou právní úpravou. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 338 a násl.; Šelleng, D. Trestní odpovědnost spolků v Německu de lege lata a de lege ferenda, *Milníky práva v stredoeuropskom priestoru*. Univerzita Komenského, Bratislava 2016, s. 466 a násl. Dostupné online na: http://lawconference.sk/share/The_Milestones_of_Law_in_the_Area_of_the_Europe_2016.pdf (11. 6. 2018) nebo Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob v novém francouzském zákoníku. *Kriminalistika*. 1995, č. 4, s. 305 a násl.

současné zákonné úpravy. Opominuta nezůstane ani problematika přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce.

Kapitola třetí se soustředí na otázky trestní odpovědnosti vybraných typů právnických osob, jejichž fungování, organizace a činnost jsou upraveny ve zvláštních zákonech.

Čtvrtá a poslední kapitola se zabývá compliance programy, tj. interními opatřeními, jejichž účelem je zachovávání zákonnosti v rámci činnosti obchodních korporací. V rámci této kapitoly pak bude blíže přiblížena problematika tzv. interního vyšetřování v právnických osobách, tedy problematika, které v české odborné literatuře nebyla doposud věnována přílišná pozornost.

1. Obecné aspekty trestní odpovědnosti právnických osob

1.1. Pojem právnické osoby

Podmínkou *sine qua non* pro bližší zkoumání problematiky trestní odpovědnosti právnických osob představuje definování právnické osoby. Je tudíž nejprve nutno alespoň stručně objasnit pojem právnické osoby a její základní charakteristiky, ačkoli je samotný pojem právnické osoby hoděn dozajista širšího výkladu, jemuž se však dostává zejména v odborné literatuře z oblasti soukromého práva, popř. z oblasti právně teoretické či právně filozofické.³

Z historického pohledu lze již v právu římském nalézt případy, kdy některé entity či instituce byly uznány za právní útvary s cílem umožnit jim samostatně právně jednat. Přesto tehdejší právo neznalo žádný obecný pojem pro označení těchto od člověka odlišných útvarů. Tyto útvary byly tehdy vždy upravovány pouze kazuisticky⁴ a římským právem nebyly vnímány jako zvláštní subjekty práva. Právní řád jim pouze poskytoval určitá práva a povinnosti, aby jim umožnil jejich sociální existenci.⁵ Římskému právu nebyl ostatně znám ani pojem státu. Místo pojmu stát tak, jak jej známe nyní, tehdejší Římané užívali termínu „populus romanus“.⁶ K souhrnnému označování těchto útvarů dochází teprve v moderní době. Zprvu byly nazývány osobami fiktivními či morálními, souhrnné označení „právnická osoba“ se pro ně vžilo teprve v pozdější době.⁷

Současný tuzemský právní řád definuje právnickou osobu v ustanovení § 20 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále také „OZ“), které navazuje na ustanovení § 18 OZ zakotvující dělení osob na osoby fyzické a právnické. Ustanovení § 20 OZ pak právnickou osobou rozumí *organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná.*

³ Uvést lze např. práci doc. Berana: Beran, K. Pojem osoby v právu (osoba, morální osoba, právnická osoba). Praha: Leges, 2012, práci prof. Hurdíka: Hurdík, J. Právnické osoby a jejich typologie. 2. dopl. vyd. Praha: Beck, 2009 nebo prof. Knappa: Knapp, V. O právnických osobách. Právník. 1995, roč. 124, č. 10-11.

⁴ Viz Beran, K. Pojem osoby v právu (osoba, morální osoba, právnická osoba). Praha: Leges, 2012, s. 15 nebo Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol. Občanské právo hmotné. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 263.

⁵ Viz Melzer, F. a kol. Občanský zákoník: velký komentář. Sv. 1, § 1-117, [Obecná ustanovení]. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 269.

⁶ Tj. národ římský. Viz Beran, K. Pojem osoby v právu (osoba, morální osoba, právnická osoba). Praha: Leges, 2012., s. 15.

⁷ Pojem morální osoby byl znám užit již v ABGB, konkrétně v jeho ustanovení § 26. Pojem „moralische Person“ byl přítom v českých překladech zákona z roku 1812 i 1862 obdobný – morální osoba. Teprve Joklíkův překlad z roku 1922 zavádí pojem osoby právnické. Viz Melzer, F. a kol. Op. cit., s. 269.

Historicky se vyvinulo mnoho teorií, které se povahou právnických osob ať již v reálném či právním prostředí zabývaly. Nejvýznamnější z těchto teorií lze rozdělit do těchto tří skupin:⁸

Teorie fikce je nejstarším teoretickým přístupem ve vztahu k právnickým osobám. Nejvýznamnějším představitelem této teorie je Friedrich Karl von Savigny. Podle teorie fikce jedině člověk může být přirozenou osobou. Umožnit fungování právnických osob mohou pouze právní konstrukce, jež právnické osoby personifikují. V závislosti na legislativním řešení jejich úpravy se pak určují mantinely jejich pohybu v reálném světě.

Teorie reality, jejíž příkladem je teorie organická zastoupená Otto von Gierkem, vychází z premisy, že určité útvary (svazy, sdružení) vznikají samostatně a v reálném světě fakticky existují. Úlohou právního řádu je umožnit jejich existenci po právní stránce. Jak uvádí Ruban, teorie reality vnímá právnickou osobu jako substrát, který existuje nezávisle na vůli zákonodárce (tj. fakticky), zatímco základem fikční teorie je naopak presumpce reálné neexistence této entity, která je vytvořena toliko na základě normativní fikce (*ex lege*).⁹

Kompromisní teorie v sobě kombinují prvky obou výše uvedených koncepcí. Příkladem smíšených teorií je teorie přenesené reality, dle které právnické osoby sice vznikají na základě právní normy, posléze však již reálně existují.

Z důvodové zprávy k občanskému zákoníku vyplývá, že současná úprava vychází z teorie fikce¹⁰, což je reflektováno zejména tím, že právnická osoba nemá vůli a její svéprávnost je pouze fingována, když se jí podle § 161 a násl. OZ přičítá jednání fyzických osob, které jsou ve vztahu k právnické osobě v určitém kvalifikovaném vztahu.¹¹ Autoři učebnice občanského práva hmotného k tomu však dodávají, že právní úprava některé odchylky od teorie fikce obsahuje. Především poukazují na ustanovení § 20 OZ, které mj. umožňuje též existenci právnické osoby, *jejíž právní osobnost zákon uzná*.¹² Reflexe teorie fikce potažmo i dalších teorií právnických osob v právním řádu jsou pro trestněprávní nauku relevantním pramenem při zkoumání důvodů *pro*, potažmo *proti* zakotvení jejich trestněprávní odpovědnosti a zároveň jsou klíčovým východiskem při zkoumání koncepce trestní odpovědnosti právnických osob jako takové. Proto i v příslušných částí této práce bude k těmto ještě přihlíženo.

⁸ Viz Melzer, F. a kol. Op. cit., s. 270 nebo Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol. Op. cit., s. 263 – 264.

⁹ Ruban, R. O povaze právnických osob. Dny práva 2012. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 3. Dostupné online na: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/Bermudskytrojuhelnik/RubanRadek.pdf (29. 4. 2018).

¹⁰ Eliáš, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 76.

¹¹ Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 61.

¹² Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol. Op. cit., s. 264.

Právnícké osoby lze dělit dle různých kritérií, nejčastěji se přitom uvádí následující třídění:

- Podle povahy úpravy, resp. podle toho, o jakou právní úpravu se opírá jejich existence, lze takto právnícké osoby dělit na právnícké osoby veřejnoprávního a soukromoprávního charakteru. Veřejnoprávní právnícké osoby však mohou vstupovat i do vztahů soukromoprávních. Jako příklady veřejnoprávních korporací lze uvést například stát, územní samosprávné celky (ty za veřejnoprávní korporace dokonce explicitně prohlašuje čl. 101 odst. 3 Ústavy) či útvary stavovské samosprávy.¹³ Právnícké osoby veřejnoprávního charakteru jsou ovšem charakterizovány i tím, že sledují více či méně specifikovaný veřejný zájem.¹⁴
- Podle povahy útvaru lze právnícké osoby dělit na následující kategorie:
  - o Korporace - jedná se o nejstarší typ právnícké osoby, je pro ní charakteristický význam její osobní složky, neboť se jedná o organizované uskupení osob od ní odlišných, jež se takto sdružily k dosažení určitého účelu.¹⁵
  - o Fundace (typickým příkladem je nadace) – na rozdíl od korporace je u fundací podstatná věcná složka právnícké osoby. Fundace je charakterizována absencí členské složky a tím, že se jedná o účelové uskupení majetku.
  - o Smíšené útvary (typickým příkladem je ústav) – tento typ právnícké osoby je charakterizován obdobným významem majetkové i věcné složky.

Vzhledem ke konkrétní právní úpravě lze také vymezit znaky, které právníckou osobu charakterizují. Mezi takové znaky řadíme technické požadavky na název, sídlo a účel. Dále pak právní osobnost, deliktní způsobilost, organizační strukturu a majetkovou autonomii.¹⁶ Vzhledem k tomu, že trestněprávní předpisy vlastní definici právnícké osoby neobsahují, užije se úpravy obsažené v občanském zákoníku, jakožto úpravy obecné. Ze shora uvedené definice a charakteristiky právníckých osob tudíž vycházíme i při zkoumání problematiky jejich trestní odpovědnosti.

---

¹³ Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol. Op. cit., s. 267.

¹⁴ Hurdík, J. Op. cit., s. 86.

¹⁵ Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. Op. cit., s. 62.

¹⁶ Melzer, F. a kol. Op. cit., s. 272.

1.2. Historický vývoj trestní odpovědnosti právnických osob v kontinentální Evropě

System kontinentálního práva přistupoval k trestní odpovědnosti právnických osob v průběhu historického vývoje rozličnými způsoby. Již v antickém Římě se setkáváme s předchůdci současných právnických osob. Tzv. *universitas* (sdružení) měla práva a povinnosti odlišné od práv a povinností svých členů (*singuli*). Sdružení byla založena na principu fikce, byla zastupována svými orgány. Naproti tomu spolky (*societas*) právní osobnost neměly vůbec. Jde-li o jejich deliktní odpovědnost, uplatňovala se obecná římskoprávní zásada *societas/universitas delinquere non potest* (sdružení a spolky nemohou jednat protiprávně). Ačkoli vůči těmto entitám nebylo možné uplatnit deliktní odpovědnost, vzešel-li jim z protiprávního jednání nějaký prospěch, byly povinny jej vydat.¹⁷ Přes obecnou platnost zásad *societas/universitas delinquere non potest* lze i v dějinách antického Říma nalézt případy, kdy proti korporacím bylo vedeno řízení pro protiprávní jednání, jichž se měly dopustit. Plutarchos se ve svých pracích opakovaně zmiňuje o svém rodném městě Chairóneia. Uvádí též případ podání obžaloby vůči tomuto městu, neboť v něm docházelo k sérii vražd římských legionářů. Věc byla řešena prétozem makedonské oblasti, přičemž městu v případě odsouzení hrozilo jeho zničení. Nakonec však město bylo obžaloby zproštěno.¹⁸

Právo germánské již trestní odpovědnost spolků obecně uznávalo. Půda byla rozdělena nikoli mezi jednotlivce, nýbrž mezi kmeny, a na rozdíl od práva římského, germánské právo přiznávalo korporacím status reálných a nikoli fiktivních subjektů. Když v roce 595 vytvořil Chlothar II. systém územních jednotek, tzv. centurií a kurií, byla vůči nim zároveň uplatňována odpovědnost za trestné činy spáchané jejich členy. Důvod tohoto řešení spočíval především ve funkci trestu tak, jak byl v Germánii vnímán. Sankce nebyla ukládána na základě existence zavinění, ale důvodem jejího uložení byla existence účinku trestného činu. Tedy, byl-li spáchán jednotlivcem trestný čin, účelem následného trestu byla kompenzace

---

¹⁷ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. Římské právo. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 81.

¹⁸ Viz Catargiu, M. The origins of criminal liability of legal persons – a comparative perspective, AGORA International Journal of Juridical Sciences, 2013, č. 3, s. 26. Dostupné online na: <http://univagora.ro/jour/index.php/aijs/article/viewFile/695/145> (13. 3. 2018) a Schmitt-Leonardy, Ch. Unternehmenskriminalität ohne Strafrecht? (Schriften zum Wirtschaftsstrafrecht). Heidelberg/München: C. F. Müller, 2013, s. 345.

vzniklé újmy. A jelikož tehdy existovalo výhradně kolektivní vlastnictví, bylo logickým důsledkem, že újma byla nahrazována společenstvím.¹⁹

Deliktní odpovědnost korporací byla v kontinentální Evropě dovozována zejména v období středověku a novověku. Postih korporací byl prvotně připuštěn kanonickým právem. Kanonisté tehdy navázali na římskoprávní tradici a církev se stala sdružením osob se samostatnou právní osobností, jejíž rozsah práv a povinností byl odvozován od boží vůle. Roku 1245 bylo na Lyonském koncilu katolickou církví rozhodnuto, a to i přes nesouhlas tehdejšího papeže Inocence IV., o možnosti exkomunikovat tzv. *universitas*, tedy církevní spolky. Papež byl tehdy toho názoru, že nelze postihovat spolky jako celek, nýbrž pouze jednotlivé členy těchto spolků.²⁰ Argumentoval zejména tím, že nelze postihovat spolky jako celek, poněvadž exkomunikace představuje sankci výhradně za dopuštění se smrtelného hříchu. Jednání představitelů sice může být spolku přičítáno, jedná se však pouze o právní důsledek, spolek smrtelný hřích spáchat nemůže, a už vůbec ne, pokud by byli exkomunikací postiženi i jeho nevinní členové.²¹ V pozdějších letech však i Innocenc IV. připustil omezenou deliktní odpovědnost spolku, pakliže bylo heretické jednání učiněno na jeho příkaz, případně pokud spolek či většina jeho členů s tímto vyslovili dodatečný souhlas.²²

V roce 1298 vydal papež Bonifác VIII. náboženskou sbírku Liber Sextus (jež se později stala součástí Corpus Iuris Canonici), v níž byl deklarován princip *sine culpa, nisi subsit causa non est aliquis puniendus*, tedy žádný nevinný by neměl být potrestán, není-li pro to důvod. Kanonisté se zřetelem na uvedené poukazovali na nesčetné příklady těchto „důvodů“ z bible – např. hrozba božího trestu na synech za hříchy jejich otce (Exodus 20, 5) či zničení města za hříchy některých jeho občanů (Gomora).²³

V rovině práva světského vystoupil za trestní odpovědnost spolků v tehdejší středověké Evropě postglosátor Bartolus de Saxoferrato a ovlivnil tím vývoj následujících staletí, ve kterých kontinentální systém takovýto postih korporací uznával.²⁴ Bartolus vytvořil základní schéma teorie fikce právnických osob. Tvrdil totiž, že spolky na jednu stranu nemají žádnou vlastní vůli a nejsou osobami v pravém slova smyslu, ovšem na stranu druhou

---

¹⁹ Pop, A. I. Criminal Liability of Corporations – Comparative Jurisprudence, s. 9. Dostupné online na: http://www.law.msu.edu/king/2006/2006_Pop.pdf (15. 3. 2018).

²⁰ Viz Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání. Musil, J., Vanduchová, M. a kol. Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 77. A také Hirsch, H. J., Kohlmann, G. Strafrechtliche Probleme: Schriften aus drei Jahrzehnten. Berlin: Duncker & Humblot, 1999, XI, s. 599.

²¹ Maihold, H. Zur Geschichte der Verbandsstrafe, s. 7. Dostupné online na: https://ius.unibas.ch/uploads/publics/1018/2005_Verbandsstrafe.pdf (16.3. 2018).

²² Schmitt-Leonardy, Ch. Op. cit., s. 346.

²³ Maihold, H. Op. cit., s. 2.

²⁴ Liszt, F. von. Lehrbuch des deutschen Strafrechts. 21. und 22. Aufl. Goldbach: Keip, 1997, s. 117.

v rovině fiktivní a právní jim lze jednání jejich představitelů přičítat. Bartolus pak dovedl, že spolek mohl být odpovědný za:

- 1) porušení svých zákonů stanovených povinností předcházet trestné činnosti svých členů, popř. povinnost tyto za jejich jednání perzekuovat,
- 2) vydání statutu s protiprávním obsahem, nebo
- 3) vydání společného rozhodnutí či stanoviska představiteli spolku, kterým již spáchaný delikt schvalují.²⁵

Bartolus ve svém díle dále rozdělil protiprávní jednání páchané korporacemi na dva typy. Prvním z nich byly tzv. pravé korporátní delikty. Tyto delikty byly páchany v souvislosti s plněním úkolů daného společenství a korporace zde figurovala jako přímý pachatel, fyzická osoba jakožto účastník na deliktu korporace. Druhým typem pak byly tzv. nepravé korporátní delikty. Těchto se mohla bezprostředně dopustit pouze fyzická osoba. Fyzická osoba tak vystupovala v postavení přímého pachatele a korporace mohla mít nanejvýše postavení účastníka na takovémto deliktu.²⁶

V praxi středo- a novověkého právního prostředí tak docházelo poměrně běžně k trestání měst za delikt spáchaný některým z jeho občanů. Trestem v těchto případech byla především ztráta některých městských práv, jednalo-li se o rovinu světskou, nebo exkomunikace, šlo-li o rovinu duchovní.²⁷ Nejinak tomu bylo v českých zemích. V období středověku a novověku byla z trestného činu činěna zodpovědnou nejen osoba fyzická, ale i instituce, např. kláštery či města, které byly trestány pokutami za pych, nátisk, moc, nárek cti nebo nehonění loupežníků. Podle Řádu práva zemského (*Ordo iudicii terrae*, druhá polovina 14. století) propadl majetek hradu nebo města, jež ukrývalo ztracence, králi. Ten jako jediný byl z trestní odpovědnosti vyloučen.²⁸

Deliktní odpovědnost spolků však nebyla doménou pouze tehdejšího německého právního prostředí. Francouzské království umožnilo uplatňování trestní odpovědnosti vůči spolkům roku 1579 vydáním *Ordonnance de Blois*. Jejich trestní odpovědnost byla podle tohoto nařízení podmíněna spácháním trestného činu, jenž byl výsledkem kolektivního rozhodnutí přijatého uvnitř spolku. Přestože byly korporace ve Francii považovány za právní

---

²⁵ Maihold, H. Op. cit., s. 5.

²⁶ Eidam, G. *Straftäter Unternehmen*. München: Beck, 1997, s. 24.

²⁷ Pop, A. I. Op. cit., s. 9.

²⁸ Úvodní vystoupení Prof. JUDr. Jaroslava Fenyka Ph.D., DrSc. na diskusním setkání české národní skupiny AIDP Praha 6. 10. 2011. Dostupné online na: www.ok.cz/iksp/docs/aidp_111006f.doc (14. 3. 2018).

fikci, nebyla tehdejší právní úprava považována za rozpornou s tímto jejich postavením. Grande Ordonnance Criminelle z roku 1670 upravoval trestní odpovědnost korporací na podobném principu. Nařízení však navíc umožňovalo souběžné uplatnění trestní odpovědnosti korporací s trestní odpovědností osob fyzických jakožto spolupachatelů trestného činu. Velká francouzská revoluce pak znamenala zvrát těchto tendencí ve francouzském trestním právu, neboť veškeré korporace byly zrušeny a jejich majetek byl státem zkonfiskován. Korporace obecně byly považovány za odporující individualistickým aspiracím revoluční vlády. Ta se navíc obávala jejich politického a ekonomického vlivu, který mohl představovat potencionální ohrožení nově nastoleného režimu. Vedle toho však existovalo též finanční opodstatnění zrušení korporací. Bylo v nich totiž soustředěno nesmírné množství finančních prostředků, které revoluční vláda naléhavě potřebovala pro své fungování. Když tedy byl po revoluci v roce 1810 přijat napoleonský trestní zákoník, bylo logické, že v něm žádné ustanovení o možnosti trestního postihu korporací obsaženo nebylo. Důvodem nebyl nesoulad takovéto koncepce s francouzskými trestněprávními zásadami, nýbrž neexistence právnických osob jako takových.²⁹

Kontinentální právo (právo českých zemí nevyjímaje) tedy již v minulosti trestněprávní postih právnických osob znalo, k odklonu od dosavadního trendu dochází teprve na přelomu 18. a 19. století. Tehdy se v učebnicích trestního práva začaly vyskytovat názory vylučující právníky jakožto adresáty práva trestního.³⁰ Významný podíl na tomto má kromě Velké francouzské revoluce i již zmíněný F. von Savigny, který v první polovině devatenáctého století rozpracovaná teorii fikce, odmítá existenci právníky osoby jako reálné entity a vylučuje její deliktní odpovědnost.³¹ Takto činí paradoxně v období, kdy Spojené království a USA začaly naopak i pod vlivem průmyslové revoluce deliktní odpovědnost vůči korporacím uplatňovat. Ve Spojeném království byla roku 1842 uplatněna takováto odpovědnost vůči železničářské společnosti ve věci *Queen v. The Birmingham and Gloucester Railway Company*, v USA je za první takový soudem řešený případ považován *People v. Corporation of Albany*, in N.Y. Sup. Ct., 1834, kdy město Albany ve státě New York bylo sankcionováno za to, že nepročistilo povodí řeky Hudson.³² Savignyho teorie fikce

---

²⁹ Pop, A. I. Op. cit., s. 11.

³⁰ Hirsch, H. J., Kohlmann, G. Op. cit., s. 599.

³¹ Prvním právníkem odmítajícím v tomto období trestní odpovědnost právnických osob, resp. spolků, byl ovšem patrně prof. Malblanc, jenž tak učinil ve svém spisu *Observations quaedam ad delictas universitatum spectantes* z roku 1793. Viz Kuhlmann, P. *Verbandssanktionierung in Italien*. München: Herbert Utz Verlag, 2014, s. 103. Dostupné online na: <https://books.google.cz/books?id=4r1AwAAQBAJ> (15.3.2018).

³² Mongillo, V. *The Nature of Corporate Liability For Criminal Offences: Theoretical Models And EU Member State Laws*. In Fiorella, A. et al. *Corporate Criminal Liability And Compliance Programs. Volume II. Towards a Common Model In the European Union*. Jovene Editore, 2012, s. 58. Dostupné online na:

posléze ovlivnila trestněprávní rekodifikace, které se v německy mluvících zemích začaly přijímat v druhé polovině 19. století, a které trestní odpovědnost právnických osob neznaly.³³

S odpovědností korporací, mající charakter odpovědnosti trestněprávní, se v kontinentální Evropě setkáváme opět až ve 20. století a to nejprve ve sféře mezinárodního práva veřejného. Po skončení druhé světové války bylo Mezinárodním vojenským tribunálem v Norimberku vedeno řízení také proti zločinným organizacím nacistického Německa. Jakožto zločinecké organizace pak byly odsouzeny NSDAP, Gestapo, Sd a SS. Řízení dále bylo vedeno také proti SA, říšské vládě, generálnímu štábu a vrchnímu velitelství Wehrmachtu, k jejichž odsouzení ovšem nedošlo.³⁴ Ovšem teprve v druhé polovině 20. století a na počátku století současného začaly jednotlivé státy kontinentální právní kultury přijímat normativní právní akty reformující jejich trestní právo ve smyslu zakotvení trestněprávní odpovědnosti právnických osob. První takováto komplexní legislativní úprava byla přijata v roce 1976 v Nizozemí.³⁵ Další úpravy poté následovaly v dalších zemích, např. ve Francii (1992), Rakousku (2006), Belgii (1999), Dánsku (1996), Finsku (1995), na Islandu (1993), Norsku (1991), Portugalsku (1983), Španělsku (2003, pravá trestní odpovědnost od r. 2010), Švýcarsku (2003), na Slovensku (2005, pravá trestní odpovědnost od r. 2016) a také v České republice (2011).

1.3. Důvody pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob

Důvody svědčící pro uplatňování trestní odpovědnosti proti právnickým osobám lze shrnout do následujících bodů, které jsou podrobněji rozpracovány níže³⁶:

- Rozvoj ekonomiky a činnosti právnických osob v dnešním světě
- Specifické kriminogenní prostředí právnické osoby
- Mezinárodní závazky a doporučení
- Postavení reálného subjektu

---

https://www.academia.edu/6224944/The_Nature_of_Corporate_Liability_for_Criminal_Offences_Theoretical_Models_and_EU_Member_State_Laws (15.3. 2018).

³³ Eidam, G. Op. cit., s. 25.

³⁴ Viz Tůma, M. Před šedesáti lety začal norimberský proces. Dostupné online na: http://www.novysmer.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1092:ped-edesati-pti-lety-zaal-norimbersky-proces-&catid=39:historie&Itemid=50 (15. 3. 2018).

³⁵ Nizozemsko však již od roku 1951 schválením zákona o ekonomických deliktech znalo trestní odpovědnost právnické osoby právě za tyto. Viz Pieth, M., Ivory, R. a kol. Corporate criminal liability: emergence, convergence, and risk. Dordrecht: Springer, 2011, s. 179.

³⁶ Srov. Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 364 – 366.

- Nemožnost dovození individuální trestní odpovědnosti
- Nepropracovanost mimotrestních možností

1.3.1. Rozvoj ekonomiky a činnosti právnických osob v dnešním světě

Tendence k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob vycházejí mj. z premisy vzrůstajícího vlivu právnických osob na ekonomické, kulturní, industriální a ve svém důsledku celospolečenské světové dění. Tyto tendence jsou ovlivněny též světovým globalizačním vývojem. Právnické osoby překračují hranice svého mateřského státu, v zahraničí zakládají své pobočky či dceřiné společnosti, jsou pilíři ekonomiky, zaměstnávají lidi a dávají jim obživu. V současném světě jsou právnické osoby tahounem pokroku lidstva a stávají se jedněmi z nejmocnějších institucí, někdy i mocnějšími, než jsou státy samotné. Nelze zapomínat, že činnost většiny právnických osob (zejména obchodních korporací) není primárně zaměřena na přínos lidem. Případný přínos je toliko vedlejším produktem k dosažení jejich vlastního zisku. Z těchto skutečností lze dovodit axiom, dle kterého činnost právnických osob může ve výsledku vést nejen k nezměrnému industriálnímu a společenskému rozvoji, ale též k velmi vážným katastrofám. V této souvislosti je možné připomenout např. průmyslovou havárii v indickém Bhopálu v roce 1984, vlakové neštěstí u Paddingtonu v roce 1999 či zhroucení ropné plošiny Deepwater Horizon a následné masivní znečištění přírodního bohatství Mexického zálivu v roce 2010. Při pohledu do zahraničí se lze setkat i s příklady právních úprav trestní odpovědnosti právnických osob, jež byly přijaty právě v reakci na katastrofu způsobenou činností právnické osoby. Typickým příkladem takovéto právní úpravy je právní úprava švýcarská, která je také označována jako tzv. *lex Sweizerhalle*, neboť představuje právní reakci na zamoření Rýna chemikáliemi v roce 1986 v průmyslové zóně Schweizerhalle.³⁷ Jedním z podnětů rakouské právní úpravy trestní odpovědnosti spolků pak bylo neštěstí, ke kterému došlo v roce 2000 v Kaprunu, při kterém v důsledku provozních nedostatků zahynulo při požáru lanovky 155 lidí.³⁸ Přijetí relevantní právní úpravy po obdobné události přitom zcela jistě musí vyvolat určitou pachut', zvážíme-li nepřipustnost pravé retroaktivity v neprospěch pachatele, nelze právnickou osobu zpětně za

³⁷ Paradoxem zůstává, že dnešní úprava trestní odpovědnosti právnických osob ve Švýcarsku by na tuto ekologickou katastrofu nedopadala ani dnes. Viz Wehrenberg, S. Strafrechtliche Verantwortlichkeit von Wirtschaftsunternehmen, s. 6/31. Dostupné online na: http://www.blumgrob.ch/pdfs/07_unternehmensstrafbarkeit.pdf (29. 4. 2018).

³⁸ Schilling, G. Verbandsverantwortlichkeit – Ausnahme vom Schuldstrafrecht? Norderstedt: Grin, 2009, s. 42.

takovýto závažný čin sankcionovat. Následná legislativní reakce na takovouto zkušenost může být projevem buď krátkozrakosti zákonodárce, který tak při přijetí zákona postupoval narychlo, nekoncepčně, aby uspokojil momentální společenskou poptávku, nebo jeho dosavadní letargie, kdy veřejný zájem na trestním postihu korporací existoval již dlouhodobě, ale nebyl legislativně promítnut.

1.3.2. Specifické kriminogenní prostředí právnické osoby

Fundamentální kořeny implementace trestní odpovědnosti právnických osob však je dle mého názoru nutné primárně hledat jinde než v důsledcích činnosti právnických osob, již jen z toho důvodu, že výše uvedené události jsou pouhými projevy deviantního vnitřního života společnosti. Za prvotní důvod tedy považuji unikátní zločinné prostředí, které právnická osoba svému osobnímu substrátu poskytuje. Takovéto prostředí se přitom vyznačuje určitými typickými prvky. Jedná se o umožnění anonymizace pachatele-fyzické osoby v komplexním rozhodovacím řetězci korporace, nižší detekovatelnost kriminálního jednání v rámci složité struktury všech korporátní činností, z nichž většina může být legálních. Význam lze také spatřovat v případném neosobním či absentujícím kontaktu mezi pachatelem – jednajícím fyzickou osobou a poškozeným, kterým v mnoha případech není fyzická osoba, nýbrž zase jen osoba právnická.³⁹ Jak ostatně uvádí Jelínek, některá trestná jednání (např. podvodné vylákání dotací či subvencí) by bez existence právnické osoby nebylo možné ani spáchat a tato by zde figurovala jako prostředek, nástroj jednotlivce, skrz který lze dosáhnout snadněji neoprávněného prospěchu.⁴⁰ O specifiku kriminogenního prostředí bude blíže referováno v podkapitole 1.4. této práce.

1.3.3. Mezinárodní závazky a doporučení

Důvodová zpráva k TOPO zdůrazňovala, že stěžejním důvodem pro zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob do tuzemského právního řádu bylo dodržování mezinárodních doporučení a závazků, jimiž je Česká republika vázána. Konkrétně důvodová zpráva uvádí, že *závazek ke kriminalizaci určitých závažných forem protispolečenské činnosti a postih*

---

³⁹ Kaspar, J. "Corporate Criminology" – Causes and Prevention of Corporate Crime, s. 3. Dostupné online na: <http://www.law.kyushu-u.ac.jp/programs/english/kulrb/kaspar.pdf> (29. 4. 2018).

⁴⁰ Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 36.

právníků osob neobsahují jen právní předpisy ES/EU, které jsou pro Českou republiku právně závazné, ale i řada smluv, jimiž dosud Česká republika není vázána, ačkoli s ohledem na své členství v mezinárodních organizacích, na jejichž půdě byly tyto smlouvy připraveny, a na priority vlastní trestní politiky, by jimi vázána být měla. Důvodem odkladu ratifikace těchto smluv či přistoupení k nim je skutečnost, že český právní řád neumožňuje ukládat sankce právníkům osobám za protiprávní jednání, jež jsou v těchto smlouvách vymezena. K ratifikaci či přistoupení k těmto smlouvám je Česká republika opakovaně a s narůstající intenzitou mezinárodními organizacemi vyzývána, neboť je jedním z posledních států, který není schopen tento závazek plnit, a ocitá se tak v izolovaném postavení. V rámci Evropské unie je Česká republika posledním členským státem, který nemá implementovány závazky v tomto směru a které, ačkoli přímo nepožadují postih korporací v oblasti trestního práva, vyžadují účinné, přiměřené a odstrašující sankcionování právníků osob.⁴¹

K zakotvení trestní odpovědnosti právníků osob tedy bylo přistoupeno vzhledem k požadavku na efektivní formu jejich sankcionování v kombinaci s tím, že v zahraničí byl tento požadavek nejčastěji řešen právě zavedením možnosti jejich trestního postihu. Tomuto závěru ostatně také napovídá tučně zvýrazněný argument důvodové zprávy, že *Česká republika je posledním členským státem EU, který nemá zavedenou odpovědnost právníků osob za jednání, k jejichž postihu zavazují právní předpisy ES/EU*. Důvody, které by měly logicky tomuto komparatistickému argumentu předcházet, jsou na jeho úkor upozaděny, přestože požadavek efektivního sankcionování by bylo možno naplnit i jinými způsoby, a to především v oblasti odpovědnosti za správní delikty. Za fundamentální bylo vhodné považovat důvody kriminologické, které by i odůvodnily zvolení trestněprávního modelu sankcionování.

Na stranu druhou lze rozumět tomu, že mezinárodní závazky byly pragmaticky důvodovou zprávou nejvíce akcentovány proto, aby byl návrh zákona přijat, neboť srovnávací studie v rámci mezinárodního společenství a zdůraznění mezinárodních závazků mohly být mnohými členy zákonodárského sboru přijatelnějším argumentem pro schválení návrhu zákona, nežli teleologická rovina trestního postihu.

Mezinárodními závazky lze rozumět jednak závazky České republiky vyplývající z mezinárodních smluv a dále povinnosti, kterými Českou republiku jakožto členský stát

---

⁴¹ Srov. důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právníků osob, s. 23. Dostupná online na <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=69428> (18. 12. 2017).

Evropského společenství potažmo Evropské unie zavazuje evropská unijní legislativa.⁴² V těchto mezinárodněprávních instrumentech se přitom obvykle objevuje požadavek, aby právníkům osobám byly ukládány účinné, přiměřené a odstrašující sankce (effective, proportionate and dissuasive sanctions). Zvolení konkrétního režimu těchto sankcí (občanskoprávní, administrativněprávní či trestní) je ponecháno na jednotlivých státech.

V oblasti práva komunitárního již ostatně byla řešena i situace, kdy stát požadavek na ukládání účinných, přiměřených a odstrašujících sankcí nesplnil. Ve věci Komise Evropských společenství proti Řecké republice (věc 68/88), Soudní dvůr Evropských společenství judikoval, že *pokud právní úprava Společenství neobsahuje žádné zvláštní ustanovení, které stanoví postih za své porušení nebo v tomto případě odkazuje na vnitrostátní právní nebo správní předpisy, ukládá článek 5 Smlouvy o EHS členským státům, aby přijaly veškerá vhodná opatření k zajištění působnosti a účinnosti práva Společenství. Ačkoli volba sankce zůstává v pravomoci členských států, musí v tomto ohledu dbát zejména na to, aby porušení práva Společenství byla postihována za obdobných hmotněprávních a procesních podmínek, jako je tomu při porušení vnitrostátního práva podobné povahy a významu, a které v každém případě činí sankci účinnou, přiměřenou a odrazující.*⁴³

Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob uvádí tři mezinárodní smlouvy, přijaté v režimu článku 10 Ústavy, kterými je Česká republika vázána, a které obsahují požadavek na zakotvení delikttní odpovědnosti právnických osob.⁴⁴ Konkrétně se jedná o Úmluvu OECD o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních transakcích ze dne 17. prosince 1997⁴⁵, Mezinárodní úmluvu OSN o potlačování financování terorismu ze dne 9. prosince 1999⁴⁶ a Trestněprávní úmluvu o korupci ze dne 27. ledna 1999⁴⁷ přijatou na půdě Rady Evropy.

V případě **Mezinárodní úmluvy OSN o potlačování financování terorismu** je požadavek na delikttní odpovědnost právnických osob vyjádřen v článku 5, který stanoví, že:

1. Každý stát - smluvní strana přijme v souladu se svými vnitrostátními právními principy nezbytná opatření k tomu, aby právníkům osobu nacházející se na jeho území nebo zřízenou podle jeho zákonů bylo možno činit odpovědnou, jestliže se fyzická osoba odpovědná za řízení

⁴² Viz Kopečný, Z. Mezinárodní závazky české republiky k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA. 2017, č. 2, s. 26.

⁴³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 21. září 1989, Komise Evropských společenství proti Řecké republice, věc 68/88, § 24.

⁴⁴ Viz důvodová zpráva, s. 11.

⁴⁵ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 25/2000 Sb. m. s.

⁴⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 18/2006 Sb. m. s.

⁴⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 70/2002 Sb. m. s.

nebo kontrolu této právnické osoby dopustila v této funkci trestného činu uvedeného v článku 2. Taková odpovědnost může být trestněprávní, civilněprávní nebo správněprávní.

2. Taková odpovědnost vzniká bez újmy na trestní odpovědnosti fyzických osob, které se dopustily trestných činů.

3. Každý stát - smluvní strana zejména zajistí, aby právnické osoby mající odpovědnost v souladu s předchozím odstavcem 1 podléhaly účinným, úměrným a odrazujícím trestněprávním, civilněprávním či správněprávním sankcím. Takové sankce mohou zahrnovat peněžní sankce.

Ačkoli je úmluvou Česká republika vázána již více než 12 let, závazek k postihu financování terorismu byl plnohodnotně splněn, a to nejen ve vztahu k právnickým osobám, ale rovněž k osobám fyzickým, až novelou trestního zákoníku č. 455/2016 Sb., kterou byl zakotven do našeho právního řádu mimo jiné trestný čin financování terorismu v nově začleněném ustanovení § 312d tr. zákoníku.⁴⁸

Obdobně neurčitá je také **Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních transakcích**. Podle jejího článku 2, *každá strana přijme, v souladu se svými právními zásadami, taková opatření, která budou třeba pro stanovení odpovědnosti právnických osob za podplácení zahraničního veřejného činitele.*

Článek 3 odstavec 2 Úmluvy pak stanoví, že *v případě, že se podle právního řádu strany trestní odpovědnost nevztahuje na právnické osoby, zajistí taková strana, aby takové právnické osoby podléhaly účinným, přiměřeným a odrazujícím mimotrestním sankcím, včetně sankcí finančních za podplácení zahraničních veřejných činitelů*. Vzhledem k absenci úplatkářských trestných činů ve výčtu § 7 TOPO, který obsahuje výčet trestných činů, u kterých se trestní odpovědnost právnických osob neuplatňuje, je přitom požadavek stanovený touto úmluvou splněn.

Mnohem konkrétnější ve svých požadavcích na podobu deliktů odpovědnosti právnických osob je **Trestněprávní úmluva o korupci**, která ve svém článku 18 stanoví, že:

1. Každá smluvní strana přijme taková legislativní a jiná opatření, která jsou nezbytná k tomu, aby bylo zajištěno, že právnickým osobám bude stanovena odpovědnost za trestné činy týkající se podplácení, nepřímého úplatkářství a praní špinavých peněz uváděných v této Úmluvě, které byly spáchány v její prospěch fyzickou osobou jednající buď individuálně nebo

---

⁴⁸ Shodně Kopečný, Z. Op. cit., s. 28.

jako člen orgánu právnické osoby a mající vedoucí postavení v rámci tohoto subjektu, které je založeno na:

- oprávnění zastupovat právnickou osobu, nebo*
- oprávnění vydávat rozhodnutí jménem právnické osoby, nebo*
- oprávnění vykonávat kontrolní činnost v rámci právnické osoby, jakož i v takovém případě, kdy taková fyzická osoba je spolupachatelem nebo podněcovatelem shora uvedených trestných činů.*

2. Kromě již zmíněných případů v odstavci 1 učiní každá smluvní strana nezbytná opatření k tomu, aby mohla být uplatněna odpovědnost právnické osoby v případě, kdy absence dohledu nebo kontroly fyzické osoby uvedené v odstavci 1 umožnila spáchání trestných činů uvedených v odstavci 1 ve prospěch této právnické osoby osobou fyzickou, která je jí podřízena.

3. Odpovědnost právnické osoby podle odstavců 1 a 2 nevylučuje trestní řízení proti fyzickým osobám, které jsou pachateli, podněcovateli nebo spolupachateli trestných činů uvedených v odstavci 1.

Článek 19 odst. 2 úmluvy pak zakotvuje požadavek, aby každá ze smluvních stran zajistila, aby v případě odpovědnosti stanovené na základě shora uvedeného článku 18 mohly být právnickým osobám ukládány účinné, přiměřené a odrazující trestní nebo netrestní sankce, včetně peněžitých trestů.

Od doby přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nabyly v České republice platnosti i další mezinárodní smlouvy vyžadující zakotvení deliktní odpovědnosti právnických osob v souvislosti s některými trestnými činy. Konkrétně se jedná o tyto mezinárodní smlouvy:

- Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu ze dne 15. 11. 2000, platnost v ČR od 24. 10. 2013;
- Úmluva OSN proti korupci ze dne 31. 10. 2003, platnost v ČR od 29. 12. 2013;
- Druhý opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se obchodu s dětmi, dětské prostituce a dětské pornografie;
- Úmluva o počítačové kriminalitě ze dne 23. 11. 2001, platnost v ČR od 1. 12. 2013;
- Dodatkový protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě o kriminalizaci činů rasistické a xenofobní povahy páchaných prostřednictvím počítačových systémů ze dne 25. 10. 2007, platnost v ČR od 1. 9. 2016;

- Úmluva o ochraně dětí před sexuálním zneužíváním a sexuálním vykořisťováním ze dne 25. 10. 2007, platnost v ČR od 1. 9. 2016;
- Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi ze dne 16. 5. 2005, platnost v ČR od 1. 7. 2017;
- Úmluva Rady Evropy o prevenci terorismu ze dne 18. 9. 2015, platnost v ČR od 1. 1. 2018.

Pro zajímavost lze uvést, že posledně jmenovaná **Úmluva Rady Evropy o prevenci terorismu** byla jménem České republiky podepsána ve Štrasburku teprve dne 15. listopadu 2016. Na našem území pak nabyla platnosti dne 1. 1. 2018. Česká republika byla poslední zemí Evropské unie, ve které úmluva nabyla platnosti, neboť nejprve bylo nutno vyčkat na přijetí zákona č. 455/2016 Sb., kterým byl do trestního zákoníku zakotven pojem teroristické skupiny a byly jím upraveny trestné činy související s terorismem. Konkrétně se jednalo o trestné činy účasti na teroristické skupině podle § 312a tr. zákoníku, financování terorismu podle § 312d tr. zákoníku, podpory a propagace terorismu podle § 312e tr. zákoníku a vyhrožování teroristickým trestným činem podle § 312f tr. zákoníku.

Dále lze poukázat též na článek 12 **Úmluvy o počítačové kriminalitě** ze dne 23. listopadu 2001, která vznikla na půdě Rady Evropy, a která se pro Českou republiku stala závaznou od 1. 12. 2013.⁴⁹ Dle jejího článku 12 odst. 4 delikt ní odpovědnost právnické osoby *nebude mít vliv na trestní odpovědnost fyzických osob, které trestný čin spáchaly*. Článek § 12 odst. 4 Úmluvy o počítačové kriminalitě tak požaduje, aby byl signatářskými státy zakotven princip souběžné a nezávislé delikt ní odpovědnosti právnické a fyzické osoby.

V oblasti právních aktů Evropských společenství, resp. Evropské unie obsahují požadavek na zakotvení delikt ní odpovědnosti právnických osob následující rámcová rozhodnutí a směrnice:

- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2000/383/SVV ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura;
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2001/413/SVV ze dne 28. května 2001 o potírání podvodů a padělání bezhotovostních platebních prostředků;
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/475/SVV ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu ve spojení s Rámcovým rozhodnutím Rady 2008/919/SVV ze dne 28. listopadu 2008, kterým se mění Rámcové rozhodnutí 2002/475/SVV o boji proti terorismu;

---

⁴⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 104/2013 Sb.m.s.

- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/629/SVV ze dne 19. července 2002 o potírání obchodování s lidmi;
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/946/SVV ze dne 28. listopadu 2002 o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu;
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2003/568/SVV ze dne 22. července 2003 o boji s korupcí v soukromém sektoru;
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/68/SVV ze dne 22. prosince 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii;
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/757/SVV ze dne 25. října 2004, kterým se stanoví minimální ustanovení týkající se znaků skutkových podstat trestných činů a sankcí v oblasti nedovoleného obchodu s drogami;
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2005/222/SVV ze dne 24. února 2005 o útocích proti informačním systémům;
- Rámcové rozhodnutí Rady 2008/841/SVV ze dne 24. října 2008 o boji proti organizované trestné činnosti;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí;
- Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/40/EU ze dne 12. srpna 2013 o útocích na informační systémy a nahrazení rámcového rozhodnutí Rady 2005/222/SVV;

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/62/EU ze dne 15. května 2014 o trestněprávní ochraně eura a jiných měn proti padělání, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2000/383/SVV;⁵⁰
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/57/EU ze dne 16. dubna 2014 o trestních sankcích za zneužívání trhu (směrnice o zneužívání trhu);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/62/EU ze dne 15. května 2014 o trestněprávní ochraně eura a jiných měn proti padělání, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2000/383/SVV;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/541 ze dne 15. března 2017 o boji proti terorismu, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/475/SVV a mění rozhodnutí Rady 2005/671/SVV;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2017/1371 ze dne 5. července 2017 o boji vedeném trestněprávní cestou proti podvodům poškozujícím finanční zájmy Unie.

Nutno uvést, že veškeré shora uvedené směrnice a rámcová rozhodnutí vylučují vliv sankcionování právnických osob na trestní odpovědnost osob fyzických, když zakotvují, že *odpovědnost právnických osob nevylučuje trestní stíhání fyzických osob, které jsou pachateli, návodci nebo pomocníky trestných činů* uvedených v předchozích článcích. V rámci evropského práva je tento vliv připuštěn Druhým protokolem k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, vypracovaného na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii ze dne 19. června 1997. Tento protokol je známý jako „vzor“ pro mnoho dalších aktů komunitárního a unijního práva.⁵¹ Podle jeho článku 3 odst. 3 delikt ní odpovědnost právnické osoby pro praní peněz *nevylučuje možnost trestního stíhání proti fyzickým osobám za spáchání, návod nebo účastenství na podvodu, aktivní korupci nebo praní peněz*. Na rozdíl od shora uvedených instrumentů ES/EU, je zde tedy v případě delikt ní odpovědnosti právnické osoby „možnost vést trestní řízení“ i proti fyzické osobě, nikoli povinnost.

Směrnice č. 2014/57/EU, 2014/62/EU, 2017/541 a 2017/1371 jsou zajímavé také z hlediska možností ukládání sankcí právnických osobám, když stanoví, že *členské státy přijmou nezbytná opatření k zajištění toho, aby právnická osoba odpovědná podle článku 8 podléhala účinným, přiměřeným a odrazujícím sankcím, které zahrnují pokuty trestní či jiné než trestní povahy, a mohou zahrnovat i jiné sankce, například:*

⁵⁰ Viz Jelínek, J., Ivor, J. a kol. Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky. Praha: Leges 2015, s. 277–278.

⁵¹ Wess, N., Herbst, Ch. Das VbVG und die verfassungsrechtliche Zulässigkeit der strafrechtlichen Verantwortlichkeit juristischer Personen. Zeitschrift für Wirtschafts- und Finanzstrafrecht. 2015, č. 3, s. 120.

- a) *zbavení nároku pobírat veřejné výhody nebo podpory;*
- b) *dočasný nebo trvalý zákaz vykonávat obchodní činnost;*
- c) *uložení soudního dohledu;*
- d) *zrušení rozhodnutím soudu;*
- e) *dočasné nebo trvalé uzavření provozoven použitých ke spáchání trestného činu.*

Směrnice tudíž demonstrativně uvádí možné sankce, které lze právníkům osobám v rámci uplatnění jejich deliktů odpovědnosti uložit, přičemž některé z těchto sankcí nejsou tuzemskému trestnímu právu známy ani v obdobné formě. Konkrétně se jedná o uložení soudního dohledu a o dočasné nebo trvalé uzavření provozoven použitých ke spáchání trestného činu. Zároveň je zajímavé, že původní návrh první ze směrnic – č. 2014/57/EU - výslovně upřednostňoval deliktů odpovědnost právníků osob v režimu trestního práva.⁵² Konečná podoba však toto upřednostnění již neobsahuje.

1.3.4. Postavení reálného subjektu

Mnoho právních teoretiků a filozofů odůvodňuje trestní odpovědnost právníků osob jejich reálnou existencí, povahou a tím, jaké postavení je právníkům osobě přiznáno právními řády. Tyto postoje se dostávají do křížku s postoji zástupců teorií, podle nichž představují právníkům osoby pouhou právně vytvořenou či právem uznanou fiktivní, mystickou entitu.

Jelínek například uvádí požadavek rovnováhy práv a povinností když tvrdí, že právníkům osobám jsou právními řády přiznávána stále širší práva, a je proto nutné stanovit i okruh jejich povinností, který by byl v souladu s těmito právy.⁵³ Podle Friedmana⁵⁴ vzhledem ke skutečnosti, že právníkům osoba může žalovat a být žalována, vlastnit majetek, má také svou vlastní identitu a může tudíž být nositelem trestněprávní odpovědnosti. Právníkům osoba je tedy svébytný organismus mající vlastní identitu nezávislou na svých vlastních, manažerech a zaměstnancích. Dodává, že tomu tak je ze dvou důvodů.

---

⁵² Viz odstavec 14 předmluvy Návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o trestněprávním postihu za obchodování zasvěcených osob a manipulaci s trhem. Dostupná online na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A52011PC0654> (3. 2. 2018).

⁵³ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 365.

⁵⁴ Friedman, L. Defence of Corporate Criminal Liability. Harvard Journal of Law & Public Policy. 1999-2000, vol. 23, s. 846 – 852.

Zprvė, právnická osoba je unikátní entitou, která ve společnosti figuruje a funguje nezávisle na svém personálním substrátu. Faktickým dokladem tohoto mohou být protesty proti korporacím či naopak demonstrace na jejich podporu. Jednotlivé právnické osoby se od sebe liší, nejen předmětem své činnosti, ale tez např. svou korporátní kulturou i zacházením se zaměstnanci. O právnických osobách lze tedy hovořit jako o skutečných entitách, které mohou být předmětem našeho subjektivního hodnocení (např. zda je ta i ona korporace *dobrá, prospěšná, nebo špatná* apod.)

Zadruhé, právnická osoba se dle Friedmana od svého lidského substrátu odlituje i svou schopností činit na nich nezávislé morální úsudky v rámci veřejného diskurzu a tím se podílet na procesu uplatňování a tvorby sociálních norem.⁵⁵ Korporace může mít vlastní názory, jež se mohou lišit od názorů jejího osobního substrátu.

Obdobne jako Friedman vnímá názorovou autonomii právnické osoby také Hafter. Ten uvádí, že právnickou osobu tvoří lidé se svými postoji a názory. ast těchto vlastních postojů, které jsou jim spolecne, však pak predavaji právnické osobě a vytvoří tím spolecne a od sebe oddělitelné vědomí, jež je právnické osobě vlastní.⁵⁶

Postavení reálného subjektu akcentuje také Stewart, když na jednu stranu sice považuje právnickou osobu za fikci, pakliže jsme však ochotni přijmout její existenci a její právní osobnost, nelze zůstat na půli cesty. Jednu fikci musí následovat fikce dalsi. V případě, že by nebyl učiněn dalsi krok v podobě zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, připustili bychom, že právnická osoba může být stejne jako člověk odpovědná např. za škodu, ovšem jíž vůči ní nemohou být vyvozeny trestněprávní konsekvence. Právní postavené právnické osoby by tak zůstalo poloviate.⁵⁷

Svůj názor k této problematice vyjádřil i Franz von Liszt ve své ucebnici německého trestního práva. Podle Liszta existuje pouze jedno jednání. Trestněprávní jednání se ve svých prvcích nikterak nelii od jednání v oblasti práva civilního. Připustíme-li, že je právnická osoba např. schopna vystupovat jako ucastnik závazkových vztahů, musíme tez připustit, že je schopna se při uzavírání těchto závazků dopouštět i lichvy, vydírání i své závazky ze smluv podvodne nedodržovat.⁵⁸

---

⁵⁵ Friedman v návaznosti na výše uvedené uvádí případ *First national bank of boston v. Bellotti*. Bance nebylo umozneno uvolnit ast svých financí na publikaci svých názorů ohledně otázky navýšení zdanění. Soud nasledne rozhodl, že Massachusettes nemělo právo zasáhnout a zakázat bance takový postup, šlo o zásah do svobody projevu, kterou má i korporace. Soud určil, že korporace je schopna vlastního úsudku a její názory se mohou lišit od názorů svých zaměstnanců, vlastníků a manažerů. Friedman, L. Op. cit., s. 849.

⁵⁶ Eidam, G. Op. cit., s. 93.

⁵⁷ Stewart, J. A Pragmatic Critique of Corporate Criminal Theory: Lessons From The Extremity. *New Criminal Law Review*. 2012, vol. 16, s. 271.

⁵⁸ Liszt, F. von. *Lehrbuch des deutschen Strafrechts*. 1919. 21. und 22. Aufl. Goldbach: Keip, 1997, s. 117.

Připuštění existence právnických osob jako reálných subjektů stálo také za umožněním jejich kriminalizace ve Spojených státech amerických na federální úrovni. Stalo se tak rozhodnutím federálního Nejvyššího soudu ve věci *New York Central and Hudson River Railroad Company v. United States* z roku 1909. Obhajoba právnické osoby se opírala především o to, že by jejím odsouzením došlo k potrestání nevinných akcionářů, kteří se na její činnosti prakticky nepodíleli, resp. že by byl jejím odsouzením uplatněn princip kolektivní viny. Soud však konstatoval, že korporace jedná prostřednictvím svých zástupců a její motivy, cíle či úmysly jsou stejně tak skutečné jako její činnost. Pakliže tedy ona neviditelná a nehmotná entita, kterou nazýváme korporací, rovná hory se zemí, zaplavuje údolí, pokládá koleje a posléze na nich provozuje železniční dopravu, je schopna mít také k těmto svým činnostem úmysl a je schopna jednat jak v souladu se zákony, tak i v jejich rozporu.⁵⁹

V tomto bodě lze tedy shrnout, že právnická osoba může být odpovědnou za jednání osoby fyzické, a pakliže je možné jí činit odpovědnou v oblasti práva civilního a správního, není důvod, proč nevyvozovat též její trestní odpovědnost. S ohledem na to, že právní řád uznává schopnost samostatného právního jednání pouze u fyzických osob, jejichž jednání mohou naplnit veškeré znaky deliktu soukromoprávní, administrativněprávní i trestněprávní povahy, bylo by pozoruhodné, kdyby některá protiprávní jednání právnické osobě mohla být přičítána a jiná nikoli.

1.3.5. Nemožnost dovození individuální trestní odpovědnosti

Dalším z argumentů pro zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob spočívá ve složitosti, popř. nemožnosti ztotožnění konkrétního pachatele-fyzické osoby, který se kriminálního činu v prostředí korporace dopustil. Obtížnost dohledání takového pachatele je přitom obvykle důsledkem netransparentní organizační strukturou právnické osoby nebo tím, že trestný čin byl spáchán na podkladě rozhodnutí učiněného kolektivními orgány právnické osoby a není zřejmé, jaký člen tohoto orgánu se na rozhodnutí jakou měrou (ne)podílel. Netransparentní struktury mohou vznikat z hrubé nedbalosti, nebo být vytvářeny dokonce záměrně.⁶⁰ Právnická osoba a její vedení tedy mohou za spáchaným trestným činem nepřímo stát - nařídít jej či jej umožnit svými rozhodnutími. Skutková zjištění však často neumožňují

⁵⁹ Viz Brickey, K. Perspectives on Corporate Criminal Liability. *ENCYCLOPEDIA OF CRIMINOLOGY & CRIMINAL JUSTICE*. Springer, 2012, s. 5. Dostupné online na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1980346 (30. 4. 2018).

⁶⁰ Musil, J., Prášková, H., Faldyna, F. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo*. 2001, č. 3, s. 11.

zjistit bez důvodných pochybností vinu konkrétní fyzické osoby, čímž hrozí, že spáchaný trestný čin nebude postižen trestem, byť by tento byl spáchán v rámci kriminální struktury, jež v právnické osobě funguje. Vedle uvedených důvodů může k nemožnosti uplatnění individuální trestní odpovědnosti přispět i delší časový odstup od spáchání trestného činu související s následnou důkazní nouzí. Půjde zejména o případy rozsáhlé hospodářské trestné činnosti či trestné činnosti proti životnímu prostředí, které se projeví obvykle až po delší době, a to i v řádu několika let, což jistě ztěžuje postup při hledání konkrétní fyzické osoby, která trestný čin bezprostředně spáchala.⁶¹

Tento názor podporující zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob však slouží i jejím kritikům, ti se domnívají, že nenalezení individuálního pachatele je důsledkem neschopnosti orgánů činných v trestním řízení a trestní justice vůbec.⁶² Ostatně, šlo také o argument tehdejšího prezidenta Václava Klause, kterým podepřel své veto návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, když konstatoval, že návrh TOPO byl spíše příkladem alibismu v situacích, kdy se orgánům činným v trestním řízení nepodaří individuálního pachatele odhalit.⁶³

Neznalost identity jednající osoby však bezesporu může vyústit v aplikační obtíže při trestněprávním postihu korporací, neboť ne vždy je za takové situace možné určit naplnění znaků trestného činu, jež je korporaci přičítán. Zákonodárce tudíž musí v těchto formách možné problematické aspekty podchytit a legislativně se s nimi vypořádat zejména prostřednictvím právních fikcí. V ostatních případech bude řešení spočívat na soudní judikatuře.

Domnívám se, že nemožnost dohledání individuálního pachatele je spíše doprovodným znakem trestní odpovědnosti právnických osob, která své zdůvodnění však musí hledat v jiných argumentech. Pokud chceme činit korporace odpovědné v případech, kdy nelze identifikovat jednající fyzickou osobu, stále tak činíme z přesvědčení, že právnická osoba mohla mít na spáchání trestného činu vliv. Tento vliv mohl být přímý (interními pokyny navádějícími k trestné činnosti) či nepřímý (vytvořením neprůhledné anonymizující rozhodovací struktury). Podstata odpovědnosti je tedy shodná jako v případech, kdy individuální odpovědnost dovodit lze. Také zde je totiž právnická osoba potrestána, jelikož připouštíme její vliv na trestný čin spáchaný fyzickou osobou. Názor, že korporace jsou jen obětními beránky tam, kde se orgánům činným v trestním řízení nepodaří vypátrat *skutečného*

---

⁶¹ Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Leges, 2007, s. 88.

⁶² Srov. Jelínek, J. Tamtéž, s. 91.

⁶³ Prezident vetoval zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Tiskové sdělení. <http://www.klaus.cz/clanky/2971> (29. 4. 2018).

pachatele, považují tedy za lichý. Nemožnost dovození individuální trestní odpovědnosti není příčinou pro zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob, nýbrž jejím možným průvodním jevem. Zákonodárce musí vždy vytvořit právní konstrukci složenou z určitých znaků, na základě které je korporace trestně odpovědná, a tyto znaky je za určitých okolností možné naplnit, zákonnými postupy prokázat, a to i bez znalosti konkrétního jednajícího člověka.

1.3.6. Nepropracovanost mimotrestních možností

Do přijetí české úpravy zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byly delikty, jež by svou povahou a závažností zasluhovaly spíše dovození trestní odpovědnosti právnických osob, postihovány především v rámci práva správního. Takovýto stav nebyl jako vhodný posuzován jak trestněprávní naukou, tak i naukou správního práva. Pakliže se určitého jednání, které svými znaky naplňuje skutkovou podstatou trestného činu, dopustí fyzická osoba, užije se vůči ní zásadně normy trestněprávního a trestně procesního charakteru jakožto postup *ultima ratio*. Pokud se však právnická osoba dopustila závažného jednání, které svým obsahem lze sotva považovat za správní delikty, a byla jí na základě zákonných ustanovení správního práva uložena přísná sankce, jež závažně zasahovala do základních práv a svobod, bylo nevhodné takovouto úpravu nadále akceptovat a v takovýchto závažných případech uplatňovat pravomoc správních orgánů.⁶⁴

Další nedostatky úpravy deliktů odpovědnosti právnických osob v režimu správního práva vyplývají z toho, že systém správního práva je vybudován na absolutní objektivní odpovědnosti, některé správní delikty tak nevyžadují zavinění a vylučují liberaci. Dalším aspektem správního trestání je zásada oportunité, jež se zde uplatňuje častěji než zásada legality.⁶⁵

Kratochvíl si pak všimá toho, že správní odpovědnost nemá zákonnou definici a ani jednotnou definici v teorii správního práva. Obsahem však bezpochyby je ukládání sankcí správním orgánem fyzickým či právnickým osobám, a to jako následek jimi spáchaného protiprávního jednání vymezeného v zákoně. Základem této formy odpovědnosti je naplnění znaků skutkové podstaty správního deliktu jednáním fyzické či právnické osoby. Problémem takového řešení však jsou omezené možnosti mezinárodní justiční spolupráce při postihu

⁶⁴ Srov. Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 8. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 449.

⁶⁵ Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Leges, 2007, s. 96.

právnícké osoby a také restrikce užívání skutkových zjištění nashromážděné orgány činnými v trestním řízení v rámci případně vedeného správního řízení. Problémy by mohlo způsobovat i určení příslušnosti správního orgánu k projednání spáchaného deliktu, neboť správní orgány jsou specializovány na jednotlivé odvětví veřejné správy (ochrana životního prostředí, doprava, finance apod.).⁶⁶

Další výhodu trestního řešení závažných deliktů korporací pak v rovině procesní představuje propracovanost trestního řízení a jeho jednotlivých fází a postupů, a to, ať už se jedná o procesní postupy pro získání důkazních prostředků, či úprava důkazních prostředků samotná (demonstrativním výčtem), tak i komplexnější úpravou možností a práv poškozeného pro uplatnění svých nároků proti právnícké osobě, jíž je delikt přičítán.⁶⁷

1.4. Důvody proti zavedení trestní odpovědnosti právníckých osob

Argumenty proti právnímu zakotvení trestní odpovědnosti právníckých osob lze shrnout do těchto bodů⁶⁸:

- Právnícká osoba je jen fikcí
- Nezpůsobilost právnícké osoby naplnit některé typové znaky trestného činu
- Koncepce zavádí kolektivní vinu
- Nevhodnost trestního řešení – trestní právo je prostředkem *ultima ratio*
- Přetížení trestní justice

1.4.1. Právnícká osoba je jen fikcí

Zatímco jedna skupina právních teoretiků přisuzuje právnícké osobě postavení reálného subjektu, druhá skupina s tímto nesouhlasí a ve shodě s teorií fikce považují právníckou osobu za právní konstrukt, z čehož dovozují zásadu *societas delinquere non potest*. Pokud tedy uplatňujeme trestní odpovědnost vůči právnícké osobě, dochází k postižení

---

⁶⁶ Viz Kratochvíl, V. České a slovenské řešení trestní odpovědnosti právníckých osob v roce 2009. Záhora, J., Kert, R. a kol. Trestná zodpovednosť právnických osob. Bratislava: Eurokódex, 2009, s. 120.

⁶⁷ Srov. Musil, J. Trestní odpovědnost právníckých osob – ano či ne? Trestní právo, 2000, č. 7-8, s. 7.

⁶⁸ Srov. Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 366-367. Nebo Roháč, I. Důvody proti zavedení trestnej zodpovednosti právnických osob. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právníckých osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 52 a násl.

právní fikce, jež byla ustavena zakladatelským právním jednáním (smlouvou či zakládací listinou), zákonem, rozhodnutím orgánu veřejné moci, popř. jiným způsobem, který stanoví zvláštní předpis (srov. § 122 OZ). Franc k tomuto dodává, že vzhledem k tomu, že je právnická osoba toliko právním konstruktem, při páchání trestného činu může sloužit pouze jako nástroj k páchání trestné činnosti fyzickou osobou a pro jeho páchání má právě takový význam jako sekyra v ruce vraha pro spáchání trestného činu vraždy.⁶⁹ Palmiter pak uvádí, že korporace je *de iure* výsledkem nejčastěji určitého kontraktu, který spolu uzavřely dvě či vícero stran. Považuje za absurdní, aby smlouva samotná byla fakticky předmětem trestního postihu. Dle jeho názoru je třeba pozornost zaměřit na smluvní strany, tedy fyzické osoby. Analogii takového stavu pak Palmiter shledává v institutu manželství představující právní svazek muže a ženy. V případě protiprávního jednání jednoho z manželů také nenastupuje veřejná moc, jež by manželství rozvedla. Také v tomto případě je třeba zaměřit pozornost na jednotlivé manžele.⁷⁰ Osobně však takový přístup nepovažuji za správný. Vychází-li Palmiter z premisy, že právnická osoba se zakládá smlouvou, jde o způsob založení, který umožňuje právní řád. Právní řád je tím fenoménem, který umožňuje založení právnické osoby smlouvou. Pakliže tedy Palmiter argumentuje právním jednáním, které v souladu se zákonem vede k založení právnické osoby, měl by v argumentaci, jejíž podkladem je právní řád, pokračovat i dále. Je to přitom zákon, který právnické osobě přisuzuje právní osobnost stejně, jako tuto uznává u osob fyzických. V případě rodiny ani manželství tomu tak ovšem nečiní.

1.4.2. Nezpůsobilost právnické osoby naplnit některé typové znaky trestného činu

Tento argument opět vyplývá z teorie fikce. Lze jej rozdělit na dvě subotážky, jež se obě dotýkají možnosti naplnění některých typových znaků trestného činu právnickou osobou.

Zprv se tak lze setkat s kritickými hlasy napadající možnost právnické osoby jednat, tedy naplnit obligatorní znak objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu a tedy objektivní stránku vůbec. Za doby platnosti občanského zákoníku z roku 1964, který jakožto obecný právní předpis přisuzoval právnickým osobám schopnost právně jednat prostřednictvím svých statutárních orgánů⁷¹, nebyla takováto kritika příliš na místě. Pakliže

---

⁶⁹ Franc, P. Nad návrhem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Soudce. 2010, č. 6, s. 36.

⁷⁰ Palmiter, A. Criminalization of corporate law: The impact of criminal sanctions on corporate misconduct. Journal of business and technology law. 2007, č. 2, s. 116.

⁷¹ Viz ust. § 20 odst. 1 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník: Právní úkony právnické osoby ve všech věcech činí ti, kteří k tomu jsou oprávněni smlouvou o zřízení právnické osoby, zakládací listinou nebo zákonem (statutární orgány).

byla právnická osoba způsobilá k právním jednáním (tehdejší terminologií k právním úkonům) v rovině obecné – občanskoprávní, argumenty neuznávající možnost jejího jednání v rovině trestněprávní bylo nutné považovat za neopodstatněně rozlišující pojem jednání v jednotlivých oblastech práva.⁷² Jde-li ovšem o právní řád, který právnické osobě nepřisuzuje schopnost samostatného právního jednání, stejně jako je tomu v případě toho českého po rekodifikaci soukromého práva, je situace poněkud složitější. Např. Engrisch tvrdí, že jednání je tak vlastní pouze osobě fyzické, od jejíž vůle se konkrétní jednání odvíjí. Právnická osoba naopak vůlí nadána není. Přičitatelnost jednání člověka právnické osobě pak dle jeho názoru k vyvození trestní osobnosti tohoto útvaru nepostačuje. Jednání je povahy přirozené, avšak jeho přičítání korporaci je již konstrukcí právní.⁷³ O právní konstrukci se sice bezesporu jedná, opět ale narážíme na komparaci řešení s jinými právními odvětvími. Přičítání jednání člověka právnické osobě je řešením známým i civilnímu právu a právu správnímu.

Druhou diskutovanou otázkou je schopnost právnické osoby jednat zaviněně, pokud by tedy právní úprava vůbec uznávala její svéprávnost. Obsahem problému je tedy způsob naplnění subjektivní stránky trestného činu. Zaviněním v trestním právu rozumíme vnitřní psychický vztah pachatele k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, ať již jde o skutečnosti vytvořené pachatelem, či objektivně existující bez jeho přičinění v době činu. Zavinění se přitom skládá ze dvou složek – složky vědění a složky volní, jež se vyskytuje pouze u úmyslné formy. Kritici v této souvislosti oponují, že právnická osoba nemá vnitřní duševní život, psychiku, která je nezbytným předpokladem pro zavinění a tedy i nezbytným předpokladem trestní odpovědnosti.⁷⁴

Řešení obou námitek se nabízí v uznání trestní odpovědnosti právnických osob za tzv. druhou kolej trestního práva stojící na některých specifických zásadách, principech a znacích.⁷⁵ Jinak ostatně zkoumanou konstrukci ani vnímat nelze, jakmile zákonodárce přijme úpravu, jež není v souladu se zásadami stávajícího práva, vytváří se tím nová odnož, s vlastními principy tam, kde stávající nemohou být použity. Je nepochybné, že na právní úpravu kriminalizace právnických osob nelze nahlížet zcela optikou trestní odpovědnosti osob fyzických. Jelikož právnická osoba není schopna samostatného jednání, není na místě pokládat otázku, zda právnická osoba může jednat protiprávně, nýbrž je třeba se ptát, zda může být právnická osoba činěna zodpovědnou za trestněprávní jednání osoby fyzické. Zákonodárce tak vymezil dvě roviny trestního práva. Aniž bychom tento posun uznali, nebylo

---

⁷² Viz Roháč, I. Op. cit., s. 54.

⁷³ Eidam, G. Op. cit., s. 91.

⁷⁴ Srov. Roháč, I. Op. cit., s. 54.

⁷⁵ Viz Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? Trestní právo. 2000, č. 7-8, s. 4.

by vskutku možné na právnickou osobu nahlížet jako na potenciálního pachatele trestného činu. Dosavadní trestněprávní nauka by toto, vycházející z konstrukce trestní odpovědnosti fyzických osob, neumožňovala.

Je to právě pojem pachatele a obsah tohoto pojmu, na kterém lze vytvoření další oblasti trestního práva snadno ilustrovat. Obecná úprava, jež dopadá na fyzické osoby, definuje pojem pachatele v ustanovení § 22 odst. 1 tr. zákoníku.⁷⁶ Pachatelem se dle tohoto ustanovení rozumí ten, *kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná*. Znaky skutkové podstaty trestného činu se myslí objekt, objektivní stránka, pachatel a subjektivní stránka. Naproti tomu ustanovení § 9 TOPO definuje pachatele jako *právnickou osobu, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v tomto zákoně*. Při konfrontaci obou ustanovení zjistíme, že TOPO přichází s novou, vlastní koncepcí pojmu pachatele, jež je nezávislá na obecné trestněprávní úpravě.⁷⁷ Při užití gramatického výkladu citovaného ustanovení TOPO je přitom patrné, že ze znaků trestného činu tak, jak je rozeznáváme v obecném trestním právu, se pro dovození trestněprávní odpovědnosti právnických osob užije pouze objekt (jakožto typový znak trestného činu, resp. znak jeho skutkové podstaty), tj. *trestním zákonem chráněný zájem*. V ostatních prvcích pak přináší TOPO řešení vlastní, což je vyjádřeno dikcí *způsobem uvedeným v tomto zákoně*, jež odkazuje na speciální úpravu v daném zákoně místo toho, aby pro založení trestní odpovědnosti znaky bylo požadováno naplnění znaků upravených v trestním zákoníku.

1.4.3. Trestní odpovědnost právnických osob zavádí koncepci kolektivní viny

Dle kritiků potrestání právnické osoby postihuje nejen skutečné viníky trestného činu, nýbrž i nevinné členy korporace a konečně i případné věřitele. Konsekvence sankcionování by byly o to závažnější, pokud by mezi spáchaným činem a uložením trestu existovala časová prodleva, během níž by se podstatná část personálního substrátu korporace obměnila.⁷⁸ Tento argument pak může rezonovat zejména v zemích, které mají s uplatněním principu kolektivní viny historickou zkušenost. Není třeba snad ani připomínat příklad Německa a jeho poválečné potrestání po skončení první i druhé světové války, kdy byli rozhodnutími vítězných mocností

---

⁷⁶ S rozšířením v ust. § 113 TZ, podle něhož se *pachatelem rozumí, nevyplývá-li z jednotlivého ustanovení trestního zákona něco jiného, i spolupachatel a účastník*.

⁷⁷ Vyplývá to ze vztahu speciality TOPO vůči obecné úpravě v trestním zákoníku – viz § 1 odst. 2 TOPO *a contrario*.

⁷⁸ Viz Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 366.

ve svém důsledku potrestání i nevinní občané, kteří na chod státu neměli pražádný vliv. Ostatně dodnes v Německu není schválen zákon umožňující trestní postih právnických osob za spáchaný trestný čin.

V oblasti sankcionování právnických osob se problém kolektivní viny může projevat na několika možných úrovních v závislosti na typu právnické osoby (a její personální struktuře⁷⁹) a na tom, či trestné činy jsou lokální právní úpravou právnické osobě přičítány a jaká fyzická osoba je v konkrétním případě pachatelem. Pro ilustraci, pokud je pachatelem jediný společník jednočlenné kapitálové společnosti, bylo by absurdní, kdybychom na společníka nahlíželi jako na jakousi oběť kolektivní viny, jež je nespravedlivě nepřímo potrestaná sankcionováním právnické osoby. Naopak zaměstnancům by hrozilo snížení mezd či propuštění, a to zejména s ohledem na možné finanční ztráty způsobené uložením sankce.

Jiným příkladem může být event. sekundární potrestání akcionářů akciové společnosti, kteří by byli sankcionováním obchodní korporace za protiprávní jednání jejich manažerů či zaměstnanců finančně poškozeni (poklesem kurzu akcií, nevyplacením dividendy atp.). Na takovouto újmu se můžeme dívat ze dvou úhlů pohledu. První z nich odůvodňuje možnost nepřímého postihu akcionářů jejich spoluzodpovědností za trestný čin, k jehož spáchání v podmínkách korporace došlo. Akcionář měl z titulu svého postavení sledovat činnost akciové společnosti a v určitých situacích není ani vyloučeno, že zprostředkovaně z takového trestného činu finančně těžil, pakliže trestný čin upevnil postavení korporace na trhu a došlo k navýšení kurzu akcie. Opačný názorový proud naopak tvrdí, že faktická pozice akcionáře mu většinou neumožňuje dění v korporaci monitorovat a trestný čin se ve finančních výsledcích korporace nemusí nikterak odrazit.⁸⁰

Mám za to, že v těchto případech by však šlo spíše jen o konsekvenci, která by vyplývala z investičního rizika, kterou vlastnictví akcie jakožto účastnického cenného papíru obnáší. Akcionář je *de facto* investorem, jehož cílem je z vlastnictví akcie získat v budoucnu co možná největší užitek. To, zda na tomto poli uspěje, či nikoli, je však záležitostí nejistou, kterou může ovlivnit nespočet faktorů, mezi něž se ovšem řadí i spáchání trestného činu přičitatelného právnické osobě. Taková situace může vést k několika možným následkům, jež jsou všechny stále obsahem pojmu akcionářského rizika. Trestným činem může akcionář tratit (přísným potrestáním korporace), ale i získat (pakliže trestný čin zůstane neodhalen, popř.

---

⁷⁹ Tj. zda je společník jeden, či více osob, zaměstnanec žádný, jeden, či jich je vícero apod.

⁸⁰ Viz McAdams, J. B. The Appropriate Sanctions for Corporate Criminal Liability: An Eclectic Alternative. CINCINNATI LAW REVIEW. 1977, vol. 46, s. 994.

bude bagatelně sankcionován). Majitel akcií přitom má možnost svobodné volby. Buď takové riziko podstupovat a smířit se s budoucí nejistotou, nebo akcie nevlastnit.

Vysvětlení, jež by popíralo uplatnění kolektivní viny potrestáním právnické osoby, lze však hodnotit jako uspokojivé jen ve vztahu k těm lidem, jež při účasti v právnické osobě či na jejím vedení ono riziko dobrovolně skutečně nesou. Jinou výraznou skupinu potencionálně postižených totiž tvoří nevinní řadoví zaměstnanci společnosti, kterým se mohou snížit mzdy či kteří mohou dokonce přijít o své zaměstnání. Zde již podstupováním rizika argumentovat nelze. Někdo by snad mohl namítnout, že i práce je svobodnou volbou člověka, ať již jde o rozhodnutí pracovat v konkrétní korporaci, či o rozhodnutí pracovat vůbec, avšak v současném světě jde spíše fakticky o povinnost a jen málo z nás si může dovolit nabízenou práci odmítnout. Řešení je patrně možné spatřovat v citlivém výběru druhu sankce a jeho výměry tak, aby v neodůvodněných případech k nepřímému postihování zaměstnanců pokud možno nedocházelo.

1.4.4. Nevhodnost trestního řešení – trestní právo je prostředkem *ultima ratio*

Další argument proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob poukazuje na nevhodnost řešit protiprávní jednání spáchané v rámci právnické osoby prostředky trestního práva, kteréžto ovšem představuje prostředek *ultima ratio*, tedy prostředek poslední instance. V době, kdy tendence směřovaly spíše k dekriminalizaci jednání, došlo paradoxně k zavedení zvláštní trestněprávní úpravy, jež okruh možných pachatelů trestných činů rozšířila o obrovské množství právních subjektů. Jak však uvádí Forejt a kol. ve svém komentáři, musíme si v případě takové argumentace opět položit otázku, proč by osoby odpovědné za protiprávní jednání v jiných oblastech práva neměly být zodpovědné za trestné činy. Opomenout nelze ani skutečnost, že trestní řízení nabízí obviněnému mnohem širší škálu procesních práv než řízení správní, a že vyslovení viny a uložení trestu náleží nezávislému soudu a nikoli správnímu orgánu, jenž je v určitém ohledu stále závislým orgánem veřejné moci.⁸¹

Odůvodňování nevhodnosti trestního postihu korporací povahou trestního práva jakožto krajního řešení považuji v našich podmínkách za neopodstatněné. Trestní právo rozeznává dvě formy tzv. korektivů trestního bezpráví – hmotněprávní a procesní.

---

⁸¹ Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 23.

V hmotněprávní rovině se jedná o zásadu subsidiarity trestněprávní represe vyjádřenou v ust. § 12 odst. 2 tr. zákoníku, podle něhož *trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu*. Jelikož TOPO vlastní úpravu této zásady neobsahuje, užije se úprava obecná. Zásada subsidiarity trestní represe se tedy uplatní i v případě trestní odpovědnosti právnických osob. Stejně tomu bude i v případě užití procesního korektivu trestního bezpráví vyjádřeného v ust. § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu. Podle tohoto ustanovení, *státní zástupce může zastavit trestní stíhání, jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo*.

Vztahem zásady subsidiarity trestní represe a trestní odpovědnosti právnických osob se zabývá i stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky vydaného pod sp. zn. Tpjn 301/2012. Nejvyšší soud mj. uvedl, že *právě u trestní odpovědnosti právnických osob je třeba zejména zdůraznit, že trestněprávní řešení je nejzazší (subsidiární) prostředek k ochraně právního řádu, a to i ve vztahu k trestní odpovědnosti fyzických osob, kterou nová trestní odpovědnost právnických osob v zásadě jen doplňuje... Podle názoru Nejvyššího soudu se však při zvažování použití zásady subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 tr. zákoníku, zejména pokud jde o princip „ultima ratio“, ale i procesního řešení zakotveného v § 172 odst. 2 písm. c) tr. ř., budou uplatňovat u trestně odpovědných právnických osob oproti osobám fyzickým určité zvláštnosti, a to s přihlédnutím k povaze právnických osob a specifiku jejich postihu. Při úvaze o případné trestní odpovědnosti právnické osoby je třeba zvažovat a porovnávat i možnost a účinnost jejich postihu podle jiných mimotrestních předpisů, která může být v některých případech širší a vhodnější než u fyzických osob, a to i se zřetelem na rozdílné podmínky takové odpovědnosti (např. u zavinění), ale i ohledně sankcí ukládaných právnickým osobám zpravidla ve správním řízení, které jsou v některých případech srovnatelné, co do citelnosti postihu, s trestními sankcemi.*⁸²

S uvedeným názorem Nejvyššího soudu lze souhlasit, trestní odpovědnost právnických osob lze stále ještě považovat za relativně novou oblast našeho právního řádu, která však nijak zásadně nezasáhla do úpravy odpovědnosti korporací v jiných oblastech práva. V roce 2017 sice nabyt účinnosti zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, který

---

⁸² Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

nově zakotvuje přestupkovou odpovědnost právnické osoby, avšak v oblasti možných následků situace zůstala takřka nezměněna oproti předchozí odpovědnosti právnické osoby za správní delikty. Nadále tak platí, že právnická osoba může být v určitých případech přísněji sankcionována v oblasti práva správního než v oblasti práva trestního. Některé zvláštní zákony totiž umožňují uložit právnické osobě peněžitou pokutu představující určitý podíl z obratu právnické osoby, čímž může pokuta dosáhnout i miliardových částek.⁸³

Naproti tomu u osob fyzických se již tradičně rozlišuje odpovědnost civilní, správní a trestní a vzájemné rozdíly mezi jednotlivými formami jsou dlouhodobým vývojem mnohem ostřeji ohraničeny než v případě osob právnických. Účelu trestního práva tak patrně bude u právnických osob častěji než u osob fyzických dosaženo mimotrestními prostředky, a to i se zřetelem k sankcím, jejichž ukládání správní právo umožňuje.⁸⁴

1.4.5. Přetíženost trestní justice

Odmítavý postoj vůči trestní odpovědnosti právnických osob byl také odůvodňován existujícím velkým zatížením orgánů činných v trestním řízení. Vznik další rozsáhlé agendy by tak vzhledem k personálním a finančním prostředkům, jež má trestní justice k dispozici, vedl k nebezpečí jejího neefektivního fungování, kdy by základní zásady trestního řízení, jakými jsou např. zásada ofiiciality, zásada vyhledávací či zásada legality, mohly ve svém důsledku představovat pouhopouhé fikce.⁸⁵

Krátká devítidenní legisvakační lhůta TOPO znemožnila jakoukoli přípravu orgánů činných v trestním řízení na plnění jejich nových úkolů.⁸⁶ K adekvátnímu školení a k vytváření vhodných podmínek pro efektivní stíhání právnických osob obecně tak muselo (a musí) docházet až za účinnosti zákona. Takto vznikl problém nerovnováhy v postavení fyzických a právnických osob v trestním řízení, kdy právnické osoby představovaly pouze nepatrný zlomek všech obviněných osob. Ze statistických údajů vyplývá očekávaný vývoj, tj. zvyšující se počet trestně stíhaných a odsouzených právnických osob každým rokem od účinnosti TOPO. Zatímco v roce 2012 bylo ve 14 trestních věcech stíháno celkem 18

⁸³ Srov. například § 36e odst. 6 ZoB nebo § 22a odst. 2, 3 ZoHS.

⁸⁴ Pokuty za správní delikty mohou totiž v případě naplnění některých skutkových podstat dosahovat výše desítek až set milionů korun [srov. např. § 32 odst. 1 zák. č. 18/1997 Sb., atomový zákon, nebo § 24 odst. 12 písm. e) zák. č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele].

⁸⁵ Srov. Šámal, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob: komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 16.

⁸⁶ Ke krátké legisvakační lhůtě blíže viz Pelc, V. Limity trestní odpovědnosti právnických osob. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté. Praha: Leges, 2017, s. 66.

právnických osob⁸⁷, v roce 2016 se již jednalo o 867 záznamů o zahájení úkonů trestního řízení proti právnické osobě a vůči 256 právnickým osobám bylo zahájeno trestní stíhání nebo jim bylo sděleno podezření ve zkráceném přípravném řízení.⁸⁸ V rejstříku trestů právnických osob je doposud evidováno celkem 288 záznamů.⁸⁹

Vzhledem k tomu, že TOPO je v účinnosti již více než 6 let, lze již do jisté míry vyhodnotit, do jaké míry je argument přetíženosti trestní justice v českém prostředí oprávněný. Pokud jde o vlastní přetíženost justice, statistické údaje tuto obavu nepotvrzují. Pakliže v roce 2011, kdy TOPO ještě nenabyl účinnosti, průměrná délka řízení činila 6,4 měsíců v případě trestných činů projednávaných v I. stupni před okresními soudy a 22,9 měsíců v případě trestných činů projednávaných v I. stupni před krajskými soudy, následující roky ukázaly trend snižování délky těchto řízení. V roce 2016 již průměrná délka řízení před okresním soudem činila 5,6 měsíců, v případě, že v I. stupni rozhodoval krajský soud, průměrná délka řízení činila 18 měsíců.⁹⁰ Je tedy zřejmé, že zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do právního řádu ČR žádné průtahy řízení a přetížení justice nezpůsobuje. To bude nepochybně do značné míry ovlivněno též tím, že ve většině případů je proti právnickým osobám vedeno společné řízení s osobami fyzickými, jejichž vina je primárně prokazována. Vztah přičitatelnosti již lze většinou poměrně jednoduše prokázat listinnými důkazy.⁹¹

1.4. Kriminalita právnických osob z kriminologického pohledu

1.4.1. Význam Edwina Sutherlanda v kriminologickém výzkumu

Kriminologie jakožto věda o kriminalitě, jejích pachatelích, obětech a o jejich kontrole, se začala blíže fenoménem trestné činnosti právnických osob zabývat teprve na

---

⁸⁷ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2012, s. 15. Dostupné online na: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2012/7_NZN_603_2013.pdf (30. 4. 2018).

⁸⁸ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2016, s. 5. Dostupné online na: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2016/Zprava_o_cinnosti_SZ_za_rok_2016.pdf (30. 4. 2018).

⁸⁹ Stav ke dni 30. 5. 2018.

⁹⁰ Ministerstvo spravedlnosti. Statistický přehled soudních agend za rok 2016, s. 182. Dostupné online na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html> (30. 4. 2018).

⁹¹ Kupříkladu již v roce 2012 bylo ze 14 řízení vedených proti právnickým osobám 13 řízení vedeno též proti fyzické osobě. Viz zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2012, s. 15

přelomu třicátých a čtyřicátých let 20. století. Na počátku tohoto výzkumu stál Edwin H. Sutherland (1883-1950). Ten v roce 1940 poprvé v odborné literatuře použil termín kriminality bílých límečků (*white-collar crime*), jejíž definování mělo pro další výzkum trestné činnosti v rámci právnických osob klíčový význam.⁹² Sutherland definuje kriminalitu bílých límečků jakožto kriminalitu páchanou respektovanou osobou, která požívá vysoký sociální status a která zneužívá ke spáchání činu své pracovní zařazení.⁹³ Je přitom nutno dodat, že jím použitý termín „kriminalita“ (*crime*) se zcela neztotožňuje se současným pojetím kriminality jakožto protiprávních jednání ve smyslu trestněprávním. Sutherland pod pojem kriminality bílých límečků zahrnoval vedle páchaní trestné činnosti i ostatní protiprávní jednání, z nichž byla dovozována soukromoprávní či administrativní odpovědnost.

Kriminalitu bílých límečků pak konkrétně vysvětluje teorií diferenciálních asociací. Uvádí, že ve společnosti existuje mnoho různých subkultur, které člověka povzbuzují k legálním činnostem (například rodina). Jiné subkultury však činí přesný opak. Osoba se pak stává delikventem z důvodu kontaktů s nositeli kriminálních norem. Kriminální jednání je z velké části naučené v primárních skupinách, zvláště ve skupinách vrstevníků. Tato teorie nepředpokládá, že existují nějaké psychologické rozdíly mezi zločinci a ostatními lidmi, ale považuje kriminální činnost za něco, co si lidé osvojují podobně jako legální činnosti a co většinou směřuje k naplnění stejných potřeb a hodnot. Uvedená teorie se tak výrazně liší od představy, že existují psychologické rozdíly mezi zločinci a ostatními lidmi. Zloději se snaží přijít k penězům právě tak jako lidé pracující v počestných zaměstnáních, ale volí si k tomu nelegální prostředky.⁹⁴

Sutherland dále uvádí, že pro kriminalitu bílých límečků je typické porušení očekávání, která společnost vkládá do osoby dané profese či zaměstnání. Pojem kriminality bílých límečků sice velmi úzce souvisí s hospodářskou kriminalitou, ovšem jak sám upozorňuje, nelze oba termíny ztotožňovat, když pachatelem – bílým límečkem – může být dle jeho definice například i lékař či státní úředník.⁹⁵ Nutno ovšem podotknout, že tehdejší i pozdější kriminologické výzkumy se v souvislosti s kriminalitou bílých límečků i kriminalitou právnických osob zaměřují takřka jen na hospodářskou trestnou činnost.

---

⁹² Jeho prvotní článek s názvem *White-Collar Criminality* publikovaný v *American Sociological Review*. 1940, č. 1. vol. 5, je dostupný online zde: [http://www.asanet.org/sites/default/files/savvy/images/asa/docs/pdf/1939%20Presidential%20Address%20\(Edwin%20Sutherland\).pdf](http://www.asanet.org/sites/default/files/savvy/images/asa/docs/pdf/1939%20Presidential%20Address%20(Edwin%20Sutherland).pdf) (25. 12. 2017). Poprvé však termín použil již ke konci roku 1939 při přednášce právě před *American Sociological Association*.

⁹³ Sutherland, E. *White-collar Crime*. New York: Dryden Press, 1949, s. 9.

⁹⁴ Viz též Giddens, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 188.

⁹⁵ Schmitt-Leondardy, Ch. *Tamtéž*, s. 75.

V roce 1949 ve své publikaci *White Collar Crime* již kriminalitu bílých límečků dává do úzké spojitosti s korporátním prostředím a označuje ji za tradičně organizovanou, a to ať již na půdorysu formálním, či neformálním.

K formálnímu půdorysu Sutherland uvádí, že zástupci společností spolu uzavírají dohody, kartely, pořádají konference a vytváří podnikatelské asociace za účelem získání vlivu nad legislativou upravující jejich činnost. Co se neformální organizace týče, Sutherland popisuje, že jde o případy obchodníků, kteří nechtějí oficiálně vystupovat jako podnikatelé a nechat se svázat nutností dodržovat pro podnikatele daného odvětví stanovené podmínky. Jsou tak pro ně typické zákulisní manipulace.⁹⁶

Sutherland pak také jako první zkoumal korporátní kriminalitu výzkumnými kriminologickými metodami. Od roku 1928 zkoumal a zpracovával soudní a úřední rozhodnutí týkající se celkem 70 sankcionovaných právnických osob, nikoli však pouze v režimu trestního práva (odsouzeno bylo 60 % zkoumaných korporací). K těmto rozhodnutím pak shromažďoval ještě další záznamy, které by pomohly poodhalit pozadí sankcionovaného skutku. Mnoho konkrétních čísel však neuvádí. Poukazuje především na vysokou míru recidivy, když více než 90 % korporací v minulosti učinilo dvě či více protiprávních rozhodnutí. Význam jeho práce spočívá především v samotné podstatě výzkumu a v teoretických poznatcích, ke kterým dospěl. Jednalo se především o následující závěry:

- 1) Sutherland nespatořoval z hlediska potenciální kriminality relevanci ve velikosti právnické osoby, byť ve větších společnostech se odehrává mnohem více rozhodování.
- 2) V rámci konkurenčního boje je u největších společností protiprávní praxe natolik rozšířená, že nad legitimitou jednání nevznikají žádné pochybnosti. Pachatelé si protiprávnost svého jednání ani neuvědomují, nepovažují se za kriminálníky.
- 3) Pokud je protiprávní činnost zjištěna, nedochází ke společenské degradaci, pachatelé naopak u kolegů získávají obdiv.
- 4) Pachatelé obdobně jako například profesionální zloději typicky cítí a projevují opovržení nad právním pořádkem, vládnoucí garniturou a státními orgány.
- 5) Korporace obdobně jako jiní zločinci činí zakrývací akce. Vytvářejí dceřiné společnosti, aniž by ovšem tento koncernový vztah dávaly najevo. Předně takto lze utajit transakce, které jsou podrobeny vysokému zdanění. Může jít ovšem i o získání možnosti ovládnutí společností, u kterých je povoleno vlastnit pouze určité procento podílu

---

⁹⁶ Sutherland, E. Op. cit., s. 220.

jednotlivým soukromým investorem (například v případě společností ve veřejném vlastnictví, kde si chce veřejnoprávní orgán ponechat nejvyšší podíl). Dceřiné společnosti také slouží k roztržštění odpovědnosti. Sutherland dále jakožto příklad zakrývací akce uvádí změnu označení produktu. Například za druhé světové války stanovila americká vláda maximální možnou cenu u určitých produktů, společnosti na to zareagovaly změnou názvu takového produktu a začaly produkty stejného obsahu prodávat prostřednictvím svých skrytých dceřiných společností.

- 6) Korporace přisuzují velký význam organizačním složkám, externím společnostem a zaměstnancům na úseku právních služeb, public relations a reklamy. Jejich snahou je zachovat si svou tvář před veřejností, přičemž ztráta důvěry veřejnosti je jednou z největších hrozeb pro korporaci.⁹⁷

Sutherland dále ve svém díle z roku 1949 modifikoval již zmíněnou teorii diferenciálních asociací pro potřeby zkoumání problematiky korporátní kriminality. Uvádí, že organizační struktura velkých společností má dvě významné výhody. První výhodou je anonymizace odpovědnosti mezi výkonnou složku společnosti, podřízené a vlastníky akcií. Druhou výhodou je racionalizace jednání. Osoby se v korporaci chovají odlišně než v případě, kdy se pohybují mimo její organizační strukturu. Racionalizace jednání má původ v tom, že obchodní společnost se chová jako *homo economicus* více než kterákoli jiná forma organizace či jiná osoba. Manažeři se stejně jako v politice soustředí především na svůj prospěch, nikoli na prospěch korporace, a korporace vykazuje rysy státu se všemi jeho limity byrokratické organizace. Korporace si dle Sutherlanda přisvojila machiavelistickou ideologii, když svou činností nesleduje technologický vývoj jako v historických dobách, nýbrž toliko a pouze zisk.

Racionalizace se projevuje ve třech směrech. V prvé řadě v tom, že je páchána trestná činnost, která je nejméně detekovatelná a u jejichž obětí se nepředpokládá žádná obrana. Zákazníci nemají dostatek informací o kvalitě dodávaného zboží a jsou neorganizovaní, tj. jeden zákazník typicky nepodá proti právnické osobě žalobu či nepoužije jiné právní instrumenty. Dezorganizovanost bývá také znakem akcionářů, ti mají pouze kusé informace o vnitřním dění ve společnosti, především získávají informace o finančních tocích. Druhým projevem je skutečnost, že je páchána taková trestná činnost, která se následně obtížně prokazuje – například úmyslná forma zavinění v případě klamavé reklamy, protože se určité

---

⁹⁷ Sutherland, E. Op. cit., s. 221-228.

přehánění při reklamní činnosti předpokládá.⁹⁸ Třetím projevem je vytvoření nápravných mechanismů, a to i v době před samotným obviněním. Například může jít o dosazení osoby s dobrými konexemi na vysokou exekutivní pozici.⁹⁹

Lze shrnout, že význam Sutherlandových prací spočívá v tom, že právnická osoba již nebyla *a priori* považována pouze za oběť trestné činnosti fyzické osoby. Ve svých pracích však zároveň kladl důraz na to, že potrestání fyzické osoby má výraznější efekt na oblast generální prevence nežli potrestání osoby právnické. Sutherland také provedl první kriminologický výzkum v oblasti korporátní kriminality a prohloubil výzkum některých dílčích otázek jako například zkoumání sociálního postavení pachatele hospodářské kriminality.¹⁰⁰

1.4.2. Pozdější kriminologické výzkumy

Sutherlandovy závěry jsou z velké části použitelné i dnes, přesto však vzhledem ke společenským a hospodářským změnám za takřka sedmdesát let od zveřejnění jeho klíčové práce doznaly mnoha upřesnění a některé jeho závěry již nemohou obstát.¹⁰¹

V souvislosti s kriminologickými aspekty kriminality právnických osob se vžil pojem *corporate crime* (korporátní zločin). Tímto se rozumí jednání buď přímo právnických osob (je-li jim přiznána svéprávnost), nebo fyzických osob, které právnické osoby zastupují, přičemž toto jednání je protiprávní a lze za něj uložit sankci.¹⁰² Ani současné pojetí korporátního zločinu přitom není z kriminologického hlediska omezeno pouze na jednání, která jsou sankcionována v rámci trestního práva, nýbrž i o jednání postižitelná v režimu soukromého či správního práva. Podstatné je, že se zároveň jedná o zvláštní podkategorii kriminality bílých límečků.¹⁰³

Kupříkladu Bookman dělí kriminalitu bílých límečků na zaměstnaneckou (*occupational*) a korporátní (*corporate*). Zaměstnanecká kriminalita je páchána jednotlivci nebo malými skupinami v souvislosti s jejich zaměstnáním. Zahrnuje například zpronevěru majetku zaměstnavatele, krádeže zboží nebo podvody na úkor zaměstnavatele.

⁹⁸ Srov. trestný čin porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže dle § 248 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku.

⁹⁹ Sutherland, E. Op. cit., s. 228-229.

¹⁰⁰ Viz též Schmitt-Leondardy, C. Op. cit., s. 70-71.

¹⁰¹ Kupříkladu utajení koncernového vztahu je díky obchodním rejstříkům mnohem obtížnější než dříve.

¹⁰² Srov. Braithwaite, J. *Corporate Crime in the pharmaceutical industry*. London: Routledge & Kegan Paul, 1984, s. 6. Dostupné online na: www.newhorizonsstannes.com/pdfs/Corporate_Crime_in_the_Pharmaceutical_Industry.pdf (20. 1. 2018).

¹⁰³ Viz Simpson, S. *Corporate Crime, Law, and Social Control*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 6. Dostupné online na: <https://pdfs.semanticscholar.org/a4f1/3f91bd09f6c579536086dfc7fad124c7aef6.pdf> (20. 1. 2018).

Zaměstnanecká kriminalita je páchána pro vlastní obohacení, nikoli z důvodu loajality k právnické osobě. Naproti tomu korporátní kriminalita je páchána či umožněna kolektivou samostatně jednajících osob. Zástupce společnosti jedná protiprávně v rámci svého zastoupení. V tomto případě jsou spácháním trestného činu sledovány cíle právnické osoby a nikoli cíle ryze osobní.¹⁰⁴

Korporátní zločin jakožto podkategorie kriminality bílých límečků se stal předmětem širšího kriminologického zájmu teprve v sedmdesátých letech minulého století, kdy se také začaly uskutečňovat první výzkumy a vycházet první teoretické práce zaměřené na tento fenomén. Nutno přitom zdůraznit, že samotný kriminologický výzkum je v této oblasti velmi obtížný. Jak upozorňuje Walburg, není realistické domnívat se například, že se účastníci self-report dotazníkového výzkumu budou z pozice manažerů vyjadřovat k neodhaleným protiprávním jednáním v rámci korporace. Také v případě *ex post* dotazníkového průzkumu na bázi self-reportu by přitom velmi pravděpodobně docházelo z jejich strany k racionalizaci a bagatelizaci těchto jednání. Vzhledem k tomu, že korporátní kriminalita je svou povahou skrytou kriminalitou, je také velmi obtížné nalézt osoby, které by o ní mohly kvalifikovaně vypovídat.¹⁰⁵

Doposud nejrozsáhlejší výzkum v oblasti kriminality právnických osob uskutečnili v polovině sedmdesátých let výzkumníci z Univerzity ve Wisconsinu. Předmětem jejich výzkumu byl vzorek 582 největších korporací podnikajících v průmyslu. Yeager a Clinard tehdy zjistili, že tři pětiny zkoumaných společností bylo v letech 1975 až 1976 řešeno pro protiprávní jednání. Pouhých třináct procent zkoumaných společností pak stálo za více než jednou polovinou zjištěných protiprávních jednání, avšak v tomto třináctiprocentním vzorku byly zastoupeny obchodní společnosti různých velikostí (pro účely výzkumu základní jednotka velikosti představovala účetní obrát společnosti ve výši 100 milionů dolarů ročně). Velké společnosti častěji páchaly protiprávní jednání na úseku životního prostředí, pracovního práva a spotřebitelského práva nežli protiprávní jednání na úseku soutěžního práva.¹⁰⁶

Autoři přitom konstatují, že čím větší je společnost, tím komplikovanější se stává interní komunikace a kontrola, čímž se zvyšují tendence a příležitosti k páchání protiprávního jednání. Yeager pak ve své pozdější práci dovozuje, že ve větších společnostech

---

¹⁰⁴ Bookman, Z. Convergences and Omissions in Reporting Corporate and White Collar Crime. DePaul Business and Commercial Law Journal. 2008, issue 3, vol. 6, s. 355. Dostupné online na: via.library.depaul.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1145&context=bclj (20. 1. 2018).

¹⁰⁵ Srov. Walburg, C. The measurement of corporate crime. An exercise in futility? Van Erp, J., Huisman, W., Vande Walle, G. Et ali. The Routledge Handbook of White-Collar and Corporate Crime in Europe. Oxon: Routledge, 2015, s. 32-33.

¹⁰⁶ Clinard, M., Yeager, P. Corporate Crime. Reedition. Transaction Publishers: 2011, s. 130 a násl.

pravděpodobně fakticky dochází častěji k protiprávnímu jednání, jelikož se ve větším množství zabývají právně regulovanou činností, a tudíž se otevírá větší prostor pro případná pochybení.¹⁰⁷ Výzkum odhalil některé charakteristické rysy korporátní kriminality. Předně Yeager uvádí, že protiprávní čin je typicky součástí běžného, rutinního jednání v rámci obchodní společnosti a nepředstavuje radikální odklon od takového běžného rutinního procesu. Druhým klíčovým poznatkem je, že protiprávní čin je většinou důsledkem úmyslného jednání manažerů obchodní společnosti, na jehož pozadí stojí dosažení některého z korporátních cílů. Tento cíl se pro ně stane důležitějším nežli dodržování právních norem. Důvodem může být strach o ztrátu místa, nebo naopak snaha o získání prémie (viz níže k teorii racionální volby). Třetím klíčovým poznatkem bylo zjištění, že dochází k socializaci fyzické osoby v rámci korporátního prostředí. Korporátní cíle začíná přebírat jakožto své osobní cíle i fyzická osoba, o to spíše, pakliže korporace za dosažení cílů nabízí benefity.¹⁰⁸

V odborné literatuře často vyskytující se názor, že právnické osoby racionalizují vůli jejich členů po zisku, a že právě zisk je motorem k páčání trestné činnosti, bývá korigován tím, že právnické osoby se častěji dopouští protiprávních jednání, pakliže jsou ve finančních problémech. Wisconsinský výzkum však ukázal, že rozdíly v páčání protiprávního jednání mezi společnostmi, které jsou a které nejsou ve finanční tísní, jsou zanedbatelné. Naopak, v případě některých právních oblastí (životní prostředí, pracovní právo včetně bezpečnostních podmínek a spotřebitelské právo) byla protiprávní jednání páčána častěji v době, kdy korporace prosperovala. Autoři tak dospěli k závěru, že obchodní společnosti sledují profit nezávisle na tom, jak ekonomicky (ne)úspěšné období prožívají.¹⁰⁹

Cohen a Alexander ve svém výzkumu zkoumali případy 106 odsouzených obchodních společností z let 1984 až 1990. Z jejich výzkumu pak mj. vyplývá, že od vlastního spáchání korporátního protiprávního činu do doby jeho odhalení uplynuly v průměru 3 roky.¹¹⁰ Z jejich výzkumu dále vzešlo, že čím větší byl podíl managementu ve vlastnické struktuře společnosti, tím nižší byla pravděpodobnost, že bude trestný čin spáchán. Autoři pak předkládají možnosti, proč může mít podíl manažerů na vlastnictví společnosti vliv na míru protiprávních jednání právnické osoby. V první řadě uvádí, že manažeři se prostřednictvím akcií stávají i investory společnosti a tuto investici si hlídají prostřednictvím vnitřní kontroly. Dále to ovšem může být dáno také tím, že manažerům deviantní právnické osoby nebyl

---

¹⁰⁷ Yeager, P. C. *Understanding Corporate Lawbreaking: From Profit Seeking to Law Finding*. Pontell, H. N., Geis, G. *International Handbook of White-Collar and Corporate Crime*. New York: Springer, 2007, s. 27.

¹⁰⁸ Yeager, P. C. *Op. cit.*, s. 31-33.

¹⁰⁹ Yeager, P. C. *Op. cit.*, s. 29.

¹¹⁰ Alexander, C. R., Cohen, M. A. *Why Do Corporations Become Criminals? Ownership, Hidden Actions, and Crime as an Agency Cost*. *Journal of Corporate Finance*. 1999, vol. 5, s. 2.

v minulosti nabídnut vyšší obchodní podíl v korporaci z důvodu dlouhodobě nekvalitního výkonu funkce, přičemž právě nízká kvalita jejich práce vedla ke spáchání trestné činnosti.¹¹¹ Autoři také zjistili, že zveřejnění informace o spáchání korporátního zločinu v médiích mělo nízký vliv na cenu akcií u těch společností, u kterých byly určité indikátory možného protiprávního jednání dány již dříve. Takovým indikátorem mohla být například již dříve zveřejněná vlastnická struktura společnosti, která vykazovala určité pochybnosti.¹¹²

Simpson a Paternoster v rámci svého výzkumu uskutečnili dotazníkový výzkum 96 osob (84 studentů obchodních škol a 12 manažerů). Na základě odpovědí na otázky týkajících se deseti předložených potenciálních scénářů, zjistili, že tendence k páchání korporátní kriminality jsou vyšší tehdy, jde-li o běžnou praxi v dané společnosti. Významný vliv má dle výsledků výzkumu také skutečnost, že osobě je nařízeno spáchání protiprávního jednání nadřazeným. Při rozhodování dotazovaných, zda spáchat protiprávní jednání, či nikoli, byly zvažovány také možnosti sankcionování společnosti, negativní publicita společnosti a vliv spáchání činu na její konkurenceschopnost v hospodářské soutěži. Zajímavé je, že výsledky ukázaly nízký vliv na rozhodnutí ke spáchání protiprávního jednání těchto okolností: možné povýšení, pravidelný audit, předchozí potrestání zaměstnance za obdobné jednání, předchozí zproštění obžaloby zaměstnance pro obdobné jednání, horká linka pro whistleblowery.¹¹³

1.4.3. Současné teorie kriminality právnických osob

V současnosti se v kriminologii uplatňují především následující tři modely příčin páchání korporátní kriminality. V konkrétních případech korporátní kriminality se přitom mohou poznatky jednotlivých teorií kombinovat.

Teorie racionální volby vychází z premisy, že rozhodnutí spáchat protiprávní čin představuje výsledek vyvažování potenciálních očekávaných rizik a zisků pachatele. Dle této teorie fyzická osoba, která se protiprávního jednání dopouští, tímto sleduje vlastní zájem. Důsledky, které by mohlo její jednání přinést právnické osobě (uložení sankce, pošramocení pověsti, posílení pozice na trhu, získání materiálních výhod apod.), bere fyzická osoba v potaz pouze tehdy, pakliže z toho vyplynou důsledky také pro ní samotnou, nebo pakliže zájmy právnické osoby považuje z jiného důvodu za zájmy vlastní. Tak tomu může být například z důvodu její loajality vůči právnické osobě. Rozhodování fyzických osob tudíž stále vychází

---

¹¹¹ Alexander, C. R., Cohen, M. A. Op. cit., s. 15-20.

¹¹² Alexander, C. R., Cohen, M. A. Op. cit., s. 22-26.

¹¹³ Simpson, S., Paternoster, R. Sanction Threats and Appeals to Morality: Testing a Rational Choice Model of Corporate Crime. Law & Society Review Vol. 30, č. 3, s. 568.

z jejich vlastních preferencí a subjektivního posouzení případu.¹¹⁴ Jak uvádí Simpson a Paternsoter, ve vyhodnocování hraje klíčový vliv morální citění dané osoby, byť se nejedná o okolnost, která by byla zvažována, nýbrž o okolnost, která je takovému rozhodování a zvažování imanentní a to i v tom smyslu, že k němu vůbec nedojde. Protiprávní jednání mohou totiž pro danou osobu představovat po morální stránce tabu.¹¹⁵ V případě, že fyzická osoba ke zvažování přistoupí, konkrétně dle uvedené autorské dvojice dochází k vyhodnocování následujících kritérií, jejichž konkrétní podoba může být ovšem diverzifikovaná.

V prvé řadě se jedná o potenciální rizika a výhody pro ně samotné. Riziko pro jednotlivce představuje nebezpečí sankcionování, a to nikoli jen ve smyslu trestněprávním, nýbrž též ve smyslu občanskoprávním, pracovněprávním či administrativněprávním. Dalšími riziky jsou ztráta postavení v dané korporaci, ztráta sebeúcty a morální odsouzení bezprostředním sociálním okolím. Benefity mohou být finanční i kariérní. V oblasti korporátní kriminality tak, jak byla definována výše, platí přitom pravidlo, že co se v konečném důsledku vyplatí jednotlivci, vyplatí se i korporaci, a naopak.

Dalším zvažovaným prvkem jsou potenciální rizika a výhody pro korporaci. Rizikem pro právnickou osobu mohou být administrativní, soukromoprávní či trestní sankce, dále pokles tržeb při odhalení protiprávního jednání, zhoršení postavení při konkurenčním boji nebo snížení prestiže právnické osoby. Možným ziskem bude zvýšení tržeb, případně i poukázání na nesmyslnost konkrétní regulace a iniciování její změny.

Konečně třetím zvažovaným prvkem je existence, nebo naopak absence korporátních pobídek ke spáchání protiprávního jednání.¹¹⁶

Hodnocení (ne)výhod páchání protiprávní činnosti se navíc situačně mění, a to v závislosti na vnějším prostředí a vnitřní organizaci právnické osoby. Faktory vyplývajícími z vnějšího prostředí jsou například aktuální situace na trhu nebo míra regulace daného odvětví. Co se týče faktorů mající původ ve vnitřní organizaci právnické osoby, jedná se například o firemní klima či o plánovaný interní audit.¹¹⁷

Danková uvádí jakožto případ trestního jednání společnosti na základě analýzy nákladů a zisků případ známý jako Ford Pinto. Společnost Ford v roce 1967 začala práce na vývoji nového modelu automobilu. Při vytváření modelu bylo rozhodnuto, že benzínová nádrž

---

¹¹⁴ Kölbel, R. Corporate Crime, Unternehmenssanktion und kriminelle Verbandsattitüde. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik. 2014, č. 11, s. 554.

¹¹⁵ Simpson, S., Paternsoter, R. Op. cit., s. 554.

¹¹⁶ Simpson, S., Paternsoter, R. Op. cit., s. 553.

¹¹⁷ Kölbel, R. Op. cit., s. 554.

bude umístěná za zadní nápravu automobilu. Druhá z navržených možností, umístění nádrže nad zadní nápravu, by vyžadovala zmenšení zavazadlového prostoru. Konečné umístění nádrže sice odpovídalo tehdy platným bezpečnostním předpisům, zvyšovalo však riziko smrtelných nehod. Při nárazu do zadní části vozidla došlo opakovaně k přetržení nádrže a následnému vzniku požáru. V soudním řízení vedeném proti společnosti Ford byla jako důkaz předložena analýza nákladů na snížení rizika poškození palivové nádrže. Náklady na instalaci příslušného bezpečnostního prvku byly vyčísleny na 11 dolarů (celkově 137 milionů dolarů). Tímto krokem by se dle analýzy předešlo 180 úmrtím a 180 vážným zraněním, a tím také nákladům na náhradu újmy ve výši 49,5 milionů dolarů. Společnost Ford se na základě kalkulace rozhodla návrh nerealizovat.¹¹⁸

Jiným příkladem může být katastrofa raketoplánu Challenger v roce 1986. Raketoplán explodoval 73 vteřin po startu z důvodu závady na těsnění. Těsnící kroužky (tzv. o-kroužky), které měly zabránit úniku horkých plynů směrem k SRB (*Solid Rocket Booster* – pomocný vzletový raketový stupeň na tuhé pohonné látky), dodala agentuře NASA společnost Morton Thiokol. Jak se později ukázalo, inženýři ze společnosti Thiokol upozorňovali vedení společnosti NASA, že nízká venkovní teplota, která v den startu byla, může mít negativní vliv na elasticitu těsnění a těsnící efekt kroužků. Raketoplán však i přes varování odstartoval, neboť NASA se z důvodu finančních příjmů rozhodla striktně dodržovat letové harmonogramy. V té době byl vesmírný program vládními úřady podfinancován a NASA získávala příjmy zejména od komerčních satelitních společností, tj. čím více vesmírných letů bylo v roce podniknuto, tím větší příjmy NASA získala. V důsledku tohoto vyhodnocení nakonec zemřelo 7 astronautů, když těsnící kroužky při nízké teplotě nevyrovnaly rozpínání obalu a nezadržely tlak plynů, které pronikly izolačním tmelem.¹¹⁹

Podle **teorie rovnováhy kontroly** rozsah kontroly, jíž jsou lidé podrobeni, ovlivňuje jejich vztah k normám a určuje pravděpodobnost, zda se dopustí určitého kriminálního jednání.¹²⁰ V případě korporátní kriminality se předpokládá její páčání odpovědnou osobou ve vysokém postavení v rámci organizační struktury, kdy tato osoba provádí kontrolu v měřítku větším, nežli jí je sama podrobována. Teorie rovnováhy kontroly z etiologického hlediska vyzdvihuje dvě komponenty, a to touhu po autonomii (tj. nebýt objektem kontroly druhých a naopak získat kontrolu nad druhými), a nerovnováhu kontroly. Kriminologie se pak

---

¹¹⁸ Danková, K. Kriminologické aspekty trestní odpovědnosti právnických osob. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA. 2017, č. 2, s. 63.

¹¹⁹ Viz Zuzák, R., Königová, M. Krizové řízení podniku. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2009, s. 95, a Vaughan, D. Rational Choice, Situated Action, and the Social Control of Organizations. Law & Society Review. 1988, vol. 32, č. 1, s. 36.

¹²⁰ Matoušková, A. Aplikovaná forenzní psychologie. Praha: Grada, 2013, s. 137.

zaměřuje především na druhou z uvedených komponent. Nerovnováha kontroly může mít podobu nadbytku i deficitu kontroly. V případě, kdy jednotlivec vykonává kontrolu ve větším měřítku, nežli je on sám kontrole podrobován, jde o nadbytek kontroly, a opačně. Na protiprávní jednání je pak teorií rovnováhy kontroly nahlíženo jako na aktivitu, která je projevem vůle jednotlivce po získání či rozšíření sféry své kontroly.¹²¹ Oba póly nerovnováhy jsou pak odstupňovány na základě tzv. kontrolního podílu, kdy jsou vyhodnocovány vazby jednotlivce v zaměstnání, vztahu a rodině a v sociálním okolí, a dochází k přiřazení specifických typů deviace:

- Vysoký kontrolní deficit – je pro něj typická submisivnost (účast či napomáhání na útoku vůči oběti, kdy tento útok iniciuje ten, v jehož sféře ovládnutí se nacházím).
- Střední kontrolní deficit – je pro něj typický vzdor (např. protiprávní jednání dětí vzdorujících rodičům vyžadujících absolutní poslušnost, protiprávní jednání stávkujících).
- Nízký kontrolní deficit – je pro něj typická predace (např. loupeže či znásilňování).
- Nízký kontrolní nadbytek – je pro něj typické zneužívání (např. cenové dohody v korporátní oblasti).
- Střední kontrolní nadbytek – je pro něj typické drancování (masivní znečišťování a plundrování životního prostředí korporacemi).
- Vysoký kontrolní nadbytek – zde jde například o excesivní či neobvyklé formy sexuálního vyjádření (skupinový sex s dětmi, sadistické aktivity).¹²²

V oblasti korporátní kriminality se předpokládá její páchaní odpovědnou osobou ve vysokém postavení v rámci organizační struktury, kdy tato osoba provádí kontrolu ve větším měřítku, nežli jí je sama podrobována, a zároveň svým jednáním sleduje zájmy korporace v rámci své loajality vůči ní. Piquero a Piquero v roce 2005 provedli dotazníkové šetření, jehož se zúčastnili studenti obchodních kurzů. Dotazníky obsahovaly popis a okolnosti protiprávního jednání manažera jedné společnosti. Respondenti odpovídali na dotaz ohledně pravděpodobnosti, že by se za daných okolností takového jednání také dopustili. Přitom byla na základě 17 otázek zjišťována míra jejich kontroly. Jednalo se o ohodnocení kontroly v oblasti například zaměstnání, školy, přátelských vztahů, domácích mazlíčků, rekreačních aktivit, sousedských vztahů apod. Vedle toho byly pokládány též další dotazy hodnotící

---

¹²¹ Tittle, Ch. Control Balance. Boulder: Westview, 1995, s. 145.

¹²² Piquero, N. L., Piquero, A. R. Control balance and exploitative corporate crime. *Criminology*. 20166, vol. 4, issue 2, s. 399.

například míru rizika v případě rozhodnutí popsaného v příběhu (jak by to bylo riskantní pro samotného respondenta, jak by to bylo riskantní pro společnost apod.). Výsledkem bylo zjištění souladné s očekáváním dle teorie rovnováhy kontroly, tedy že protiprávního jednání by se v daném případě dopustili jedinci s kontrolním nadbytkem. Osoby, u nichž byl zjištěn kontrolní deficit, inklinovaly k rozhodnutí korporátní zločin nespáchat.¹²³

Teorii napětí na mikro-kriminologické úrovni rozpracoval Robert Agnew. Ten identifikuje tři hlavní druhy napětí, které vedou k protiprávnímu jednání. Za prvé se jedná o nedosažení cílů v podobě financí, statusu a moci. Dalším rozeznávaným druhem napětí je ztráta pozitivně hodnocených stimulů (např. smrt blízké osoby, rozpad vztahu s přítelem). Třetím druhem napětí je prezentace negativních stimulů jako negativní zkušenosti mladistvých (např. špatné vztahy s rodiči nebo vrstevníky či závislost na návykových látkách). Protiprávní jednání pak je způsobeno rozporem mezi pozitivně definovanými cíli a hodnotami, kterých však nelze dosáhnout legálními prostředky. To následně u jedince vede k depresi, frustraci či vzteku.¹²⁴

V případě korporátní kriminality lze za pozitivně definované cíle označit především výnosnost obchodů, zisky a vysokou pozici na trhu. Právnícká osoba pak vytváří prostřednictvím svého managementu specifické organizační napětí. Do jaké míry zaměstnanci tomuto napětí podlehnou, záleží na tom, do jaké míry je vedení společnosti orientováno na zisky, a do jaké míry je schopno své představy prosadit do korporátní kultury. Organizační napětí pak vzniká jak vnějšími vlivy (situace na trhu), výjimečně ovšem také vnitřními okolnostmi (u úspěšných společností například očekáváním akcionářů, že dojde k udržení stávající ekonomické situace). Korporátní kriminalita není primárním důsledkem interních předpisů (*top-down-directives*), nýbrž důsledkem stresující korporátní atmosféry, pod jejíž tíhou jsou zaměstnanci náchylní k neorganizovanému protiprávního jednání v rámci svých každodenních činností. Nepochybně však může být i za těchto konstelací pravděpodobnost protiprávního jednání zvýšena interními direktivy, například v podobě poskytování odměn spojených s určitými výkony či v podobě nedostatečných vnitřních kontrolních mechanismů.¹²⁵

1.5. Klasifikace řešení odpovědnosti právnických osob za spáchaný trestný čin

---

¹²³ Piquero, N. L., Piquero, A. R. Op. cit., s. 406 a násl.

¹²⁴ Agnew, R. Foundation for a General Strain Theory. "Criminology. 1992, vol. 30, č. 1, s. 51. Dostupné online na: <https://pdfs.semanticscholar.org/68e5/85dda0d54872f2c66dcb04c7c6629bc4787d.pdf> (1. 1. 2018).

¹²⁵ Kölbl, R. Op. cit., s. 554.

V současnosti je trestní odpovědnost právnických osob zakotvena ve většině právních řádů evropských zemí. Jednotlivé právní úpravy však mnohdy vykazují rozdíly nikoli jen dílčí povahy, nýbrž i rozdíly koncepční. Právní teorie pak vymezila určité modely obsahující souhrn znaků, jež jsou společné pro vícero právních úprav. Kavěna¹²⁶ ve své studii rozlišuje následující tři modely trestní odpovědnosti právnických osob:

- 1) *Americký model* vychází z tzv. agregační teorie, podle které může být právnická osoba trestně odpovědná za jakékoli porušení trestního práva svým zaměstnancem, pokud jednal v rámci své náplně práce a jménem právnické osoby (resp. za jakékoli porušení práva skupinou zaměstnanců, pokud jejich společné jednání naplňuje znaky trestného činu).
- 2) *Anglicko-francouzský model* je oproti výše uvedenému modelu více restriktivní. Trestní odpovědnost právnické osoby může být dána jen v případě porušení trestního práva jednotlivcem, který zastává vysokou funkci nebo má zásadní rozhodovací pravomoc v rámci organizační struktury společnosti. Vzhledem k decentralizovanému rozhodování v rámci velkých společností tak v praxi obvykle není právnická osoba postižitelná za velkou část protiprávních jednání spáchaných svými zaměstnanci.
- 3) *Německý model* je modelem správním, chybí v něm tedy i prvek stigmatizace pachatele – právnické osoby. Možnost sankcionování spolků ve Spolkové republice Německo za spáchaný trestný čin je zakotvena na úrovni práva správního, konkrétně v ustanovení § 130 a § 30 OWiG (*Gesetz über Ordnungswidrigkeiten*). Ustanovení § 130 OWiG umožňuje uložení peněžité pokuty vlastníku závodu (tím může být i spolek), pokud tento vlastník, ať již úmyslně nebo z nedbalosti, nezavedl potřebná kontrolní opatření, která by předcházela protiprávním jednáním porušujícím povinnosti takového vlastníka, pakliže: 1) takovéto jednání je postižitelné trestem nebo peněžitou pokutou, a 2) takové protiprávní jednání bylo spácháno. Za jádro německé právní úpravy sankcionování spolků pro trestný čin fyzické osoby je ovšem považováno ustanovení § 30 OWiG, které vychází z koncepce přičitatelnosti, neboť je právnické osobě přičítáno protiprávní jednání jiných osob jako její vlastní protiprávní a zaviněné jednání.¹²⁷ Při jeho aplikaci může být právnické osobě (*juristische Person*) nebo sdružení osob bez právní osobnosti (*Personenvereinigung*) přímo uložena peněžité pokuta jakožto samostatná sankce za předpokladu, že někdo:

1. jako statutární orgán právnické osoby nebo jako člen takového orgánu,

---

¹²⁶ Kavěna, M. Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných zemích EU. Parlament České republiky. Praha: Parlamentní institut, 2007, s. 3. Dostupné online na: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20954 (9. 10. 2017).

¹²⁷ Prášková, H. Správní trestání právnických osob v Německu. Trestněprávní revue, 2007, č. 9, s. 254.

2. *jako předseda představenstva sdružení bez právní subjektivity nebo jako člen takového představenstva,*
3. *jako společník oprávněný k zastupování osobní obchodní společnosti,*
4. *generální zmocněnec nebo v řídicím postavení jako prokurista nebo zplnomocněnec k jednání za právnickou osobu nebo sdružení osob uvedených v bodu 2 nebo 3,*
5. *jako jiná osoba, která je odpovědná za vedení závodu nebo podniku právnické osoby nebo v bodu 2 a 3 uvedeného sdružení osob, pokud obsahem takové zodpovědnosti je i dohled nad provozní činností nebo jiná kontrolní pravomoc spáchá trestný čin nebo přestupek tím, že došlo k porušení povinností, které se týkají právnické osoby nebo sdružení osob anebo byly právnická osoba nebo sdružení osob obohaceny nebo měly být obohaceny.*

Za porušení povinností se přitom považuje i nezavedení účinných kontrolních mechanismů ve smyslu ustanovení § 130 OWiG. Sdružením bez právní osobnosti ve smyslu bodu č. 2 se rozumí takový spolek, který se řídí vlastními stanovami, má vlastní pevnou organizační strukturu, funguje po delší dobu a vystupuje navenek pod vlastním jménem. Existence takového spolku pak musí být nezávislá na změně jeho členů a spolek sám plní jiný než hospodářský účel jako hlavní předmět své činnosti (např. sportovní spolek či odborová organizace).¹²⁸ Delikt ní odpovědnost se také vztahuje na společnosti existující před zápisem do obchodního rejstříku, stejně jako na právnické osoby práva veřejného, např. územní samosprávné celky.¹²⁹ V případě německé právní úpravy je také nutno připomenout, že již po dobu posledních zhruba deseti let je intenzivně diskutována otázka přechodu na trestněprávní model delikt ní odpovědnosti.¹³⁰

Dalším a patrně nejčastěji uváděným vymezením delikt ní odpovědnosti právnických osob za spáchaný trestný čin se v české trestněprávní vědě stalo třídění na modely pravé trestní odpovědnosti právnických osob, nepravé trestní odpovědnosti právnických osob a jiné způsoby regulace protiprávní činnosti právnických osob.

---

¹²⁸ Göhler, E. Gesetz über Ordnungswidrigkeiten. 12., neubearbeitete Aufl. München: Beck, 1998, s. 232.

¹²⁹ Viz Laue, Ch. Die strafrechtliche Verantwortlichkeit von Verbänden. In Jura. 2010, č. 5, s. 342. Dostupné online na: https://jura.urz.uni-heidelberg.de/mat/file_viewer.php?fid=11087 (5. 12. 2017).

¹³⁰ K tomu blíže Šelleng, D. Trestní odpovědnost spolků v Německu de lege lata a de lege ferenda. Mílníky práva v stredoeuropskom priestoru, Univerzita Komenského, Bratislava 2016, str. 466 a násl. Dostupné na http://lawconference.sk/share/The_Milestones_of_Law_in_the_Area_of_the_Europe_2016.pdf (9. 4. 2018).

- 1) *Pravou trestní odpovědností právnických osob* se rozumí právní úprava takovéto odpovědnostní formy obsažená buď přímo v trestním zákoně, nebo ve zvláštním zákoně. Právnická osoba je v tomto modelu odpovědná za vymezený okruh trestných činů a v případě jejich spáchání je jí v trestním řízení ukládán trest ve smyslu trestního práva. Tento model se uplatňuje ve většině států Evropské unie, Českou republiku nevyjímaje.¹³¹ Důvodová zpráva k českému zákonu o trestní odpovědnosti právnických ospravedlňuje výběr právě trestní odpovědnosti zájmem na *zvýšení účinnosti boje proti závažné protiprávní činnosti, kterou se dosud nedaří uspokojivě postihovat, zejména z toho důvodu, že pachatelé mnohdy zůstávají v anonymitě právnické osoby, nebo se nedaří prokázat individuální odpovědnost za trestné jednání spáchané v působnosti právnické osoby. Při zvažování možných forem řešení postihu právnických osob (pravá trestní odpovědnost, nepravá trestní odpovědnost a postih ve správním řízení) lze zvolené řešení považovat za zjevně nejúčinnější. Přestože má Česká republika zavedenou odpovědnost právnických osob v řadě právních předpisů v oblasti práva správního (dokonce ve formě objektivní odpovědnosti), dosažené výsledky nejsou uspokojivé, a to i navzdory tomu, že sankce ukládají orgány veřejné moci, zákonem k tomu obvykle jako kontrolní orgány státu povolané.*¹³² Lze tedy shrnout, že dle důvodové zprávy byla stěžejním důvodem pro zvolení modelu právě trestní odpovědnosti možnost postihu právnických osob bez ohledu zjištění konkrétního individuálního pachatele. V rámci případ návrhu zákona však byla zprvu zvažována i možnost zavedení tzv. nepravé trestní odpovědnosti.¹³³
- 2) *Nepravá trestní odpovědnost právnických osob* naproti tomu umožňuje uložit právnickým osobám trestněprávní sankce, resp. quasi-trestní sankce, bez toho, aby zákon trestní odpovědnost právnické osoby striktně vymezoval. Tyto sankce se nenazývají tresty. Tento koncept byl aplikován ve Španělsku nebo na Slovensku. Španělský trestní zákoník (Código Penal) z roku 1995 znal tzv. consecuencias accesorias, neboli přídatné důsledky či vedlejší následky, vyjadřující možnost uložení uzavření podniku či poboček, rozpuštění společnosti, soudní kontrolu nad činností právnické osoby, pozastavení činnosti nebo zákaz činnosti. S účinností novely trestního zákona 23. 12. 2010 byl ve Španělsku zaveden koncept právě trestní odpovědnosti právnických osob.¹³⁴ Koncept nepravé trestní odpovědnosti spočívající v ukládání ochranných opatření právnickým osobám již

¹³¹ Viz Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Leges, 2007, s. 22.

¹³² Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob, s. 29. Dostupná online na <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=69428> (9. 4. 2018).

¹³³ Viz Šámal, P. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Bulletin advokacie. 2011, č. 11, s. 22.

¹³⁴ Sedláčková, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Časopis Všechno, 2011. Dostupné online: <http://casopis.vsehrd.cz/2011/05/trestni-odpovednost-pravnickych-osob/> (9. 4. 2018).

opustili také na Slovensku. Přijetím zákona č. 91/2016 Z.z., o trestnej zodpovednosti právnických osob, došlo s účinností od 1. 7. 2016 k uplatňování pravé trestní odpovědnosti.

- 3) *Jiný způsob regulace protiprávní činnosti právnických osob* neodpovídá ve svých znacích žádnému z předchozích dvou modelů, přesto je však v souladu s mezinárodními závazky a doporučeními. Právnickým osobám jsou totiž i v tomto režimu ukládány „účinné, přiměřené a odstrašující sankce“. Příkladem takového řešení je již shora uvedený administrativněprávní německý model.

S vlastní klasifikací řešení veřejnoprávní odpovědnosti právnických osob za trestný čin přišel také Mongillo¹³⁵, který na první úrovni od sebe odlišuje řešení trestní a netrestní a na úrovni další pak blíže rozpracovává metody trestního řešení.

- 1) *Netrestní řešení* předpokládá ukládání quasi-trestních sankcí v rámci správního práva. Ovšem předpokladem takového postupu je existence korporátního zavinění právnické osoby mající svůj původ v organizačních chybách a nedostacích její vnitřní struktury. Oproti individuální vině fyzické osoby, jež je spjata s morálním odsouzením, hovoříme v tomto případě o vině, jež svůj etický podklad postrádá. Vina právnické osoby je založena na právní konstrukci a není tedy kompatibilní se systémem a účelem trestního práva.
- 2) *Trestní řešení* je naproti tomu již přijato většinou evropských států. V rámci trestního řešení právní řád zakotvuje specifické předpoklady pro uplatnění trestní odpovědnosti právnických osob, jež jsou svou povahou odlišné od těch, jež se uplatňují v případě fyzických osob. Dochází k vytvoření druhé sféry trestního práva a podle některých i názorů i třetí roviny sankcionování vedle standardního ukládání trestů a ochranných opatření. Trestní řešení odpovědnosti korporací za protiprávní čin pak Mongillo dále kategorizuje na:
  - *Trestní odpovědnost založenou na existenci korporátní viny*, která podmiňuje uplatnění trestní odpovědnosti quasi-zaviněním právnické osoby. To spočívá v nedostatečné prevenci před pácháním trestných činů fyzickými osobami, které za právnickou osobu jednají. Právě toto odlišné pojetí korporátní a individuální viny vede k závěru, že trestní sankce ukládané právnickým osobám je třeba považovat za specifický druh sankcí odlišných od trestů a ochranných opatření ukládaných

---

¹³⁵ Mongillo, V. Op. cit., s. 64 - 69.

fyzickým osobám. Takovéto řešení je považováno za druhou kolej trestního práva, jehož instituty a předpoklady trestní odpovědnosti by ovšem měly být analogicky upraveny s ohledem na funkci a účel institutů trestního práva v případě individuální odpovědnosti. Důraz u trestní odpovědnosti právnických osob by měl být kladen na quasi-zavinění ve smyslu defektní organizační struktury. Samotný přičitatelný trestný čin spáchaný osobou fyzickou je totiž vnímán jako projev takovéto defektní struktury.

- *Model bez existence korporátního zavinění*, který vychází z teorie fikce, jež se projevuje v nezpůsobilosti právnických osob zaviněně jednat, přesto je ovšem třeba hledat účinné nástroje proti boji s kriminalitou spáchanou v souvislosti s vnitřním prostředím korporace. Řešením pak je sankcionovat právnické osoby formou ochranných opatření. Povaha ochranných opatření v rámci tohoto modelu odpovědnosti korporací je hybridní, na pomezí ochranných opatření a trestů tak, jak je rozeznáváme v klasickém trestním právu. Účelem těchto opatření je na straně jedné odstranění nebo alespoň snížení nebezpečí dalšího porušení či ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem¹³⁶, aniž by se projevovala stigmatizace, resp. prvek viny z pohledu etického, na straně druhé se jedná o jediný možný právní následek trestného činu pro korporaci a při výběru opatření se tedy velmi výrazně zvažuje míra vlivu korporace na spáchaný trestný čin a uplatňuje se stejně jako při ukládání trestu zásada přiměřenosti uloženého ochranného opatření.¹³⁷
- *Ryze preventivní model*, jenž také operuje s ukládáním ochranných opatření. Na rozdíl od předcházejícího modelu je nebezpečí, které se uložením ochranného opatření odvrací, spatřováno výhradně v organizační struktuře korporace, jež je zde vnímána jako entita, prostřednictvím které lze jak trestnou činnost páchat, tak ji i zakrývat. Při ukládání ochranného opatření se tedy nezvažuje, jaký trestný čin byl spáchan. Předmětem zájmu je totiž samostatná úroveň seberegulace právnické osoby. Uložené ochranné opatření přitom zpravidla mívá akcesorickou povahu vůči trestu uloženému fyzické osobě.

---

¹³⁶ Viz Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. 2. vyd. Obecná část. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 631.

¹³⁷ Zde je však třeba podotknout, že zásada přiměřenosti se v českých podmínkách uplatňuje i v případě ukládání ochranného opatření fyzickým osobám, viz § 38 odst. 1 tr. zákoníku: *Trestní sankce je nutno ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele.*

Od klasifikace řešení odpovědnosti právnické osoby za spáchaný trestný čin je nutno odlišovat jednotlivé modely trestní odpovědnosti, které jsou založeny na otázce zvláštní subjektivní stránky právnické osoby ke spáchanému trestnému činu a na tom, zda se jedná o odvozenou či originární odpovědnost právnické osoby. Jelikož je znalost právní úpravy institutu přičitatelnosti nezbytným předpokladem pro vymezení těchto modelů, je předmětná problematika rozpracována v rámci kapitoly 2.5. této práce.

2. Právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob v České republice

2.1. Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob prošlo v České republice od prvních odborných diskuzí nad touto problematikou až do vyhlášení vlastního zákona poměrně strastiplnou cestou. Již v roce 2004 se uvažovalo o úpravě této odpovědnostní formy přímo v trestním zákoníku.¹³⁸ V témže roce se také objevil první konkrétní návrh zákona, který však v Poslanecké sněmovně neprošel ani prvním čtením. Poslanci se tehdy mj. podívovali nad tím, jak by mohla právnická osoba spáchat trestný čin znásilnění či sexuálního zneužívání, což tehdejší návrh připouštěl.¹³⁹

V roce 2009 došlo k přijetí nového trestního zákoníku, přičemž v této době se nepředpokládalo budoucí právní zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob. Toto vyplývá z důvodové zprávy k ustanovení § 12 tr. zákoníku, ve které se mj. uvádí, že *návrh trestního zákoníku (§ 12) nepočítá vedle klasické trestní odpovědnosti osob fyzických se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob. Na základě dohody ministrů spravedlnosti a vnitra se úprava odpovědnosti právnických osob, včetně účinných, přiměřených a odstrašujících sankcí, upraví v návrhu správního trestání, který připravuje Ministerstvo vnitra. V mezinárodních dokumentech se požaduje odpovědnost právnických osob za jejich deliktní jednání, avšak není bezpodmínečně požadována trestní odpovědnost, proto také v některých státech Evropské unie (např. Německo) není zavedena trestní odpovědnost, ani se s jejím zavedením v budoucnu nepočítá.*¹⁴⁰

Dva roky od přijetí trestního zákoníku došlo ovšem ke zpracování návrhu současného zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, který vláda dne 15. 3. 2011 předložila Poslanecké sněmovně jakožto součást svého tzv. protikorupčního balíčku. Obdobně jako během projednávání zákona v r. 2004, také tentokrát na půdě Sněmovny odpůrci zákona argumentovali zejména tím, že právnická osoba je pouze fikcí a je tedy způsobilá jednat pouze prostřednictvím osob fyzických. Poslanci bylo také namítáno možné zneužití institutů

---

¹³⁸ Vantuch, P. Parlament schválil trestní odpovědnost právnických osob. *Trestní právo*. 2011, č. 11, s. 6.

¹³⁹ Jelínek, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 8-9.

¹⁴⁰ Srov. důvodová zpráva k trestnímu zákoníku, s. 197. Dostupná online na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&ct=410&ct1=0> (11. 2. 2018).

trestního práva v rámci konkurenčního boje obchodních společností a poukazováno na subsidiární charakter trestního práva, kdy by nejprve mělo dojít k vyčerpání sankčních možností v rámci správního práva. Předložený návrh zákona však nakonec Poslaneckou sněmovnou úspěšně prošel a byl schválen i Senátem, jenž zaujal vůči návrhu mnohem smířlivější postoj. Senát zejména akcentoval předpokládaný pozitivní vliv zákona na boj proti korupci. Následně byl návrh zákona vetován tehdejšími prezidentem Václavem Klausem. Ten své veto odůvodnil především tím, že návrh zákona popírá princip individuální trestní odpovědnosti. *Princip individuální trestní odpovědnosti není žádným nemoderním dogmatem. Patří k úspěchům historického vývoje na přelomu 18. a 19. století a je jedním z úhelných kamenů tzv. kontinentálního práva. Pokud je nemoderní on, pak by nutně musel být nemoderní celý koncept individuální svobody a s ní neoddělitelně spjaté individuální odpovědnosti.*¹⁴¹ Poslanecká sněmovna však posléze prezidentovo veto přehlasovala a zákon byl nakonec 22. 12. 2011 vyhlášen a po nestandardně krátké legisvakační lhůtě nabyl dne 1. 1. 2012 účinnosti jakožto zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.¹⁴² Přijetím zákona došlo k dovršení reformy trestního práva hmotného v České republice.

Zákon samotný má, stejně jako zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, povahu vedlejšího trestního zákona. Obsahuje tedy nikoli komplexní právní úpravu trestního práva hmotného i procesního a je ve vztahu speciality k trestnímu zákoníku, trestnímu řádu a k zákonu o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (zákon č. 104/2013 Sb.), jejichž ustanovení se subsidiárně užijí pro otázky ve vedlejším zákoně neupravené. Tomuto odpovídá také znění ustanovení § 1 odst. 2 TOPO, podle něhož *nestanoví-li tento zákon jinak, použije se trestní zákoník, v řízení proti právnické osobě trestní řád a v řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních přiměřeně zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, není-li to z povahy věci vyloučeno.* Vzájemný vztah TOPO a dalších uvedených zákonů může mít tedy tři podoby:

- 1) Úprava určitého institutu či problematiky je v TOPO úplná a komplexní a v tomto rozsahu se tedy užije pouze tento speciální zákon.

---

¹⁴¹ Prezident vetoval zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Dostupné online na: <https://www.klaus.cz/clanky/2971> (11. 2. 2018).

¹⁴² Nováčková, S. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné právní úpravě. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 2, s. 27-29.

- 2) Úprava institutu či problematiky je v TOPO pouze částečná či dílčí, užije se tedy především této speciální úpravy, jež však bude nutno doplnit o normu obecnou, ovšem pouze v rozsahu, v němž to není z povahy věci vyloučeno.
- 3) TOPO danou problematiku či institut neupravuje vůbec, užije se tedy obecné úpravy, pakliže to není z povahy věci vyloučeno.¹⁴³

Zákon v současnosti obsahuje 49 paragrafů a systematicky je členěn do šesti částí. Konkrétně se jedná o 1) obecná ustanovení, 2) základy trestní odpovědnosti právnických osob, 3) tresty a ochranná opatření, 4) zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám, 5) zvláštní ustanovení o řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, 6) účinnost. Předmět zákonné úpravy je vymezen v ustanovení § 1 odst. 1 TOPO, který stanoví, že zákon *upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, a postup v řízení proti právnickým osobám.*

Od svého přijetí na sklonku roku 2011 byl zákon doposud celkem devětkrát novelizován.

Zákon č. 105/2013 Sb. s účinností od 1. 1. 2014 upravil procesní část TOPO tak, aby byla v souladu s nově přijatým zákonem č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních

Zákon č. 141/2014 Sb. s účinností od 1. 8. 2014 umožnil uplatňování trestní odpovědnosti právnické osoby též pro trestné činy znásilnění (§ 185 tr. zákoníku), účasti na pornografickém představení (§ 193a tr. zákoníku), navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§ 193b tr. zákoníku) a lichvy (§ 218 tr. zákoníku).

Zákon č. 86/2025 Sb. s účinností od 1. 6. 2015 vypustil vzhledem k nové úpravě občanského práva a k nové definici věci termín „jiné majetkové hodnoty“ a novelizoval úpravu zajišťovacího opatření dle § 33 TOPO.

Zákon č. 375/2015 Sb. s účinností od 1. 1. 2016 doplnil do zákona ustanovení § 33a, dle něhož státní zástupce a v řízení před soudem soud může při zvážení všech rozhodných skutečností na odůvodněnou žádost České národní banky přerušit trestní stíhání proti právnické osobě, je-li to zapotřebí pro zajištění účinného uplatnění opatření k řešení krize nebo opatření včasného zásahu uloženého podle zákona upravujícího ozdravné postupy a řešení krize na finančním trhu.

---

¹⁴³ Viz Šámal, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob: komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 64.

Zákon č. 135/2016 s účinností od 1. 10. 2016 novelizoval TOPO tak, aby byl v souladu s nově přijatým zákonem č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek.

Zákon č. 183/2016 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 12. 2016, je nepochybně doposud nejdůležitější novelou TOPO, kdy se zároveň jedná o jedinou doposud přijatou koncepční novelu zákona. Za prvé, právnické osoby s účinností novely mohou být trestně odpovědné pro veškeré trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku s výjimkou taxativně vyjmenovaných. Za druhé, nové ustanovení § 8 odst. 5 TOPO umožňuje právnické osobě zprostit se trestní odpovědnosti, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání trestného činu zabránila. Dále novela vypustila z návěti § 8 TOPO alternativní podmínku přičitatelnosti, tj. aby fyzická osoba jednala při páčání trestné činnosti jménem právnické osoby, a provedla dílčí úpravy v popisu osob ustanovení § 8 odst. 1 TOPO. Došlo také k novelizaci ustanovení o promlčení.

Zákon č. 455/2016 Sb. s účinností od 1. 2. 2017 novelizoval ustanovení § 4 TOPO upravující zásadu ochrany a univerzality místní působnosti zákona v souvislosti s přijetím některých trestných činů souvisejících s terorismem.

Zákon č. 55/2017 Sb. s účinností od 18. 3. 2017 doplnil výčet možných sankcí o ochranné opatření zabránění části majetku.

Zákon č. 183/2017 Sb. s účinností od 1. 7. 2017 novelizoval TOPO v souvislosti s přijetím zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, a zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích. Konkrétně došlo ke zrušení ustanovení § 28 TOPO upravujícího vzájemný vztah trestního řízení a řízení o správním deliktu právnické osoby.

2.2. Ústavněprávní aspekty trestní odpovědnosti právnické osoby

Trestní odpovědnost právnické osoby jakožto odpovědnost odvozená a založená na principu přičitatelnosti může v mnoha aspektech vzbuzovat pochybnosti týkající se jejího souladu s českým ústavním pořádkem. Tím se podle čl. 112 odst. 1 Ústavy rozumí ústavní Ústava, Listina základních práv a svobod, ústavní zákony přijaté podle Ústavy a ústavní zákony Národního shromáždění Československé republiky, Federálního shromáždění Československé socialistické republiky a České národní rady upravující státní hranice České republiky a ústavní zákony České národní rady přijaté po 6. červnu 1992. Nadto je nutno připomenout, že dle Ústavního soudu je rozsah pojmu ústavního pořádku nutno vyložit též s ohledem na ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy a do jeho rámce zahrnout i ratifikované a

vyhlášené mezinárodních smlouvy o lidských právech a základních svobodách.¹⁴⁴ V tomto směru je tedy na místě považovat za součást ústavního pořádku též například Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv¹⁴⁵ nebo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech¹⁴⁶. Zda je součástí ústavního pořádku ve světle judikatury Ústavního soudu také například Listina základních práv EU¹⁴⁷, není doposud dostatečně vyjasněno.¹⁴⁸

S pochybnostmi ohledně (ne)souladu institutu trestní odpovědnosti právnických osob s ústavněprávním pořádkem se lze setkat napříč mnoha evropskými státy, které tuto formu trestní odpovědnosti zakotvily, přičemž v některých případech byla také podrobena přezkumem ústavních soudů. Jejich závěry pak mohou být inspirativní též při posuzování souladu českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob s ústavním pořádkem.

Rakouský Ústavní soudní dvůr se souladem tamějšího zákona o odpovědnosti spolků (*Verbandsverantwortlichkeitsgesetz*) s ústavním pořádkem zabýval ve svém rozhodnutí ze dne 2. 12. 2016, sp. zn. G 497/2015-26, G 679/2015-20.¹⁴⁹ Soudní dvůr při svém hodnocení nejprve poukázal na závazek vyplývající z předpisů Evropské unie přijmout účinné, přiměřené a odstrašující sankce, přičemž tyto mohou mít povahu trestní i netrestní. Výběr konkrétní formy sankcí pak závisí na zákonodárci toho kterého státu. V řešené věci bylo zákonu namítáno porušení principu přiměřenosti dovozovaného soudním dvorem (*Sachlichkeitsgebot*) z článku 7 rakouské ústavy, podle kterého nelze přijímat takové právní normy, pro které neexistuje žádný objektivní nebo rozumný důvod. Dále také bylo namítáno, že trestněprávní zásada odpovědnosti za zavinění, která se dle stěžovatelů u právnických osob neuplatní, je jedním ze základních stavebních kamenů právního státu. Stěžovatelé poukazovali na to, že dle § 3 odst. 2 VbVG je v případech trestných činů spáchaných osobami oprávněnými rozhodovat v rámci spolku vina právnické osoby dovozována bez ohledu na její organizační selhání či selhání při výběru těchto osob.¹⁵⁰ Ústavní soudní dvůr ve svém rozhodnutí konstatuje, že právnické osoby jsou umělými konstrukty, které dosahují svých cílů

¹⁴⁴ Opačný názor srov. Pavlíček, V. a kol. Ústavní právo a státověda. II. Díl. Ústavní právo České republiky. 2. vyd. Praha: Leges, 2015, s. 351.

¹⁴⁵ Viz sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.

¹⁴⁶ Viz vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.

¹⁴⁷ Podle článku 6 odst. 1 Smlouvy o EU *Unie uznává práva, svobody a zásady obsažené v Listině základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007 ve Štrasburku, jež má stejnou právní sílu jako Smlouvy.*

¹⁴⁸ Blíže k tomuto problému Hamulák, O. Listina základních práv Evropské unie jako okolí ústavního pořádku České republiky. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2015, vol. 10, č. 3, s. 7-30.

¹⁴⁹ V originálním znění je rozhodnutí dostupné zde:

https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Vfgh/JFT_20161202_15G00497_00/JFT_20161202_15G00497_00.pdf (12. 2. 2018).

¹⁵⁰ Podle § 3 odst. 2 VbVG je spolek odpovědný za trestné činy osoby oprávněné rozhodovat v rámci spolku, pakliže takováto osoba ze své pozice jednala protiprávně a zaviněně.

svou činností v oblastech práva a hospodářství. Přijetím zákona o odpovědnosti spolků zakotvil zákonodárce nový druh trestní odpovědnosti, který není v souladu se zásadou odpovědnosti za zavinění. Tato zásada, jež má v Rakousku charakter ústavněprávní, však dopadá pouze na případy individuální trestní odpovědnosti, resp. na případy trestní odpovědnosti fyzických osob a nikoli na případy odpovědnosti právních konstruktů. Rakouský ústavní pořádek žádný takovýto požadavek neobsahuje. Soud dále rozvádí, že z hlediska ústavnosti je ovšem přičitatelnost protiprávního jednání právnické osobě (a třetí osobě obecně) podmíněna jednáním ve sféře zájmu a vlivu takovéto osoby. Rakouský zákon o odpovědnosti spolků přitom tuto podmínku splňuje, když ve všech případech § 3 VbVG je dovození odpovědnosti právnické osoby spojeno s takovýmto propojením mezi trestněprávně relevantním skutkem a právnickou osobou. Jelikož osoby oprávněné rozhodovat v rámci spolku ve smyslu § 3 odst. 2 VbVG jsou také osobami, které jsou oprávněny bez dalšího spolek navenek zastupovat, je logické, že spolku lze i protiprávní jednání takovýchto osob přičítat. V případě trestného činu zaměstnanců je pak výběr těchto osob a nastavení kontrolních mechanismů nad jejich jednáním opět věcí osob oprávněných rozhodovat v rámci spolku. Soudní dvůr pak uzavírá, že deliktní odpovědnost spolků za trestné činy je zdůvodněna úzkou propojeností spolků právě s osobami oprávněnými rozhodovat, prostřednictvím kterých spolky také jednají (rakouská soukromoprávní úprava spolků je obdobná právní úpravě právnických osob za účinnosti starého občanského zákoníku, tudíž spolky jednají prostřednictvím svých orgánů).

Také Ústavní tribunál Polské republiky se v minulosti pod spisovou značkou K 18/03 zabýval otázkou souladu polského zákona o trestní odpovědnosti právnických osob s ústavním pořádkem. Jelikož byl požadavek na komplexní přezkum zákona nedostatečně formulován, omezil se tribunál toliko na přezkum jednotlivých ustanovení zákona. Stejně jako v rozhodnutí rakouského Ústavního soudního dvora, také v tomto případě bylo tribunálem poukazováno na to, že polský zákonodárce plnil mezinárodní závazky, byť žádná mezinárodněprávní norma neukládá sankcionování právnických osob v rámci trestního práva. Při vlastním posuzování jednotlivých ustanovení zákona posloužily jako referenční kritérium zejména články 2 a 42 Ústavy Polské republiky. První z uvedených článků stanoví, že Polská republika je demokratickým právním státem prosazujícím zásady sociální spravedlnosti. Článek 42 pak z oblasti trestního práva hmotného zakotvuje zásadu, že trestní odpovědnosti podléhá pouze ten, kdo se dopustil činu zakázaného pod hrozbou trestu zákonem účinným v době jeho spáchání. Dle stěžovatelů polský ústavní pořádek počítá pouze s klasickou koncepcí trestní odpovědnosti, s níž konstrukce subjektivní stránky a vůbec koncepce

odpovědnosti právnické osoby koliduje. Ústavní tribunál pak konstatoval, že trestní odpovědnost právnických osob skutečně neodpovídá klasickému pojetí trestní odpovědnosti, avšak vzhledem k tomu, že má norma represivní charakter, lze akceptovat, že zákonodárce zvolil označení trestní odpovědnosti, byť se o ni *stricto sensu* nejedná. V této souvislosti Ústavní tribunál připomněl své dlouhodobé stanovisko, že pojem „trestní odpovědnosti“ má širší význam, než jaký mu je přisuzován polským zákonodárcem při označení činů jako „trestných“. Upravuje-li tedy polská ústava některé trestněprávní zásady, týká se to veškerých forem odpovědnosti spojených s ukládáním trestů. Trestní odpovědnost musí být vždy podmíněna tím, že sankcionovaný subjekt měl možnost jednat v souladu s právem (odpovědnost nelze uplatňovat pro neodvratitelná jednání). Tento požadavek se musí uplatnit též ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob. Přestože polská ústava zásadu odpovědnosti za zavinění (*nullum crimen sine culpa*) výslovně neupravuje, mělo by být možné ze zásady presumpce neviny, ale i ze samotné podstaty trestní odpovědnosti, dovodit, že takovou odpovědnost nelze uplatňovat vůči právnickým osobám, které nebyly schopny protiprávnímu činu zabránit.¹⁵¹

Konečně ještě zmíním přezkum Ústavního soudu Litevské republiky. V jeho obsáhlém rozhodnutí¹⁵² je také poukazováno na mezinárodněprávní kontext institutu trestní odpovědnosti právnických osob. Ústavní soud dále vyzdvihuje skutečnost, že litevská ústava explicitně nevyklučuje, aby pachatelé trestných činů byly pouze fyzické osoby. Dále poukazuje na to, že právnická osoba vstupuje do právních vztahů prostřednictvím jednání fyzických osob a má vlastní vnitřní strukturu. Takovéto specifikum právnických osob pak znemožňuje vytvořit v oblasti trestního práva takovou konstrukci odpovědnosti, která by byla svou povahou shodná s odpovědností fyzických osob. Ústavní soud dále konstatoval, že pokud jde o tvrzenou kolizi s ústavněprávní ochranou vlastnictví, tato není absolutní a lze ji omezit zákonem, a to samozřejmě i pro situace, kdy dojde k uplatnění odpovědnostních následků v podobě uložení majetkových sankcí. Obdobně omezení je také svoboda podnikání, s níž měla úprava trestní odpovědnosti právnických osob dle navrhovatelů také kolidovat.

---

¹⁵¹ Oficiální anglické shrnutí rozhodnutí je dostupné online na: Judgment of 3rd November 2004, K 18/03 LEGAL PERSON'S LIABILITY FOR A NATURAL PERSON'S OFFENCE (7. 5. 2018). Přiměřeně též Kudrna, J. Trestní odpovědnost právnických osob v polském právu. Vanduchová, M., Hořák, J. kol. Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám. V Praze: C.H. Beck, 2011, xxxi, s. 199-201. Samotné rozhodnutí je pak dostupné online na http://trybunal.gov.pl/eng/summaries/documents/K_18_03_GB.pdf, s. 5 (15. 2. 2018).

¹⁵² Rozhodnutí ze dne 8. 6. 2009, věc pod sp. zn. 34/2008-36/2008-40/2008-1/2009-4/2009-5/2009-6/2009-7/2009-9/2009-12/2009-13/2009-14/2009-17/2009-18/2009-19/2009-20/2009-22/2009, především pak část pod bodem IV. Anglický překlad rozhodnutí dostupný online na: lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1236/content (15. 2. 2018).

Taktéž Němci řeší ve vztahu k možnému budoucímu zakotvení pravé trestní odpovědnosti spolků otázku porušení principu odpovědnosti za zavinění vyplývajícího implicitně ze základního zákona. Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu k Lisabonské smlouvě ze dne 30. 6. 2009, sp. zn. 2 BvE 2/08¹⁵³, podřadilo trestněprávní zásadu odpovědnosti za zavinění pod článek 1 odst. 1 základního zákona, dle něhož je *důstojnost člověka nedotknutelná. Dbát jí a chránit ji je povinností veškeré státní moci*. Zároveň se jedná o zásadu, která je nezměnitelná ve smyslu článku 79 odst. 3 základního zákona.¹⁵⁴ Jak již ovšem vyplývá ze samotného znění článku 1 základního zákona, je trestněprávní zásada odpovědnosti za zavinění spojená pouze s člověkem, jeho důstojností a vůlí, která je nadána rozhodovacími schopnostmi, zda jednat po právu, či protiprávně. *A contrario* tak většinová německá trestněprávní nauka dochází k závěru, že v případě spolků není zásada odpovědnosti za zavinění chráněna na ústavněprávní úrovni.¹⁵⁵

Pokud jde o zkoumání souladu koncepce trestní odpovědnosti právnických osob s českým ústavním pořádkem, stejně jako tomu bylo ve shora uvedených rozhodnutích cizozemských soudů, je vhodné připomenout již avizované mezinárodněprávní závazky České republiky požadující, aby právnické osoby byly v případech některých trestných činů, které jim lze přičítat, byly postihovány účinnými, přiměřenými a odstrašujícími sankcemi. Podle čl. 1 odst. 2 Ústavy přitom Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva. Jak již bylo dříve uvedeno, žádná mezinárodní smlouva přitom nezavazuje Českou republiku k přijetí koncepce trestní odpovědnosti právnických osob, ovšem je zřejmé, že tato cesta byla zvolená drtivou většinou zemí, které k těmto závazkům také přistoupily.

Pakliže je pro zahraniční ústavní soudy kritériem přezkumu zákonů upravujících trestní odpovědnost právnických osob trestněprávní zásada odpovědnosti za zavinění jakožto atribut právního státu, prvek zavinění není obsažen v žádném článku Ústavy či Listiny a ani judikatura Ústavního soudu České republiky zásadu odpovědnosti za zavinění v žádném svém rozhodnutí za atribut právního státu neoznačila. Operuje-li Ústava a Listina v některých svých člancích pracují s pojmem „vina“ (článek 90 Ústavy, čl. 40 odst. 1, 2 Listiny), nelze toto zaměňovat s pojmem „zavinění“. Vinou se zde rozumí vina právní, tedy naplnění hypotézy

---

¹⁵³ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu k Lisabonské smlouvě ze dne 30. 6. 2009, sp. zn. 2 BvE 2/08, § 364. Dostupné online na: www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2009/06/es20090630_2bve000208.html (13. 2. 2018).

¹⁵⁴ Změny základního zákona, které se dotýkají rozčlenění Spolku na země, zásadního spolupůsobení zemí při zákonodárství nebo zásad zakotvených v článku 1 a 20.

¹⁵⁵ Srov. Jahn, M. There is no such thing as too big to jail. Jahn, M., Schmitt-Leonardy, Ch., Schoop, Ch. et alii. Das Unternehmensstrafrecht und seine Alternativen. Baden-Baden: Nomos, 2016, s. 72-75.

pro uplatnění trestní odpovědnosti. Postavením zásady odpovědnosti za zavinění se ovšem zabývaly mezinárodní soudy, jejichž závěry by při posuzování této otázky mohly být s přihlédnutím k článku 1 odst. 2 Ústavy jistě relevantní. Jelikož ovšem Úmluva ani instrumenty práva Evropské unie neobsahují explicitní předpoklad pro dovození trestní odpovědnosti v podobě zavinění, není ani v mezinárodněprávní rovině postavení zásady odpovědnosti za zavinění jednoznačné.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv v článku 6 odst. 2 upravuje princip presumpce nevinny, když stanoví, že *každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.*

Podle článku 7 Úmluvy *nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu. Tento článek nebrání souzení a potrestání osoby za konání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, bylo trestné podle obecných právních zásad uznávaných civilizovanými národy.*

Oba uvedené články byly v minulosti použity k posouzení možnosti smluvních států trestat osoby pro způsobení následku bez ohledu na zavinění. Ve věci *Salabiaku proti Francii* ESLP vyslovil názor, že smluvní státy mohou za splnění určitých dalších předpokladů uložit sankci pro naplnění objektivních znaků, aniž by k nim došlo v důsledku zločinného úmyslu či nedbalosti.¹⁵⁶ O více než dvacet let později však ESLP blíže interpretoval článek 7 z hlediska pojmu „viny“ a „trestu“, a to rozsudkem ze dne 20. 9. 2009 ve věci *Sud Fondi Srl a ostatní proti Itálii*. ESLP zde vyslovil názor, že článek 7 sice výslovně nepředpokládá *morální souvislost* mezi vnějšími znaky protiprávního činu a jeho pachatelem, nicméně smysl trestu a jeho spojení s pojmy uvedenými v článku 7 „vinen“ (v anglické verzi Úmluvy *guilty*) a „viník“ (ve francouzské verzi Úmluvy *personne coupable*) vede k závěru, že článek 7 podmiňuje potrestání osoby jejím zaviněním. Opačný přístup by byl neobhajitelným a v rozporu s požadavkem na předvídatelnost práva.¹⁵⁷ Evropský soud pro lidská práva tak konstatoval blízkou spojitost mezi zásadami *nulla poena sine lege* a *nulla poena sine culpa*.¹⁵⁸ Ani v tomto případě ovšem nelze bez dalšího dovodit obecný požadavek na zavinění osoby, vůči níž je trestní odpovědnost uplatňována, když opět nejde o věc, která by výslovně řešila deliktní odpovědnost právnické osoby na základě principu přičitatelnosti.

¹⁵⁶ Rozsudek ESLP ze dne 7. 10. 1988 ve věci *Salabiaku proti Francii*, § 27.

¹⁵⁷ Rozsudek ESLP ze dne 20. 9. 2009 ve věci *Sud Fondi Srl a ostatní proti Itálii*, § 116.

¹⁵⁸ Srov. také European Court of Human Rights. Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights. 2007 s. 6. Dostupné online na: www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_7_ENG.pdf (10. 2. 2018).

Dále je vhodné upozornit, že článek 7 hovoří o konání nebo opomenutí (*act or omission*), přičemž právnická osoba není v českých podmínkách nadána schopností jednat. Na stranu druhou nelze přehlédnout, že Úmluva je dokumentem z roku 1950, tedy z doby předcházející takřka 20 let okamžiku, kdy se na evropském území začíná zavádět moderní podoba trestní odpovědnosti právnických osob. Je samozřejmé, že sepisovatelé Úmluvy nemohli s takovýmto vývojem počítat.

Pokud jde o právo unijní, jak již bylo podáno v kapitole věnující se mezinárodním aspektům TOPO, deliktní odpovědnost právnické osoby za spáchaný trestný čin je instrumenty unijního práva přímo vyžadovaná. Podle článku 6 odst. 3 Smlouvy o EU jsou zaručena základní práva, která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, tvoří obecné zásady práva Unie. Zásadu odpovědnosti za zavinění, resp. právo být stíhán pouze za zaviněné jednání, však mezi tato práva nepatří. Jak uvádí Panebianco, zásada odpovědnosti za zavinění není typickou zásadou zakotvenou v rámci ústavních pořádků členských zemí. Ze zakládajících států ji explicitně zmiňuje pouze ústava italská. Z následně přistoupičších zemí se pak lze setkat s jedním z projevů této zásady v portugalské ústavě. Ta ve svém článku 30 odst. 3 nepřipouští přechod trestní odpovědnosti na třetí osoby.¹⁵⁹ V oblasti *case-law* Soudní dvůr již několikrát rozhodl o tom, že ukládání sankcí v režimu objektivní deliktní odpovědnosti není samo o sobě neslučitelné s unijním právem.¹⁶⁰

Přihlédneme-li ke shora uvedeným závěrům, ke kterým dospěly zahraniční ústavní soudy a soudy nadnárodní, lze akceptovat, že zásada odpovědnosti za zavinění je spjata výhradě s trestní odpovědností fyzické osoby. Absence explicitního vyjádření zásady *nullum crimen sine culpa* v Ústavě, Listině i v mezinárodních dokumentech pak bohužel pobízí k tomu, aby tato zásada byla čím dál více upozaděována.¹⁶¹

Trestní odpovědnost právnické osoby není sama o sobě ústavním pořádkem vyloučena, avšak již z povahy právnických osob je nutné pro její zakotvení vytvořit

---

¹⁵⁹ *Criminal liability shall not be transferable*. Viz Panebianco, G. The Nulla Poena Sine Culpa Principle in European Courts Case Law. Ruggeri, S. et alii. Human Rights in European Criminal Law: New Developments in European Legislation and Case Law after The Lisbon Treaty. Springer, 2015, s. 52.

¹⁶⁰ Viz například Rozsudek Soudního dvora ze dne 10. 7. 1990 ve věci Anklagemyndigheden proti Hansen & Søn I/S, věc C-326/88, § 19, rozsudek Soudního dvora ze dne 27. 2. 1997. Ebony Maritime SA a Loten Navigation Co. Ltd proti Prefetto della Provincia di Brindisi a dalším. Věc C-177/95, § 36.

¹⁶¹ Zcela souhlasím s Musilovým separátním vótem k nálezu Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2014, sp. zn. III.ÚS 3255/13: *Velice se obávám toho, aby další vývoj trestního práva nenabral směr - od staletými osvědčené koncepce individuální odpovědnosti za zavinění - k objektivní odpovědnosti. Některé nově zaváděné instituty, jako je tzv. jednání za jiného (§ 114 odst. 2 tr. zákoníku) a celá koncepce trestní odpovědnosti právnických osob (zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů) vzbuzují dojem, že se česká legislativa již tímto směrem vydala. Pro některé tyto koncepce lze snad shledat dobré důvody. Pokládal bych však za chybné, kdyby k podpoře tohoto trendu začal být používán i extenzivní výklad nepřímého úmyslu.*

specifický právní rámec s vlastními základními zásadami a instituty. Český zákonodárce při jejím zavedení zvolil koncepci pravé trestní odpovědnosti právnických osob, kdy jsou právnické osobě ukládány sankce ve formě trestů. Jak uvádí Jelínek, pojmově a terminologicky vhodnější by bylo hovořit o „sankcích“, nikoli o trestu pro právnické osoby. Potrestat lze pouze osobu fyzickou. Trest je totiž spjat s individuální vinou pachatele, s čímž se zde ovšem nesetkáváme.¹⁶² Tato formulační nepřesnost zákonodárce, který patrně pojem trestu mechanicky použil s ohledem na jeho represivní charakter, aniž by si uvědomil absenci zavinění jakožto jeho průvodního znaku, však nemůže mít na posouzení souladu TOPO s českým ústavním pořádkem žádný vliv.

Co však lze považovat z ústavněprávního hlediska za problematické je dosavadní aplikace zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Jak upozorňuje Kotlán¹⁶³, z rejstříku trestů právnických osob vyplynulo, že za období od konce roku 2013 do počátku roku 2016 došlo k odsouzení 98 právnických osob, přičemž 36 z nich bylo odsouzeno Městským soudem v Brně. Takováto aplikační nerovnováha pak může kolidovat s požadavkem na předvídatelnost práva a legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci.¹⁶⁴ Je přitom zjevné, že z hlediska aplikace zákona nelze za problematické označit ani tak soudní rozhodování, jako spíše činnost orgánů přípravného řízení. Nejvyšší státní zástupce v otázce trestní odpovědnosti právnických osob sice vydává metodické příručky, avšak nerovnovážený stav přetrvává i nadále. Ze statistických listů za rok 2017 vyplývá, že u obvodních soudů v Praze napadlo za rok 2017 celkem 15 věcí v trestní agendě právnických osob. V případě Městského soudu v Brně se přitom jednalo o 43 věcí.

Další důležitou ústavněprávní otázkou je soulad institutu trestní odpovědnosti s principem *ne bis in idem* ve smyslu článku 40 odst. 5 Listiny¹⁶⁵, resp. článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě¹⁶⁶. Přesněji řečeno, zda lze za jeden skutek postihnout fyzickou i právnickou osobu. K této otázce se již velmi stručně vyjádřil Ústavní soud České republiky, když ve svém usnesení ze dne 15. 4. 2014, sp. zn. IV.ÚS 1434/13, uvedl, že *pokud jde o přesvědčení stěžovatelky, že s ohledem na zahájené trestní stíhání vedené proti E.P. a K.P. ve věci*

---

¹⁶² Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 504.

¹⁶³ Kotlán, P. Criminal Liability of Legal Persons in Light of the Subsidiarity of Criminal Repression. DANUBE: Law and Economics Review, vol. 7, č. 4, s. 217. Dostupné online na: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/danb.2016.7.issue-4/danb-2016-0014/danb-2016-0014.pdf> (17. 2. 2018).

¹⁶⁴ K té například náleží Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2012, sp. zn. II. ÚS 3/10.

¹⁶⁵ Nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Tato zásada nevyklučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků v souladu se zákonem.

¹⁶⁶ Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.

*spáchání přečinu zkrácení daně, poplatku a jiné povinné platby, je vyloučeno, aby za totožný skutek byla stíhána i stěžovatelka, pak podle Ústavního soudu dostačuje odkázat na ustanovení § 9 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.*¹⁶⁷ Přípustnost paralelní trestní odpovědnost právnické a fyzické osoby lze ostatně dovést jazykovým výkladem ustanovení zakotvujících zásadu *ne bis in idem*. Jak Listina, tak i Úmluva uvozují tuto zásadu výrazem „nikdo“. Z tohoto lze vyvodit, že zákaz trestního stíhání za čin, pro který již padlo pravomocné odsouzení nebo zproštění, se váže k jedné a té samé osobě. Jelikož se jedná o odlišné právní subjekty s vlastní právní osobností, není souběžné trestní stíhání a odsouzení fyzické a právnické osoby vyloučeno.

Stále však je dle mého názoru zapotřebí zkoumat, zda zásada souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob nemůže v některých konkrétních případech vést k sankcionování téže osoby, přestože jsou nezávisle na sobě trestně stíhány fyzická osoba a právnická osoba.

Již na první pohled jde o problém spjatý především s trestní odpovědností osobní obchodní společnosti. U nich se setkáváme s velmi úzkou provázaností s jejich osobním substrátem.¹⁶⁸ V již zmiňovaném rozhodnutí polského Ústavního tribunálu bylo v reakci na námitku týkající se porušení ústavního principu *ne bis in idem*, že v rozporu s ním by bylo uplatňování trestní odpovědnosti vůči osobní obchodní společnosti, jejíž společník by takto byl potrestán dvakrát.¹⁶⁹ Jsem však toho názoru, že pokud osobní obchodní společnosti jsou subjektem práva a mají vlastní právní osobnost, dochází v takovýchto případech k potrestání dvou odlišných subjektů – osoby fyzické na straně jedné (společníka) a osoby právnické na straně druhé. Tento argument je akcentován tím, že osobní substrát osobních společností tvoří vždy alespoň dvě osoby a nelze tak bez dalšího ztotožnit vůli trestané fyzické osoby se zájmy a cíli právnické osoby.¹⁷⁰

Složitější otázka v souvislosti se zásadou *ne bis in idem* ovšem vyvstává v případě tzv. jednočlenných společností ve smyslu ustanovení § 11 ZOK. Podle uvedeného ustanovení *kapitálovou společností může založit jediný zakladatel a působnost nejvyššího orgánu (valné hromady) vykonává v jednočlenné společnosti její společník*. Bude-li pak jednočlenné společnosti přičítán trestný čin jejího jediného společníka, účel uložené sankce takového

---

¹⁶⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2014, sp. zn. IV.ÚS 1434/13, § 12.

¹⁶⁸ To se projevuje např. neomezeným ručením společníků veřejné obchodní společnosti a komplementáře komanditní společnosti za závazky společnosti nebo zánikem společnosti výpovědí některé z těchto osob.

¹⁶⁹ Kudrna, J. Op. cit., s. 200.

¹⁷⁰ Srov. ustanovení § 95 a § 118 zákona o obchodních korporacích.

právnícké osobě se pak může zcela krýt s účelem trestu uloženým v trestním řízení jejímu jedinému společníkovi, neboť činnost korporace bude určována vůlí pouze tohoto jediného společníka a jednatele v jedné osobě. Zůstává tu ovšem argument záležející v rozdílnosti právních osobností a lze si také představit situace, kdy sankcionování právnícké osoby bude účelné (např. při odvrácení nebezpečí pokračování v páčání trestné činnosti další osobou, již byl převeden obchodní podíl takové korporace s již vytvořeným kriminálním zázemím). Domnívám se tak, že ani při uplatňování trestní odpovědnosti vůči jednočlenné společnosti pro trestný čin jejího jediného společníka nelze hovořit o rozpor se zásadou *ne bis in idem*, ale je nutno zkoumat otázku účelnosti takového postupu. Jsem toho názoru, že v této souvislosti by bylo vhodné například rozšířit možnosti fakultativního zastavení trestního stíhání ve smyslu § 172 odst. 2 tr. řádu o ustanovení, kdy by státní zástupce či soud mohl takto rozhodnout ohledně trestního stíhání právnícké osoby z toho důvodu, že trest, k němuž může trestní stíhání právnícké osoby vést, by byl zcela bezúčelným s ohledem na trest, který pro shodný čin byl obviněné fyzické osobě již uložen nebo který ji podle očekávání postihne, a to s ohledem na postavení takovéto fyzické osoby v rámci právnícké osoby. Zastavení trestního stíhání u právnícké osoby by mělo přednost vzhledem k tomu, že její odpovědnost je odvozená, primární odpovědnost dopadá na fyzickou osobu.

Poukázat lze též na to, že nad právní úpravou zvláštního přístupu vůči jednočlenným společnostem uvažoval též rakouský zákonodárce při tvorbě tamějšího zákona o odpovědnosti spolku¹⁷¹. Nakonec však k takovému kroku nepřistoupil ze dvou důvodů. Zaprvé, rakouský zákonodárce předpokládal, že peněžité sankce ukládané jednočlenné společnosti budou vyšší než v případě výměry peněžitého trestu uloženého jednající fyzické osobě. Pakliže by mělo dojít k potrestání pouze fyzické osoby, nemusely by být při ukládání sankce vzaty v potaz veškeré aspekty spáchaného trestného činu, některé by se totiž vztahovaly výhradně k jednočlenné společnosti (pozn. autora: například výnosy z trestné činnosti). Zadruhé, v praxi mohou vzniknout velmi variabilní situace stran rozhodování, zda právníckou osobu trestně stíhat nebo nestíhat. Zákonné vyjmutí by bylo obtížné formulovat tak, aby se vztahovalo i na tyto hraniční případy. Příkladem mohou být situace, kdy statutární orgán je zároveň 99 % společníkem kapitálové společnosti.¹⁷²

V zahraničí se můžeme ještě setkat s argumentací, že koncepce trestní odpovědnosti právnícké osoby je v rozporu s principem rovnosti a svobodou svobody podnikání s

---

¹⁷¹ Verbandsverantwortlichkeitsgesetz z roku 2005.

¹⁷² Stärker, L. Unternehmensstrafrecht/Verbandsverantwortlichkeitsgesetz (VbVG): Kommentar ; [Kurzkommentar]. Stand: 1. Juli 2007. Wien: Verlag Österreich, 2007, s. 135.

argumentem, že se ve skutečnosti nejedná o zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob, nýbrž o zakotvení trestní odpovědnosti podnikatelů, kteří takto budou sankcionováni dvakrát prostřednictvím uložení sankce vůči nim samotným a prostřednictvím sankcionování jejich společnosti.¹⁷³ Jde však spíše o podpůrný argument, který v obecné rovině úzce souvisí se zásadou *ne bis in idem*.

Lze tedy shrnout, že z hlediska ústavního pořádku není dle mého názoru zakotvení trestní odpovědnosti právnické osoby v rozporu s ústavním pořádkem. Na trestní odpovědnost právnické osoby nedopadá trestněprávní zásada odpovědnosti za zavinění a zákon ani nekoliduje s principem *ne bis in idem*.

2.3. Působnost zákona

Působností trestních zákonů rozumí okruh společenských vztahů, na které se právní norma vztahuje, a podmínky, za kterých se tato norma uplatní. Zákon přitom obvykle vymezuje několik kritérií, podle kterých je možno působnost zákona určit. Jedná se o kritérium času, místa, charakteru právního vztahu (věci) a osoby, na které se dotýčná úprava vztahuje. Dle toho pak rozlišujeme působnost časovou, místní, osobní a věcnou.

2.3.1. Časová působnost

Vzhledem k tomu, že TOPO neobsahuje vlastní právní úpravu časové působnosti v TOPO, je nutno vycházet z obecných předpisů. Ustanovení nejvyšší právní síly týkající se časové působnosti v trestním právu obsahuje Listina základních práv a svobod ve svém článku 40 odst. 6. Ten stanoví, že *trestnost činu se posuzuje a trest ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější*. V trestním zákoníku je toto ustanovení promítnuto do § 2 odst. 1 tr. zákoníku, které stanoví, že *trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán; podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, jestliže to je pro pachatele příznivější*. Další konkretizaci časové působnosti obsahuje ustanovení následující, když

---

¹⁷³ Srov. Zur Frage der Verfassungswidrigkeit und der Folgen eines Strafrechts für Unternehmen. Rechtsgutachten zum Gesetzesantrag des Landes Nordrhein-Westfalen. Stiftung Familienunternehmen: Mnichov, 2013, s. 7.

Dostupné online na: www.familienunternehmen.de/media/public/pdf/publikationen-studien/studien/Studie_Stiftung_Familienunternehmen_Unternehmensstrafrecht.pdf (17.2.2018).

stanoví, že změní-li se zákon během páchaní činu, užije se zákona, který je účinný při dokončení jednání, kterým je čin spáchán (§ 2 odst. 2 tr. zákoníku). Zároveň platí, že změní-li se zákon, který je účinný při dokončení jednání, jímž je čin spáchán, užije se následně zákona nejmírnějšího (§ 2 odst. 3 tr. zákoníku).

Velmi významnou zásadou v oblasti časové působnosti je zásada zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele, jež je vyjádřena v ustanovení § 1 tr. zákoníku a podle které je čin trestný, jen pokud jeho trestnost byla zákonem stanovena dříve, než byl spáchán. TOPO nabyl účinnosti ke dni 1. ledna 2012. Do této doby nebyla právnická osoba nositelem trestní odpovědnosti. Přiřítat ji jednání, které bylo spácháno před nabytím účinnosti TOPO, je tudíž vyloučeno.

Další klíčové ustanovení pro určení časové působnosti trestního zákona je obsaženo v ustanovení § 2 odst. 4 tr. zákoníku, dle něhož se dobou spáchání trestného činu rozumí doba dokončení jednání, nikoli doba následku, který nastal nebo měl nastat.

Ustanovení § 3 odst. 1, 2 tr. zákoníku vymezují případy, kdy je nutné užít zákona účinného v době rozhodování. Je tomu tak při určení druhu ukládaného trestu a při rozhodování o ochranném opatření.

Z výše uvedených ustanovení je nutné vycházet s ohledem na absenci speciální úpravy v TOPO a subsidiaritě trestního zákoníku vyjádřené v ust. § 1 odst. 2 TOPO též při uplatňování trestní odpovědnosti právnických osob. Podle Jelínka je právě absence speciální úpravy časové působnosti v TOPO legislativním nedostatkem, který je řešitelný pouze doplněním pravidla o časové působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.¹⁷⁴ Naopak podle Sýkory se o nedostatek úpravy nejedná, když poukazuje na to, že další vedlejší trestní zákon, zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, vlastní úpravu časové působnosti taktéž neobsahuje, přičemž se také u tohoto zákona užije subsidiárně ustanovení o časové působnosti v trestním zákoníku.¹⁷⁵ Osobně se však ztotožňuji s názorem Jelínka. Trestnost činu právnické osoby je komplexnější problematikou než v případě otázky trestnosti činu fyzické osoby. Sýkorův argument tak nepovažuji za opodstatněný, neboť mladiství stejně jako dospělí pachatelé páchají svou protiprávní činnost svým jednáním. Subsidiární použití obecné úpravy časové působnosti tak ani nemůže činit jakékoli obtíže. Jinak tomu ovšem v případě právnické osoby, které je jednání osoby fyzické pouze přiřítáno a to za dalších doplňujících podmínek. Otázkou tak může například být, podle jaké normy z hlediska její

---

¹⁷⁴ Srov. Jelínek, J. Právnické osoby a působnost nového zákona. Právní rádce. 2012, č. 1, s. 5.

¹⁷⁵ Sýkora, M. Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 128.

časové účinnosti, posoudit případ, kdy bude právnická osoba činěna trestně odpovědnou pro jednání zaměstnance, které bylo učiněno na pokyn či z rozhodnutí orgánu právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) TOPO. Na otázku, zda bude z hlediska časové působnosti rozhodující doba jednání, nebo okamžik vydání pokynu, zákon odpověď nedává.

2.3.2. Místní působnost

TOPO obsahuje právní úpravu místní působnosti ve svých ustanoveních § 2 až 5. Místní působnost trestních zákonů je vedena několika zásadami: zásadou teritoriality, personality (aktivní a pasivní), registrace, ochrany, univerzality a subsidiární zásadou univerzality.

Zásada teritoriality je vymezena v ustanovení § 2 TOPO, které ve svém prvním odstavci stanoví, že *podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu spáchaného na území České republiky právnickou osobou, která má sídlo v České republice nebo má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo zde má svůj majetek*. Jde o komplexní a vyčerpávající úpravu této problematiky, subsidiární užití trestního zákoníku zde tedy nepřichází v úvahu. Na rozdíl od obecné úpravy v § 4 odst. 1 tr. zákoníku speciální zákon výslovně zohledňuje i vztah osoby pachatele trestného činu k České republice. Zákon tak bere v potaz zejména skutečnost, zda bude možné právnickou osobu fakticky trestně stíhat a případně ji i sankcionovat.¹⁷⁶

V ustanovení § 2 odst. 2 TOPO nalezneme úpravu tzv. distančních deliktů. Podle uvedeného ustanovení se *trestný čin považuje za spáchaný na území České republiky, dopustila-li se právnická osoba jednání zcela nebo zčásti na území České republiky, i když porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo nastat zcela nebo zčásti v cizině, nebo v cizině, pokud porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo, byť i jen zčásti, nastat na území České republiky*. Toto ustanovení lze ovšem považovat za nadbytečné, neboť jeho obsah je ve skrze totožný s obecnou úpravou zakotvenou v ustanovení § 4 odst. 2 tr. zákoníku. Subsidiárnímu užití trestního zákoníku by tedy nic nebránilo.¹⁷⁷ Za nadbytečné lze považovat i ustanovení § 4 odst. 3 TOPO, které odkazuje při posuzování místní působnosti účastenství na ustanovení

---

¹⁷⁶ Viz Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L. Op. cit., s. 47.

¹⁷⁷ Viz Sýkora, M. Op. cit., s. 131.

trestního zákoníku. Subsidiární uplatnění této obecné úpravy by beztak vyplývalo z ustanovení § 1 odst. 2 TOPO.

Ustanovení § 3 TOPO dále stanoví, že podle českého zákona se *posuzuje také trestnost činu, pokud jej v cizině spáchala právnická osoba mající sídlo v České republice*. Oproti zásadě teritoriality jsou tedy podmínky uplatnění trestní odpovědnosti podle českého práva restriktivnější, neboť se vztahují pouze na právnickou osobu se sídlem v ČR a nikoli již na právnické osoby mající na území České republiky umístěn podnik, organizační složku nebo majetek, případně zde vykonávající svoji činnost. Uplatnění pasivní zásady personality¹⁷⁸ nepřichází v úvahu, neboť TOPO vlastní úpravu této zásady neobsahuje a ust. § 7 odst. 2 tr. zákoníku mluví pouze o trestném činu spáchaném proti občanu České republiky nebo proti osobě bez státní příslušnosti, která má na území České republiky povolen trvalý pobyt. Poškozeným tedy musí být fyzická osoba a subsidiární užití tohoto ustanovení je nepřijatelné.

Zvláštní úprava zásady registrace není v zákoně obsažena, je tedy nutné vycházet z ustanovení § 5 tr. zákoníku ve smyslu § 1 odst. 2 TOPO.

Zásada ochrany a univerzality je vymezena v § 4 odst. 1 TOPO, který obsahuje úplný výčet trestných činů, jejichž trestnost se posuzuje podle zákona České republiky i tehdy, spáchala-li takový trestný čin v cizině právnická osoba, která nemá sídlo v České republice. Uvedený výčet původně zahrnoval pouze pět trestných činů, v současnosti se zásada ochrany a univerzality vztahuje již na dvacet sedm trestných činů.

Subsidiární zásada univerzality upravena v § 4 odst. 2 TOPO stanoví, že *podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu spáchaného v cizině právnickou osobou, která nemá sídlo v České republice, též tehdy, byl-li čin spáchán ve prospěch právnické osoby, která má na území České republiky sídlo*.

Konečně ust. § 5 odst. 1, 2 upravuje působnost stanovenou mezinárodní smlouvou obdobně jako v případě trestního zákoníku. Za kritérium k určení toho, zda se jedná o mezinárodní smlouvu, kterou je Česká republika vázána, je třeba považovat čl. 10 Ústavy, podle něhož jsou součástí právního řádu vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána.

Celkově lze právní konstrukci místní působnosti v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob hodnotit jako poměrně matoucí, legislativně nevhodně řešenou. Explicitní odkaz na trestní zákoník a nadbytečná úprava distančních deliktů vypovídají spíše o tom, že původní snahou bylo zřejmě vytvořit komplexní na trestním zákoníku nezávislou právní

---

¹⁷⁸ Je-li proti občanu ČR spáchán trestný čin v cizině cizincem, je takový čin postižitelný podle českého trestního zákona, je-li čin trestný i v cizině.

úpravu místní působnosti. Tato snaha ale zůstala kdesi v půli cesty, neboť za užití obecného odkazovacího ust. § 1 odst. 2 TOPO je v otázkách týkajících se zásady registrace a účinků rozsudku cizího státu nutné vycházet z úpravy obsažené v trestním zákoníku (§ 5, resp. 11 tr. zákoníku), ačkoli ohledně ust. § 11 tr. zákoníku je vůbec možné vést debatu ohledně vhodnosti jeho začlenění do hmotněprávní úpravy.

Za legislativní neduh, byť bez praktických důsledků, lze považovat uvedení nadpisu „místnost působnost“ nad § 2 a nikoli pod ním, jak by to odpovídalo celkové systematice zákona (nadpisy ustanovení jsou uvedeny pod paragrafy). Na první pohled se tak může zdát, že součástí úpravy místní působnosti je i ustanovení § 6 TOPO vymezující ovšem působnost osobní.

2.3.3. Osobní působnost

Právní úprava osobní působnosti zákonů se v trestním právu vyznačuje tím, že okruh osob, na které zákon dopadá, je vymezen negativně ve formě výjimek z obecného okruhu adresátů na základě určité vlastnosti subjektu. TOPO obsahuje ve zvláštním ustanovení § 6 odst. 1 hmotněprávní exempci, když stanoví, *že podle tohoto zákona nejsou trestně odpovědné Česká republika a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci*. V ustanovení § 6 odst. 2 TOPO se pak stanoví, *že majetková účast právnických osob uvedených v odstavci 1 na právnické osobě nevylučuje trestní odpovědnost takové právnické osoby podle tohoto zákona*.

Podle důvodové zprávy k TOPO je hmotněprávní exempce zdůvodněna požadavkem vyplývajícím z definic pojmu „právnická osoba“ obsažených v mezinárodních smlouvách a právních předpisech ES/EU. Právnická osoba je definována jako jakýkoliv subjekt, který je právnickou osobou podle příslušného vnitrostátního práva, s výjimkou států nebo jiných veřejnoprávních subjektů při výkonu veřejné moci a veřejných mezinárodních organizací.¹⁷⁹

V případě exempce **České republiky** je nutné připomenout, že stát se podle § 21 OZ za právnickou osobu považuje pouze v oblasti soukromého práva. Exempci České republiky z osobní působnosti zákona lze vedle právní úpravy v občanském zákoníku podepřít mnoha argumenty. Suverenita státu pojímá také jeho výsadní právo na trestní postih osob porušujících trestněprávní normy (*ius puniendi*). Ústava v čl. 90 konstatuje, že jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Nelze tudíž požadovat, aby stát prostřednictvím moci

---

¹⁷⁹ Srov. důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob, s. 30. Dostupná online na <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=69428> (5. 5. 2018).

soudní trestal sám sebe. Vystupoval by tak nejen jako žalobce a soud, ale i jako žalovaný. Takové trestní řízení by vyvolávalo velmi schizofrenní dojem. Jellinek¹⁸⁰ radí ochranu práva, bezpečnosti a svobody mezi obecně přijímané funkce státu. Je tedy třeba se ptát, zda by uplatnění trestní odpovědnosti jakožto odpovědnosti *ultima ratio* neznamenal ve svém důsledku popření tohoto fundamentálního účelu státu jako takového. Jinými slovy, stát, který by fakticky páchal kriminalitu, nemůže již z principu dostatečně garantovat bezpečnost svým občanům. Polemizovat lze také nad tím, zda by vzhledem k systému dělby moci možnost trestního řízení proti státu nepředstavovala nepřiměřenou ingerenci moci soudní do působnosti zejména moci výkonné, jejíž činnost by tak justice monitorovala. Na stranu druhou nelze opominout ani myšlenku na bázi čistě teoretické. Stát, který by byl schopen v rámci trestního řízení vyslovit vinu sám nad sebou, by tím projevil svou sebereflexi a skutečnost, že právní normy jsou pro něj stále hodnotou základní, na jejichž ochranu nerezignuje ani v případě, kdy on sám je adresátem trestního postihu.

Zákonodárce dle důvodové zprávy vychází z premisy, že trestný čin spáchaný fyzickou osobou nebude vycházet ze zvláštních vnitřních zájmů státu.¹⁸¹ Toto odůvodnění však osobně za příliš relevantní nepovažují. Trestní odpovědnost dle TOPO totiž není podmíněna spácháním trestného činu vycházejícím z vnitřních zájmů právnické osoby.

Jestliže jde o právnickou osobu, ve které má Česká republika stoprocentní majetkový podíl (právnickou osobou je státní podnik nebo akciová společnost se stoprocentní státní účastí vykonávající například činnost ve veřejném zájmu), je otázkou, jakou sankci lze takové právnické osobě vůbec uložit. V případě uložení například tak typické sankce jakou je peněžitý trest by tak stát prostřednictvím soudu potrestal státem vlastněnou právnickou osobu a zároveň by stát zaplatil peněžitý trest státními penězi, přičemž tyto peníze by byly odvedeny do státního rozpočtu. V takovém případě by tudíž stát ve svém důsledku trestal sám sebe.¹⁸²

Zákon sice explicitně nevylučuje trestní odpovědnost jiných států než České republiky, ovšem s přihlédnutím k zásadám mezinárodního práva a k principu svrchovanosti jednotlivých států, nejsou subjektem zákona ani tyto. Obdobně budou podle Fenyka a Smejkalů vyloučeny z trestní odpovědnosti i mezinárodní organizace podle veřejného práva, o nichž to výslovně stanoví přímo aplikovatelná mezinárodní smlouva, neboť tyto požívají

---

¹⁸⁰ Srov. Jellinek, G. Všeobecná státověda. Praha: Laichter, 1906, XX, s. 259 a násl.

¹⁸¹ Srov. důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob, s. 39. Dostupná online na <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=69428>, s. 39 (5. 5. 2018).

¹⁸² Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob v česko – slovenském srovnání. Kriminalistika. 2016, č. 2, s. 94.

výsad a imunit dle mezinárodního práva.¹⁸³ Osobně se domnívám, že v případě mezinárodních organizací, na které členské státy přenesly některé své pravomoci (v České republice v režimu čl. 10a Ústavy), vyplývá jejich exempce ze suverenity odvozené od jejich jednotlivých členských států. Požadavek na explicitní vyjádření jejich exempce v mezinárodní smlouvě tak považuji za nadbytečný.

Co se týče vynětí **územních samosprávných celků** z působnosti zákona, je třeba zdůraznit, že takovéto vynětí se týká pouze situací, kdy tyto veřejnoprávní korporace¹⁸⁴ vykonávají veřejnou moc.¹⁸⁵ Pojem veřejné moci je nutné vyložit s ohledem na judikaturu Ústavního soudu, podle níž jde o takovou *moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo, nebo zprostředkovaně. Subjekt, o jehož právech nebo povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není v rovnoprávném postavení s tímto orgánem a obsah rozhodnutí tohoto orgánu nezávisí od vůle subjektu.*¹⁸⁶ Územními samosprávnými celky přitom ve smyslu čl. 99 Ústavy rozumíme obce (základní územní samosprávné celky) a kraje (vyšší územní samosprávné celky). Zvláštní postavení je pak přisuzováno hlavnímu městu Praze, která je zároveň obcí i krajem.

Charakteristickým znakem územních samosprávných celků je výkon působnosti v oblasti veřejné správy. Buďto se může jednat o zákonem delegované vyřizování určitých záležitostí státní správy, kdy se orgány územních samosprávných celků stávají jejími nepřímými nositeli (v tomto případě mluvíme o přenesené působnosti), anebo se bude jednat o samostatné spravování záležitostí obce či kraje jakožto projevu decentralizace veřejné správy (zde se jedná o případy samostatné působnosti).¹⁸⁷

Lépe uchopitelná je případná trestní odpovědnost územního samosprávného celku za jednání jeho orgánů v rámci samostatné působnosti. Výkon této působnosti nemusí svou povahou vždy naplňovat znaky výkonu veřejné moci, v takovém případě hovoříme o

---

¹⁸³ Viz např. Fenyk, J., Smejkal, L. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 16.

¹⁸⁴ Viz čl. 101 odst. 3 Ústavy: Územní samosprávné celky jsou veřejnoprávními korporacemi, které mohou mít vlastní majetek a hospodaří podle vlastního rozpočtu.

¹⁸⁵ V této souvislosti je vhodné upozornit na závěr Nejvyššího soudu, dle něhož ustanovením § 6 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, je vyloučena odpovědnost některých právnických osob za trestný čin. Ustanovením § 6 odst. 1 písm. b) cit. zákona je vyloučena trestní odpovědnost územních samosprávných celků při výkonu veřejné moci. Obec jako samosprávný celek při výkonu veřejné moci tedy není trestně odpovědná. Tím ale není vyloučeno, aby obec byla považována za právnickou osobu, vůči které může směřovat poskytnutí, nabídka nebo slib úplatku. Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2016, sp. zn. 7 Tdo 746/2016.

¹⁸⁶ Srov. usnesení ÚS ze dne 25. 11. 1993, U 3/2 SbNU, sp. zn. II. ÚS 75/93.

¹⁸⁷ Viz Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 8. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 147.

soukromoprávní části samosprávy.¹⁸⁸ Sem spadají zejména otázky týkající se hospodaření územních samosprávných celků. V úvahu tak připadá zejména trestní odpovědnost za trestné činy tzv. bílých límečků spáchané v souvislosti s konáním výběrových řízení, udělování dotací a grantů, event. trestné činy dotačních či úvěrových podvodů, popř. trestné činy z oblasti daňové či korupční.¹⁸⁹

V případě trestní odpovědnosti územních samosprávných celků při výkonu přenesené působnosti je situace složitější. Kopecký takto založenou trestní odpovědnost vylučuje, domnívá se, že výkon státní správy, svěřený orgánu územního samosprávného celku, není jednáním právnické osoby.¹⁹⁰ Byť tento názor vyslovil ještě za účinnosti minulého občanského zákoníku, který jednání právnické osoby připouštěl, otázkou ani tehdy nebylo, zda šlo o jednání právnické osoby, či nikoli, nýbrž zda bylo možné takovéto jednání právnické osobě přičítat ve smyslu § 8 TOPO. Dále uvádí názor, že územní samosprávné celky při činnostech v rámci přenesené působnosti vždy vykonávají veřejnou moc a jsou z odpovědnosti podle TOPO tudíž vyloučeny podle ust. § 6 odst. 1 písm. b) TOPO.¹⁹¹ Ne všechny činnosti přenesené působnosti však představují výkon veřejné moci. Například pořizování ověřených výstupů z informačních systémů, podle zákona č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy, případně provádění vidimací a legalizací do výkonu veřejné moci zařadit nelze. Tudíž lze teoreticky zvažovat trestní odpovědnost územních samosprávných celků též při výkonu přenesené působnosti. Je však otázkou, zda by nebylo vhodné *de lege ferenda* v TOPO trestní odpovědnost územních samosprávných celků při výkonu přenesené působnosti vyloučit.

Zákon explicitně nevylučuje trestní odpovědnost právnických osob označovaných jako tzv. **prázdné schránky**. Jde o právnické osoby, které buď nemají žádný majetek, nebo jsou silně zadlužené a jsou spojené nejvýše s „bílým koněm“, přičemž porušují povinnosti stanovené pro působení právnické osoby normami civilního práva.¹⁹² Proti takovýmto právnickým osobám není vůbec účelné vést trestní řízení, případně uložená trestní sankce by postrádala jakýkoli účel. K problematice trestní odpovědnosti prázdných schránek se ve své

---

¹⁸⁸ Viz Duda, M. Samostatná a přenesená působnost obce. Publikováno v r. 2002. Dostupné online na: <http://spravni.juridic.cz/154292/clanek/spravni2.html> (5. 5. 2018).

¹⁸⁹ Blíže k této problematice srov. Vidrna, J., Dolanský, P. Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 24 – 26.

¹⁹⁰ Viz Kopecký, M. K otázkám trestní (ne)odpovědnosti územních samosprávných celků. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 104.

¹⁹¹ Viz Kopecký, M. Op. cit., s. 104.

¹⁹² Jelínek, J. Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA. 2017, č. 2, s. 12-13.

judikatuře vyjádřil například španělský Nejvyšší soud, který konstatoval, že tyto by vůbec neměly být adresáty trestní odpovědnosti. Dle jeho závěrů, pakliže je předpokladem trestní odpovědnosti právnické osoby její organizační selhání, takováto právnická osoba organizaci vůbec nemá a nelze u ní zavedení kontrolních a preventivních mechanismů vůbec předpokládat. Takovéto právnické osoby mají být rušeny mimo trestní řízení.¹⁹³

S tímto závěrem se lze ztotožnit též pro účely tuzemského trestního řízení. Je na místě, aby státní zastupitelství v těchto případech podalo podnět k zahájení řízení o zrušení právnické osoby. Podle § 172 odst. 1 OZ soud *zruší právnickou osobu a nařídí její likvidaci na návrh toho, kdo na tom osvědčí právní zájem, nebo i bez návrhu, jestliže (a) právnická osoba vyvíjí nezákonnou činnost v takové míře, že to závažným způsobem narušuje veřejný pořádek, (b) již nadále nesplňuje předpoklady vyžadované pro vznik právnické osoby zákonem, (c) nemá déle než dva roky statutární orgán schopný usnášet se, nebo (d) tak stanoví zákon.* Návrh ve smyslu citovaného ustanovení sice nemůže státní zastupitelství podat, avšak řízení o zrušení právnické osoby může soud podle § 13 ZŘS zahájit *ex officio* a to právě i na základě podnětu státního zastupitelství. To může následně do řízení vstoupit podle § 8 ZŘS. V případě obchodních korporací je již státní zastupitelství orgánem, který je oprávněn zrušení prázdne schránky navrhnout a to podle § 93 ZOK, dle něhož *soud na návrh toho, kdo na tom má právní zájem, nebo na návrh státního zastupitelství, pokud na tom shledá závažný veřejný zájem, zruší obchodní korporaci a nařídí její likvidaci také, jestliže a) pozbyla všechna podnikatelská oprávnění; to neplatí, byla-li založena i za účelem správy vlastního majetku nebo za jiným účelem než podnikání, b) není schopna po dobu delší než 1 rok vykonávat svou činnost a plnit tak svůj účel, c) nemůže vykonávat svou činnost pro nepřekonatelné rozpory mezi společníky, nebo d) provozuje činnost, kterou podle jiného právního předpisu mohou vykonávat jen fyzické osoby, bez pomoci těchto osob.*

2.3.4. Věcná působnost

Věcná působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vyjadřuje, na jaký okruh společenských zájmů zákon dopadá.¹⁹⁴ Tento okruh chráněných zájmů je pak reflektován tím, pro jaké trestné činy může být právnická osoba činěna trestně odpovědnou.

¹⁹³ Viz Perera, A. C., Jaime, J. A. The scope of criminal liability of legal persons according to the Supreme Court. Analysis GA&P. 2016, s. 2. Dostupné online na: www.gomezacebo-pombo.com/media/k2/attachments/the-scope-of-criminal-liability-of-legal-persons-according-to-the-supreme-court.pdf (13. 4. 2018).

¹⁹⁴ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 81.

Okruh trestných činů, u nichž připadá v úvahu pachatelství právnické osoby, je klíčový především s ohledem na zásadu *nullum crimen sine lege certa* a dále na nutnost umožnit právnickým osobám zavedení takových preventivních programů, které by předcházely páchání korporátní trestné činnosti v rozsahu jejich trestní odpovědnosti. Zákonodárce každého jednotlivého státu, který zakotvil trestní odpovědnost právnických osob, přitom stál před základní koncepční otázkou, tj. zda činit právnickou osobu trestně odpovědnou pro všechny trestné činy, pro které může být trestně odpovědná také osoba fyzická, nebo zda vytvořit pro účely uplatňování trestní odpovědnosti vůči právnickým osobám katalog vybraných trestných činů. Pokud zákonodárce vybral druhou variantu, čekal ho další neméně jednoduchý úkol – na základě jakých kritérií takovýto katalog sestavit?

Kudlich předkládá 3 základní kritéria, na základě kterých lze katalog trestných činů, pro které může být právnická osoba odpovědná, vytvořit:

- Kritérium pachatele – určité trestné činy jsou typicky páchány v rámci privátní sféry fyzických osob, zatímco pro jiné je typické, že jejich pachatele ovlivňuje korporátní prostředí. Do první skupiny trestných činů tak patří například ohrožení pod vlivem návykové látky, do druhé například legalizace výnosů z trestné činnosti či úpadkové trestné činy.
- Systémové kritérium – toto kritérium určuje, proč jsou některé trestné činy typicky páchány v korporátním prostředí a jiné nikoli. Toto kritérium úzce souvisí s kriminologickými aspekty trestné činnosti právnických osob, když zkoumáme, jaké trestné činy jsou páchány v souvislosti s organizačním prostředím právnické osoby.
- Kritérium chráněného zájmu – zákonodárce vybírá trestné činy s ohledem na to, jaký chráněný zájem je činností právnických osob nejčastěji dotčen (takto se v katalogu často objevují daňové trestné činy či trestné činy, jejichž objektem je ochrana duševního vlastnictví).¹⁹⁵

Na základě mezinárodního srovnání je pak možné shrnout, že jednotlivé země upravují rozsah kriminalizace jedním z následujících šesti způsobů:

- 1) Právnická osoba může být trestně odpovědná pro všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku – jedná se o přístup označovaný jakožto tzv. pravý „all-crime-

---

¹⁹⁵ Kudlich, H. Deliktskataloge für eine Verbandsstrafbarkeit. Kemp, E., Lüderssen, K., Volk, K. et alii. Unternehmensstrafrecht. Göttingen: De Gruyter, 2012, s. 223-226.

approach“. Tento model se uplatňuje například od roku 2006 ve Francii a Rakousku nebo od roku 1976 v Nizozemsku.

- 2) Právnícká osoba může být trestně odpovědná pouze pro některé trestné činy zvláštní části, avšak na základě obecného kritéria - jedná se o přístup označovaný jako tzv. omezený „all-crime-approach“. Příkladem může být právní úprava trestní odpovědnosti v Belgii či v Maďarsku, kde mohou být právnícké osoby trestně odpovědné pouze pro úmyslné trestné činy.
- 3) Právnícká osoba může být odpovědná pouze pro určité trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku – zákon v těchto případech zakotvuje katalog trestných činů, které může právnícká osoba spáchat. Tento katalogový přístup je znám například právní úpravě v Itálii, Slovensku či v Polsku. Polská vláda však již připravuje zákon, kterým by zakotvila trestní odpovědnost právníckých osob pro veškeré trestné činy.¹⁹⁶
- 4) Právnícká osoba je trestně odpovědná pro veškeré trestné činy s výjimkou trestných činů uvedených ve zvláštním katalogu – například Česká republika dle účinné právní úpravy.
- 5) Kombinovaná trestní odpovědnost právnícké osoby – jde o kombinaci katalogového přístupu a přístupu „all-crime-“. Konkrétně se jedná o případ švýcarské právní úpravy, která kriminalizuje právníckou osobu za organizovanou kriminalitu, financování terorismu, praní špinavých peněz a rozličné formy korupce (jde o trestné činy s typicky mezinárodním přesahem) a to za podmínky, že právnícká osoba selhala v prevenci prostřednictvím potřebných a rozumně vyžadovaných interních instrukcí. Uplatnění trestní odpovědnosti u zbylých trestných činů je možné pouze tehdy, nebylo-li možné zjistit konkrétní pachatele-fyzické osoby, jde tedy o sankci za selhání organizační struktury právnícké osoby.¹⁹⁷
- 6) Jsou vytvořeny nové skutkové podstaty trestných činů, kterých se mohou dopustit pouze právnícké osoby – příkladem může být britskou vládou zvažovaná skutková podstata trestného činu selhání při povinnosti předejít ekonomické kriminalitě (*corporate failure to prevent economic crime*).¹⁹⁸

---

¹⁹⁶ Viz Cieminski, M. Reviving corporate criminal liability in Poland. Dostupné online na: https://www.cliffordchance.com/briefings/2017/11/reviving_corporatecriminalliabilityinpoland.html (18. 12. 2017).

¹⁹⁷ Pieth, M., Ivory, R. a kol. Corporate criminal liability: emergence, convergence, and risk. Dordrecht: Springer, 2011, s. 20.

¹⁹⁸ Clifford Chance. Corporate Criminal Liability. April 2016. Dostupné online na: https://www.generalcounsel.nl/wp-content/uploads/2016/05/Corporate_Criminal_Liability_April_2016_6032092.pdf (18. 12. 2017).

V rámci legislativních prací na zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob byly vládě České republiky původně předloženy dva návrhy zákona – první návrh umožňoval uplatnění trestní odpovědnosti právnických osob u všech trestných činů s výhradou těch, jejichž spáchání právnickými osobami je z povahy věci vyloučeno, druhý návrh obsahoval taxativní výčet trestných činů, pro které by mohla být právnická osoba trestně odpovědná.

První varianta byla kritizována s tím, že dovětek „není-li jejich spáchání právnickou osobou vyloučeno jejich povahou“ není dostatečně určitý a koliduje tak ze zásadou *nullum crimen sine lege certa*. Komentář autorského kolektivu Forejt, Habarta a Trešlová uvádí, že obavy z porušení tohoto principu jsou neopodstatněné, neboť by právnická osoba, jež naplnila skutkovou podstatu některého z trestných činů, při své obhajobě s odkazem na neurčitost dovětku „není-li jejich spáchání právnickou osobou vyloučeno jejich povahou“ neuspěla. Jako nevýhodu této varianty však autorský kolektiv považoval předpoklad markantního nárůstu trestněprávní agendy při nedostatečném personálním zajištění orgánů činných v trestním řízení.¹⁹⁹ K prvnímu návrhu dále vyslovil své obavy i Šámal, dle něhož by hrozilo, že k uplatňování trestní odpovědnosti právnických osob bude docházet i tam, kde by to neodpovídalo subsidiaritě trestní represe.²⁰⁰ Domnívám se, že tato obava byla a stále i zůstává neopodstatněná. S ohledem na ustanovení § 1 odst. 2 TOPO, které stanoví subsidiaritu trestního zákoníku a trestního řádu, lze také v případě trestní odpovědnosti právnických osob uplatnit jak zásadu subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 tr. zákoníku, tak i zásadu oportunity dle § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu.²⁰¹

Vantuch předložil ke zvážení ještě modifikaci této varianty, podle které by zákon demonstrativně uváděl některé trestné činy, jež může právnická osoba spáchat, a při argumentu *a similibus* by byl zákonný výčet zakončen konstatováním, že právnická osoba může být i za jiná obdobně společensky škodlivá jednání trestně odpovědná.²⁰² Takovéto řešení však nepokládám za šťastné, neboť by se již jednalo o porušení zásady *nullum crimen sine lege certa*. Rozsah trestní odpovědnosti by vůbec nebyl zřetelný a termín „společenské škodlivosti“ by se stal v případě právnických osob formálním znakem trestného činu, který by byl posuzován s ohledem na to, jaká společenská škodlivost by byla dána u trestných činů demonstrativně vyjmenovaných. Toto by však ani nebylo možno vyhodnotit, když

---

¹⁹⁹ Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L. Op. cit., s. 63.

²⁰⁰ Šámal, P. K některým otázkám trestní odpovědnosti právnických osob. Vanduchová, M., Hořák, J. a kol. Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám. V Praze: C.H. Beck, 2011, xxxi, s. 271.

²⁰¹ K uplatňování zásady subsidiarity trestní represe v případě trestní odpovědnosti právnických osob viz též stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012, publikovaného pod č. 26/2013 Sb. tr. rozh.

²⁰² Vantuch, P. Parlament schválil trestní odpovědnost právnických osob. Trestní právo. 11/2011, s. 8.

„společenská škodlivost“ je pojmem vážícím se ke konkrétnímu případu na rozdíl od pojmu „typové závažnosti“. Dále by reálně hrozilo nebezpečí, že by se orgány činné v trestním řízení ve své činnosti zaměřovaly na objasňování těch trestných činů právnických osob, které by byly v takovémto výčtu explicitně uvedeny.

Vláda a následně i zákonodárce dali nakonec přednost druhému návrhu rozsahu kriminalizace právnických osob. Ustanovení § 7 TOPO s účinností od 1. 1. 2012 připouštělo uplatnění trestní odpovědnosti právnické osoby pouze pro vybraných 84 trestných činů. Jednalo se přitom veskrze o trestné činy, u nichž požadovalo účinný postih unijní či mezinárodní právo. Výjimku představovaly daňové trestné činy, pro které mohla být právnická osoba trestně odpovědná, aniž by byl jejich postih upraven nadnárodní úrovní. Problematika daňové legislativy totiž spadá do výlučných pravomocí jednotlivých zemí.²⁰³ Výčet trestných činů byl následně doplněn novelou provedenou zákonem č. 141/2014 Sb. o další trestné činy. Konkrétně o trestný čin znásilnění (§ 185 tr. zákoníku), trestný čin účasti na pornografickém představení (§ 193a tr. zákoníku), trestný čin navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§ 193b tr. zákoníku) a o trestný čin lichvy (§ 218 tr. zákoníku)²⁰⁴. Pokud jde o uvedené trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, již v roce 2004 při hlasování o původním návrhu zákona zakotvující trestní odpovědnost právnických osob se poslanci pozastavovali nad tím, jak se může právnická osoba dopustit například právě trestného činu znásilnění.²⁰⁵ K tomuto nutno poznamenat, že možnost spáchání sexuálně motivovaných trestných činů právnickou osobou *a priori* vyloučit nelze. Kupříkladu si lze představit situaci, kdy filmař agentury produkující pornografická díla navádí jiného ke spáchání některého z těchto činů pro účely natáčení. Filmová agentura by v případě splnění podmínek přičitatelnosti mohla být trestně odpovědná jakožto účastník. Nelze ani vyloučit situace, kdy fyzická osoba bude jednat v důsledku psychického násilí (*vis compulsiva*) ze strany zástupce právnické osoby mající za následek jednání v krajní nouzi. Právnická osoba

---

²⁰³ Jelínek, J., Herczeg, J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 65.

²⁰⁴ Zakotvení uvedených trestných činů proti důstojnosti v sexuální oblasti bylo reakcí na směrnici Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. 4. 2011, o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV, dále směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13. 12. 2011, o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV, dále na směrnicí Evropského parlamentu a Rady ze dne 22. 5. 2012 2012/13/EU, o právu na informace v trestním řízení a také na obsah rámcového rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. 11. 2008, o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva. Ve vztahu k problematice trestní odpovědnosti právnických osob se pak jednalo o směrnici 2011/92/EU ze dne 13. 12. 2011, o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV.

²⁰⁵ Viz Jelínek, J., Herczeg, J. Op. cit., s. 18.

by pak mohla být nepřímým pachatelem některého z trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Provedená novela však neutišila kritické názory vztahující se k podobě ustanovení § 7 TOPO. Poukazováno tak například bylo na skutečnost, že zákonodárce původně do výčtu zařadil určitý trestný čin, ale nikoliv již jeho speciální nebo subsidiární obdobu. Katalog tak kupříkladu obsahoval trestný čin obchodování s lidmi podle § 168 tr. zákoníku, nikoliv ovšem obdobné trestné činy zbavení osobní svobody podle § 170 tr. zákoníku nebo zavlčení podle § 172 tr. zákoníku. Podobně tomu bylo, pokud jde o trestný čin vydírání podle § 175 tr. zákoníku, který ve výčtu trestných činů právnické osoby uveden byl, ale trestný čin loupeže podle § 173 tr. zákoníku, který je k vydírání speciální, tam již absentoval.²⁰⁶ Právní úpravě bylo také vyčítáno, že do výčtu nebyl zařazen žádný trestný čin z trestných činů proti životu a zdraví. Zároveň však katalog umožňoval uplatnění trestní odpovědnosti v případech, kdy způsobení smrti či těžké újmy na zdraví bylo znakem kvalifikované skutkové podstaty některého z vypočtených trestných činů (například u vydírání dle § 175 tr. zákoníku).²⁰⁷

Výhodou řešení v podobě taxativního výčtu trestných činů, pro které mohla být právnická osoba trestně odpovědná, nepochybně bylo, že se podařilo zákon o trestní odpovědnosti právnických osob prosadit. Předkladatel zákona se omezil takřka pouze na ty trestné činy, u nichž bylo vyžadováno účinné uplatňování odpovědnosti instrumenty mezinárodního práva. Právě rozsah kriminalizace právnických osob, který šel nad rámec mezinárodních požadavků a doporučení, byl totiž jedním z důvodů zamítnutí vládního návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z roku 2004. V roce 2016 zákonodárce ovšem přistoupil k zásadní koncepční změně celého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, když novelou provedenou zákonem č. 183/2016 Sb., namísto taxativního výčtu trestných činů, kterých se právnická osoba dopustit může, stanovil s účinností od 1. 12. 2016 trestní odpovědnost právnických osob za všechny trestné činy, s výjimkou v ustanovení § 7 TOPO vyjmenovaných jednadvaceti trestných činů a dále s výjimkou trestných činů proti branné povinnosti uvedených v hlavně XI. tr. zákoníku a trestných činů uvedených v hlavě XII. tr. zákoníku. Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb. zdůrazňuje jakožto důvod přijetí této novely především nebezpečí, že dosavadní užší rozsah trestní odpovědnosti s sebou mohl přinášet praktické problémy při kvalifikaci některých hraničních jednání navazujících na trestné činy uvedené ve výčtu obsaženém v § 7 TOPO. Konkrétně důvodová zpráva

---

²⁰⁶ Viz Jelínek, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2014, č. 9, s. 18.

²⁰⁷ Viz Danková, K. K otázce rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob. Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 303.

upozorňuje na již zmíněný problém týkající se absence některých speciálních či subsidiárních skutkových podstat trestných činů a na vhodnost doplnění výčtu především o všechny trestné činy hospodářské.²⁰⁸

Současné znění ustanovení § 7 TOPO je tedy následující:

Trestnými činy se pro účely tohoto zákona rozumí zločiny nebo přečiny uvedené v trestním zákoníku, s výjimkou trestných činů zabití (§ 141 trestního zákoníku), vraždy novorozeného dítěte matkou (§ 142 trestního zákoníku), účasti na sebevraždě (§ 144 trestního zákoníku), rvačky (§ 158 trestního zákoníku), soulože mezi příbuznými (§ 188 trestního zákoníku), dvojího manželství (§ 194 trestního zákoníku), opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195 trestního zákoníku), zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku), týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 trestního zákoníku), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 2 trestního zákoníku, vlastizrady (§ 309 trestního zákoníku), zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace (§ 315 trestního zákoníku), spolupráce s nepřítelem (§ 319 trestního zákoníku), válečné zrady (§ 320 trestního zákoníku), služby v cizích ozbrojených silách (§ 321 trestního zákoníku), osvobození vězně (§ 338 trestního zákoníku), násilného překročení státní hranice (§ 339 trestního zákoníku), vzpoury vězňů (§ 344 trestního zákoníku), nebezpečného pronásledování (§ 354 trestního zákoníku), opilství (§ 360 trestního zákoníku), proti branné povinnosti uvedených ve zvláštní části hlavě jedenácté trestního zákoníku, vojenských uvedených ve zvláštní části hlavě dvanácté trestního zákoníku a použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 411 trestního zákoníku).

Ačkoli se domnívám, že rozšíření trestní odpovědnosti právnických osob je krokem správným směrem s ohledem na dosažení spravedlivějšího přístupu k sankcionování fyzických a právnických osob s ohledem na míru vlivu právnických osob na celospolečenský život, nelze neupozornit na to, že novela byla přijata bez detailního vyhodnocení dosavadních aplikačních zkušeností se zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob.²⁰⁹

Za příliš šťastnou nepovažuji ani zákonodárcem zvolenou konkrétní podobu řešení. Důvodová zpráva ke zvolené variantě uvádí, že takto *dojde k rozšíření působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a zároveň bude dotčena právní*

---

²⁰⁸ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb. Sněmovní tisk 304/0. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. Dostupná online na: www.psp.cz/doc/00/11/08/00110888.pdf (24. 12. 2017).

²⁰⁹ K tomu shodně Gvozdek, F. Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Bulletin advokacie. 2016, č. 11, s. 44.

*úprava jednoduchá a přehledná. Zároveň budou odstraněny možné výkladové problémy spojené s předchozí variantou, neboť bude dáno najisto, kterých trestných činů se právnická osoba dopustit nemůže. Tato varianta přitom umožní vyloučit trestní odpovědnost právnických osob nejen v těch případech, kdy z povahy věci nelze předpokládat spáchání trestného činu právnickou osobou, ale i v těch případech, u kterých trestní postih není z hlediska uplatnění principu ultima ratio vhodný nebo žádoucí.*²¹⁰ Právě z důvodu možných pochybností, zda by právnická osoba mohla být pachatelem některých trestných činů, považuje důvodová zpráva za nevhodné zavedení trestní odpovědnosti právnické osoby pro veškeré trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku. Podoba § 7 TOPO zvolená zákonodárcem je unikátní také z hlediska mezinárodního srovnání. Jak vyplývá ze shora uvedeného, sám zákonodárce se pokouší stanovit, u kterých trestných činů není s ohledem na znění jejich skutkové podstaty možné dovození trestní odpovědnosti vůči právnické osobě. Jedná se o ojedinělé řešení, které je dle mého názoru zcela nadbytečné. Orgány činné v trestním řízení by v konkrétním případě nikdy nemusely řešit, zda je spáchání činu právnickou osobou v takovém případě z povahy věci vyloučeno, či nikoli. Pakliže by jednoduše došlo k naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu a podmínek přičitatelnosti, znamenalo by to, že právnická osoba může být za takovýto čin činěna trestně odpovědnou. Jde o shodný induktivní přístup jako v případě hodnocení, zda jednání fyzické osoby naplňuje všechny znaky skutkové podstaty trestného činu. Jinými slovy, pokud v konkrétní trestní věci není možné trestní odpovědnost právnické osoby z podstaty věci vůbec dovodit, nebude k tomuto závěru orgán činný v trestním řízení potřebovat žádnou nápovědu zákonodárce, nýbrž k tomuto závěru dospěje sám svým logickým uvažováním. Zákonodárce také jako by pozapomněl na známý Goetheho výrok „teorie je šedá, zelený je strom života“ – nelze vyloučit, že se v praxi jednoho dne objeví případ, který zvrátí zákonodárcův předpoklad nemožnosti uplatnění trestní odpovědnosti u některého ze shora uvedených trestných činů.

Okruh trestných činů, které nemůže právnická osoba spáchat, lze dle důvodové zprávy rozdělit konkrétně do následujících skupin. V první řadě jde o trestné činy, u nichž nepřichází spáchání daného trestného činu vůbec v úvahu, neboť s ohledem na znění skutkových podstat trestných činů je právnická osoba z principu nemůže spáchat – je totiž zřejmé, že se daných trestných činů může dopustit pouze osoba fyzická (a to často jen ta, která má určitou zvláštní vlastnost či schopnost) a je u nich vyloučeno i účastenství právnických osob. Mezi takové

---

²¹⁰ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb., s. 8.

patří např. trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou, trestný čin zabití, trestný čin opilství, trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby či trestný čin nebezpečného pronásledování.

U další skupiny trestných činů se pak vylučuje trestní odpovědnost právnických osob z toho důvodu, že znaky skutkových podstat těchto trestných činů jsou tak úzce navázány na pachatele-fyzickou osobu, že lze jen obtížně konstruovat, v kterých případech by šlo o jednání v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby, což je nezbytnou podmínkou pro přičtení jednání fyzické osoby osobě právnické (viz návětí § 8 odst. 1 TOPO). Jde zejména o některé vlastnoruční delikty jako trestný čin soulože mezi příbuznými nebo trestný čin dvojího manželství.

Dále je vyloučena trestní odpovědnost právnických osob u vybrané skupiny trestných činů s konkrétním nebo speciálním subjektem. Skutečnost, že pachatel některých trestných činů musí mít zvláštní vlastnost nebo zvláštní postavení, sice obecně nevylučuje, aby se na těchto trestných činech mohl účastnit kdokoli jiný jako organizátor, návodce nebo pomocník, u některých vybraných trestných činů však podle názoru předkladatele postačuje uplatnit trestní represi pouze vůči konkrétním fyzickým osobám. Není totiž vhodné tato jednání přičítat samotným právnickým osobám, protože půjde o excesy, ne o jednání, které by bylo v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby. Jde např. o trestný čin zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace či trestný čin vlastizrady.

Vzhledem k možné osobě pachatele došlo také k vyloučení trestní odpovědnost právnických osob u trestných činů proti obraně státu uvedených ve třetím díle hlavy deváté zvláštní části trestního zákoníku, trestných činů proti branné povinnosti uvedených ve zvláštní části hlavě jedenácté trestního zákoníku a u trestných činů vojenských uvedených ve zvláštní části hlavě dvanácté trestního zákoníku.

U některých trestných činů je trestní odpovědnost vyloučena, neboť se nejeví trestní postih z hlediska uplatnění principu ultima ratio jako vhodný nebo žádoucí (trestný čin účasti na sebevraždě).²¹¹

Oproti původnímu návrhu tak, jak byl předložen Poslanecké sněmovně ČR, byl v průběhu legislativního procesu do výčtu § 7 TOPO zařazen ještě trestný čin porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 2 tr. zákoníku, a to s největší pravděpodobností z důvodu speciální příslušnosti Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže

---

²¹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb., s. 14.

k projednávání těchto věcí u právnických osob.²¹² Naopak oproti původnímu návrhu může být právnická osoba pachatelem trestného činu pomlavy dle § 184 tr. zákoníku. Důvodová zpráva odůvodňovala vynecháním tohoto trestného činu z katalogu z důvodu uplatnění principu *ultima ratio*. Možnost uplatnění trestní odpovědnosti právnických osob právě pro trestný čin pomlavy považují za adekvátní. Pomlouvačná jednání totiž mohou sloužit nekalému konkurenčnímu boji mezi jednotlivými právnickými osobami a vést tak k velmi závažným následkům.

Problematicčnost vytvoření katalogu těch trestných činů, u kterých nelze uplatnit trestní odpovědnost právnické osoby z důvodů faktické nemožnosti stát se jejich pachatelem či účastníkem, vyplývá též z toho, že zákonodárcem zvolený výčet zjevně není ani úplný. Poukázat tak lze na zařazení trestného činu zabití podle § 141 tr. zákoníku do výčtu § 7 TOPO, aniž by v katalogu byl zároveň obsažen trestný čin ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a tr. zákoníku, jehož skutková podstata se od skutkové podstaty trestného činu zabití liší pouze následkem.²¹³ Pochybovat lze dále nad tím, jak by se právnická osoba mohla za splnění podmínek návětí § 8 TOPO dopustit trestného činu přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu dle § 284 tr. zákoníku, jehož skutková podstata předpokládá neoprávněné přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu pro svou vlastní potřebu. Takováto vlastní potřeba je u právnické osoby vyloučena. V úvahu nepřipadá ani trestní odpovědnost ve formě účastenství k tomuto trestnému činu, neboť takovéto jednání by naplnilo skutkovou podstatu trestného činu šíření toxikomanie dle § 286 tr. zákoníku případně trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 tr. zákoníku.

Není ani zcela jasné, na základě čeho dospěl předkladatel zákona k závěru, že se právnická osoba nemůže dopustit trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby dle § 195 tr. zákoníku, a to ani ve formě účastenství. Pachatelem tohoto trestného činu je ten, *kdo opustí dítě nebo jinou osobu, o kterou má povinnost pečovat a která si sama nemůže opatřit pomoc, a vystaví ji tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví*. Pachatelem – právnickou osobou by mohlo být například školské zařízení, které převzalo povinnost o dítě pečovat smlouvou o poskytnutí péče o dítě.

Za vhodné nepovažují ani vyloučení některých trestných činů z důvodu výčtu § 7 TOPO s odkazem na princip *ultima ratio*. Příkladem může být trestný čin účasti na

---

²¹² Z dokumentu poslaneckého výboru, ani ze zápisu ze třetího čtení legislativního procesu v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR není zcela zřejmé, jaký byl důvod zařazení tohoto trestného činu do výčtu § 7 TOPO.

²¹³ K tomuto též Jelínek, J. Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. Bulletin advokacie. 2017, č. 4, s. 21.

sebevraždě dle § 143 tr. zákoníku nebo osvobození vězně dle § 338 tr. zákoníku. V obou případech může být v konkrétní situaci společenská škodlivost velmi vysoká. Ostatně v případě trestného činu účasti na sebevraždě je tento dokonce ve své kvalifikované skutkové podstatě podle § 143 odst. 4 tr. zákoníku zvláště závažným zločinem. Pakliže zákonodárce předpokládá, že s ohledem na zásadu *ultima ratio* nebude účelné v případě těchto trestných činů právnické osoby postihovat, není důvod nespolehat na orgány činné v trestním řízení, že toto s ohledem na konkrétní případ nevyhodnotí shodně a trestní stíhání právnické osoba nezahájí (nebo zastaví) z důvodu nedostatečné společenské škodlivosti.²¹⁴

Dle mého názoru je optimální variantou určení rozsahu trestní odpovědnosti právnické osoby stanovit její generální trestní odpovědnost pro všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku, jak je tomu ve většině zahraničních právních úpravách. Pokud již právní řád upravuje trestní odpovědnost právnických osob, považují za nevhodné, aby v případě některých trestných činů trestní odpovědnost dovozována byla a u některých pak nikoli. Původně přijatá varianta v podobě taxativního výčtu trestných činů, jichž se může právnická osoba dopustit, tak působila například nelogicky, když zákonodárce dovedl, že je na místě uplatňovat trestní odpovědnost pro trestný čin legalizace z výnosů z trestné činnosti, avšak zároveň byla vyloučena trestní odpovědnost právnické osoby pro typově závažnější trestné činy (například pro trestný čin vraždy). Tento problém přitom přetrvává, když některé trestné činy jsou s argumentem zásady *ultima ratio* z režimu trestní odpovědnosti právnické osoby vyloučeny, přestože pro jiné, typově méně závažné trestné činy, může být právnická osoba trestně odpovědná. Jak uvádí Jelínek, předností koncepce, při které by právnická osoba odpovídala za všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákona, je především to, že trestněprávní ochrana by v této koncepci byla jednoduchá, ucelená a shodná s trestní odpovědností fyzických osob. Při budoucí novelizaci není třeba ustanovení o rozsahu trestní odpovědnosti vůbec měnit.²¹⁵ Konečně lze uvést také názor Dankové, dle které obecná odpovědnost právnických osob za všechny trestné činy oproti koncepci založené na taxativním výčtu trestných činů neskrývá riziko, že některý trestný čin bude z trestní odpovědnosti vyloučen pouze z důvodů politických nebo lobbistických tlaků.²¹⁶ Stávající právní úprava toto nebezpečí neeliminuje. Jelikož zákon nadále obsahuje výčet trestných činů, nelze vyloučit budoucí tendence doplnit výčet o další trestné činy.

---

²¹⁴ Podle § 172 odst. 1 písm. b) tr. řádu při uplatnění zásady subsidiarity trestní represe dle § 12 odst. 2 tr. zákoníku.

²¹⁵ Jelínek, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. Bulletin advokacie. 2014, č. 9, s. 16.

²¹⁶ Danková, K. K otázce rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, s. 297.

2.4. Přičitatelnost trestného činu právnické osobě

Za jádro každé právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob je třeba považovat konkrétní podobu úpravy přičitatelnosti trestného činu fyzické osoby osobě právnické. Jednání jiných osob jakožto jeden z předpokladů vzniku trestní odpovědnosti další osoby je upraveno i v trestním zákoníku. Jedná se o případy nepřímého pachatelství (§ 22 odst. 2 tr. zákoníku) a účastenství (§ 24 tr. zákoníku). Přičitatelnost v obecném slova smyslu je trestnímu právu hmotnému známa také například v případech institutu jednání za jiného (§ 114 odst. 2 tr. zákoníku), kdy je fyzické osobě přičítáno určité zvláštní postavení právnické osoby, nebo, podíváme-li se na problematiku přičítání ještě širěji, také v samotné konstrukci skutkové podstaty trestného činu. Následek jakožto znak objektivní stránky trestného činu je fyzické osobě přičítán na základě dalších kritérií, která musela být naplněna (zaviněné jednání, přičetnost, příčinná souvislost, atd.). V případě přičitatelnosti trestného činu právnické osobě je však charakteristickým rysem přičitatelnosti skutečnost, že nositelem trestní odpovědnosti má být právnická osoba. Přičitatelnost pak nahrazuje, resp. svou konstrukcí vytváří zvláštní fikci zavinění, které je odlišné od pojmu zavinění u fyzických osob.²¹⁷

Konkrétní úpravu přičitatelnosti trestného činu právnické osobě pak v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob nalezneme v ustanovení § 8 TOPO:

(1) Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak

a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

b) osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo

---

²¹⁷ Srov. Jelínek, J., Herczeg, J. Op. cit., s. 71.

d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen "zaměstnanec") při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c), jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.

(2) Právnícké osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 7, jestliže byl spáchán a) jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo b) zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

(3) Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2.

(4) Ustanovení odstavců 1 a 2 se užijí i tehdy, jestliže

a) k jednání uvedenému v odstavcích 1 a 2 došlo před vznikem právnické osoby,

b) právnická osoba vznikla, ale soud rozhodl o neplatnosti právnické osoby,

,c) právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný, nebo

d) jednající fyzická osoba není za takový trestný čin trestně odpovědná.

(5) Právnická osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.

Již na první pohled je zřejmé, že rozsah odpovědnosti právnické osoby je v trestním právu širší než v právu civilním, což neodpovídá postavení trestního práva jakožto prostředku *ultima ratio*. Podle ustanovení § 167 OZ *právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě*. Aby tedy bylo možné protiprávní čin přičítat právnické osobě, je v občanském právu vyžadováno jednání zástupce právnické osoby vůči třetí osobě, přičemž takové jednání musí být fyzickou osobou učiněno při plnění svých úkolů. Takto stanovené podmínky přičitatelnosti jsou užší než v případě přičitatelnosti podle TOPO. Předpokladem trestní odpovědnosti je totiž protiprávní jednání učiněné v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby. Takovéto jednání přitom nemusí směřovat vůči třetí osobě. Zaměstnancem

spáchaný trestný čin je přičitatelný i tehdy, kdy zaměstnanec nebyl v postavení zástupce právnické osoby. Naproti tomu v případě přičitatelnosti protiprávních činů v režimu občanského zákoníku musí zaměstnanec vystupovat jako zástupce právnické osoby.²¹⁸

2.4.1. Obecné podmínky přičitatelnosti a současný občanský zákoník

Někteří autoři se domnívají, že přijetím současného občanského zákoníku došlo k závažnému nesouladu podmínek přičitatelnosti trestného činu s rekodifikovanou úpravou soukromého práva. Tak kupříkladu Beran tvrdí, že nesvéprávnost právnické osoby tak, jak ji stanoví občanský zákoník, je v rozporu s návěším ust. § 8 odst. 1 TOPO. To stanoví, že *trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednala-li tak některá z vyjmenovaných fyzických osob*. Všimá si přitom dikce *trestným činem spáchaným právnickou osobou* (pozn.: zvýrazněno autorem disertační práce). Z citovaného ustanovení usuzuje, že zákonodárce, vycházející z minulé soukromoprávní úpravy založené na organické teorii právnických osob, určil jako předpoklad trestní odpovědnosti právnické osoby její svéprávnost.²¹⁹ Osobně se však domnívám však, že zákonná úprava v TOPO svéprávnost jako podmínku trestní odpovědnosti korporací nevyžaduje. Slovní spojení „spáchání trestného činu“ dle mého soudu nelze ztotožňovat s protiprávním jednáním, neboť jde spíše o označení takového právního stavu, kdy došlo k naplnění znaků trestného činu, ať již obecných, či typových.

Pojem trestného činu je ovšem u právnických osob odlišný oproti pojmu trestného činu u osob fyzických. Pakliže ustanovení § 13 tr. zákoníku uvádí, že *trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně*, tyto formální znaky je třeba u právnických osob vykládat jak z hlediska trestního zákoníku, tak i z hlediska TOPO, který je také trestním zákonem podle § 110 tr. zákoníku. Pakliže je posléze osoba uznána vinnou, konstatuje se tím, že došlo k naplnění podmínek trestní odpovědnosti ve smyslu trestního práva hmotného, a že byly zároveň splněny všechny procesní požadavky pro takovéto rozhodnutí.²²⁰ Trestný čin právnické osoby na rozdíl od trestného činu osoby fyzické není například charakterizován jejím jednáním a zaviněním. Ustanovení § 8 odst. 1 TOPO explicitně požaduje při vzniku trestní odpovědnosti

²¹⁸ Viz § 166 OZ: Právnickou osobu zastupují její zaměstnanci v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci; přitom rozhoduje stav, jak se jeví veřejnosti.

²¹⁹ Viz Beran, K. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. Trestněprávní revue. 2014, č. 7 – 8, s. 180.

²²⁰ Například souhlas poškozeného podle § 163 tr. řádu.

právnícké osoby jednání pouze na straně osob fyzických, kdy toto jednání se právnícké osobě přičítá. Ostatně, pokud by zákon počítal se svéprávností právníckých osob, resp. vyžadoval jejich jednání k tomu, aby byly trestně odpovědné za trestný čin, právní úprava trestní odpovědnosti mohla bez dalšího převzít princip přičitatelnosti z občanského zákoníku a právnícké osobě přičítat trestný čin z jejího vlastního jednání učiněného prostřednictvím fyzické osoby.

Polemiku vzhledem k přijetí nové občanskoprávní úpravy založené především na teorii fikce způsobil také alternativní požadavek na spáchání činu v zájmu právnícké osoby případně v rámci její činnosti. Podle Berana chápeme-li právníckou osobu jako pouhou fikci bez vůle, potom páchaní trestných činů nemůže být nikdy v jejím zájmu (tedy ani ku prospěchu), nýbrž vždy na její úkor. Autor pak navrhuje pojem „zájem“ nahradit pojmem „prospěch“.²²¹ V replice Šámala a Eliáše autoři zastávají názor, že pojem „zájem“ je na místě v zákoně ponechat s tím, že jde o pojem širší než pojem „prospěch“, přičemž některé trestné činy, pro které může být právnícká osoba trestně odpovědnou, neobsahují znak prospěchu, avšak mohou být spáchány v zájmu právnícké osoby. Především pak autoři poukazují na trestné činy z nenávisti. Zde dle názoru autorské dvojice nestačí postihnout jen jednající fyzické osoby, neboť právě spolky či jiné právnícké osoby sdružují stejně smýšlející osoby, často i financují aktivity směřující k šíření nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, anebo shromažďují či legalizují finanční prostředky sloužící k provádění takové trestné činnosti apod.²²² Osobně toto za příliš relevantní argument nepovažuji, neboť takovéto případy by bylo možno postihnout tím, že právnícká osoba spáchala trestný čin v rámci své činnosti. Lze se však ztotožnit s tím, že použití výrazu „zájem“ nemůže být v rozporu se současnou soukromoprávní úpravou, když tato „zájem“ jakožto referenční kritérium také používá a to v ustanovení § 437 OZ upravujícího rozpor zájmů mezi zastoupeným a zastupovaným, kterým může být i právnícká osoba.²²³

Problematika zájmu právnícké osoby byla blíže řešena usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015 sp. zn. 8 Tdo 627/2015, publikovaným pod č. 23/2016 Sb. rozh. tr. Dle právní věty rozhodnutí je *protiprávní čin spáchán v zájmu právnícké osoby ve smyslu § 8 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, má-li z něho právnícká osoba buď majetkový prospěch, nebo*

---

²²¹ Beran, K. Op. cit., s. 182.

²²² Šámal, P., Eliáš, K. Několik poznámek k článku „Trestní odpovědnost právníckých osob z pohledu nového občanského zákoníku“. Trestněprávní revue. 2015, č. 3, s. 70.

²²³ Šámal, P., Eliáš, K. Op. cit., s. 70.

jakýkoliv imateriální prospěch, či získá-li jakoukoliv jinou výhodu. Uvedený znak je třeba vykládat tak, že prospěch nebo výhoda právnické osoby plynoucí pro ni ze spáchaného trestného činu prostřednictvím benefitů dosažených tímto trestným činem jejími zaměstnanci či společníky musí mít takovou povahu, že benefitem zaměstnance či společníka právnické osoby jsou podmíněny prospěch nebo výhoda samotné právnické osoby. V konkrétním případě jediný společník právnické osoby – společnosti s ručením omezeným řídil její motorové vozidlo, jímž vykonal jízdy výlučně pro své soukromé účely a svůj osobní prospěch, ačkoli mu byl pravomocným a vykonatelným rozhodnutím soudu uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel. Soud dospěl k závěru, že nešlo o čin spáchaný v zájmu právnické osoby, takže právnická osoba se jím nemohla dopustit trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku.

Nutno poznamenat, že shora citovaná právní věta hovoří o získaném prospěchu či výhodě. Jsem však přesvědčen, že k žádnému získání dojít nemusí, důležité je, že k němu alespoň dojít mělo. To vyplývá i z gramatického znění návětí ustanovení § 8 odst. 1 TOPO. Konkrétně z části *protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak....* Z použití slova „tak“ je zřejmé, že pro dovození trestní odpovědnosti právnické osoby musela fyzická osoba jednat jak protiprávně, tak i v rámci její činnosti, nebo v jejím zájmu. To, zda bylo jednání v zájmu právnické osoby, je tedy nutno časově posuzovat vzhledem k době jednání fyzické osoby, a nikoli vzhledem k tomu, zda ve výsledku právnická osoba prospěch či jinou výhodu z takového činu skutečně získala. Zároveň je třeba poznamenat, že byl-li trestný čin spáchan v zájmu právnické osoby, avšak nakonec právnická osoba z trestného činu nezískala žádný prospěch či výhodu z důvodu toho, že trestný čin fyzická osoba nedokonala, nedojde k vyloučení trestní odpovědnosti právnické osoby. V těchto případech je třeba vycházet subsidiárně z trestního zákoníku ve smyslu § 1 odst. 2 TOPO a uplatnit ustanovení § 111 tr. zákoníku, dle něhož *trestným činem se rozumí jen čin soudně trestný, a pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, též příprava k trestnému činu, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc.* Právnická osoba tak může být stejně jako pachatel – fyzická osoba – trestně odpovědná za přípravu či pokus trestného činu, jenž měl být spáchan v jejím zájmu.

Co se týče druhé alternativní podmínky, tj. spáchaní protiprávního činu v rámci činnosti právnické osoby, komentář autorského kolektivu vedený Dědičem a Šámalem uvádí, že trestný čin je spáchan v rámci činnosti právnické osoby tehdy, pokud souvisí s předmětem její činnosti nebo podnikání (účelem její existence), který je zpravidla vymezen v právním

předpise, zřizovací listině, stanovách, ale i v příslušném rejstříku (obchodním apod.).²²⁴ Domnívám se však v souladu s Jelínkem, že je na místě posuzovat faktickou činnost právnické osoby a nikoli činnost, která je jí deklarována. Deklarace ve stanovách a podobném dokumentu bude pouhou pomůckou při zjišťování povahy takové činnosti.²²⁵

Přijaté znění TOPO obsahovalo také třetí alternativní podmínku trestní odpovědnosti právnické osoby a to jednání fyzické osoby jejím jménem. Novelou provedenou zákonem č. 183/2016 Sb. byla tato alternativní podmínka ze zákona vypuštěna, byť se jednalo svým obsahem o nejkonkrétnější alternativu návěti § 8 TOPO.²²⁶

2.4.2. K přičitatelnosti trestného činu spáchaného osobou ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby

Dovolím si nyní několik poznámek k přičitatelnosti jednání statutárního orgánu nebo člena statutárního orgánu, popř. jiné osoby, ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO. Původní znění uvedeného ustanovení charakteristiku, že se muselo jednat o osobu ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, neobsahovalo. Skutečnost, že zákonodárce novelou provedenou zákonem č. 183/2016 Sb. omezil trestní odpovědnost právnické osoby v tomto bodě toliko na jednání osob zaujímajících vedoucí postavení v rámci právnické osoby, lze uvítat. Stejně tak i v případě ustanovení § 8 odst. 1 písm. b) TOPO došlo k omezení okruhu fyzických osob, jejichž jednání je právnické osobě přičítáno, na ty, které vykonávají v rámci právnické osoby vedoucí funkci.

Bohužel však zákonodárce toto omezení dostatečně nekonkretizoval. Jelikož šlo o dodatek k návrhu zákona, který vznikl až v probíhajícím legislativním procesu na parlamentní půdě, nelze ani zjistit, jaký přesně byl zákonodárcův úmysl. Je tak otázkou, zda je pod body § 8 odst. 1 písm. a) a b) TOPO právnické osobě přičitatelné pouze jednání osob, které vykonávají vedoucí postavení v rámci právnické osoby ve své komplexnosti (statutární orgán, osoba pověřená statutárním orgánem apod.), nebo i osob, které v rámci právnické osoby vykonávají vedoucí postavení na určitém organizačním stupni a nemají vliv na chod

---

²²⁴ Šámal, P., Dědič, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 193.

²²⁵ Jelínek, J., Herczeg, J., Op. cit., s. 75.

²²⁶ Viz Pelc, V. Limity trestní odpovědnosti právnických osob. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté. Praha: Leges, 2017, s. 69

právnícké osoby jako celku (například vedoucí pobočky). Jsem přesvědčen, že správný výklad spočívá v první variantě. Opačný výklad by znamenal, že uvedená novelizace by postrádala jakékoli opodstatnění, neboť by nedošlo k žádné faktické změně oproti původní úpravě. Právnícká osoba tak může být dle mého názoru trestně odpovědná pro jednání fyzických osob, které vykonávají vedoucí postavení pouze v rámci určité organizační jednotky právnícké osoby (oddělení, pobočky apod.), pouze za podmínek § 8 odst. 1 písm. c) a d) TOPO, přičemž ve většině případů se bude na takovou osobu ve vedoucím postavení nahlíženo jako na osobu v postavení obdobném postavení zaměstnance ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO.

Zákonodárce se však v případě jednání vedoucích osob podle § 8 odst. 1 písm. a) a b) TOPO měl zabývat také další okolností. Domnívám se, že k přičítání jednání těchto osob by mělo docházet pouze tehdy, kdy bylo jednání uskutečněno z titulu jejich postavení. Tuto podmínku zná například rakouská právní úprava v ustanovení § 3 odst. 2 Verbandsverantwortlichkeitsgesetz²²⁷ případně též britská úprava²²⁸. Jednoduše si totiž lze představit situace, kdy ze strany člena statutárního orgánu nebo jiné osoby ve vedoucím postavení šlo o osobní exces, ke kterému došlo v rámci činnosti právnícké osoby, a který nikterak nesouvisí s jeho vedoucím postavením v korporaci. Tak kupříkladu společník obchodní společnosti Instalatéri v.o.s. zároveň pracující pro tuto společnost jako jeden z instalatérů vyhrožuje v bytě svému klientovi tím, že neobdrží-li ještě tzv. spropitné, poškodí veškeré zařízení bytu (šlo by tedy o trestný čin vydírání podle § 175 tr. zákoníku). Také v obdobných případech, kdy osoba nejednala z titulu funkce (člena) statutárního orgánu, lze uvažovat dle současné právní úpravy o uplatnění trestní odpovědnosti společnosti, neprokáže-li právnícká osoba, že vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila. Takovéto případy by přitom bylo na místě posuzovat nikoli jako jednání osob podle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, nýbrž jako jednání osob v postavení obdobném postavení zaměstnanců. Jak bude níže podáno, podmínky přičitatelnosti jsou u zaměstnanců a dalších osob ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO přísnější než u ostatních osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 a) až c) TOPO. Přičítání jednání osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) a b) TOPO by pak bylo omezeno nikoli na ty případy, kdy jsou tyto osoby oprávněné za právníckou osobu jednat, nýbrž pouze na ty

---

²²⁷ K tomu také Fabrizy, E., Foregger, E. Strafgesetzbuch: StGB : samt ausgewählten Nebengesetzen : Kurzkomentar. 10., neu bearb. Aufl. /. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2010, xix, s. 1099 nebo Stärker, L. Unternehmensstrafrecht/Verbandsverantwortlichkeitsgesetz (VbVG): Kommentar ; [Kurzkomentar]. Stand: 1. Juli 2007. Wien: Verlag Österreich, 2007, s. 106.

²²⁸ Viz Card, R., Cross, R., Jones, P. Criminal law. 18th ed. New York: Oxford University Press, 2008, lxx, s. 809.

případy, kdy za právnickou osobu skutečně jednaly a tímto jednáním spáchaly trestný čin. Přihlédnout by přitom bylo nutné také k ustanovení § 436 odst. 1, druhá věta OZ, dle něhož *není-li zřejmé, že někdo jedná za jiného, platí, že jedná vlastním jménem*. Takovouto novelou by došlo ke snížení pravděpodobnosti, že právnická osoba excesivním jednáním naplní všechny formální znaky trestní odpovědnosti.

Shora popsané situace se navíc mohou objevovat spíše u menších korporací, kde se rozdíl mezi činností členů statutárního orgánu a zaměstnanců společnosti mnohdy stírají. Jde tak o další případ znevýhodnění menších společností oproti těm větším, kterou tento zákon přináší (dalším v odborné literatuře zmiňovaným je např. ustanovení § 14 TOPO, podle kterého soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry mj. též k tomu, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost)²²⁹

2.4.3. K přičitatelnosti trestného činu spáchaného osobou vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby

Právnické osobě může být také přičítán trestný čin osoby podle § 8 odst. 1 písm. c) TOPO, tedy toho, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby. Nespadají sem osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) nebo b), i kdyby vykonávaly rozhodující vliv na řízení právnické osoby. Toto ustanovení zahrnuje fyzické nebo právnické osoby, které stojí mimo právnickou osobu, tedy nevykonávají v ní žádné funkce, ale nicméně významným způsobem její činnost ovlivňují, tedy vykonávají faktický rozhodný vliv na její řízení.²³⁰

V této souvislosti považuji za nutné upozornit na možný problém u trestných činů, jejichž skutková podstata zahrnuje požadavek na zvláštní postavení či vlastnost subjektu. Podle § 114 odst. 2 tr. zákoníku upravující institut jednání za jiného pak v případech, *jestliže zákon stanoví, že pachatel musí být nositelem zvláštní vlastnosti, způsobilosti nebo postavení, postačí, že zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení jsou dány u právnické osoby, jejímž jménem pachatel jedná. Tohoto ustanovení se užije i tehdy,*

---

²²⁹ Viz např. Jelínek, J., Herczeg, J. Op. cit., s. 115. Zmíněné hledisko je však vyjádřeno neurčitě, nevyplývá z něj, zda by jej měl soud posuzovat ve prospěch pachatele, nebo v jeho neprospěch.

²³⁰ Šámal, P., Dědič, J. a kol. Op. cit., s. 202.

- a) jestliže k jednání pachatele došlo před vznikem právnické osoby,
- b) jestliže právnická osoba vznikla, ale soud rozhodl o neplatnosti právnické osoby, nebo
- c) je-li právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, neplatný nebo neúčinný.

Toto poměrně stručné ustanovení může v některých případech způsobit nežádoucí obtíže při uplatnění trestní odpovědnosti právnické osoby. Stojí-li osoba vykonávající vliv na řízení právnické osoby mimo její vlastní strukturu, typicky nebude jednat jako její zástupce. To znamená, že takovéto fyzické osobě nebude možno za podmínek § 114 odst. 2 tr. zákoníku přičítat zvláštní postavení právnické osoby (například postavení dlužníka u trestného činu poškození věřitele podle § 222 tr. zákoníku). Tím pádem ani zpětně nebude možno právnické osobě přičítat čin takovéto fyzické osoby podle § 8 odst. 1, 2 TOPO. Podobný problém může samozřejmě nastat také v případě jednání dalších osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 TOPO, pokud při svém jednání nebudou vystupovat jako zástupci právnické osoby.

Je tedy zřejmé, že se nejedná o problém, který se týká výhradně právní úpravy TOPO, nýbrž jde o problém nesprávného pojetí institutu jednání za jiného, které může v určitých případech neopodstatněně vyloučit trestní odpovědnost fyzické osoby.

2.4.4. K přičitatelnosti trestného činu spáchaného zaměstnancem

V případě trestné činnosti zaměstnanců je nutné vycházet z předpokladu, že v drtivé většině případů se zaměstnanec nedopouští trestné činnosti v zájmu právnické osoby, nýbrž v zájmu vlastním, jak již bylo naznačeno v kapitole věnující se kriminologickým aspektům.²³¹ Vzhledem k tomu, jakým způsobem Nejvyšší soud vyložil obsah podmínky spáchání trestného činu v zájmu právnické osoby ve smyslu návětí § 8 odst. 1 TOPO, bude možno i některá protiprávní jednání, kterými zaměstnanec sledoval čistě svůj osobní zájem, považovat za jednání učiněná v zájmu právnické osoby, neboť ta jím mohla získat nějaký prospěch či výhodu.

Podle ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO lze trestný čin zaměstnance právnické osobě přičíst pouze za předpokladu, že byl takovýto čin spáchán *na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c)*

---

²³¹ Weissmann, A. New approach to corporate criminal liability, s. 1320. Dostupný online na: http://www.law.yale.edu/documents/pdf/cbl/Weissman_paper.pdf (18. 4. 2018).

neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

Podle Bohuslava takto zákon v konečném důsledku přenáší v nastalém trestném řízení proti právnické osobě důkazní břemeno právě na tuto, kdy korporace musí prokázat, zda konala tak, jak měla, a zdali se nedopustila nedostatků v rámci kontroly činnosti svých zaměstnanců. Dle jeho názoru tato skutečnost může znamenat konflikt se zásadou presumpce nevinoty.²³² Takto prezentovaným způsobem ovšem ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO koncipováno není. Z dikce ustanovení vyplývá, že organizační selhání je podmínkou pro samotný vznik trestní odpovědnosti právnické osoby. Nejedná se tak o okolnost, kterou by musela právnická osoba sama prokazovat. Prokázání uvedených pochybení je úkolem orgánů činných v trestním řízení ve smyslu zásady vyhledávací. Ostatně metodika Nejvyššího státního zastupitelství k tomuto zaujala správný přístup, když uvádí, že pro vznik trestní odpovědnosti právnické osoby je zde třeba prokázat, že trestný čin byl spáchán zaměstnancem nebo osobou v obdobném postavení a zároveň, že ze strany orgánů právnické osoby nebo dalších vyjmenovaných osob došlo k nečinnosti, ačkoli ve smyslu tohoto ustanovení činné být měly.²³³

Z logiky věci tak vyplývá, že ustanovení § 8 odst. 5 TOPO umožňující právnické osobě zprostit se trestní odpovědnosti, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního zabránila, se na případy trestné činnosti zaměstnanců vztahovat nebude. Ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO je k tomuto ustanovení ve vztahu speciality.

2.4.5. Možnost právnické osoby zprostit se trestní odpovědnosti

V případě osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO má právnická osoba od účinnosti novely provedené zákonem č. 183/2016 Sb. možnost zprostit se trestní odpovědnosti, pakliže vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu těmito osobami zabránila. V odborné literatuře se přitom

---

²³² Bohuslav, L. Přičitatelnost trestného činu právnické osobě. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 152.

²³³ NSZ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce, s. 9. Dostupný online na: <http://www.nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf> (18. 4. 2018).

objevují rozdílné názory na to, zda ustanovení § 8 odst. 5 TOPO přenáší důkazní břemeno na právnickou osobu, či nikoli.²³⁴ Již samotné tyto diskuze prokazují, že zákonodárce zvolil při vymezení ustanovení § 8 odst. 5 TOPO velmi nešťastné znění.

Jak upozorňuje Jelínek, změna v ustanovení § 8 odst. 5 TOPO je výsledkem poslancecké legislativní iniciativy, k této podstatné změně tak neexistuje důvodová zpráva, vložený text neprošel standardním projednáním například v mezirezortním připomínkovém řízení či před Legislativní radou vlády, nebyl podroben ani odborné oponentuře ze strany nauky.²³⁵ Nelze tak nade vší pochybnost dovést, jaký byl při přijetí novely zákonodárcův úmysl.

Problémem je jazyková formulace „právnická osoba se zproští, pokud vynaložila...“, z tohoto lze usuzovat, že se vyžaduje aktivita ze strany právnické osoby. Na stranu druhou, předmětné ustanovení na rozdíl od obdobných ustanovení²³⁶ nehovoří o tom, že se právnická osoba zproští odpovědnosti, *prokáže-li...* Ustanovení § 8 odst. 5 TOPO mlčí o tom, že by to byla právnická osoba, která bude prokazovat okolnosti tam předjímané.

Osobně jsem toho názoru, že okolnosti § 8 odst. 5 TOPO musí být předmětem dokazování orgánů činných v trestním řízení, stejně jako ostatní znaky podmiňující trestní odpovědnost právnické osoby. Ovšem zároveň je nutno dodat, že pokud zákonodárcův úmysl směřoval k tomu, aby důkazní břemeno také v tomto případě leželo na orgánech činných v trestním řízení, bylo na místě ustanovení formulovat odlišným způsobem, například tím, že „právnické osobě nelze jednání určitých osob přičítat, pakliže...“²³⁷. Šámal pak navrhuje formulaci „Právnické osobě nelze přičítat podle odstavce 2 jednání osob uvedených v odstavci 1 písm. b), c) a d), pokud vynaložila veškeré úsilí, které po ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu těmito osobami zabránila.“²³⁸ Takovéto slovní vyjádření by také ponechalo důkazní břemeno na orgánech činných v trestním řízení, aniž by nad tím vznikaly jakékoli polemiky. Nesouhlasím však

---

²³⁴ Srov. například Bohuslav, L. K otázce přenesení důkazního břemene ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob. Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní – minulost a budoucnost. Praha: Leges, 2016, s. 95-105, Fenyk, J., Smejkal, L., Bílá, I. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 62 nebo Pelc, V. Limity trestní odpovědnosti právnických osob. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté. Praha: Leges, 2017, s. 68.

²³⁵ Jelínek, J. Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE. 2017. Iuridica 2, s. 22.

²³⁶ Srov. § 2924 OZ, § 2925 OZ, § 2927 OZ, § 2934, § 270 zákoníku práce, § 20 zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.

²³⁷ Takovouto formulaci navrhuje Jelínek v Jelínek, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob a možnosti právnické osoby vyvinit se z trestní odpovědnosti (nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.). Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté. Praha: Leges, 2017, s. 46.

²³⁸ Šámal, P. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. Trestněprávní revue. 2016, č. 11-12, s. 251.

s navrhovaným vypuštěním jednání osob uvedených pod bodem § 8 odst. 1 písm. a) TOPO z režimu ustanovení § 8 odst. 5 TOPO. Šámal tento svůj postoj zdůvodňuje tím, že není žádoucí, aby byla právnická osoba „zproštěna trestní odpovědnosti“, jestliže by nejprve statutární orgán i za pomoci dalších osob vytvořil firemní kulturu směřující proti páčání trestné činnosti ve statutech, pracovních a organizačních rádech a dalších vnitřních předpisech právnické osoby, dále v tzv. compliance programech apod., a poté sám jako fyzická osoba – člen statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO spáchal trestný čin v zájmu právnické osoby a na základě § 8 odst. 5 TOPO požadoval „zproštění trestní odpovědnosti“ proto, že právnická osoba, za kterou v obou případech jednal, vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu těmito osobami zabránila.²³⁹ Domnívám se, že má-li ustanovení § 8 odst. 5 TOPO předcházet excesivnímu uplatňování trestní odpovědnosti v těch případech, kdy byl trestný čin spáchán mimo sféru vlivu právnické osoby, je nutno jeho režimu podřadit i osoby uvedené v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) TOPO. Především je nutné si uvědomit, že právnická osoba nemusí být například zastoupena pouze jedním jednatelem, ale může se jednat o kolektivní statutární orgán s mnoha členy, který se postaral o to, aby právnická osoba měla vytvořené efektivní preventivní a kontrolní mechanismy. Excesivní jednání člena takového kolektivního orgánu v rámci činnosti právnické osoby přitom může být z hlediska dikce zákona právnické osobě přičitatelné ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a), odst. 2 TOPO. Považuji tudíž za vhodné ponechat možnost nepřičítat trestní odpovědnost právnické osobě také v případech osob podle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, neboť ne vždy bude statutární orgán resp. člen statutárního orgánu jako jediný zodpovědný za zavedení preventivních a kontrolních mechanismů.

Za problematické lze z hlediska dikce ustanovení označit použité slovní spojení „lze spravedlivě požadovat“, se kterým se lze setkat také v ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO. Výklad tohoto slovního spojení je přitom velmi důležitý, jelikož to, zda nakonec bude právnické osobě trestný čin fyzické osoby přičítán, či nikoli, závisí právě na něm. Jedná se přitom o kategorii, která je značně subjektivní. Každý jednotlivec může mít jinou vnitřní mez toho, co bylo možné po právnické osobě „spravedlivě požadovat“. Kvalifikované vyhodnocení této okolnosti pak musí vycházet z perfektní znalosti poměrů právnické osoby. Především bude nutné zaměřit se na její organizační strukturu a finanční poměry, které mohou zavádění příslušných opatření značně limitovat. Jak upozorňuje Gvozdek, za pochybení zákonodárce lze považovat, že neposkytl alespoň návod k interpretaci tohoto pro trestní právo

---

²³⁹ Šámal, P. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. Trestněprávní revue. 2016, č. 11-12, s. 251.

doposud neznámého pojmu. Bude-li mít soud v konkrétní věci pochybnost, zda bylo spravedlivé požadovat po právnické osobě určitá opatření, měl by v souladu se zásadou *in dubio pro reo* rozhodnout ve prospěch obviněné právnické osoby.²⁴⁰ Čep pak příhodně *de lege ferenda* nabízí řešení, které by nahradilo současnou variantu „lze spravedlivě požadovat“. Ustanovení by dle jeho názoru mohlo jako kritérium použít péči řádného hospodáře, kdy tento termín byl opakovaně konkretizován též trestní judikaturou.²⁴¹

Současnému znění lze dále vyčíst, že hovoří o zproštění (liberaci) trestní odpovědnosti místo o vyvinění (exculpaci). Vyvinění je přitom výraz spojený se subjektivní deliktí odpovědností, přičemž jak bude podáno níže, trestní odpovědnost právnické osoby je nutno za subjektivní odpovědnost považovat. Jelínek pak poukazuje také na nevhodnost formulace „...úsilí, které na ní (míněno právnické osobě) bylo možno požadovat...“. Jelikož jsou právnické osoby umělé organizační útvary, které samy nejednají, nevyjadřují vůli, není vhodné je personifikovat tím, že se od nich vyžaduje určité jednání. Na právnické osobě nelze požadovat úsilí, jednání, protože ona sama nejedná. Pokud by ovšem zákonodárce zvolil formulaci, že jde o „úsilí, které bylo možno požadovat na těch, kteří za právnickou osobu jednali“, nijak by si nepomohl. Ti, kteří byli oprávněni za právnickou osobu jednat, se totiž vůbec protiprávního jednání dopustit nemuseli.²⁴²

Pokud jde o samotný obsah úsilí, které může právnická osoba vynaložit, aby spáchání trestného činu zabránila, je nejprve třeba přihlídnout k tomu, zda u ní docházelo k dodržování všech zákonů a ostatních předpisů, byla povinna respektovat, ale i všech vnitřních předpisů, jež jsou povinny dodržovat především statutární orgány právnické osoby a další osoby ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby. V této souvislosti bude zejména třeba zkoumat, zda byly vydány potřebné vnitřní předpisy právnické osoby vymezující práva a povinnosti osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO a zda a jak bylo jejich dodržování kontrolováno. Další preventivní povinnosti z hlediska v úvahu přicházející trestné činnosti by měly být rozvedeny v návaznosti na zákony a další právní předpisy ve statutech, pracovních a organizačních řádech a dalších vnitřních předpisech právnické osoby. Většina zejména větších a velkých právnických osob přijímá i další vnitřní dokumenty závazné pro uvedené osoby, v rámci nichž upravuje preventivní opatření k zajištění předcházení i zabránění v úvahu

---

²⁴⁰ Gvozdek, F. Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Bulletin advokacie. 2016, č. 11. s. 44-45.

²⁴¹ Čep, D. Korekční prvky trestní odpovědnosti právnických osob a „zbavení se“ trestní odpovědnosti právnickou osobou. Právní rozhledy. 2017, č. 10, s. 351.

²⁴² Blíže viz Jelínek, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob a možnosti právnické osoby vyvinět se z trestní odpovědnosti (nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.). Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté. Praha: Leges, 2017, s. 47.

přicházejících trestných činů typu etických kodexů, standardizovaných pravidel chování zaměstnanců, protikorupčních a dalších programů směřujících k předcházení rizik, čímž se snaží vytvořit tzv. firemní kulturu (*corporate culture*). Vedle vnitřních předpisů pak obecně právnické osoby vydávají tzv. interní řídicí akty, z nichž sice přímo neplynou pro uvedené osoby žádná práva ani povinnosti, ale závazně stanoví, jak interně fungují jednotlivé procesy v rámci právnické osoby, a proto i tyto interní řídicí akty je nutné zvažovat z hlediska možného vyvinění právnické osoby. U některých společností, jako např. obchodních řetězců a finančních institucí, jsou vytvářeny tzv. compliance programy.²⁴³ Ohledně nich pak odkazují čtvrtou kapitolu této práce.

2.4.6. K přičitatelnosti trestného činu spáchaného neznámou osobou

Podle ustanovení § 8 odst. 3 TOPO *trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2*. Společně s ustanovením § 9 odst. 3 TOPO se jedná o projev zásady souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob. Vidrna pak správně upozorňuje, že ačkoli z důvodové zprávy k zákonu vyplývá, že toto ustanovení má být aplikováno v situacích, kdy rozhodoval kolektivní orgán korporace bez možnosti zpětného dohledání jmenovitého seznamu hlasů, zákon sám tento předpoklad neuvádí. V konečném důsledku to může z hlediska přičitatelnosti znamenat, že právnická osoba bude trestně odpovědná, aniž by bylo možné zjistit např. motivaci fyzické osoby, její pozici v rámci korporace či míru (ne)plnění povinností právnické osoby vůči ní. K řešení tedy zůstává, zda by v těchto situacích mohl soud vůbec vyslovit vinu právnické osoby.²⁴⁴ Nelze ani pominout zkoumání formy zavinění, kdy korporace odpovídá za trestný čin v té konkrétní formě zavinění, ve které byl spáchán fyzickou osobou. Bez individualizace fyzické osoby, která za činem stojí, je tedy značně ztížena možnost trestního postihu korporace, neboť obvykle nebude možné z důkazního stavu dovodit, zda se ze strany neznámé fyzické osoby jednalo o jednání nedbalostní, úmyslné nebo dokonce nezaviněné. Pakliže má být právnická osoba trestně odpovědná za jednání neztotožněné fyzické osoby, musí být alespoň prokázáno, že se tohoto jednání dopustila některá z osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO, přičemž by se měl uplatnit vztah subsidiarity mezi jednotlivými písmeny. Zaměstnanci jsou

²⁴³ Šámal, P. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 11-12, s. 251-252.

²⁴⁴ Vidrna, J. Dvě poznámky k trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, s. 35.

s právníkou osobou méně spojeni než členové jejího statutárního orgánu a zákon klade na přičitatelnost trestného činu zaměstnance přísnější nároky. Proto by měl soud v situaci, kdy je prokázáno, že trestný čin spáchala některá z osob v postavení § 8 odst. 1 písm. a) až d), avšak již není prokázáno, která konkrétní z nich, dle zásady *in dubio pro reo* vycházet z toho, že čin byl spáchán zaměstnancem a tímto směrem vést dokazování.

Chybějící ztotožnění jednajících fyzické osoby může s ohledem na zásadu materiální pravdy vyjádřenou v § 2 odst. 5 tr. řádu²⁴⁵ způsobovat aplikační problémy zejména ve třech rovinách:

- 1) Nebude možné určit psychický vztah jednajících fyzické osoby ke spáchanému trestnému činu, tedy konkrétní formu zavinění, která by byla korporaci přičítána.
- 2) Naopak, lze si představit situace, kde bez ztotožnění jednajících osoby bude možné dovodit formu zavinění, nebude ovšem možné bez důvodných pochybností vůbec určit vztah fyzické osoby a korporace a tedy ani to, zda je možné takové jednání právnické osobě přičítat. Příkladem může být nekvalitní kamerový záznam zachycující neznámou fyzickou osobu v pracovní uniformě konkrétní společnosti při páchaní trestného činu, přičemž by např. nebylo vyloučeno, že uniforma byla užita zaměstnancem jiné společnosti za účelem pošpinění dobrého jména jejího konkurenta.
- 3) Nemožností určit jak formu zavinění, tak i vztah jednajících osoby ke korporaci, popř. její organizační postavení. Typicky se bude jednat o situace, kde budou pozorovatelné pouze následky jednání (např. zjištění, že z továrenského potrubí jsou vypouštěny škodlivé látky do řeky).

2.4.7. Účastenství a spolupachatelství

Ustanovení § 9 TOPO, které je nadepsáno „Pachatel, spolupachatel a účastník“, o účastenství právnické osoby mlčí. Jde-li o spolupachatelství, ustanovení § 9 odst. 3 druhá věta TOPO stanoví, že *byl-li trestný čin spáchán společným jednáním více osob, z nichž alespoň jedna je osoba právnická, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama*. Jelikož ustanovení předpokládá společné jednání více osob, z nichž alespoň jedna je osobou právnickou, neodpovídá znění tohoto ustanovení současnému pojetí právnických osob, resp. tomu, že právnické osoby samy jednat nemohou.

---

²⁴⁵ Věta první: Orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí.

Vzhledem k tomu, že TOPO se blíže ke spolupachatelství nevyjadřuje a nijak se nevyjadřuje k účastenství právnické osoby, je třeba subsidiárně ve smyslu § 1 odst. 2 TOPO přiměřeně použít obecnou úpravu spolupachatelství a účastenství podle § 23 a § 24 tr. zákoníku. Je také nutné si uvědomit, že právnická osoba nemůže být spolupachatelem na činu osoby, jejíž jednání jí je samotné přičítáno. Aby byla právnická osoba spolupachatelem, je nutné, aby jí bylo přičítáno jednání fyzické osoby odlišné od té, s níž se tato fyzická osoba dopustila trestného činu společným jednáním. Ke spolupachatelství ve smyslu § 23 tr. zákoníku je nutné úmyslné společné jednání fyzických osob (alespoň dvou), přičemž právě toto jednání spolupachatele či spolupachatelů se bude právnické osobě přičítat. Opačný závěr by popíral princip přičitatelnosti. Obdobné závěry se uplatní také v případě účastenství právnické osoby, kdy musí být do trestné činnosti zapojeny nejméně tři osoby. Fyzická osoba – hlavní pachatel, fyzická osoba – účastník podle § 24 odst. 1 tr. zákoníku - a právnická osoba – účastník podle § 1 odst. 2 TOPO za použití § 24 odst. 1 tr. zákoníku, jíž bude přičítáno jednání druhé z uvedených fyzických osob.

2.4.8. Zvláštní případy přičitatelnosti podle ustanovení § 8 odst. 4 TOPO

Podle ustanovení § 8 odst. 4 TOPO se ustanovení § 8 odst. 1, 2 TOPO užití i tehdy, jestliže

- a) k jednání uvedenému v odstavcích 1 a 2 došlo před vznikem právnické osoby,*
- b) právnická osoba vznikla, ale soud rozhodl o neplatnosti právnické osoby,*
- c) právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný, nebo*
- d) jednající fyzická osoba není za takový trestný čin trestně odpovědná.*

Co se týče bodu a), podle § 122 OZ lze právnickou osobu ustavit zakladatelským právním jednáním, zákonem, rozhodnutím orgánu veřejné moci, popřípadě jiným způsobem, který stanoví jiný právní předpis. Pro zakladatelské právní jednání se podle § 123 odst. 2 OZ vyžaduje písemná smlouva. Ustavení právnické osoby představuje první fázi, na kterou navazuje fáze vzniku právnické osoby. Právnická osoba podle § 126 OZ vzniká dnem zápisu do veřejného rejstříku. Rejstříky právnických osob jsou pak upraveny zákonem č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob, a jedná se konkrétně o spolkový rejstřík, nadační rejstřík, rejstřík ústavů, rejstřík společenství vlastníků jednotek, obchodní

rejstřík a rejstřík obecně prospěšných společností. Je-li právnická osoba zřízena zákonem, vzniká dnem nabytí jeho účinnosti, nestanoví-li zákon den pozdější. Zákon stanoví, ve kterých dalších případech není zápis do veřejného rejstříku potřebný ke vzniku právnické osoby. Zákon stanoví, ve kterých případech je k založení nebo ke vzniku právnické osoby potřebné rozhodnutí orgánu veřejné moci. Podle § 127 OZ lze za právnickou osobu *jednat jejím jménem již před jejím vznikem. Kdo takto jedná, je z tohoto jednání oprávněn a zavázán sám; jedná-li více osob, jsou oprávněny a zavázány společně a nerozdílně. Právnická osoba může účinky těchto jednání pro sebe do tří měsíců od svého vzniku převzít. V takovém případě platí, že je z těchto jednání oprávněna a zavázána od počátku. Převezme-li je, dá dalším zúčastněným najevo, že tak učinila.* V případě trestní odpovědnosti samozřejmě žádné její „převzetí“ v úvahu nepřipadá a budou-li naplněny podmínky § 8 odst. 1, 2 TOPO, bude právnická osoba za jednání učiněné v mezidobí od svého ustavení do svého vzniku trestně odpovědná. Jako problematické se pak může s ohledem na citované ustanovení § 127 OZ jevit případné rozhodování o soukromoprávním nároku poškozeného v adhezním řízení. Domnívám se, že vzhledem k tomu, že o takovémto nároku je rozhodováno z hlediska soukromoprávních předpisů, je nutno při přiznání nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení vycházet právě z ustanovení § 127 OZ. Pokud tak bude například vedeno společné trestní řízení proti právnické osobě a fyzické osobě, která spáchala přičitatelný trestný čin podvodu podle § 209 tr. zákoníku v mezidobí od ustavení do vzniku obviněné právnické osoby, soud bude moci rozhodnout o povinnosti k náhradě škody pouze vůči fyzické osobě, pakliže právnická osoba závazek pro sebe do 3 měsíců od svého vzniku nepřevzala.

Pokud jde o bod b), tedy o soudní rozhodnutí o neplatnosti právnické osoby, obecnou úpravu tohoto postupu nalezneme v ustanovení § 129 OZ, podle něhož *soud prohlásí právnickou osobu po jejím vzniku za neplatnou i bez návrhu, pokud*

- a) *zakladatelské právní jednání chybí,*
- b) *zakladatelské právní jednání nemá náležitost nezbytnou pro právní existenci právnické osoby,*
- c) *právní jednání zakladatelů odporuje § 145 nebo*
- d) *právnickou osobu založilo méně osob, než je k tomu podle zákona třeba.*

(2) *Dnem, kdy je právnická osoba prohlášena za neplatnou, vstupuje do likvidace.*²⁴⁶

---

²⁴⁶ Tato obecná právní úprava je pak doplněna u obchodních korporací o další případy uvedené v ustanovení § 92 ZOK

Podle ustanovení § 131 OZ prohlášení právnické osoby za neplatnou nemá vliv na práva a povinnosti, jichž nabyla. Neplatná právnická osoba tedy bude moci nejen být za trestný čin odsouzena, ale také bude moci být vůči ní uplatňován soukromoprávní nárok poškozeného.

Jde-li o případ bodem c), tedy o případ, kdy právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný, je třeba vycházet z právní úpravy neplatnosti a relativní neúčinnosti podle § 574 OZ. Jelikož v ustanovení § 8 odst. 4 písm. c) TOPO není uvedeno nic bližšího, uplatní se v případech neplatnosti absolutní i relativní. Pokud je tedy právní titul k zastupování neplatný nebo neúčinný, nevylučuje to trestní odpovědnost právnické osoby. Stejně tak není podstatné, zda osoba z mezí zástupčího oprávnění vybočila, nebo nikoli, neboť u protiprávních jednání zástupce zpravidla vždy z mezí zmocnění vybočí a ustanovení o přičitatelnosti by bylo prakticky neaplikovatelné. Je však důležité, aby osoba právní titul (byť neplatný nebo neúčinný), z něhož plyne oprávnění právnickou osobu zastupovat, měla, přičemž není ani rozhodující, zda při jednání podle § 8 odst. 1 TOPO překročila či nepřekročila rozsah zástupčího oprávnění, zda jednala sama, i když měla jednat s jiným zástupcem, a zda její jednání z hlediska soukromého práva právnickou osobu zavazuje či nikoliv, nebo zda je platné či neplatné.²⁴⁷

Co se týče bodu d), ustanovení § 8 odst. 1, 2 se užijí i tehdy, není-li fyzická osoba pro *takový* trestný čin trestně odpovědná. Zákonodárce bohužel nekonkretizuje, zda „*takový* trestný čin“ vztahuje k trestnému činu právnické osoby podle § 8 odst. 1 návětí TOPO, nebo fyzické osoby podle § 8 odst. 2 návětí TOPO. Tyto typy trestných činů přitom směřovat nelze.

Jelínek uvádí, že se ustanovení § 8 odst. 4 písm. d) TOPO nevztahuje na případy nepřičetnosti fyzické osoby podle § 26 tr. zákoníku, neboť v tomto případě nelze u fyzické osoby dovést zavinění, které by pak bylo možné právnické osobě přičítat.²⁴⁸ S tímto lze jediné souhlasit, přičemž ze stejného důvodu nebude moci být právnická osoba odpovědná za jednání mladistvého, který ve smyslu § 5 odst. 2 ZSM nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby byl schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání či takové jednání ovládat. Nad rámec uvedeného se však domnívám, že vedle případů nepřičetnosti není možné právnické osobě přičítat ani čin jinak trestný osoby mladší 15 let. Jinými slovy, domnívám se, že ze znění zákona vyplývá, že ustanovení § 8 odst. 4 písm. d) TOPO se vztahuje pouze na případy zániku trestnosti fyzické osoby. Ustanovení § 8 odst. 4 TOPO ve svém návětí

²⁴⁷ Šámal, P., Dědič, J. a kol. Op. cit., s. 218.

²⁴⁸ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 380.

odkazuje na ustanovení odstavce druhého. V něm se uvádí, že „právnícké osobě lze **přičítat spáchání trestného činu** uvedeného v § 7, **jestliže byl spáchán...**“. Ustanovení § 8 odst. 2 TOPO tedy hovoří o tom, že je nutné, aby byl nejprve spáchán trestný čin fyzickou osobou, přičemž teprve spáchání takového činu bude souběžně přičítáno i právnícké osobě. Aby fyzická osoba spáchala trestný čin, musí naplnit veškeré jeho obecné i typové znaky. Pakliže tedy fyzická osoba žádný trestný čin nespáchala, není osobě právnícké co přičítat. Pokud bychom tedy uvažovali o použití ustanovení § 8 odst. 4 písm. d) TOPO i na jiné případy než na případy zániku trestnosti fyzické osoby, návětí tohoto ustanovení by muselo umožňovat pouhé přiměřené užití ustanovení § 8 odst. 1, 2 TOPO. Takto tomu ovšem není, když konstatuje, že „ustanovení odstavců 1 a 2 se užijí i tehdy...“

2.4.9. Spáchání činu na úkor právnícké osoby

S přičitatelností trestného činu právnícké osobě úzce souvisí také závěr Nejvyššího soudu z usnesení ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016, které bylo následně publikováno v trestní sekci Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 29/2017. Podle právní věty rozhodnutí *právnícké osobě nelze přičítat trestný čin ve smyslu § 8 odst. 2 TOPO, pokud jednájící fyzická osoba spáchala protiprávní čin fakticky v rámci činnosti právnícké osoby, ale na úkor této právnícké osoby. V takovém případě sice platí, že právnícká osoba obecně odpovídá za volbu fyzických osob oprávněných za ni jednat, avšak byla-li právnícká osoba zneužita ke spáchání trestného činu fyzickou osobou jednájící za ni, zpravidla není možno dovést spáchání trestného činu i touto právníckou osobou.*

Nejprve je vhodné uvést, že výraz „na úkor právnícké osoby“ přesahuje situace, kdy je právnícká osoba poškozenou ve smyslu § 43 odst. 1 tr. řádu²⁴⁹. V posuzované věci se jednalo o takový případ, kdy byla zneužita právnícká osoba ke zcela subjektivním kriminálním zájmům obviněných fyzických osob, a došlo k tomu, že obvinění takový čin spáchali na úkor této právnícké osoby, již uvedli do situace, kdy odpovídala za škodu, kterou podvodným vylákáním úvěru způsobili, a k jejímuž splácení tuto společnost zavázali. V takovémto případě právnícká osoba být poškozenou nemusí.²⁵⁰

---

²⁴⁹ Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.

²⁵⁰ Práva poškozeného by mohla vykonávat pouze v případě, kdy by škodu poškozenému nahradila, tedy za podmínek § 45 odst. 3 tr. řádu, dle něhož jde-li o uplatnění nároku na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení (§ 43 odst. 3), přecházejí práva, která tento zákon přiznává poškozenému, i na jeho právního nástupce.

V rozhodnutí však chybí klíčová informace, tj. zda se otázka spáchání činu proti zájmům právnické osoby, či na její úkor, bude posuzovat subjektivně, tj. s ohledem na vědomí fyzické osoby *tempore criminis*, nebo objektivně podle toho, zda tomu tak skutečně bylo. Domnívám se přitom, že druhá varianta by postrádala smyslu, neboť v případě, že bude trestný čin právnické osoby odhalen, bude vždy spáchán na její úkor.

Dle právní věty je v případech spáchání trestného činu na úkor právnické osoby „zpravidla“ vyloučena trestní odpovědnost právnické osoby, aniž by však bylo jakkoli konkretizováno, kdy tedy souběžná trestní odpovědnost vyloučena nebude. Nedomnívám se, že samotná skutečnost, že čin byl spáchán proti zájmům právnické osoby a na její úkor, by měla sama o sobě vést k vyloučení její trestní odpovědnosti. Představme si situaci, kdy v důsledku vnitřního fungování právnické osoby bylo fyzické osobě za ni jednající umožněno spáchat trestný čin, který by byl zastoupené právnické osobě přiřitatelný. Tento čin by v konkrétním případě mohl být spáchán nejen na úkor zastoupené právnické osoby, nýbrž i na úkor dalších osob, které s právnickou osobou například vstoupily do obchodních vztahů. Dále je třeba si uvědomit, že v mnoha případech bude trestný čin spáchán na úkor právnické osoby již tím, že právnická osoba bude z takového protiprávního činu občanskoprávně zavázána ve smyslu ustanovení § 167 OZ²⁵¹. Vůči jednající fyzické osobě pak bude mít pouze regresivní nárok, jehož předmětem bude proplacení škody či nemajetkové újmy, kterou právnická osoba již dalším poškozeným nahradila. Skutečnost, že jednáním fyzické osoby byla poškozena také osoba právnická, by mělo tedy mít dle mého názoru vliv pouze při sankcionování právnické osoby. Pouze tehdy, pokud by trestný čin nebyl spáchán na úkor žádné třetí osoby, by bylo možno legitimně o vyloučení trestní odpovědnosti uvažovat.

Pelc dále správně upozorňuje, že v případech, kdy právnická osoba *de facto* slouží jako pouhý nástroj k páčání trestné činnosti, není důvod, proč takovou právnickou osobu nečinit trestně odpovědnou a nepotrestat ji například i trestem zrušení, ačkoli by se mohlo zdát, že jednání bylo v rozporu s jejími zájmy.²⁵²

Myšlenka, kterou Nejvyšší soud vyjádřil, je dle mého názoru ve svém jádru správná. Vyžaduje však dle mého názoru hlubší rozpracování a pevné ohraničení, které lze vyjádřit v rámci případného stanoviska Nejvyššího soudu. Za nejvhodnější řešení však považuji, aby zákonodárce vyjádřil princip nepřičitatelnosti trestného činu spáchaného na úkor právnické osoby přímo do zákona.

---

²⁵¹ Právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě.

²⁵² Pelc, V. Op. cit., s. 70.

2.5. Koncepce přičitatelnosti

2.5.1. Úvodní úvahy

Na podkladě doposud uvedeného lze komponovat závěry stran toho, jakou koncepci nynější právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob přináší. Přesněji řečeno, zda se jedná o trestní odpovědnost založenou na objektivním, či na subjektivním základu, a pokud na základu subjektivním, resp. quasi-subjektivním, jak je „zavinění“ právnické osoby konstruováno. Pochopení koncepce trestní odpovědnosti právnických osob přitom není otázkou pouze právně teoretickou, nýbrž též navýsost praktickou. Koncepce trestní odpovědnosti a její struktura je základním předpokladem pro řešení dalších konkrétních i aplikačních problémů právní úpravy přičitatelnosti. Za podstatný nedostatek z hlediska procesu přijímání současné právní úpravy lze tudíž považovat skutečnost, že zpracovatel původního návrhu se pouze okrajově zamýšlel nad tím, zda trestní odpovědnost právnických osob koncipovat jako odpovědnost subjektivní nebo objektivní a pokud jako subjektivní, jakým způsobem bude subjektivní prvek odpovědnosti dovozován. Důvodová zpráva uvádí, že *právnická osoba bude odpovídat za trestný čin jen tehdy, jestliže zaviněně neučinila nezbytná opatření k odvrácení nebo odstranění následků uvedených u jednotlivých trestných činů ve zvláštní části trestního zákona anebo takové následky zaviněně způsobila. V rámci navrhované úpravy bude řešena tedy i subjektivní stránka z hlediska jejího rozsahu tak, že by měla zahrnovat možnost právnické osoby při zachování řádné péče následek odvrátit nebo odstranit, anebo pokrývat skutečnost, že právnická osoba následek zaviněně způsobila.*²⁵³ Optikou tehdejšího znění návrhu a následně přijatého zákona však byl tento subjektivní prvek právně zakotven výhradně ve vztahu k přičitatelnosti jednání zaměstnanců podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, nikoli však již ve vztahu k osobám uvedeným pod body § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO. Předkladatel se ani nezabýval tím, jakým způsobem je zavinění právnické osoby pojímáno, když pojem „zavinění“ může být z logiky věci spjat pouze se subjektivní stránkou člověka, neboť pouze ten je obdařen věděním a vůlí.

V obecné rovině lze u právnických osob uvažovat o dvou možných formách jejich odpovědnosti. První z nich je forma derivativní neboli odvozené trestní odpovědnosti,

---

²⁵³ Důvodová zpráva, s. 31.

založené na přičítání jednání fyzických osob na základě určitého vztahu k právnické osobě. Druhá forma odpovědnosti pak spočívá ve vytvoření konstruktu vlastního originárního quasi-subjektivního vztahu, který nebude odvozován od míry zavinění fyzické osoby.

V tuzemské odborné literatuře se uvádí zejména tyto konkrétní modely odpovědnosti právnické osoby, které mají svůj původ v *common-law* systému, a které se vztahují spíše k formě odvozené odpovědnosti.

- 1) Model striktní odpovědnosti (*strict liability*) – koncepce absolutní odpovědnosti nevyžadující žádnou konkrétní formu zavinění. Tato koncepce chrání veřejný zájem. Veřejnoprávní normy zakotvují striktní odpovědnost v oblastech, jako je bezpečnost práce, ochrana zdraví, bezpečnost dopravy.²⁵⁴
- 2) Model delegované odpovědnosti (*vicarious liability*) – představuje určitou formu zpřesnění vztahu mezi jednajícím fyzickou osobou a osobou právnickou, čímž vzniká odpovědnost vztah daný strukturou právnické osoby. Bude se jednat například o vztah vedoucího zaměstnance odpovědného za řízení a kontrolu (péče řádného hospodáře) a zaměstnance, který jedná v zájmu onoho vedoucího a přitom se dopustí protiprávního jednání. V takovém případě odpovídají za protiprávní jednání v trestněprávním slova smyslu jak vedoucí zaměstnanec, pokud je členem vedení právnické osoby, tak i konkrétní právnická osoba.²⁵⁵
- 3) Identifikační model – tento model vychází z premisy, že fyzická osoba jednající ve vedoucím postavení představuje alter-ego osoby právnické. V době spáchání trestného činu a v době úmyslu spáchat trestný čin vystupuje jednající fyzická osoba jako právnická osoba.²⁵⁶
- 4) Agregací model – tento model odráží způsob, kterým vzniká rozhodnutí konkrétní právnické osoby. Odpovědnost je založena na rozhodnutí právnické osoby, které je důsledkem projevu vůle více fyzických osob, je vytvářeno tzv. kolektivní vědomí, u něhož se předpokládá, že se váže k určitému konkrétnímu předvídatelnému následku. Podmínkou ovšem je, aby takové rozhodnutí bylo učiněno osobami, které mají příslušné řídicí a kontrolní pravomoci.²⁵⁷

---

²⁵⁴ Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano, či ne?, Trestní právo, 2000, č. 7-8, s. 4.

²⁵⁵ Fenyk, J. Návrh českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Neckář, J., Radvan, M., Sehnálek, D., Valdhans, J. (eds.) Dny práva (Days of law), s. 5. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné online na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/trest/fenyk.pdf> (6. 4. 2018).

²⁵⁶ Záhora, J. Trestná zodpovednosť právnických osob. Rekodifikácia trestného práva, Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 17. mája 2004. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2004, s. 71.

²⁵⁷ Fenyk, J. Op. cit., s 4.

Pro účely zkoumání koncepce odpovědnosti tak, jak vyplývá z naší právní úpravy, však považuji za vhodné přihlédnout především k teoretickým modelům vytvořených kontinentální právní vědou. Tyto modely přitom modifikují modely vytvořené *common-law* doktrínou tak, aby odpovídaly požadavkům právní tradice kontinentálních států. Prameny německé provenience tak zmiňují především následující odpovědnostní modely:

- 1) Pravý model přičitatelnosti (*schlichtes Zurechnungsmodell*) je obdobný identifikačnímu modelu. Základním předpokladem tohoto modelu je nesvéprávnost právnické osoby a její absentující zavinění. Právnická osoba je zde tedy pojmána jako fiktivní entita. Právnické osobě je přitom přímo přičítáno jednání a kolektivní zavinění jejich vrcholných orgánů. Kritici tohoto modelu poukazují na to, že předpokladem trestní odpovědnosti jsou mj. právě jednání a zavinění. Přičítání těchto dvou prvků právnické osobě však nevykazuje její vlastní jednání a zavinění a ocitáme se tedy v bludném kruhu.²⁵⁸
- 2) Model analogie viny (*Schuldalogiemodell*) vychází z idey vlastního korporátního, resp. organizačního zavinění (*Organisationsverschuldens*) právnické osoby. Spáchaný trestný čin má svůj původ v organizačním selhání uvnitř korporace. Obdobně jako v případě předcházejícího modelu, i tomuto modelu je vytýkáno, že přičítá protiprávní jednání fyzické osoby a tedy nedostatek legitimacy.²⁵⁹
- 3) Model systémové teorie (*systemtheoretisches Modell*) pracuje s korporátní kulturou a kriminogenním specifíkem korporátního prostředí. Korporátní prostředí může vytvářet deficit v rovině dodržování právních norem personálním substrátem právnické osoby. Koncepce vychází z chápání právnických osob jakožto reálných a nezávislých subjektů, kterých se obecně platný systém právních norem dotýká pouze v omezeném rozsahu. Vzhledem k této skutečnosti je úkolem právnických osob zajistit, aby byl tento stav interními pokyny, směnicemi a normami vyrovnán, a aby ochrana společnosti před trestnými činy poskytnuta i na této úrovni. Ve smyslu takto koncipovaného modelu by tedy mohla být právnická osoba trestně odpovědná z důvodu deviantní, ke kriminalitě podněcující korporátní kultury.²⁶⁰ Tento model je předmětem kritiky z toho důvodu, že ochrana je zajišťována prostřednictvím

---

²⁵⁸ Viz Laufhütte, H. W., Rissing-van saan, R., Tiedemann, K. a kol. Strafgesetzbuch: Leipziger Kommentar: Grosskommentar. 12., neu bearbeitete Aufl. Berlin: de Gruyter Recht, 2006, s. 1840.

²⁵⁹ Viz Laufhütte, H. W., Rissing-van saan, R., Tiedemann, K. a kol. Op. cit., s. 1840.

²⁶⁰ Viz Laufhütte, H. W., Rissing-van saan, R., Tiedemann, K. a kol. Op. cit., s. 1841.

zákazových norem. Tyto normy se ovšem mohou vztahovat výhradně na lidské jednání, nikoli na pro korporaci typické organizační či systémové procesy, jež jsou součástí zcela abstraktního pojmu korporátní kultury. Ve skutečnosti se jedná opět o variantu organizačního zavinění, které se však přímo nevztahuje k porušení konkrétní trestněprávní normy, nýbrž k porušení povinnosti efektivně zajišťovat ochranu společnosti před kriminalitou.²⁶¹

- 4) Poslední takto definovaný model řeší odpovědnost právnických osob za trestný čin uložením opatření, jež je nezávislé na existenci zavinění na straně korporace (*Maßregelmodell*). Smyslem takto uloženého opatření je přitom komplexní, represivní a preventivní reakce na kriminalitu právnických osob s důrazem na prevenci jejího dalšího páchání tam, kde jiné prostředky (zejména potrestání osob fyzických) k dosažení tohoto účelu nepostačují.²⁶²

Nejčastěji skloňovaným modelem při koncipování trestní odpovědnosti právnické osoby v zahraničí je model identifikační. Ve své čisté podobě se uplatňuje zejména ve Spojených státech amerických, kde je trestní odpovědnost právnické osoby uplatňována v případě jednání jakéhokoli jejího člena (ať již zaměstnance či vrcholového manažera), jednal-li v souvislosti s činností korporace s cílem získat pro korporaci výhodu. Současné modifikace identifikační teorie však přichází s novým atributem trestní odpovědnosti právnických osob a požadují, aby se v jednání fyzické osoby projevilo kriminogenní prostředí předmětné právnické osoby.

Takovéto modifikace jsou přitom v kontinentálním právním systému nepochybně na místě. Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.2., absence principu odpovědnosti za zavinění sice v zásadě není překážkou pro sankcionování právnických osob, zároveň však nelze přijmout názor, že by obsah trestní odpovědnosti právnické osoby včetně obsahu subjektivní stránky byl zcela totožný s odpovědností fyzické osoby, tedy, že by jí byl přičítán bez dalšího. Konstrukce přičitatelnosti vystavěná na totožném obsahu odpovědnosti u fyzické i právnické osoby by postrádala jakýkoli smysl a vedla by k sankcionování právnických osob, aniž by však sankce plnily jiný než represivní účel.

---

²⁶¹ Hefendehl, R. Vorlesung Wirtschaftsstrafrecht (WS 11/12). Juristische Fakultät der Universität Freiburg. Institut für Kriminologie und Wirtschaftsstrafrecht, s. 86. Dostupné online na: www.strafrecht-online.org/index.php?dl_init=1&id=4241 (3. 12. 2014).

²⁶² Laue, Ch. Die strafrechtliche Verantwortlichkeit von Verbänden. In Jura. 2010, č. 5, s. 346. Dostupné online na: https://jura.urz.uni-heidelberg.de/mat/file_viewer.php?fid=11087 (5. 12. 2017).

2.5.2. Koncepce přičitatelnosti dle TOPO

V době přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byl stále účinný zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, který v ustanovení § 20 přiznával právnickým osobám způsobilost k právním úkonům (dnešní svéprávnost). Na první pohled se může zdát, že tehdejší právní úprava tak umožňovala lépe zdůvodnit subjektivní trestní odpovědnost právnické osoby. Pakliže právnická osoba byla schopna jednat v souladu s právem, mohla být stejně tak schopna jednat v rozporu s ním. Ovšem i zde je nutné si uvědomit, že pojem právního úkonu či dnešního právního jednání předpokládá projev vůle osoby. V trestním právu pak tato vůle musí zároveň naplňovat určitý vztah k následkům chráněným trestní zákonem. U právnické osoby však žádnou vůli a ani žádný nedbalostní či úmyslnou formu zavinění nalézt nemůžeme. Pokud bychom dovozovali subjektivní stránku právnické osoby čistě ze subjektivní stránky fyzické osoby, která ji zastupovala, jednalo by se o odpovědnost objektivní přejímající identifikační model v jeho ryzí podobě, která by, jak bylo podáno výše, plnila pouze represivní účel. Nejednalo by se však o represii rozumnou, neboť by korektivem míry takové represe nebyly poměry právnické osoby a možnosti její nápravy. Právnická osoba by byla sankcionována na podkladě obsahově stejných kritérií jako osoba fyzická. Veškeré polehčující i přitěžující okolnosti uplatňované při sankcionování fyzické osoby by se uplatnily i při sankcionování právnické osoby. Míra „zavinění“ by se žádným způsobem neodlišovala a docházelo by tak ke zdvojení obsahově jedné a téže viny. Na další problém identifikačního modelu upozorňuje Schmitt-Leonardy, když uvádí, že chceme-li dovozovat subjektivní stránku právnické osoby, je identifikační model nevhodný již ze své podstaty, neboť právnické osobě přičítá jednání spáchané vedením společnosti. Korporátním prostředím však budou v případě velkých společností především ovlivněni podřízení, zaměstnanci, kteří mají možnost kariérního povýšení či degradace v závislosti na výsledcích učiněných ve prospěch korporace a kteří jsou na činnosti korporace závislí mnohem více než osoby stojící v jejím čele.²⁶³

Vzhledem k těmto námitkám je nutno čisté uplatňování identifikačního modelu bez zkoumání jakékoli quasi-subjektivní stránky právnické osoby odmítnout. Teorie identifikační však nepochybně zůstává jedním ze stavebních prvků přičitatelnosti podle § 8 TOPO a to už jen tím, že přičítá právnické osobě jednání vybraných fyzických osob na základě určitého

---

²⁶³ Schmitt-Leonardy, Ch. Op. cit., s. 366.

vztahu k ní. Tuzemská právní úprava identifikační nebo alter-ego model ve své čisté podobě nepřijímá, neboť umožňuje přičitatelnost jednání i jiných fyzických osob nežli těch, které jsou ve vedení právnické osoby, a také zánikem trestní odpovědnosti osoby fyzické nezaniká bez dalšího též trestní odpovědnost osoby právnické.

Kindler uvádí²⁶⁴, že při zvažování trestní odpovědnosti právnické osoby za jednání fyzických osob je v souladu s kriminologickými poznatky, aby subjektivní stránka fyzické osoby při páchání činu překračovala její čistě osobní zájem a zároveň se vztahovala k činu souvisejícímu s činností právnické osoby. Český zákonodárce však oba znaky (tj. spáchání činu v zájmu právnické osoby a v rámci její činnosti) vyjádřil v návěti § 8 odst. 1 TOPO alternativně. Takovéto alternativní vymezení přitom považuji za správné. Pakliže by oba znaky byly vyjádřeny kumulativně, vyloučila by se tím trestní odpovědnost právnické osoby za jednání učiněné v rámci její činnosti, avšak nikoli v jejím zájmu. I takovéto protiprávní jednání přitom může být zapříčiněno mj. defektním korporátním prostředím, které může sloužit jako podhoubí pro vytvoření specifické subjektivní stránky právnické osoby.

Konstruovat trestní odpovědnost právnické osoby bez vytvoření takovéto specifické subjektivní stránky by přitom znamenalo přijmout tezi, že se jedná o odpovědnost objektivní.²⁶⁵ Přičítání trestného činu právnické osobě toliko na podkladě toho, že byl učiněn osobou v určitém vztahu k právnické osobě a to v jejím zájmu či v rámci její činnosti, stále představuje koncepci objektivní odpovědnosti. Princip objektivní odpovědnosti právnické osoby s možností liberace²⁶⁶ funguje například v právu přestupkovém, tedy v právu, kde je s dovozením odpovědnosti také spojeno sankcionování pachatele.²⁶⁷ Lze sice připustit, že objektivní trestní odpovědnost právnické osoby je možné legitimizovat významem zájmů chráněných trestním zákonem a zároveň vlivem korporátní kultury na jednání jednotlivců, jelikož však trestní odpovědnost právnické osoby lze nepochybně vystavět na subjektivním

---

²⁶⁴ Kindler, S. Op. cit., s. 276.

²⁶⁵ Takovýto názor před novelou provedenou zákonem č. 183/2016 Sb. vyslovil například Bohuslav v Bohuslav, L. Přičitatelnost trestného činu právnické osobě. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 150-151.

²⁶⁶ Shodně Ministerstvo vnitra ČR. Průvodce zákonem č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (2. doplněná verze, aktualizovaná ke dni 19. ledna 2018), s. 22. Dostupné online na: www.mvcr.cz/soubor/pruvodce-novou-upravou-prestupkoveho-prava.aspx (6. 4. 2018).

²⁶⁷ Konkrétně zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Ustanovení § 21 zákona obdobně jako ustanovení § 8 odst. 5 TOPO umožňuje právnické osoby zprostit se zodpovědnosti, když stanoví že (1) Právnická osoba za přestupek neodpovídá, jestliže prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno požadovat, aby přestupku zabránila. (2) Právnická osoba se nemůže odpovědnosti za přestupek zprostit, jestliže z její strany nebyla vykonávána povinná nebo potřebná kontrola nad fyzickou osobou, která se za účelem posuzování odpovědnosti právnické osoby za přestupek považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě, nebo nebyla učiněna nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení přestupku.

základu, považuji z hlediska otázky přiměřenosti za nutné ubírat se při koncipování odpovědnosti právnické osoby právě tímto směrem.

Trestní odpovědnost právnické osoby je odvozená od jednání fyzické osoby, které naplnilo veškeré znaky trestného činu. V závislosti na trestněprávní kvalitě takového jednání pak bude právnická osoba trestně odpovědná pro konkrétní trestný čin. Jsem přesvědčen, že podmínkou takovéto odpovědnosti právnické osoby by mělo být její organizační selhání. Jak ostatně uvádí Heine, u fyzických osob uplatňujeme odpovědnost mj. proto, že osoba nevede řádně život, u právnické osoby obdobně uplatňujeme odpovědnost proto, že byly shledány pochybení při její činnosti.²⁶⁸ Právnická osoba je nositelem práv a povinností a jednou z těchto povinností je také obecná prevenční povinnost ve smyslu § 2900 OZ. Porušení takovéto povinnosti pak zakládá její odpovědnost za následek. Jsou zde určité podobné znaky jako v případě odpovědnosti za následek při porušení zvláštní povinnosti konat ve smyslu § 112 tr. zákoníku. Právnická osoba má jakousi zvláštní povinnost konat, tj. vyvarovat se organizačnímu selhání, a teprve v případě nesplnění takové povinnosti by měla být trestně odpovědná za následek.

2.5.3. K organizačnímu selhání

Nutno poznamenat, že subjektivní stránka právnické osoby vystavěná na jejím organizačním selhání, sebou nese také kontroverze. Pojem organizačního selhání je pojmem vágním, nikterak určitým, což vzhledem k trestněprávní rovině problematiky může kolidovat se zásadou *nullum crimen sine lege certa*. Navíc i zde je možné polemizovat nad tím, zda právnická osoba pojmána jakožto útvar fiktivní, může být za organizační selhání odpovědná, když za ním nestojí jakákoli její vůle. Organizační selhání jakožto předpoklad trestní odpovědnosti by tak bylo lépe zdůvodnitelné z hlediska právní úpravy vystavěné na teorii organické zastoupené především O. von Gierkem, která vnímala korporace jako skutečné ucelené osoby, jež mají sjednocenou společnou vůli (*einheitliche Gemeinwille*).²⁶⁹ Právě projevem této společné vůle by pak organizační selhání mohlo být.

Dalším problémem je skutečnost, že i za organizačním selháním stojí osoby fyzické, tedy stejně jako vlastní trestný čin, také organizační selhání je právnické osobě přičítáno.

---

²⁶⁸ Heine, G. Die strafrechtliche Verantwortlichkeit von Unternehmen: von individuellem Fehlverhalten zu kollektiven Fehlentwicklungen, insbesondere bei Großrisiken. Baden-Baden: Nomos, 1995, s. 266.

²⁶⁹ Naopak v případě teorie reality, viz Sobek, T. Je právnická osoba fikce? Dostupné online na: <http://teorieprava.blogspot.co.at/2009/10/je-pravnicka-osoba-fikce.html> (9. 4. 2018).

Podle některých autorů je tedy model založený na organizačním selhání velmi podobný identifikačnímu modelu. Podmínkou trestní odpovědnosti právnické osoby je totiž nezavedení dostatečných kontrolních mechanismů, a to osobami ve vedoucím postavení. Právnická osoba přitom nemá možnost se od jejich jednání odchýlit.²⁷⁰ Osobně se však domnívám, že o podobnosti hovořit nelze. (Ne)zavedení kontrolních mechanismů není obvykle otázkou jednání jedné fyzické osoby. Iniciativu k zavedení kontrolních mechanismů může mít například statutární orgán vůči kontrolnímu orgánu a naopak, compliance oddělení, případně společníci korporace vůči jejím výkonným orgánům. Provedení kontrolních mechanismů se tak stává komplexním problémem, který může být ovlivněn na vícero úrovních organizační struktury právnické osoby. Stejně tak větší množství osob na rozdílných úrovních může mít vliv na efektivitu prosazování zavedených kontrolních mechanismů v korporaci.

Právě nezavedení kontrolních mechanismů, resp. porušení prevenční povinnosti do obsahu pojmu organizačního selhání nepochybně spadá.²⁷¹ Tento názor zastává také například španělský nejvyšší soud. Ten se širšími souvislostmi poměrně nově zakotvené pravé trestní odpovědnosti právnických osob zakotvené v ustanovení § 31bis trestního zákoníku zabýval ve svých dvou rozhodnutích z roku 2016.²⁷² Nejvyšší soud zdůraznil, že vznik trestní odpovědnosti právnické osoby záleží v nezavedení účinných kontrolních a preventivních mechanismů, které by zabraňovaly spáchání trestného činu fyzickou osobou v rámci organizační struktury právnické osoby. Samotné zavedení compliance programu nepostačuje, je nutné, aby právnická osoba měla zavedenou „compliance kulturu“, kdy je na uplatňování compliance programu dohlíženo. Vedle nezavedení kontrolních mechanismů je tedy nepochybně i v českých podmínkách organizačním selháním právnické osoby, pakliže byly takové mechanismy zavedeny, avšak nebyly dodržovány.

Je diskutováno, zda organizační selhání právnické osoby může spočívat ve vlastním výběru jejich zástupců, resp. osob, které se následně dopustily přičitatelného trestného činu.²⁷³

---

²⁷⁰ Kindler, S. Op. cit., s. 230-231.

²⁷¹ Shodně též Jelínek, J. Nad koncepcí odpovědnosti právnických osob v českém trestním právu. Kriminalistika. 2016, č. 1, s. 15-16.

²⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu Španělského království ze dne 29. 2. 2016, sp. zn. 124/2016, a rozsudek ze dne 16. 3. 2016, sp. zn. 221/2016. Viz Perera, A. C., Jaime, J. A. The scope of criminal liability of legal persons according to the Supreme Court. Analysis GA&P. 2016. Dostupné online na: www.gomezacebo-pombo.com/media/k2/attachments/the-scope-of-criminal-liability-of-legal-persons-according-to-the-supreme-court.pdf (13. 4. 2018).

²⁷³ Například Tiedemann k německému návrhu zákona o pravé trestní odpovědnosti spolků uvádí, že právnická osoba je postižitelná též za selhání při výběrů svých zástupců. Pakliže je trestný čin související s činností spolku spáchán osobou oprávněnou rozhodovat v rámci spolku, dovozuje se, že zvolení těchto fyzických osob do jejich pozic bylo od počátku pochybením, není-li trestný čin excesem, který s činností spolku nijak nesouvisí. Viz důvodová zpráva k návrhu zákona, s. 45. Dostupná online na: <http://www.strafrecht.de/media/files/docs/Gesetzentwurf.pdf> (11. 2. 2018).

Souhlasím, že by bylo neúměrné právnickou osobu postihovat za výběr členů.²⁷⁴ Pouze za určitých okolností lze dle mého názoru ve výběru dané osoby shledávat organizační selhání, a to tehdy, bylo-li od počátku zřejmé, že se jedná o osobu nezpůsobilou či o osobu s určitými nebezpečnými vlastnostmi. Šlo by o obdobnou konstrukci jako v případě odpovědnosti právnické osoby za škodu způsobenou osobou s nebezpečnými vlastnostmi ve smyslu § 2923 OZ.²⁷⁵ Pod organizační selhání je také nutno zařadit situace, které jsou již nyní vyjmenovány v ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, tj. vydání rozhodnutí, schválení nebo pokynu, na podkladě kterého byl trestný čin fyzickou osobou spáchán.

Spáchaný trestný čin fyzickou osobou by přitom měl být v příčinné souvislosti s organizačním selháním právnické osoby. Ustanovení § 8 odst. 5 TOPO by tento logický požadavek mělo lépe reflektovat. Podle současného znění je třeba, aby právnická osoba vynaložila „veškeré úsilí“, tj. aby se příslušné fyzické osoby aktivně zabývaly možnostmi, že bude protiprávní jednání daného typu spácháno. Za klíčové však nepovažuji vynaložení veškerého úsilí, nýbrž příčinnou souvislost mezi trestným činem a absentujícími kontrolními mechanismy. Ze současného znění přitom vyplývá, že pakliže právnická osoba nevynaložila žádné úsilí, tj. byla pasivní při zavádění kontrolních mechanismů ve vztahu k druhu spáchaného deliktu, trestní odpovědnost bude uplatněna. Uplatnění odpovědnosti pak bude nezávislé na tom, zda tato pasivita byla v příčinné souvislosti se spáchaným deliktem, či nikoli. Příčinná souvislost mezi organizačním selháním a trestněprávním následkem je mnohem lépe reflektována v ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO v případě přičitatelnosti zaměstnanců.

Domnívám, že pakliže zákonodárce zamýšlel promítnout do právní úpravy skutečnost, že má jít i v případech přičitatelnosti trestných činů osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO o odpovědnost subjektivního charakteru, bylo by na místě podmínit trestní odpovědnost právnické osoby u všech osob z ustanovení § 8 odst. 1 TOPO (nikoli jen u zaměstnanců) tím, že se tyto dopustily protiprávního jednání, jelikož *orgány právnické osoby neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.* Takovéto

---

²⁷⁴ Srov. Jelínek, J. Nad koncepcí odpovědnosti právnických osob v českém trestním právu. Kriminální věda, 2016, č. 1, s. 15-16.

²⁷⁵ Škoda způsobená osobou s nebezpečnými vlastnostmi: Kdo se vědomě ujme osoby nebezpečných vlastností tak, že jí bez její nutné potřeby poskytne útulek nebo jí svěří určitou činnost, ať již v domácnosti, provozovně či na jiném podobném místě, nahradí společně a nerozdílně s ní škodu způsobenou v takovém místě nebo při této činnosti někomu jinému nebezpečnou povahou takové osoby.

řešení by samozřejmě také nepochybně ponechávalo důkazní břemeno na orgánech činných v trestním řízení. Důraz na organizační selhání by přitom představoval quasi-subjektivní stránku trestného činu právnické osoby. O subjektivní stránku by se jednat nemohlo, neboť ta představuje soubor znaků, které charakterizují psychiku pachatele ve vztahu k trestnému činu.²⁷⁶ Vlastní psychiku přitom právnická osoba nemá.

2.5.4. Organizační selhání – dokazování

Nutnost prokázat organizační selhání orgány činnými v trestním řízení samozřejmě klade vyšší nároky na jejich práci, na stranu druhou je nutné si uvědomit, že prokazování takového selhání není typicky věcí, která by měla připomínat auditorskou činnost, před čímž varuje dokument Nejvyššího státního zastupitelství.²⁷⁷ Organizační selhání ve smyslu neefektivního provádění kontrolních mechanismů bude moci být standardně dovozeno z výpovědí vyslechnutých osob, jakož i ze samotného způsobu provedení činu. Ne ve všech případech by tak bylo nutné zevrubně zkoumat i listinné podklady. Nadále přitom bude v zájmu právnické osoby dodat takové důkazy, které by jí viny zbavovaly. Pouze v extrémních případech pak lze připustit, že orgány činné v trestním řízení využijí svých zajišťovacích pravomocí, jde-li o zajištění věci včetně potřebných spisů. Nutno zdůraznit, že veškeré tyto zásady se již do přijetí novely zákonem č. 183/2016 Sb. musely uplatňovat v případech trestního stíhání právnické osoby ve věcech trestných činů jejich zaměstnanců.

2.5.5. K přičítání zavinění

Přičítáno právnické osobě není z hlediska právní kvalifikace spáchaného trestného činu zavinění konkrétních osob, které se organizačního selhání dopustily, nýbrž zavinění osoby, která trestný čin bezprostředně spáchala.²⁷⁸

Skutečnost, že je právnické osobě pro účely právní kvalifikace přičítána forma zavinění lidského pachatele, však neznamená, že není na místě zkoumat zavinění též k organizačnímu selhání. Zásada přičítání zavinění bezprostředního pachatele se totiž

---

²⁷⁶ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 218.

²⁷⁷ NSZ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce, s. 19.

²⁷⁸ Rozhodnutí č. 23/2016 Sb. tr. rozh.

neuplatní tehdy, kdy příslušné kontrolní mechanismy nebyly zavedeny, a to s cílem umožnit spáchání nedbalostního trestného činu zaměstnancem. V tomto případě by osoby, které měly kontrolní mechanismy zavést, byly dle okolností trestně odpovědné jakožto nepřímí pachatelé ve smyslu § 22 odst. 2 tr. zákoníku. Právní kvalifikace činu právnické osoby by se pak odvíjela od takto úmyslně jednajících osob a nikoli od jednání zaměstnance, které bylo kryto nedbalostní formou zavinění.

Zásadně přitom platí, že postačuje, aby zavinění k organizačnímu zavinění bylo toliko nedbalostní.²⁷⁹ Byl-li trestný čin spáchán i v případě nedbalostního organizačního selhání úmyslně, bude i právnická osoba odpovědná za úmyslný trestný čin.

2.4.5. Quasi-subjektivní stránka právnické osoby a sankcionování

Ačkoli právnická osoba sama nemůže vykazovat zavinění, i u právnických osob bude jakási „míra zavinění“ klíčová, konkrétně pak míra zavinění na organizačním selhání. Tato okolnost by měla mít vliv při rozhodování o druhu a výměře ukládané sankce.²⁸⁰ Podle § 14 odst. 1 TOPO *při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne soud k povaze a závažnosti trestného činu, k poměrům právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti a jejích majetkových poměrů; přitom přihlédne též k tomu, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Dále soud přihlédne k působení právnické osoby po činu, zejména k její případné účinné snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu. Přihlédne také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí činnost právnické osoby.* TOPO tak na rozdíl od trestního zákoníku neupravuje jako jedno z hledisek pro určení druhu a výměry sankce míru zavinění, resp. v případě právnické osoby míru organizačního selhání. Explicitní zákonné vyjádření tohoto kritéria by přitom bylo na místě, neboť ani aplikace ustanovení § 1 odst. 2 TOPO a subsidiární užití trestního zákoníku zde nebude nápomocno. Ve výčtu § 14 TOPO by tak bylo vhodné uvést, že soud přihlédne i k tomu, v jaké míře se právnická osoba na spáchaném trestném činu fyzické osoby podílela. Z hlediska sankcionování právnických osob by měly být přísněji postižitelné ty právnické osoby, jejichž vedení dalo jednomyslně pokyn ke spáchání trestného činu. Právnická osoba, resp. její vedení, totiž nemusí spáchání trestného činu pouze umožnit, nýbrž

²⁷⁹ Srov. Steininger, E. *Verbandsverantwortlichkeitsgesetz*. Wien: Linde, 2006, § 3.

²⁸⁰ Schilling, G. *Verbandsverantwortlichkeit – Ausnahme vom Schuldstrafrecht?* Norderstedt: Grin, 2009, s. 35.

těž vyprovokovat.²⁸¹ Ve výsledku tak může být trestný čin právnické osoby závažnější než čin stíhané fyzické osoby, pokud vedení úmyslně vytvořilo podmínky pro spáchání nedbalostního trestného činu.

2.5.6. Skutek právnické osoby

S koncepcí přičitatelnosti trestného činu právnické osobě pak velmi úzce souvisí problematika skutku, resp. otázka, jakým způsobem skutek u právnické osoby vymežit. Pojem skutku není v trestním zákoníku nikde vymezen, obsah tohoto pojmu je konkretizován především teorií a judikaturou. Skutkem fyzické osoby se pak rozumí určitá událost vyvolaná jednáním člověka, která je vymezena popisem událostí. Jedním skutkem jsou všechny projevy vůle pachatele, které jsou příčinou následku významného pro trestní právo, pokud jsou zahrnuty zaviněním.²⁸² Již na první pohled je zřejmé, že v případě právnické osoby je nutno skutek definovat odlišným způsobem. V současnosti bohužel nelze podat jednotnou definici skutku právnické osoby, neboť by se lišila v závislosti na tom, zda se trestného činu dopustil zaměstnanec či jiná osoba uvedená v ustanovení § 8 odst. 1 TOPO.

Za skutek spáchaný právnickou osobou tak lze v současnosti dle mého názoru považovat všechny projevy vůle osoby uvedené v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, jsou-li učiněny v rámci činnosti právnické osoby či v jejím zájmu a jsou-li příčinou trestněprávně relevantního následku, pokud jsou kryty zaviněním této osoby, a právnická osoba neprokáže, že vyvinula veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu takovou osobou zabránila. V případě jednání zaměstnanců lze ovšem skutek právnické osoby vymežit jako organizační selhání právnické osoby, na jehož podkladě došlo k jednání zaměstnance v rámci činnosti či v zájmu právnické osoby, které bylo jednak zahrnuto jeho zaviněním a jednak bylo příčinou následku významného pro trestní právo.

S ohledem na shora uvedené úvahy, jakým způsobem by měla být *de lege ferenda* právní úprava přičitatelnosti upravena, se zároveň domnívám, že skutek právnické osoby by bylo na místě koncipovat jako všechny projevy vůle některé z osob uvedených v ustanovení §

---

²⁸¹ Rozlišení mezi umožněním a vyprovokováním trestného činu shledává například předkladatel návrhu německého zákona o trestní odpovědnosti spolků (Verbandsstrafgesetzbuch). Ten spojuje sankcionování spolků s organizačním selháním spolku, které umožnilo nebo dokonce vyprovokovalo spáchání trestného činu fyzickou osobou. Viz důvodová zpráva k Verbandsstrafgesetzbuch, s. 43. Dostupná online na: <http://www.strafrecht.de/media/files/docs/Gesetzentwurf.pdf> (11. 2. 2018).

²⁸² Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 340.

8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO učiněné v rámci činnosti právnické osoby či v jejím zájmu, které byly příčinou následku významného pro trestní právo, pokud byly zahrnuty zaviněním a byly učiněné v příčinné souvislosti se zaviněným organizačním selháním právnické osoby. Do skutku by tak mělo být zahrnuto nejen vlastní jednání některé z osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) - d) TOPO, nýbrž i popis organizačního selhání včetně skutečností, ze kterých lze dovozovat nejméně nedbalostní zavinění ve vztahu k tomuto selhání.

Jelikož je nutné u právnické osoby definovat pojem skutku odlišným způsobem než u osob fyzických, a to způsobem širším a komplexnějším, dochází též k dalším modifikacím souvisejících s problematikou jednoty skutku. V případě fyzických osob je vyloučen jednočinný souběh mj. z důvodu subsidiarity uplatňujícího se například v případech vývojových stadií trestné činnosti (pachatel bude odpovědný za stadium nejbližší k dokonání trestného činu) nebo účastenství (trestní odpovědnost za formu nejbližší hlavnímu pachatelství).

V této souvislosti se pak nabízí otázka, zda právnické osobě přičítat dokonáný čin fyzické osoby na nižším organizačním stupni, nebo účastenství na tomto činu osobou, která je v hierarchii společnosti postavena výše. Stejně tak se nabízí otázka, jakým způsobem reflektovat u právnických osob spolupachatelství více fyzických osob, kdy některé se činu dopustily pouze ve stadiu pokusu, jiné pak čin dokonaly. Domnívám se, že pakliže jednání fyzické osoby vychází z jednoho organizačního selhání, je třeba do skutku komplexně pojmout také to, k jakým jednáním v důsledku tohoto selhání došlo, jakých konkrétních fyzických osob a zahrnout do něj skutečnosti relevantní z hlediska závěru o míře dokonání činu a formě pachatelství či účastenství na činu. Tento jeden komplexní skutek pak je na místě shrnout do právní věty a právně kvalifikovat. Při tomto následném postupu se již uplatní obecná pravidla vyloučení jednočinného souběhu. Pakliže tedy v popisu skutku budou zahrnuta různá jednání osob fyzických, kdy některé osoby ve věci figurovaly jako pachatelé, jiné jako účastníci, bude právnická osoba v důsledku zásady subsidiarity odpovědná pouze za pachatelství. Také v případě jednání více osob, kdy některé osoby dospěly do jiného vývojového stadia trestné činnosti než osoby jiné, bude právnická osoba trestně odpovědná za spáchání skutku ve stadiu blíže k dokonání trestného činu. Rozsah trestné činnosti včetně míry organizačního selhání a počtu osob, které se do trestné činnosti zapojily, pak bude reflektován při ukládání sankcí.

2.6. Trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby

Ustanovení § 10 odst. TOPO přináší ve snaze zabránit pachatelům – právnickým osobám - vyhybat se důsledkům své trestné činnosti zásadu přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce. Uvedené ustanovení ve svých prvních dvou odstavcích konkrétně stanoví následující:

(1) Trestní odpovědnost právnické osoby přechází na všechny její právního nástupce.

(2) Přešla-li trestní odpovědnost podle odstavce 1 na více právních nástupců právnické osoby, přihlédně soud při rozhodování o druhu a výměře trestu nebo ochranného opatření i k tomu, v jakém rozsahu na každého z nich přešly výnosy, užítky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, případně i k tomu, v jakém rozsahu kterýkoli z nich pokračuje v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin.

Zásada přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby modifikuje dosavadní ryze osobní trestněprávní vztah mezi státem a pachatelem trestného činu, neboť v těchto případech již nadále neplatí, že ztrátou právní osobnosti pachatele tento trestněprávní vztah zaniká.²⁸³

Vzhledem k významu institutu přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce ovšem nelze než hodnotit stávající právní úpravu jako velmi obecnou a vágní. Ostatně, jak vhodně uvádí Jelínek, pokud by byla vyhlášena soutěž nad nejméně jasným a srozumitelným ustanovením zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, horkým favoritem by se určitě stalo ustanovení § 10 odst. 1 zákona.²⁸⁴ Zákon totiž výslovně neřeší některé základní problémy týkající se konstrukce přechodu trestní odpovědnosti, například zda k přechodu dochází i za situace, kdy původní právnická osoba nezaniká, zda k němu postačuje forma singulárního nástupnictví, popř. je-li vyžadováno nástupnictví univerzální, zda může trestní odpovědnost takto přejít i na fyzickou osobu či zda k přechodu trestní odpovědnosti dochází objektivně či subjektivně. Důvodová zpráva uvádí, že inspirace pro českou právní úpravu přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce byla čerpána z rakouské právní úpravy, konkrétně z ustanovení § 10 rakouského VbVG.²⁸⁵ Užití rakouské úpravy jako zdroje

²⁸³ Blíže k tomu Jelínek, J., Herczeg, J. Op. cit., s. 90.

²⁸⁴ Jelínek, J. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. Bulletin advokacie. 2015, č. 5, s. 21.

²⁸⁵ Viz důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob. Dostupná online na <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=69428>, s. 44 (10. 1. 2017).

inspirace při hledání odpovědi na problematické okruhy přechodu trestní odpovědnosti interpretace, představuje cestu historického výkladu.²⁸⁶ Inspirací však vzájemný vztah obou úprav patrně i končí a obsahově mnohem stručnější česká úprava za současného stavu zasluhuje výklad v otázkách natolik zásadních, že by jejich řešení mělo být zákonem explicitně upraveno a nikoli být předmětem interpretace (a už vůbec ne interpretace na úrovni historické, odkazující na zahraniční právní úpravu). Současný stav tak, domnívám se, není v souladu se zásadou *nullum crimen sine lege certa*.

2.6.1. Nástin některých problémů

Při zkoumání některých základních otázek přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce se jeví býti podmínkou *sine qua non* konkretizování pojmu právního nástupce a vymezení způsobů, kterými může k právnímu nástupnictví docházet. Právním nástupnictvím (*sukcesi*) se rozumí nabytí práv a povinností, jež jiný pozbyl.²⁸⁷ Obecně může k právnímu nástupnictví docházet zejména následujícími způsoby:

1) Fúzí:

- a. sloučením alespoň dvou právnických osob, kdy práva a povinnosti přecházejí na jedinou ze zúčastněných korporací,
- b. splynutím, kdy všechny zúčastněné právnické osoby zanikají, práva a povinnosti přecházejí na novou nástupnickou právnickou osobu.

2) Rozdělením:

- a. rozštěpením, kdy původní subjekt zaniká a vzniká několik nových subjektů, popř. práva a povinnosti přejdou na vícero již existujících společností (rozštěpení sloučením),
- b. odštěpením, kdy původní právnická osoba nezaniká a část práv a povinností přechází na nově vzniklý či již existující subjekt (odštěpení sloučením).

3) Převodem jmění na právního nástupce.²⁸⁸

První základní otázkou je, jaká forma právního nástupnictví je vyžadována k přechodu trestní odpovědnosti. Rozlišujeme obecně situaci, kdy právní nástupce vstupuje do všech práv

²⁸⁶ Jelínek, J., Herczeg, J. Op. cit., s. 91.

²⁸⁷ Jelínek, J., Herczeg, J. Op. cit., s. 91.

²⁸⁸ Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné 4. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 52.

a povinností svého předchůdce (*univerzální sukcese*) a situaci, kdy na právního nástupce přechází alespoň jedno právo či povinnost původního subjektu (*singulární sukcese*).

Budeme-li tedy vycházet z rakouské úpravy, kterou se zákonodárce inspiroval, podle § 10 odst. 1 VbVG, *pokud přejdou práva a povinnosti formou univerzálního nástupnictví na jiný spolek, následky v tomto zákoně upravené postihnou právního nástupce*. Podle § 10 odst. 2 VbVG se *univerzální sukcesí rozumí i sukcese singulární za podmínky, že u sdružení existují v podstatě shodné majetnické vztahy a v provozu nebo činnosti je v podstatě pokračováno*. Ryzí uplatnění univerzální sukcese by znamenalo vyloučení trestní odpovědnosti právního nástupce, na kterého přešla drtivá většina práv a povinností včetně těch, v souvislosti s jejichž plněním byl trestný čin spáchán, zatímco originárně trestně odpovědná právnická osoba by již disponovala pouze velmi omezeným nebo žádným majetkem. Naopak za úzkostlivé aplikace singulárního nástupnictví by mohlo k přechodu stačit nabytí jakékoli věci od trestně odpovědné právnické osoby. *Ad absurdum* by se tak trestně odpovědným právním nástupcem právnické osoby mohla stát též poškozená korporace tím, že by takováto právnická osoba této korporaci nahradila způsobenou škody.²⁸⁹ Vhodné by tedy bylo upravit rozsah nástupnictví přímo v zákoně, jak navrhuje například Jelínek.²⁹⁰

Zákon dále neřeší, zda vedle právního nástupce zůstává nadále trestně odpovědná i původní právnická osoba. V důvodové zprávě se k tomu uvádí, že *vzhledem k tomu, že při přeměně právnické osoby nemusí dojít k zániku původní právnické osoby, se zároveň výslovně stanoví, že trestně odpovědná je vedle právního nástupce nadále i původní právnická osoba*. Nakonec bychom však deklarovanou výslovnou úpravu v zákoně hledali marně.²⁹¹ Je však logické, že trestní odpovědnost nadále existující právnické osoby přechodem trestní odpovědnosti na jinou právnickou osobu nezaniká (při užití logického argumentu *a minore ad maius*).

Vhodné by také bylo *de lege ferenda* zakotvit do TOPO ustanovení zabývajícím se otázkou, zda se zásada přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce vztahuje též na

---

²⁸⁹ Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. II.ÚS 840/14, dospěl k závěru, že současný režim zákona lze za určitých okolností vztáhnout též na případy singulární sukcese, když uvedl, že *není namístě interpretovat ustanovení § 10 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb. způsobem, že by bylo aplikovatelné na všechny případy singulární sukcese, není současně možné přehlížet, že ačkoliv prodej podniku (resp. závodu) z hlediska teorie spadá pod případy singulární sukcese, vykazuje jisté (materiální) znaky blížíci se sukcesí universální. Jinými slovy řečeno, bylo by vskutku proti smyslu samotné právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, pakliže by případná trestněprávní sankce nemohla dopadat na společnost, na niž by byl převeden celý podnik (závod) trestně stíhané (a posléze i odsouzené) obchodní společnosti.*

²⁹⁰ Jelínek, J. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. Bulletin advokacie. 2015, č. 5, s. 23.

²⁹¹ Viz i Šámal, P. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na její právního nástupce. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 172.

fyzické osoby, či nikoli. Lze souhlasit s Jelínkem, že v současnosti není možné, aby na fyzickou osobu přešla trestní odpovědnost osoby právnické. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje ryze trestní odpovědnost právnických osob, nikoli fyzických, jak vyplývá z ustanovení § 1 TOPO. Trestní odpovědnost fyzických osob je třeba posuzovat z hlediska právní úpravy trestního zákoníku, přičemž se jedná o individuální trestní odpovědnost pachatele založené na zavinění. Zároveň souhlasím s Jelínkovým názorem, že trestní odpovědnost právnické osoby nemusí nástupnictvím fyzické osoby zaniknout, může jen „spát“, a v případě, že by jmění, které fyzická osoba nástupce nabyla od původní právnické osoby, bylo opět převedeno na právnickou osobu, trestní odpovědnost se opět aktivuje. Takovéto řešení také považuji za vhodné.²⁹²

Dalším problémem stávající konstrukce přechodu trestní odpovědnosti je i skutečnost, že k přechodu dochází bez ohledu na zavinění právního nástupce, tedy objektivně.²⁹³ Jeho trestní odpovědnost tak není vyloučena ani tehdy, když fyzická osoba jednající za právního nástupce o trestném činu nevěděla, ani vědět nemohla. Takto tomu bude například proto, že trestný čin ještě ani vůbec odhalen nebyl. Stávající úprava tak může být pro potencionální právní nástupce odrazující. Nevýhodnost objektivní koncepce přechodu trestní odpovědnosti by se v praxi mohla projevit například tehdy, kdy obchodní společnosti – pachatelé - hrozí úpadek. V takovém případě by bylo možné obchodní společnost zachránit před jejím zánikem sloučením s jinou korporací. Ta by zároveň vstoupila do pracovněprávních vztahů korporace, nacházející se v úpadku, a také uspokojila její věřitele. Případný kupec však může být od tohoto kroku odrazen nebezpečím potenciálního trestního řízení, které by proti němu bylo možno za určitých okolností vést.²⁹⁴ Konkrétně můžeme uvažovat nad obchodní společností, která by se stala právním nástupcem jiné obchodní společnosti, jež hrozí úpadek, a které lze přičítat jednání vykazující známky hospodářské trestné činnosti. Poškozeným v těchto případech půjde především o splacení jejich pohledávek, zaměstnancům společnosti pak o zachování pracovních míst. Právnímu nástupci, který by dokázal způsobenou škodu uhradit a zároveň udržet pracovní pozice, by ovšem hrozilo uplatnění trestní odpovědnosti pro trestnou činnost svého předchůdce. Přestože by případný právní nástupce o trestní odpovědnosti předchůdce věděl, jevílo by se v popsaném případě neúčelným činit ho trestně odpovědným. Při vědomí trestní odpovědnosti svého případného předchůdce by ovšem právnická osoba

---

²⁹² Jelínek, J. K přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce. *Bulletin advokacie*, 2015, č. 5, s. 24.

²⁹³ Jelínek, J., Herczeg, J. *Op. cit.*, s. 92.

²⁹⁴ Viz Bremer, J., Lück, M., Royé, C. *Gegen die Einführung eines Unternehmensstrafrechts*. Deutsches Aktieninstitut. Dostupné online na: https://www.dai.de/files/dai_usercontent/dokumente/positionspapiere/2014-12-09%20DAI%20Stellungnahme%20Unternehmensstrafrecht.pdf (2. 2. 2015).

spíše neriskovala a nespolehala na to, že její trestní odpovědnost bude vyloučena vzhledem k nedostatečné společenské škodlivosti dle korektivů trestního bezpráví ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku, resp. ve smyslu § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu.

2.6.2. Obecně k řešení problémů

S ohledem na shora uvedené by dle mého názoru měla konstrukce trestní odpovědnosti právního nástupce méně reflektovat, zda dochází k singulární nebo k univerzální sukcesi, a výrazněji akcentovat vztah mezi ním a jeho předchůdcem. Dále jsem přesvědčen o tom, že objektivní přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce může být v určitých případech odůvodněný. Domnívám se, že při posuzování trestní odpovědnosti právního nástupce by bylo vhodné vycházet z těchto dvou klíčových otázek:

- 1) Zda právní nástupce vznikl přeměnou právnické osoby, nebo nezávisle na ní.
- 2) Pokud nevznikl právní nástupce přeměnou, zda bylo dáno zavinění (a případně jaká jeho forma) ve vztahu ke skutečnosti, že právní předchůdce spáchal trestný čin.

Tyto dvě otázky jsou klíčové i z pohledu sankcionování v rámci soutěžního práva. Například z rozsudku Evropského soudního dvora ve věci EU - C 280/06 vyplývá, že *pokud jde o otázku, za jakých okolností může být jednotka sankcionována za protiprávní jednání, přestože není jeho původcem, je třeba nejprve konstatovat, že takovým případem je situace, kdy jednotka, která se protiprávního jednání dopustila, přestala právně (viz v tomto smyslu výše uvedený rozsudek Komise v. Anic Partecipazioni, bod 145) nebo hospodářsky existovat. V posledně uvedeném případě je třeba mít za to, že u sankce uložené podniku, který právně nadále existuje, avšak nevykonává již hospodářské činnosti, existuje riziko, že nebude mít odrazující účinek (...)* Pokud u jednotky, jež se dopustila porušení pravidel hospodářské soutěže, dojde k právní nebo organizační změně, nemá taková změna nutně za následek vytvoření nového podniku, jenž by byl zproštěn odpovědnosti za chování předchozí jednotky, jež bylo v rozporu s pravidly hospodářské soutěže, pokud mezi oběma jednotkami existuje totožnost z hospodářského hlediska.

2.6.3. Vznik právního nástupce přeměnou

Zkoumání otázky, zda právnická osoba vznikla přeměnou, nebo zda existovala nezávisle na své právní předchůdkyni, je důležité pro určení jejího poměru k přechodu trestní odpovědnosti.

V případě přeměny totiž nedochází k transferu práv a povinností na základě rozhodnutí sukcesora, nýbrž na základě rozhodnutí původní společnosti. Takto tomu je u splynutí, rozdělení odštěpením a rozdělení rozštěpením. Přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce založený na objektivním principu má v těchto případech své opodstatnění. Právní osobnost, jmění, práva a povinnosti, to vše je při vzniku společnosti zcela odvozeno od trestně odpovědného předchůdce a je bez významu, zda právní předchůdce stále existuje, nebo zda při přeměně zanikl. Zda došlo k singulárnímu či univerzálnímu nástupnictví, by dle mého názoru nemělo hrát v těchto případech roli. V rámci přeměny by totiž mohlo dojít například k účelovému vytvoření dvou nástupnických právnických osob – jedné s 99 % převedenými právy a povinnostmi původní právnické osoby a druhé s 1 % převedenými právy a povinnostmi. Pokud bychom akceptovali pouze univerzální formu právního nástupnictví, naznačeným postupem by bylo možné se trestním důsledkům vyhnout. Na tyto případy právě cílí rakouské ustanovení § 10 odst. 2 VbVG (*univerzální sukcesí se rozumí i sukcese singulární za podmínky, že u sdružení existují v podstatě shodné majetnické vztahy a v provozu nebo činnosti je v podstatě pokračováno*).

2.6.4. Vznik právního nástupce nezávisle na přeměně

Pokud k sukcesí došlo nezávisle na jakékoli přeměně, tedy pokud právnická osoba existovala již před samotnou sukcesí, musela s převodem práv a povinností souhlasit (respektive s tím museli souhlasit její zástupci). Jde o případy sloučení či převodu jmění společnosti. Přechod trestní odpovědnosti zde může mít subjektivní základ. K přesunu práv a povinností v tomto případě totiž došlo mj. i z jejího vlastního rozhodnutí, a tudíž je dle mého názoru na místě zkoumat, jaký byl její vztah ke skutečnosti, že se právní předchůdce dopustil trestného činu. Může přitom nastat několik situací.

Základní situací je, že rozhodnutí vedoucí k právnímu nástupnictví bylo přijato bez vědomí právního nástupce o spáchaném trestném činu. V takovém případě jsem toho názoru, že trestní odpovědnost by být uplatněna neměla. Pakliže však na nástupnickou právnickou osobu byla převedena majetková hodnota získaná trestným činem, nebylo by tím vyloučeno uložení ochranného opatření zabránící věci ve smyslu ust. 26 TOPO.

Pokud si osoby rozhodující o sukcesi právnické osoby byly trestného činu vědomy, je třeba zkoumat, zda bylo jejich motivací pomoci právnické osobě vyhnout se trestnímu stíhání (vodítkem zde může být zejména vlastnické propojení obou právnických osob a doba iniciace takového přechodu), nebo nikoli.

Došlo-li k právnímu nástupnictví za účelem zabránění trestnímu stíhání, je přechod trestní odpovědnosti oprávněným důsledkem takové sukcese. Zde však nastává problém, neboť osoby rozhodující o přechodu práv a povinností se typicky dopustí trestného činu nadřování (§ 366 tr. zákoníku)²⁹⁵ nebo účastenství ve formě pomoci k trestnému činu spáchaného právním předchůdcem ve smyslu § 21 odst. 1, písm. c) tr. zákoníku, a to za podmínky, že existoval přechodní slib převést některé hodnoty právnické osoby na právního nástupce. Vzhledem k postavení těchto osob se přitom bude zásadně jednat o jednání právnické osobě přičitatelné. Na takovouto právnickou osobu by tedy přešla jak trestní odpovědnost její předchůdce, tak by bylo možné zároveň uvažovat o trestní odpovědnosti za trestný čin nadřování či za pomoc ke spáchanému trestnému činu. Nutno ovšem připomenout, že trestní odpovědnost pro účastenství ve formě pomoci či pro nadřování k vlastnímu dokonanému trestnému činu je z povahy věci vyloučena. Právní nástupce by tedy měl být trestně odpovědný pouze pro trestný čin svého předchůdce. Fyzické osoby jednající za právního nástupce by ovšem mohly být trestně odpovědné za účastenství ve formě pomoci či nadřování, aniž by tato právní kvalifikace dopadala i na samotného právního nástupce.

Pokud jde o případ právnické osoby, jejíž motivací nebylo zabránění či oddálení trestního stíhání svého předchůdce, mám za to, že by k přechodu trestní odpovědnosti docházet nemělo. To však nevylučuje vznik trestní odpovědnosti pro některé specifické trestné činy představující jednu z forem trestné součinnosti, zejména půjde o trestné činy podílnictví (§ 214 tr. zákoníku), podílnictví z nedbalosti (§ 215 tr. zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 tr. zákoníku) a legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti (§ 217 tr. zákoníku). Pro vznik takové trestní odpovědnosti by přitom nemělo hrát roli, zda se jedná o nástupnictví singulární, nebo univerzální. Rozsah přechodu (převodu) práv a povinností se však může projevit v té rovině, zda bude u těchto trestných činů naplněna jejich kvalifikovaná skutková podstata spočívající typicky v získání vyššího prospěchu. V ostatních případech lze opět za splnění příslušných podmínek zvažovat možnost uložení ochranného opatření zabránění věci. Případné neadekvátní konsekvence by bylo možné stále

---

²⁹⁵ Nepůjde o podílnictví podle § 214 tr. zákoníku, viz rozhodnutí č. 42/1979-I Sb. tr. rozh.: *Ukrytí věci s úmyslem umožnit pachateli uniknout trestnímu stíhání, trestu nebo ochrannému opatření zakládá trestný čin nadřování podle § 366 odst. 1 TrZ, a nikoli trestný čin podílnictví podle § 214 TrZ.*

řešit uplatněním zásady subsidiarity trestní represe (§ 1 odst. 2 TOPO, 12 odst. 2 tr. zákoníku).

2.6.5. Účel sankcionování

V případě přenesené trestní odpovědnosti právního nástupce se nabízí i otázka, jakou funkci sebou nese případně uložená trestní sankce. Budeme-li vycházet z toho, že trestní odpovědnost právního nástupce je dle současné koncepce odpovědností objektivní (a jak jsem uvedl výše, domnívám se, že v některých případech je tato odpovědnostní forma na místě), represivní ani preventivní účel trestu nepřipadá příliš v úvahu. Takto tomu bude nejméně tehdy, kdy nelze u právního nástupce dovést subjektivní stránku trestného činu, například při vzniku právního nástupce přeměnou korporace.

Jak bylo uvedeno výše, český zákonodárce se inspiroval úpravou rakouskou. Podle § 10 odst. 3 věta první VbVG v případě více právních nástupců může být uložený peněžitý trest vykonán vůči každému z nich. Nutno poznamenat, že peněžitý trest je jediným druhem trestu, který rakouský zákon rozeznává. Výkon peněžitého trestu lze i podmíněně odložit, a to za uložení přiměřených povinností. Vzhledem k tomu druhá věta ustanovení § 10 odst. 3 VbVG stanoví, že jiné právní následky než peněžitý trest (bude se jednat právě o přiměřené povinnosti při podmíněném odložení výkonu trestu) lze uplatňovat pouze vůči těm právním nástupcům, u nichž to rozsah jejich činnosti připouští. Takto pojaté právní nástupnictví dle mého názoru inklinuje spíše k fiskálnímu účelu sankce. Rakouský zákonodárce zjevně tenduje k vykonání peněžitého trestu i u právních nástupců, aniž by se přihlíželo k jakýmkoli přidavným hlediskům. Z uvedeného je patrná snaha státu získat prostřednictvím výkonu trestu finanční prostředky.

Jinak tomu ovšem je v podmínkách České republiky, a to nejen vzhledem k tomu, že tuzemská právní úprava rozeznává i nemajetkové sankce, ale i vzhledem k § 10 odst. 2 TOPO, podle něhož *přihlédne soud při rozhodování o druhu a výměře trestu nebo ochranného opatření i k tomu, v jakém rozsahu na každého z nich přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, případně i k tomu, v jakém rozsahu kterýkoli z nich pokračuje v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin*. Podle § 10 odst. 4 TOPO se toto ustanovení přiměřeně použije i tehdy, když dojde ke zrušení právnické osoby po pravomocném skončení trestního stíhání. Česká právní úprava tedy stanoví hlediska, ke kterým musí soud při ukládání i při výkonu trestu přihlídnout. Vzhledem k takto vymezeným

hlediskům je dle mého názoru účelem sankce v případě nezaviněného přechodu trestní odpovědnosti především eliminace protiprávně nabyté konkurenční výhody. Domnívám se tak, že spíše než funkci represivní či preventivní bude sankce ukládaná právnímu nástupci vykazovat známky funkce reparační, která je pro trestní právo zcela atypická. Represivní a preventivní funkci budou mít ovšem nepochybně sankce ukládané tehdy, kdy právní nástupce vznikl přeměnou původní společnosti za účelem zakrytí trestné činnosti, nebo tehdy, kdy se právnická osoba stala právním nástupcem s vědomím jím páchané trestné činnosti.

2.7. Zánik trestní odpovědnosti právnické osoby

Důvody zániku trestní odpovědnosti rozumíme takové okolnosti, které nastaly po spáchání trestného činu, ovšem dříve, než o něm bylo pravomocně rozhodnuto. Orgány činné v trestním řízení k důvodům zániku trestní odpovědnosti přihlíží *ex officio*. Jejich založením dochází jednou pro vždy k zániku práva státu na potrestání pachatele a mají za následek, že nelze zahájit trestní stíhání a pokud již bylo zahájeno, nelze v něm pokračovat. TOPO výslovně uvádí dva důvody zániku trestnosti, jedná se o účinnou lítost (§ 11 TOPO) a promlčení trestní odpovědnosti (§ 12 TOPO). Dalšími zákonem netypizovanými důvody zániku trestní odpovědnosti jsou zvláštní případy účinné lítosti podle § 242 a § 362 tr. zákoníku, milost prezidenta republiky, případy zániku trestnosti přípravy a pokusu a trestnosti účastenství podle trestního zákoníku a zánik právnické osoby v případě její likvidace bez právních nástupců. Vzhledem k zásadě nezávislé a souběžné trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob neznamena naplnění podmínek zániku trestnosti u fyzické osoby automaticky zánik trestnosti právnické osoby, a naopak.²⁹⁶

Účinná lítost u právnických osob spočívá v zániku trestní odpovědnosti za podmínky, že právnická osoba dobrovolně upustila od dalšího protiprávního jednání a odstranila nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, anebo škodlivému následku zamezila nebo škodlivý následek napravila, nebo učinila státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu o trestném činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, mohlo být ještě odstraněno nebo škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno. Oproti účinné lítosti podle ustanovení § 33 tr. zákoníku, které ji připouští pouze ve vztahu k taxativně vyjmenovaným trestným činům, zde se účinná lítost uplatňuje vůči veškerým trestným činům, u nichž není trestní odpovědnost právnické osoby

²⁹⁶ Viz Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 381.

podle § 7 TOPO vyloučena. Účinnou lítostí však nezaniká trestní odpovědnost právnické osoby, spáchala-li trestný čin pletich v insolvenčním řízení podle § 226 tr. zákoníku, porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 1 písm. e) tr. zákoníku, zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 odst. 3 nebo 4 tr. zákoníku, pletich při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži podle § 257 odst. 1 písm. b) nebo c) tr. zákoníku, pletich při veřejné dražbě podle § 258 odst. 1 písm. b) nebo c) tr. zákoníku, přijetí úplatku podle § 331 tr. zákoníku, podplacení podle § 332 tr. zákoníku nebo nepřímého úplatkářství podle § 333 tr. zákoníku.

Pokud jde o promlčení trestní odpovědnosti právnické osoby, ustanovení § 12 TOPO odkazuje na obecnou právní úpravu obsaženou v ustanovení § 34 tr. zákoníku. Speciální ustanovení ve vztahu k obecné úpravě promlčení se však nachází v ustanovení následujícím, v § 13 TOPO, podle něhož uplynutím promlčecí doby nezaniká trestní odpovědnost

- a) *za trestné činy uvedené ve zvláštní části hlavě třinácté trestního zákoníku, s výjimkou trestných činů založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 403 trestního zákoníku), projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404 trestního zákoníku) a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405 trestního zákoníku),*
- b) *za trestné činy rozvracení republiky (§ 310 trestního zákoníku), teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku) a teroru (§ 312 trestního zákoníku), pokud byly spáchány za takových okolností, že zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva.*

Zvláštním případem zániku trestní odpovědnosti je zánik trestnosti pokusu trestného činu či přípravy zvláště závažného zločinu. Podle § 1 odst. 2 TOPO a § 20 odst. 3 nebo § 21 odst. 3 tr. zákoníku trestní odpovědnost za pokus či přípravu trestného činu zaniká, *upustil-li pachatel dobrovolně od dalšího jednání směřujícího k dokonání trestného činu a zároveň*

- a) *odstranil nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého pokusu či přípravy trestného činu, nebo*
- b) *učinil o pokusu či přípravě trestného činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého pokusu nebo přípravy trestného činu, mohlo být ještě odstraněno; oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému.*

V případech zániku trestnosti činu jde o okolnost, která nastává až po spáchání trestného činu a trestní odpovědnost pachatele tedy zanikne dodatečně. Podstatným prvkem zániku trestnosti je, stejně jako u účinné lítosti, ve výše uvedeném případě dobrovolnost jednání pachatele. Pakliže fyzická osoba, jejíž čin je osobě právnické přičitatelný ve smyslu ustanovení § 8 TOPO, dospěla ve své kriminální činnosti do stádia přípravy či pokusu, je i tento čin právnické osobě přičten.²⁹⁷ Mám za to, že důvod zániku trestnosti přípravy a pokusu se posléze může ovšem uplatnit pouze buď u osoby fyzické, nebo u osoby právnické, nikoli u obou zároveň. Dobrovolné jednání člověka již právnické osobě přičítáno není a těžko si lze představit situaci, kdy poté, co právnická osoba detekuje jednání pachatele-fyzické osoby, které vykazuje všechny znaky přípravy či pokusu trestného činu, a zakročí ve smyslu výše citovaného ustanovení, bude fyzická osoba jednat dobrovolně. Naopak, pakliže fyzická osoba odstraní nebezpečí, znemožní již odstranění nebezpečí osobě právnické. Pakliže včas své jednání oznámí příslušným orgánům, také v tomto případě půjde u právnické osoby, která by jednání fyzické osoby oznámila později, o dobrovolný postup.

---

²⁹⁷ S ohledem na ust. § 111 tr. zákoníku: Trestným činem se rozumí jen čin soudně trestný, a pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, též příprava k trestnému činu, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc.

3. Zvláštní případy trestní odpovědnosti právnických osob

3.1. Trestní odpovědnost obchodních společností v koncernech

Jde-li o problematiku obchodních společností, jeví se zajímavým především zkoumání možností uplatňování trestní odpovědnosti vůči těm korporacím, které se vyskytují v koncernových vztazích. Vzhledem k tomu, do jaké míry je vznik trestní odpovědnosti právnické osoby začleněné do koncernu specifický, můžeme se také v zahraničí setkat s označením „koncernové trestní právo“ (německy *Konzernstrafrecht*). Koncern jako takový sice není adresátem trestněprávních norem (postrádá právní osobnost), avšak z hlediska trestního práva mají vztahy mezi jednotlivými právnickými osobami zapojenými do koncernu vysokou relevanci při řešení problémů v oblasti uplatňování trestní odpovědnosti vůči nim.

3.1.1. Pojem koncernu

Koncern představuje vrcholnou formu podnikatelského seskupení vertikálního typu, tj. seskupení, v němž jsou jednotlivé právnické osoby propojeny vazbami ovládnutí. Jednotlivé ovládané obchodní korporace si sice zachovávají svou právní osobnost, avšak ztrácí ve větší či menší míře svobodu svého rozhodování. Přes absenci přesných statistik lze vyslovit, že většina obchodních korporací nemá nezávislé postavení, neboť jsou součástí větších či menších seskupení obchodních korporací, v jejichž rámci je jejich vlastní rozhodování ovlivňováno osobou či osobami stojícími na vrcholu takového seskupení. Vedle vztahů ovládnutí se koncern vyznačuje ještě další složkou, a to vztahem jednotného řízení. Vytváření koncernů sice vede k posílení konkurenční schopnosti seskupených korporací na globalizovaných trzích, avšak zároveň ohrožuje ovládané a jednotně řízené právnické osoby stejně jako jejich členy, věřitele, zaměstnance atd. Právo podnikatelských seskupení, resp. koncernové právo pak sebou nese především ochrannou funkci. Ta spočívá v povinnosti řídicí osoby kompenzovat újmu řízené osobě začleněné do koncernu způsobenou prosazováním zájmu koncernu do jejich rozhodovacích procesů.²⁹⁸ Jádrem zákonné úpravy podnikatelských seskupení představuje § 71 až 91 ZOK. Koncern je pak definován § 79 odst. 1 ZOK, dle něhož jde o podnikatelské seskupení, v němž je jedna nebo více ovládaných osob podrobena

---

²⁹⁸ Černá, S., Štenglová, I., Pelikánová, I. a kol. Právo obchodních korporací. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 204-207.

jednotnému řízení jinou osobou či osobami. Řídící osoba je přitom vždy i ovládající osobou a své takto vymezené postavení musí uplatňovat, aby se jednalo o koncern. Jednotným řízením se podle § 79 odst. 2 ZOK rozumí vliv řídící osoby na činnost řízené osoby sledující za účelem dlouhodobého prosazování koncernových zájmů v rámci jednotné politiky koncernu koordinaci a koncepční řízení alespoň jedné z významných složek nebo činností v rámci podnikání koncernu. Má-li tedy být podnikatelské seskupení koncernem, musí být u něj dán společný koncernový zájem, který musí být prosazován jednotnou politikou koncernu, jehož součástí je i koncepční řízení a koordinace alespoň jedné z významných složek nebo činností v rámci podnikání koncernu.²⁹⁹ V rámci koncernových vztahů pak můžeme rozlišovat mateřskou (holdingovou) společnost jakožto právnickou osobu, která ovládá a řídí dceřiné společnosti. Mateřskou společností je typicky společnost, která je významným, zpravidla většinovým společníkem dceřiné společnosti. Pakliže je ovládaná a řízená osoba 100 % společníkem mateřské společnosti, hovoříme o sesterské společnosti.

Zároveň je pro čel této kapitoly nutno odlišit koncern od investičních společností. Ty vlastní akcie společností za účelem investic, nikoli za účelem řízení a ovládní. Společnost, v níž má investiční společnost účast, zůstává z hlediska rozhodovacích procesů samostatná.

3.1.2. Trestní odpovědnost mateřské společnosti za jednání fyzické osoby jednající jménem dceřiné společnosti

Zájmem mateřské společnosti je nepochybně vyhnout se situaci, kdy by proti ní bylo vedeno trestní řízení za jednání učiněné jménem dceřiné společnosti. Důvodů můžeme najít vícero. Zaprvé by trestní stíhání mohlo probíhat ve státě sídla mateřské společnosti, jehož právní řád by danou situaci mohl postihovat přísněji nežli právo státu dceřiné společnosti. Zadruhé, tradiční sankcí v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob je peněžitý trest. Výměra tohoto trestu a možnosti jeho výkonu jsou limitovány velikostí majetku odsouzené společnosti. Sankcionování mateřské společnosti by tedy pro celý koncern bylo většinou citelnější a mohlo by ohrozit fungování i řízených dceřiných společností. S tím souvisí i třetí důvod, a to možnosti vymožení přiznaného nároku na náhradu škody v rámci adhezního řízení. Tyto možnosti budou také omezeny na velikost majetku odsouzené společnosti. Konečně mateřská společnost nemá zájem na případné negativní publicitě plynoucí z jejího odsouzení. Dceřinou společnost je obvykle přijatelnější v tomto směru obětovat.³⁰⁰

---

²⁹⁹ Tamtéž, s. 224.

³⁰⁰ Viz Gobert, J., Punch, M. Rethinking corporate crime. London: Butterworths, c2003, s. 151.

V otázce trestní odpovědnosti mateřské společnosti za jednání fyzické osoby jednající jménem dceřiné společnosti je prvotním východiskem již zmiňovaná právní samostatnost jednotlivých právnických osob zapojených do koncernu. Na stranu druhou však koncern tvoří jednu celistvou hospodářskou jednotku. Nejedná se pouze o jeho faktickou charakteristiku, nýbrž je takto přijímán i v oblasti soutěžního práva, kde se za hospodářskou jednotku rozumí každá jednotka vykonávající hospodářskou činnost bez ohledu na její právní formu či způsob financování.³⁰¹

Pro účely vymezené otázky tedy můžeme uvažovat nad trestní odpovědností mateřské společnosti za situace, kdy tato nezavedla dostatečné kontrolní mechanismy v rámci jí řízených dceřiných společností. Pakliže totiž vliv mateřské společnosti zasahuje do organizačních schémat dceřiné společnosti, lze dovodit, že mateřská společnost tím i přijímá odpovědnost za takovéto změny. Indiciemi, které mohou značit převzetí takové odpovědnosti, budou například personální propojení obou společností, jednotný systém managementu, centralizovaný rizikový management apod.³⁰² Takovéto propojení ovlivňuje rozhodování dceřiné společnosti, resp. fyzických osob, které za ni jednají. Nejedná se o klasický *animus societatis* (společná vůle sdružujících se osob), nýbrž jde o rozdílné zájmy – dceřiné společnosti na straně jedné a koncernu na straně druhé, přičemž tyto zájmy nemusí být vždy totožné.³⁰³

S trestní odpovědností vedení mateřské společnosti za jednání učiněné v rámci některé z přidružených společností se setkáváme i v zahraničí. Například ve švýcarské kauze *Von Roll*³⁰⁴ se řešila trestní odpovědnost vedení mateřské společnosti za situace, kdy dceřiná společnost dodávala v rozporu se zákonem o vojenském materiálu (*Kriegsmaterialgesetz*) válečné zbraně iráckému režimu. Spolkový trestní soud konstatoval, že společnost vyrábějící vojenský materiál byla povinna zavést kontrolní mechanismy zajišťující legální produkci a vývoz takového materiálu. V dané věci došlo k odsouzení obžalovaného F., předsedy správní rady mateřské společnosti Von Roll AG, neboť byla dovozena jeho zodpovědnost za (ne)zavedení potřebných preventivních opatření v rámci celého koncernu.

Obecně však lze říci, že možnost paralelního postihu mateřské společnosti za jednání, které je přičitatelné i dceřiné společnosti, se v jednotlivých státech liší, stejně jako se liší

³⁰¹ Viz rozhodnutí ESD ve věci č. C-41/90, Höfner & Elser v Macrotron Gmb [1991] ECR I-1979, odst. 21.

³⁰² Niggli, M. A., Gfeller, D. Strafrechtliche Verantwortlichkeit im Konzern. Amstutz, M., Niggli, M. A. Verantwortlichkeit im Unternehmen: Zivil- und strafrechtliche Perspektiven. Basel: elbing & Lichtenhahn Verlag AG (CH) & Co. KG, 2007, s. 175.

³⁰³ Tamtéž, s. 169.

³⁰⁴ BGE 122 IV 103. Dostupné online zde: http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F122-IV-103%3Ade&lang=de&type=show_document (20. 9. 2017).

koncepce koncernového práva, úprava právní subjektivity a trestní odpovědnosti právnických osob resp. společností.³⁰⁵

V roce 2012 (za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník) Nejvyšší soud ČR dospěl k závěru, že i když koncernové právo reflektuje ekonomické souvislosti jednání členů koncernu, které mnohdy vykazuje silné prvky provázanosti, vychází česká úprava z principu právní samostatnosti ovládající a ovládané (řídící a řízené) osoby. V rovině soukromého práva tak nelze dovodit přičitatelnost jednání ovládané osoby osobě ovládající.³⁰⁶ Dne 1. 1. 2014 sice nabyl účinnosti současný občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.), není ovšem žádný důvod citovanou judikaturu pokládat za překonanou jen proto, že právnická osoba v současnosti již sama jednat nemůže a jedná prostřednictvím fyzických osob. Nelze tudíž akceptovat, že by jednání zástupce dceřiné společnosti mohlo být přičitatelné mateřské společnosti v rámci trestního práva. Jak známo, jedním ze základních předpokladů trestní odpovědnosti je protiprávnost, jež se posuzuje v rámci celého trestního řádu.³⁰⁷ Nelze tedy na straně jedné přičíst mateřské společnosti protiprávnost v mezích trestního práva (například mateřské společnosti přičíst jednání naplňující znaky přečinu podvodu dle § 209 odst 1 tr. zákoníku) a zároveň ji nepřičíst protiprávnost v mezích občanského práva (způsobení škody podvodným jednáním).

Uvedený závěr však nevylučuje trestní odpovědnost mateřské společnosti související z činností dceřiné společnosti, která však bude vycházet z jiných předpokladů než z přičitatelnosti jednání fyzické osoby jednající jménem dceřiné společnosti. V tomto směru lze konstruovat nejméně následující formy trestní odpovědnosti:

- 1) Trestní odpovědnost mateřské společnosti pro tzv. nepřímé pachatelství ve smyslu § 9 odst. 2 TOPO. Toto ustanovení stanoví, že *pachatelem je i právnická osoba, která k provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby*. Při posuzování nepřímého pachatelství ve vztahu mateřská společnost – dceřiná společnost lze vyjít z ustanovení § 22 odst. 2 tr. zákoníku zakotvující obecnou úpravu nepřímého pachatelství. Toto ustanovení stanoví, že *pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatelem trestného*

---

³⁰⁵ Blíže srov. Faqir, R. S. A. The Criminal Liability of Parent Corporations for Acts of Its Subsidiaries under Criminal Law in Jordan: A Comparative Study. Beijing Law Review, 2016, č. 7, s. 215. Dostupné online na: file.scirp.org/pdf/BLR_2016090215055342.pdf (20. 9. 2017).

³⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3661/2010.

³⁰⁷ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 127.

činu je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem; v těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala.

Nabízí se přitom otázka, jak přesně konstruovat trestní odpovědnost právnické osoby za užití jiné právnické osoby. Jelikož právnická osoba sama jednat nemůže, žádná z okolností uvedených v § 22 odst. 2 tr. zákoníku na takovou situaci nepřiléhá. Domnívám se, že nepřímé pachatelství spočívající v užití jiné právnické osoby musí vycházet z jakési dvojí přičitatelnosti. V případě koncernu hovoříme o situaci, kdy fyzická osoba, jejíž jednání bude přičitatelné mateřské společnosti, použije jako živý nástroj fyzickou osobu, jejíž jednání bude přičitatelné dceřiné společnosti, a která bude z důvodů § 22 odst. 2 tr. zákoníku trestně odpovědná omezeně či dokonce vůbec. Příklad: Předseda správní rady mateřské společnosti uloží pokyn zaměstnanci zastupující mateřskou společnost v rámci dceřiné společnosti, aby zajistil za použití vozidel dceřiné společnosti a jejich zaměstnanců odvoz zboží ze skladu dceřiné společnosti do skladu mateřské společnosti, kde bude pro lepší zabezpečení dále uskladněno. Zboží však poté bude bez vědomí majitelů dále prodáno za účelem získání peněžitých prostředků na pokrytí ztrát koncernu. Předseda správní rady a mateřská společnost by v takovémto případě mohly být trestně odpovědní pro trestný čin zpronevěry dle § 206 tr. zákoníku ve formě nepřímého pachatelství. Zástupce vystupující v dceřiné společnosti však jednal v omylu a bude nutno zkoumat jeho subjektivní stránku jakožto předpoklad nejen jeho trestní odpovědnosti, nýbrž i trestní odpovědnosti dceřiné společnosti.

- 2) Trestní odpovědnost mateřské společnosti pro trestný čin spáchaný ve spolupachatelství s dceřinou společností. Jak již bylo podáno v kapitole 2.4.7., identifikační princip přičitatelnosti neumožňuje spáchání trestného činu spolupachatelstvím právnické osoby a fyzické osoby, jejíž jednání je zároveň právnické osobě přičítáno. Není však vyloučeno spolupachatelství (členů) statutárního orgánu mateřské společnosti, resp. mateřské společnosti jako takové, s dceřinou společností a naopak.³⁰⁸ U právnických osob zapojených do koncernu by bylo možné velmi často dovést, že obě společnosti budou sledovat shodný cíl, byť tomu tak nemusí být vždy (v závislosti na míře ovládnutí a řízení). Příkladem obdobným kauze *von Roll* může být výroba vojenského materiálu dceřinou společností, zatímco

---

³⁰⁸ V zahraničí můžeme nalézt případ spolupachatelství fyzických osob s právnickou osobou například ve věci řešené ve Velké Británii jako *Regina v ICR Haulage Ltd: KBD 1944*.

mateřská společnost bude zajišťovat jeho nedovolený vývoz. Uskutečňování tohoto plánu by přitom v rámci mateřské společnosti zajišťovaly fyzické osoby odlišné od těch vystupujících v rámci dceřiné společnosti.

- 3) Obdobně lze uvažovat i nad jednotlivými formami účastenství podle § 24 odst. 1 tr. zákoníku. Mateřská společnost například může dceřiné společnosti dodávat materiál potřebný pro nepovolenou výrobu vojenských zbraní a pro jejich vývoz. Zde by se jednalo o účastenství ve formě pomoci podle § 24 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku k trestnému činu provedení zahraničního obchodu s vojenským materiálem bez povolení nebo licence dle § 265 tr. zákoníku spáchanému dceřinou společností. Případně může mateřská společnost prostřednictvím svých zástupců takovouto trestnou činnost organizovat ve smyslu § 24 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku, pokud zosnuje a bude řídit výrobu a vývoz takovýchto zbraní, na čemž se budou podílet jednotlivé dceřiné společnosti zapojené do koncernu.
- 4) Mateřská společnost může být trestně odpovědná pro trestný čin odlišný od trestného činu spáchaného společností dceřinou. Představit si přitom lze variantu, kdy v obou případech půjde o trestné činy úmyslné. Příkladem může být trestný čin podvodu dle § 209 tr. zákoníku spáchaný dceřinou společností, přičemž takto získané prostředky budou převedeny na mateřskou společnost, jež bude usilovat o znemožnění zjištění původu těchto prostředků. Mateřská společnost tak bude trestně odpovědná pro trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti dle § 216 tr. zákoníku. Vyloučená ovšem není ani varianta, kdy z jednoho následku bude vyvozena nedbalostní forma trestného činu u mateřské společnosti a úmyslná forma u společnosti dceřiné (případně naopak).³⁰⁹ Příkladem může být modifikace shora uvedeného, kdy druhé ze společností bude přičítán trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti dle § 217 tr. zákoníku.
- 5) Další variantou je situace, kdy mateřská i dceřiná společnost budou trestně odpovědné pro shodný trestný čin, a to jakožto samostatní pachatelé. Nutno připomenout, že trestní odpovědnost právnických osob vychází z koncepce přičitatelnosti trestného činu fyzické osoby. Jedna fyzická osoba samozřejmě nemůže být účastníkem či spolupachatelem svého vlastního samostatného jednání. Aby tedy došlo k samostatné trestní odpovědnosti obou společností pro shodný trestný čin, je nutné, aby jednání jedné a té stejné osoby bylo přičítáno zároveň mateřské i dceřiné společnosti. Příkladem může být jednání člena statutárního orgánu mateřské společnosti, který

---

³⁰⁹ Blíže k této problematice srov. Pelc. V. Op. cit., s. 201 a násl.

zároveň vykonává jakožto její zástupce vliv na činnost dceřiné společnosti v rámci rozhodování její valné hromady. Jednání takovéto fyzické osoby pak může být přiřítelné oběma společnostem, neboť na jednu stranu mohla jednat v zájmu mateřské společnosti, na stranu druhou ovšem zároveň i v rámci činnosti dceřiné společnosti.

Nedomnívám se ovšem, že by mateřské společnosti měl být přiřítán trestný čin fyzické osoby, která působí jakožto statutární orgán obou společností, pakliže byl trestný čin spáchán v rámci výkonu funkce statutárního orgánu dceřiné společnosti. Lze si představit, že taková fyzická osoba spáchala trestný čin v rámci činnosti dceřiné společnosti, když zároveň jednala v zájmu mateřské společnosti. Příkladem může být situace, kdy se fyzická osoba z pozice statutárního orgánu dceřiné společnosti dopouštěla podvodného jednání, jehož účelem bylo získat finanční prostředky, které měly být následně použity na pokrytí dluhů mateřské společnosti. Takovýto trestný čin fyzické osoby – statutárního orgánu obou společností – by měl být přiřítán pouze dceřiné společnosti, neboť v době činu jednala fyzická osoba pouze z titulu funkce jejího statutárního orgánu. To znamená, že byla vázána pouze interními předpisy včetně compliance programů (pokud byly zakotveny) dceřiné společnosti, a nikoli společnosti mateřské. Zákonná úprava však dává v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) TOPO dostatečný prostor pro to, aby za podvodné jednání mohlo být přiřítáno též mateřské společnosti. Jak jsem již upozorňoval, ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) TOPO totiž neobsahuje důležitou a logickou podmínku, totiž vedle toho, aby fyzická osoba zastávala uvedenou funkci, mělo by být právní osobě přiřítelné pouze to jednání, které učinila v rámci výkonu této funkce.³¹⁰ Současná právní úprava by ve shora uvedeném příkladu umožňovala vyloučení trestní odpovědnosti mateřské společnosti pouze za splnění podmínek uvedených v § 8 odst. 5 TOPO.

3.1.3. Trestní odpovědnost vycházející ze vztahů mezi dceřinou a mateřskou společností

Majetkové přesuny učiněné v rámci koncernu mohou mít nezřídka také trestněprávní relevanci. Důvodem vysoké problematičnosti daného tématu je již zmiňovaná skutečnost, že koncern tvoří jednu hospodářskou jednotku, přičemž v rámci soutěžního práva se navíc

---

³¹⁰ K tomu blíže Šelleng, D. K otázce přiřítelnosti trestného činu právnické osobě. Dostupné online na: casopis.vsehrd.cz/2014/02/k-otazce-pricitatelnosti-trestneho-cinu-pravnicke-osobe/ (22. 9. 2017).

uplatňuje tzv. *intra-enterprise* doktrína. Obsahem této doktríny je pravidlo pro situaci, kdy na jednání soutěžitelů nelze uplatnit předpisy soutěžního práva, neboť subjekty v předmětném vztahu totiž tvoří jednu hospodářskou jednotku. Jde proto o jednání uvnitř podniku a v jeho důsledku nemohou subjekty mezi sebou navzájem vystupovat jako soutěžitelé. Jedná se pouze o vnitřní alokaci činností, která vznikla rozhodnutím osoby, jež vykonává v hospodářské jednotce kontrolu.³¹¹ V rámci soutěžního práva se tudíž členové koncernu vůči sobě nemohou dopustit protiprávního jednání, které by představovalo porušení pravidel hospodářské soutěže.

V rámci trestného práva však může být situace jiná. Otázkou protiprávnosti a trestní odpovědnosti je třeba se zabývat při zkoumání tzv. *intra-firm-trade*, kdy musíme zkoumat, jaké limity relevantní z hlediska trestního práva existují v případě obchodování mezi společnostmi začleněnými do koncernu. Při obchodování mezi společnostmi sice v zásadě platí princip smluvní svobody, avšak nelze zapomínat ani na nutnost dodržovat péči řádného hospodáře, jejíž porušení (tj. vznik protiprávnosti) může při naplnění dalších znaků předpokládaných skutkovou podstatou některých trestných činů vést k trestní odpovědnosti právnické osoby.

Povinnost postupovat s péčí řádného hospodáře má význam nejen jako jedna ze zákonem uložených povinností opatrovat nebo spravovat cizí majetek, jejíž porušení (úmyslné nebo z hrubé nedbalosti) může být trestným činem porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 220 tr. zákoníku nebo § 221 tr. zákoníku, ale může mít význam též v případě jiných trestných činů, například u trestných činů zpronevěry podle § 206 tr. zákoníku nebo u porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 2 tr. zákoníku.³¹²

Samotná skutečnost, že dceřiná společnost je ovládaná mateřskou společností nezabavuje členy orgánu dceřiné společnosti při výkonu své funkce povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře. Případné odpovědnosti za újmu se však členové orgánu dceřiné společnosti zproští, prokáží-li, že mohli rozumně předpokládat, že újma vzniklá v zájmu mateřské společnosti bude v rámci koncernu v rozumné době vyrovnána přiměřeným protiplněním nebo jinými prokazatelnými výhodami plynoucími z členství v koncernu (§ 81 odst. 2, § 72 odst. 1, 2 ZOK).³¹³ Koncernové právo tedy umožňuje vyrovnání nejen finančním plněním, ale i jinými metodami (např. lepšími dodavatelskými podmínkami pro intra-

³¹¹ Viz Petr, M. Odpovědnost v soutěžním právu. Právnické forum. Wolters Kluwer, 2009. Dostupné online na: <http://www.pravnickeforum.cz/archiv/dokument/doc-d33482v42926-odpovednost-v-souteznim-pravu/> (22. 9. 2017).

³¹² Viz Púry, F. Některé zásadní souvislosti nové úpravy soukromého práva s postihem hospodářské a majtkové kriminality. Bulletin advokacie. 2015, č. 9, s. 30.

³¹³ Důvodová zpráva k zákonu o obchodních korporacích však hovoří o zájmu koncernu, nikoli o zájmu mateřské společnosti (resp. řídicí společnosti). Srov. důvodová zpráva k ZOK, s. 29. Dostupná online na: obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-k-ZOK.pdf (24. 9. 2017).

koncernové vztahy apod.). Aby však bylo možné využít takovéto výhody koncernového práva, musí jít o tzv. priznaný koncern, který splnil svou notifikační povinnost o existenci koncernu (zveřejnění na internetových stránkách členů) ve smyslu § 79 odst. 3 ZOK.³¹⁴

V případě koncernu tak zůstává potřeba zkoumání dodržení péče řádného hospodáře, a to především tehdy, kdy statutární orgán dceřiné společnosti rozhodl o poskytnutí plnění mateřské společnosti za zcela neodpovídající protihodnotu. Taková situace přitom může být při majetkoprávních transakcích v rámci koncernu běžná. Stačí ostatně připomenout běžně používaný *cash-pooling*. V rámci *cash-poolingu* dochází k vzájemnému poskytování peněžních prostředků mezi společnostmi začleněnými v koncernu. V praxi dochází k reálným či fiktivním převodům peněžních prostředků mezi účty zúčastněných společností a tzv. master účtem. Master účet je účet určený pro koncentraci peněžních prostředků společností v koncernu a vyrovnání kreditních a debetních zůstatků na jednotlivých zúčastněných účtech. Zúčastněné společnosti mohou právě takto v rámci interních koncernových transakcí získávat nejen peněžní prostředky k financování podnikatelské činnosti, ale v rámci koncernu dochází i k výhodnějšímu úročení prostředků na bankovních účtech v důsledku jejich konsolidace.³¹⁵ Při fiktivním *cash-poolingu* nedochází k fyzickým převodům hotovostních zůstatků, proto se nejedná o účetní plnění, kde je nutné zkoumat protiplnění. Naopak v případě reálného *cash-poolingu* je nutno zabývat se tím, zda má dceřiná společnost možnost si v jakémkoli momentě „šáhnout“ na své peníze vedené na master účtu patřícím mateřské společnosti. Standardně budou podmínky ve skupině nastaveny tak, že se při reálném *cash-poolingu* bude jednat *de facto* o půjčku ve skupině a dceřiná společnost pak bude mít vůči mateřské společnosti nebo i ostatním členům koncernu pohledávku.³¹⁶

Jak uvádí Schubarth³¹⁷, rozhodující okolností při zvažování odpovědnosti při takovýchto transakcích bez přiměřeného protiplnění může být ochrana menšinových akcionářů nebo věřitelů dceřiné společnosti. Zde je vhodné připomenout konstatování Nejvyššího soudu, že *účelem koncernového práva je chránit oprávněné zájmy osob, které mohou být ohroženy nebo dotčeny vztahy mezi propojenými osobami (členy podnikatelského seskupení – koncernu). Ačkoliv jsou členové podnikatelského seskupení právně samostatnými*

³¹⁴ Viz Důvodová zpráva k ZOK, s. 30. Dostupná online na: obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-k-ZOK.pdf (24. 9. 2017).

³¹⁵ Sochor, M. Cash pooling a související povinnosti vůči České národní bance. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/cash-pooling-a-souvisejici-povinnosti-vuci-ceske-narodni-bance-96652.html> (22. 9. 2017).

³¹⁶ Účetní zpravodaj. Září 2014. Deloitte Česká republika, s. 2. Dostupné online na: <https://edu.deloitte.cz/cs/Content/Download/accounting-news-1409> (15. 9. 2017).

³¹⁷ Schubarth, M. Verdeckte Vorteilszuwendungen - Konzernsanierung - Organhaftung – Unternehmenshaftung, s. 6. Dostupné online na: www.martinschubarth.ch/files/70820.pdf (23. 9. 2017).

*subjekty, může vést výkon jednotného řízení v rámci daného seskupení k oslabení právního postavení věřitelů nebo společníků jednotlivých členů seskupení (obvykle ovládaných osob). Z toho důvodu i česká právní úprava ukládá členům podnikatelských seskupení zvláštní povinnosti.*³¹⁸

Lze tedy dovést, že při zvažování trestněprávní relevance plnění uskutečněném dceřinou společností za neodpovídající protihodnotu mateřské společnosti je nutno zkoumat, zda bylo zástupci dceřiné společnosti takovéto plnění poskytnuto za jejich důvodného předpokladu, že takto způsobena újma bude v rozumné době vyrovnána přiměřeným protiplněním nebo jinými prokazatelnými výhodami plynoucími z členství v koncernu. Pokud členové orgánu dceřiné společnosti jednali s tímto důvodným předpokladem, nejednali zaviněně, a tudíž nespáchali trestný čin, který by bylo možné dceřiné společnosti přičítat. Naopak, pakliže dceřiné společnosti způsobili majetkovou újmu tím, že poskytli plnění mateřské společnosti bez přiměřeného protiplnění, aniž by důvodně předpokládali, že tato újma bude následně v rámci koncernu vyrovnána, jednali protiprávně a zaviněně. Tato protiprávnost bude spočívat v porušení péče řádného hospodáře. Člen orgánu se této povinnosti nemůže zprostit ani s odůvodněním, že jednal na základě pokynu mateřské společnosti. Podle § 81 odst. 1 ZOK *orgán řídící osoby může udělovat orgánům řízené osoby pokyny týkající se obchodního vedení, jsou-li v zájmu řídící osoby nebo jiné osoby, se kterou tvoří řídící osoba koncern. Co se týče závaznosti takových pokynů, orgány dceřiné společnosti se těmito pokyny řídit nemusí, a to i právě vzhledem k povinnosti dodržování povinnosti péče řádného hospodáře směrem k dceřiné společnosti.*³¹⁹

Pokud jde o prokazování toho, zda zástupci dceřiné společnosti jednali s péčí řádného hospodáře, ustanovení § 52 odst. 2 ZOK sice stanoví, že důkazní břemeno v zásadě nesou zástupci společnosti, jelikož je však trestní řízení ovládáno zásadou vyhledávací a presumpce neviny, je toto prokazování na orgánech činných v trestním řízení. Vodítkem v tomto smyslu může být i ustanovení § 52 odst. 1 ZOK, dle něhož *při posouzení, zda člen orgánu jednal s péčí řádného hospodáře, se vždy přihlédne k péči, kterou by v obdobné situaci vynaložila jiná rozumně pečlivá osoba, byla-li by v postavení člena obdobného orgánu obchodní korporace.*³²⁰

Trestní odpovědnost bude dle mého názoru ovšem v zásadě vyloučena, pakliže bude plnění poskytnuto mateřské společnosti tzv. sesterskou společností, tj. společností, v níž má

³¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3661/2010.

³¹⁹ Blíže k tomu Černá, S. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy. Obchodněprávní revue. 2014, č. 2, s. 33.

³²⁰ Viz Púry, F. Op. cit., s. 30.

mateřská společnost stoprocentní podíl. K žádné újmě menšinových akcionářů zde dojít nemůže. Pokud jde o možné krácení věřitelů, lze odkázat na ustanovení § 71 odst. 3 ZOK, z něhož vyplývá, že mateřská společnost ručí věřitelům dceřiné společnosti za splnění těch dluhů, které jim ovlivněná osoba nemůže v důsledku ovlivnění zcela nebo zčásti splnit. Výjimku, kdy by bylo možno zvažovat nad trestní odpovědností i v tomto případě, představuje neexistence povinnosti ručení za situace, kdy plnění bylo sesterskou společností poskytnuto bez ovlivnění mateřské společnosti. Takovou situaci si však lze vzhledem k jejímu 100 % podílu v sesterské společnosti pouze stěží představit.

K otázce plnění v rámci koncernu se ovšem nabízí i opačná varianta, tj. případ, kdy mateřská společnost bez protiplnění poskytne plnění dceřiné společnosti, například při nutnosti odvrátit její úpadek. Povinnost péče řádného hospodáře se uplatňuje i v tomto případě a o uplatnění trestní odpovědnosti bude možno uvažovat pouze tehdy, pokud by takováto podpora zjevně nepřinesla žádný užitek pro mateřskou společnost resp. pro koncern. Ve svém důsledku totiž může finanční sanace dceřiné společnosti vést k úpadku i jiných společností v rámci koncernu případně i k úpadku mateřské společnosti.

Při zvažování trestní odpovědnosti v popsaném případě se mateřská společnost ne vždy bude moci odvolat na již uvedené ustanovení § 72 odst. 3 ZOK, které upravuje povinnost ručení ovládající společnosti vůči dluhům ovládané společnosti. Mateřská společnost může argumentovat tím, že poskytnutím plnění dceřiné společnosti bez protiplnění nemohla být žádná újma mateřské společnosti způsobena, neboť tato za dluhy dceřiné společnosti ručila, a tudíž by její dluhy ve výsledku musela uhradit tak jako tak. Nutno ovšem připomenout, že povinnost ručení se týká pouze těch dluhů dceřiné společnosti, které dceřiná společnost nemůže zcela nebo zčásti splnit v důsledku ovlivnění. Argument ručení při sanaci dceřiné společnosti tedy ne vždy ob stojí. O to více bude nutné v těchto případech zkoumat dodržení povinnosti péče řádného hospodáře. V českém prostředí se tak plně může uplatnit závěr, který vyslovil švýcarský soud ve svém trestním rozsudku ve věci úpadku koncernu *Swissair*. Soud vyslovil, že mateřská společnost má z důvodu vlastnictví podílu v dceřiné společnosti dlouhodobý zájem na zajištění existence dceřiných společností a jejich rentability, neboť její vlastní existence a rentabilita může být na činnosti dceřiných společností závislá. Sanace dceřiné společnosti představuje z pohledu mateřské společnosti investici, která může ve středně- až dlouhodobém časovém horizontu vést k jejímu finančnímu prospěchu. Naopak, pokud mateřská společnost takovýto krok neučiní, může mít úpadek dceřiné společnosti negativní následky v podobě domino efektu v rámci celého koncernu. Podle rozsudku jsou

sanační plnění možná pouze tehdy, pakliže z nich lze do budoucna předpokládat užitek pro koncern.³²¹

3.1.4. Trestná činnost právnických osob začleněných do koncernu

Při řešení otázky, kterých trestných činů se mohou obchodní společnosti začleněné do koncernu typicky dopustit, je nutno nejprve připomenout usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 8 Tdo 972/2016, ze dne 27.9.2016, dle něhož *za přičitatelné právnické osobě nelze považovat případy, kdy jednající osoba spáchá protiprávní čin sice fakticky jménem právnické osoby nebo v rámci její činnosti, ale takový čin je spáchán na úkor této právnické osoby.*

Z tohoto rozhodnutí lze učinit závěr, že koncernové společnosti nebudou přičitatelné trestné činy jejich zástupců, pakliže těmito byla způsobena újma zastupované společnosti. Jelikož se domnívám, že nelze vyloučit trestní odpovědnost právnické osoby tam, kdy trestný čin byl spáchán sice na její úkor, ovšem také na úkor dalších osob, měla by být vyloučena trestní odpovědnost pouze tam, kde jednáním zástupců společnosti byli poškozeni menšinoví společníci právě této společnosti. V situacích, kdy jednáním zástupců společnosti vznikne újma třetím osobám včetně věřitelů společnosti, by mělo být uplatnění trestní odpovědnosti možné. Stejně tak připadá v úvahu trestní odpovědnost mateřské společnosti, pakliže jednáním jejich zástupců vznikne újma menšinovým společníkům dceřiné společnosti.

Typicky tak lze v oblasti koncernového trestního práva zvažovat trestní odpovědnost pro trestný čin poškození věřitele podle § 222 tr. zákoníku nebo pro trestný čin zvýhodnění věřitele dle § 223 tr. zákoníku. V rámci koncernu může dojít ke spáchání tohoto trestného činu, pakliže při převádění majetku z jedné koncernové společnosti do druhé došlo k poškození či zvýhodnění věřitele té obchodní společnosti, jejíž majetek byl převeden. V daném případě přitom nepřichází v úvahu uplatnění trestní odpovědnosti pro spáchání přečinu zneužití postavení v obchodním styku podle § 255a tr. zákoníku. Takové jednání totiž zpravidla nezasahuje individuální objekt trestného činu zneužití postavení v obchodním styku podle § 255a tr. zákoníku, protože nikterak neovlivňuje rovnost na trhu. Nejde o nepřípustný zásah a zneužití postavení obviněného v orgánech dvou podnikatelů při jejich konkurenčním boji, je-li jediným smyslem a podstatou jednání pouze tzv. vyvedení majetku z ovládané obchodní společnosti, která je ve špatném ekonomickém stavu, na jiný subjekt v rámci

---

³²¹ Bezirksgericht Bülach, 4. 6. 2007, i. S. Bruggisser, E. 4. 3. 4. Citováno podle Schubarth, M. Op. cit., s. 18.

koncernu, aby mohl být takto vyvedený majetek dále použit a aby tento majetek nebyl užit k uspokojení věřitelů prvně uvedené obchodní společnosti.³²²

Spáchání trestného činu zneužití postavení v obchodním styku podle § 255a tr. zákoníku ovšem připadá v úvahu u mateřské společnosti tam, kde na podkladě jednání svých zástupců využívajících vztahy ovládnutí nabyde majetek od dceřiné společnosti právě za účelem ovlivnění rovnosti na trhu. Trestného činu zneužití postavení v obchodním styku podle § 255a tr. zákoníku se dopustí ten, *kdo jako podnikatel, společník, člen orgánu, zaměstnanec nebo účastník na podnikání dvou nebo více podnikatelů se stejným nebo podobným předmětem činnosti v úmyslu opatřit sobě nebo jinému výhodu nebo prospěch uzavře nebo dá popud k uzavření smlouvy na úkor jednoho nebo více podnikatelů nebo jejich podniků*. Předmětné ustanovení nezávisle na soukromoprávních předpisech upravuje specifický zákaz konkurence, když sankcionuje zneužití postavení ve dvou nebo více podnikatelských subjektech k uzavření smlouvy na úkor jednoho z nich. Podstatou tohoto trestného činu je zneužití postavení v podnikatelských subjektech se stejným nebo podobným předmětem činnosti k uzavření smlouvy na úkor jednoho nebo více z těchto podnikatelských subjektů nebo k dání popudu k uzavření takové smlouvy v úmyslu opatřit sobě nebo jinému výhodu anebo prospěch. K trestní odpovědnosti za trestný čin zneužití postavení v obchodním styku podle § 255a tr. zákoníku postačí uzavření takové smlouvy nebo dání popudu k jejímu uzavření, aniž by musel v příčinné souvislosti s tím někdo utrpět škodu nebo někdo získat nějakou konkrétní výhodu nebo prospěch. Plně dostačujícím je, když pachatel takovým svým jednáním sleduje dosažení určité výhody nebo prospěchu, ať už pro sebe nebo pro někoho jiného.³²³ *Stejným nebo podobným předmětem činnosti dvou nebo více podnikatelských subjektů* může být z hlediska trestní odpovědnosti podle § 255a tr. zákoníku zásadně každý předmět činnosti, v němž jsou tyto subjekty oprávněny podnikat, a to bez ohledu na skutečnost, zda v době spáchání trestného činu podle citovaného ustanovení skutečně podnikají právě ve shodném nebo podobném předmětu činnosti a zda jsou v reálném konkurenčním vztahu na trhu.³²⁴

K naplnění citované skutkové podstaty se dále nevyžaduje, aby uzavřená smlouva spadala do oblasti společného předmětu činnosti či se ho přímo týkala, takže uvedený zákonný znak nelze zaměňovat s požadavkem, aby uzavřená smlouva (na úkor jednoho ze subjektů, v nichž pachatel zároveň působí) byla součástí určité soustavné podnikatelské

³²² Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1482/2016.

³²³ Drašík, A., Fremr, R., Durdík, T. a kol. Trestní zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1936.

³²⁴ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 1. 2006, sp. zn. 5 Tdo 1640/2005 (rozhodnutí pod č. 39/2006 Sb. rozh. tr.).

aktivity, ale postačí i jednorázový obchod. Proto byl také v soudní praxi zaujat právní názor, podle něhož není nutné, aby se smlouva uzavřená na úkor jednoho nebo více podnikatelských subjektů, v nichž pachatel zároveň působí, týkala přímo toho předmětu jejich činnosti, který je jim společný, přičemž může jít o jakoukoli smlouvu, třeba i neplatnou. Smluvní stranou takové smlouvy pak může být i třetí subjekt, na jehož činnosti se pachatel nijak nepodílí.³²⁵

V případě koncernu se uplatňuje specifikum, že účast téže osoby ve statutárních orgánech právnických osob, které jsou součástí koncernu, není porušením zákazu konkurence (§109, 199, 441, 710 ZOK). To však bez dalšího neznamená, že takováto účast nemůže být posouzena jako znak objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu zneužití postavení v obchodním styku podle § 255a tr. zákoníku, neboť objektivně jde o postavení, které je v této skutkové podstatě popsáno *jako člen orgánu dvou nebo více podniků nebo organizací se stejným nebo obdobným předmětem činnosti*.

V tomto bodě lze tedy uzavřít, že v rámci koncernu můžeme zvažovat trestní odpovědnost mateřské společnosti za jednání jejich zástupců pro trestný čin zneužití postavení v obchodním styku podle § 255a tr. zákoníku v případech tzv. *selftradingu*, neboli obchodování ve svůj prospěch (na sebe), v souvislosti se zneužíváním postavení v dceřiných společnostech, a to na jejich úkor. Trestní odpovědnost ovšem bude připadat v úvahu pouze tehdy, pokud nedošlo k uhrazení újmy dceřiné společnosti nejpozději do konce účetního období, v němž újma vznikla, nebo v jiné dohodnuté přiměřené lhůtě podle § 71 odst. 2 ZOK. Pouze tehdy totiž bude naplněn znak trestného činu spočívající v protiprávnosti.³²⁶

Konečně, pokud jde o problematické otázky trestní odpovědnosti právnických osob v rámci koncernu, považuji za vhodné poukázat na první pohled nejednoznačnou otázku trestní odpovědnosti pro trestný čin neoprávněné nakládání s osobními údaji dle § 180 odst. 2 tr. zákoníku. Uvedeného trestného činu se dopustí ten, *kdo, byť i z nedbalosti, poruší státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti tím, že neoprávněně zveřejní, sdělí nebo zpřístupní třetí osobě osobní údaje získané v souvislosti s výkonem svého povolání, zaměstnání nebo funkce, a způsobí tím vážnou újmu na právech nebo oprávněných zájmech osoby, již se osobní údaje týkají*. Klíčovou otázkou je, zda si jsou společnosti začleněné do koncernu navzájem v postavení *třetí osoby* ve smyslu citovaného ustanovení. Tato otázka může přicházet k řešení u zdravotnických zařízení či advokátních kanceláří začleněných do koncernové struktury.

---

³²⁵ Viz usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích, 3 To 148/98, 11. 11. 1998 (rozhodnutí pod č. 36/2000 Sb. rozh. tr.).

³²⁶ Obdobně i k ustanovení § 128 tr. zákona <http://trestni.juristic.cz/484683/clanek/trz.html> (22. 5. 2018).

Jelikož zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, žádné zvláštní ustanovení vztahující se na koncerny neobsahuje, nutno vycházet ze samostatné právní osobnosti jednotlivých právnických osob zapojených do koncernu. Každá taková právnická osoba je tudíž *třetí osobou* vůči ostatním ve smyslu § 180 odst. 2 tr. zákoníku. Pokud dceřiná společnost zamýšlí sdílet osobní údaje se svou mateřskou společností, vyžaduje se k tomu souhlas subjektu, jehož se tyto údaje týkají, a zároveň je nutno takovéto zpracování dat oznámit Úřadu pro ochranu osobních údajů podle § 16 zákona č. 101/2000 Sb. Při předávání dat do některých zemí je navíc zapotřebí povolení k předání nebo předávání osobních údajů do jiného státu (viz § 27 zákona č. 101/2000 Sb).³²⁷

3.2. Trestní odpovědnost bank

Činnost bank má v dnešním světě enormní nejen ekonomický, nýbrž i společenský význam, na což také reaguje veřejnoprávní úprava regulující jejich činnost. Povaha činnosti a veřejnoprávní regulace bank pak přináší určitá specifika jejich trestní odpovědnosti a důsledků z ní vyplývajících. Následující text do značné míry vychází i ze zahraničních zkušeností, kde se danému okruhu odborníci věnují intenzivněji v rámci podoboru nazvaného bankovní trestní právo (*Bankstrafrecht*). Byť banky mají v trestním řízení typicky postavení poškozeného, případně subjektu, který poskytuje orgánům činným v trestním řízení součinnost, TOPO umožňuje činit je také trestně odpovědnými. Vzhledem k jejich zvláštnímu postavení je však nutno při uplatňování trestní odpovědnosti počítat s určitými specifiky, na které dále poukazují.

3.2.1. Pojem banky

Bankami se dle § 1 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb. ZoB rozumí akciové společnosti se sídlem v České republice, které přijímají vklady od veřejnosti, a poskytují úvěry, a které k výkonu těchto činností mají bankovní licenci. Bankovní sektor České republiky se skládá z centrální banky (České národní banky) a obchodních bank. Zákon o bankách stanoví, že obchodní banky působící na území České republiky musí mít formu akciových společností, přičemž jejich minimální základní kapitál musí být 500 mil. Kč, a musí mít určité personální předpoklady. Bankovní licence uděluje centrální banka po dohodě s ministerstvem financí

---

³²⁷ Blíže Adamová, H. Zpracování osobních údajů a jejich předávání v koncernu. *Práce a mzda*. 2015, č. 2, s. s. 21-24.

v rámci správního řízení. K srpnu 2017 na území České republiky působí celkem 44 bank a poboček zahraničních bank, centrální banku vyjímaje.³²⁸

3.2.2. Trestná činnost v bankovním sektoru

V zahraničí se pozornost orgánů činných v trestním řízení zaměřila na banky jakožto na nositele trestní odpovědnosti především poté, co v roce 2008 činnost některých nejvýznamnějších světových bank vedla k mnohaleté finanční krizi. V období finanční krize pak vypukl další skandál nebývalých rozměrů, když vyšlo najevo, že přední banky ve Velké Británii, Spojených státech amerických, Švýcarsku, Německu, Francii a pravděpodobně v řadě dalších zemí se v souvislosti se sazbou *LIBOR*³²⁹ dopouštěly podvodného jednání. Banky manipulovaly hodnotou *LIBORu*, což mělo za následek, že lidé splácející své půjčky na splátkách zaplatili o mnoho více, než pokud by k manipulacím nedocházelo. K manipulacím docházelo s tichým souhlasem vlád a centrálních bank (do skandálu byla úzce zapojena též *Bank of England*), když velké banky hlásily nižší sazby, než za jaké si byly schopny půjčovat, aby jim nehrozily existenční problémy. Nedostatečné kontroly nad stanovováním sazby *LIBOR* a dalších referenčních sazeb v té době využívali i někteří obchodníci a další zaměstnanci bank k tomu, aby manipulovali se sazbami pro osobní prospěch. Pokuty uložené bankám dosáhly výše devíti miliard dolarů (201 miliard korun).³³⁰ V USA v souvislosti s uvedeným skandálem došlo například k odsouzení londýnské pobočky *Deutsche bank*.³³¹ Další ze skandálů z poslední doby mající trestněprávní dohru představuje kauza daňových úniků, která byla vyšetřována v USA. Tisíce amerických daňových poplatníků uložily své peněžní prostředky na anonymní účty švýcarských bank a tyto prostředky neuvedly do daňových přiznání, čímž došlo ke zkrácení daně. Pro tehdy historicky nejstarší švýcarskou banku *Wegelin* bylo její trestní stíhání likvidační. Trestní stíhání a následné odsouzení formou dohody o vině a trestu se týkalo i dalších švýcarských bank (*HSBC*, *Credit Suisse*, *UBS*).

---

³²⁸ Viz Bankovní statistika. Srpen 2017. Dostupné online na: https://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/bankovni_statistika/bank_stat_komentar.html (8. 10. 2017).

³²⁹ Jde o jednu z nejpoužívanějších referenčních úrokových sazeb na světě, představuje průměrnou úrokovou sazbu, za níž si banky navzájem jsou ochotny půjčit na londýnském mezibankovním trhu peníze.

³³⁰ Viz například Krejčí, J. Světové banky odškodní investory dvěma miliardami dolarů kvůli manipulacím s kurzy. Jejich obchodníci si říkali Bandité či Mafie. Dostupné online na: <https://byznys.ihned.cz/c1-65919280-svetove-banky-odskodni-americke-investory-dvema-miliardami-dolaru-chteji-se-vyhnout-nakladum-na-odskodneni> (20. 11. 2017).

³³¹ Viz tiskové vyjádření Ministerstva spravedlnosti USA. Deutsche Bank's London Subsidiary Sentenced for Manipulation of LIBOR. Dostupné online na: <https://www.justice.gov/opa/pr/deutsche-bank-s-london-subsidiary-sentenced-manipulation-libor> (20. 11. 2017).

V nedávné době se přitom tendence ke stíhání švýcarských bank objevují i na evropském kontinentu.³³²

Dle zkušeností v USA se trestná činnost bank vykazuje nízkou mírou zjištění pachatelů – fyzických osob, proti kterým by bylo možno zahájit trestní stíhání.³³³ Trestnou činnost v bankovním sektoru můžeme rozdělit na tři skupiny: trestnou činnost páchanou uvnitř banky, trestnou činnost páchanou vně banky a na trestnou činnost, na které se podílí osoby uvnitř i vně banky. Vzhledem k tomu, že v druhém případě je banka typicky obětí trestného činu, budu se věnovat případům, kdy trestnou činnost páchají nebo se na ní podílí osoby uvnitř banky. Pouze tehdy lze zvažovat trestní odpovědnost banky vycházející z koncepce přičitatelnosti podle § 8 TOPO.³³⁴

Vzhledem k významu bank ve finančním sektoru se nabízí široká paleta trestných činů, jichž se může banka prostřednictvím svých zástupců dopustit. Takto můžeme uvažovat nad trestní odpovědností pro trestné činy zpronevěry (§ 206 tr. zákoníku), podvodu (§ 209 tr. zákoníku), úvěrového podvodu (§ 211 tr. zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216, 217 tr. zákoníku), porušování povinnosti při správě cizího majetku (§ 221 tr. zákoníku), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 tr. zákoníku) a nově s účinností od 1. 2. 2017 také pro financování terorismu (§312d tr. zákoníku). Je ovšem třeba zdůraznit, že při zkoumání trestní odpovědnosti banky v oblasti hospodářské kriminality bude zásadně nutné zabývat se i otázkou uplatnění zásady subsidiarity trestní represe dle § 12 odst. 2 tr. zákoníku, dle něhož *trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu*. Tato zásada se uplatňuje i při řešení trestní odpovědnosti právnických osob.³³⁵ Zákon o bankách přitom v ustanovení § 36a předkládá poměrně obsáhlý výčet přestupků banky, pro které může být bance uložena pokuta až do výše padesáti milionů korun, případně za splnění dalších podmínek ve výši dvojnásobku výše neoprávněného prospěchu a není-li možné výši neoprávněného prospěchu zjistit, lze uložit

---

³³² Viz například Touryalai, H. Tale Of Two Swiss Banks: Why Wegelin Failed And UBS Survived Tax Evasion Charges. Dostupné online na: <https://www.forbes.com/sites/halahtouryalai/2013/01/04/tale-of-two-swiss-banks-why-wegelin-failed-and-ubs-survived-tax-evasion-charges/> (20.11.2017) nebo Credit Suisse embroiled in major global tax evasion investigation. Dostupné online na: <https://www.theguardian.com/business/2017/mar/31/uk-raids-dutch-prosecutors-tax-germany-france> (20.11.2017).

³³³ V 66 případech trestního stíhání bank bylo zároveň vedeno řízení proti fyzickým osobám ve 23 případech. Viz Garrett, B. The Rise of Bank Prosecutions. The Yale Law Journal Forum. 2016, č. 5, s. 44.

³³⁴ Právnické osobě nelze přičítat trestný čin ve smyslu § 8 odst. 2 t. o. p. o., pokud jednajícím fyzická osoba spáchala protiprávní čin fakticky v rámci činnosti právnické osoby, ale na úkor této právnické osoby. V takovém případě sice platí, že právnická osoba obecně odpovídá za volbu fyzických osob oprávněných za ni jednat, avšak byla-li právnická osoba zneužita ke spáchání trestného činu fyzickou osobou jednajícím za ni, zpravidla není možno dovodit spáchání trestného činu i touto právnickou osobou (viz rozhodnutí č. 29/2017 Sb. tr. rozh.)

³³⁵ Srov. rozhodnutí č. 26/2013 Sb. tr. rozh.

pokutu do výše 10 % čistého ročního obrátu za bezprostředně předcházející účetní období. V mnoha případech by tak bylo dostatečně drakonickou sankcí postih banky v režimu správního trestání.

3.2.3. Role České národní banky

Ustanovení § 1 odst. 1, 2 zákona č. 6/1993, o České národní bance, stanoví, že Česká národní banka je ústřední bankou České republiky³³⁶, orgánem vykonávajícím dohled nad finančním trhem a orgánem příslušným k řešení krize. Česká národní banka je právnickou osobou veřejného práva se sídlem v Praze.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob s ohledem na toto její postavení přiznává ČNB pravomoc vyjadřovat se k možnosti a důsledkům uložit bance trest zrušení právnické osoby (§ 16 TOPO) a trest propadnutí majetku (§ 17 TOPO). Soud poté k takovému vyjádření ČNB při sankcionování banky přihlédne.

Dohledová činnost České národní banky je konkretizována v ustanovení § 25 odst. 1 ZoB, dle něhož činnost bank včetně jejich poboček působících na území cizího státu podléhá bankovnímu dohledu vykonávanému Českou národní bankou, včetně kontrol na místě. Podle § 25c ZoB Česká národní banka při výkonu dohledu zároveň přezkoumává a vyhodnocuje, zda uspořádání, strategie, postupy a mechanismy zavedené bankou za účelem splnění požadavků stanovených zákonem o bankách, přímo použitelným předpisem Evropské unie upravujícím obezřetnostní požadavky, nařízením nebo rozhodnutím Evropské komise, kapitál a likvidita banky zajišťují bezpečný a spolehlivý provoz banky a řádné řízení a krytí rizik. V ustanovení § 26 jsou upravena opatření k nápravě, která může Česká národní banka osobě podléhající jejímu dohledu při zjištění nedostatku v její činnosti v důsledku porušení nebo nedodržení povinnosti nebo podmínky stanovené právním řádem uložit. Poukázat s ohledem na další výklad lze na uložení povinnosti bance, aby vyměnila člena statutárního orgánu, člena správní rady nebo člena dozorčí rady, osobu ve vedení pobočky zahraniční banky nebo jinou odpovědnou fyzickou osobu [§ 26 odst. 6 písm. a) ZoB].

Do přijetí zákona č. 374/2015 Sb., o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu, zákon o bankách upravoval také možnost uložení nucené správy (k jejímu uložení došlo při řešení krize v Investiční a poštovní bance v roce 2000). V současnosti je úprava opatření obdobného uložení nucené správy zakotvena právě v zákoně č. 374/2015 Sb. Ustanovení § 40 citovaného zákona umožňuje ČNB v případě výrazného zhoršení finanční situace instituce,

---

³³⁶ Uvedené vyplývá též z článku 98 odst. 1 Ústavy.

nebo pokud došlo k vážným nedostatkům v její činnosti zavést nad bankou dočasnou správu. V rozhodnutí o zavedení dočasné správy jmenuje jednoho nebo více dočasných správců instituce.

Ustanovení § 86 a násl. pak upravuje správu banky při řešení krize. Česká národní banka může zavést správu pro řešení krize banky, která selhává. Banka dle § 4 výše uvedeného zákona selhává tehdy, jestliže splňuje podmínky pro odnětí povolení k činnosti, a to zejména tím, že jí vznikla ztráta, která způsobila nebo může způsobit podstatný pokles výše jejího kapitálu, dále jestliže výše jejích závazků převyšuje hodnotu jejího majetku, není-li schopna splnit své splatné dluhy, nebo je-li ve stavu, kdy vyžaduje poskytnutí veřejné podpory s výjimkou případu, kdy by tato podpora byla poskytnuta v souladu s právními předpisy a právními akty Evropské unie. Správu pro řešení krize lze vykonávat přímou správou České národní banky či jím pověřeným zaměstnancem nebo zvláštní správou, kdy je pro řešení krize jmenován zvláštní správce.

ČNB musí při řešení krize sledovat čtyři základní účely: zajištění pokračování zásadních činností banky, zachování stability finančního trhu, minimalizaci objemu veřejné podpory a ochranu vkladů klientů v rozsahu, ve kterém se na ně vztahuje pojištění pohledávek z vkladů.³³⁷ Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nevyklučuje uplatnění trestní odpovědnosti také vůči ČNB. Jde sice spíše o teoretickou konstrukci vzhledem k jejímu postavení a specifickým úkolům, avšak postup ČNB ve shora uvedených případech musí být souladný se zákonem, resp. s účelem uložení krizové správy. V opačném případě by mohlo dojít k naplnění formálních znaků některého z majetkových trestných činů, jehož by se ČNB mohla dopustit na úkor banky, vůči které by uplatnila některé ze shora uvedených opatření. Příkladem lze zvažovat trestní odpovědnost pro trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti dle § 221 tr. zákoníku.

Zákon o řešení krize dále umožňuje ČNB rozhodnout o přechodu majetku a dluhů selhávající banky (nebo její části) na jinou banku; v takovém případě zpravidla nabídne majetek a dluhy selhávající banky širšímu okruhu zájemců v transparentním a otevřeném řízení (*sale of business tool*). Je-li to třeba pro zachování zásadních činností banky, může ČNB rozhodnout o přechodu jejího majetku a dluhů na překlenovací instituci s majetkovou účastí státu. Zpravidla by se mělo jednat o přechod životaschopného majetku a dluhů s cílem jeho dočasné správy překlenovací institucí s následným převodem na jinou banku (*bridge*

---

³³⁷ Viz § 75 zákona č. 374/2015 Sb. Blíže k tomu Grim, P. Nucená správa bank po implementaci směrnice BRRD. Dostupné online na: tablet.epravo.cz/5-2016/tema-vydani-nucena-sprava-bank-po-implementaci-smernice-brrd/ (18. 11. 2017).

bank tool). Dále, pokud ČNB rozhodne o přechodu činnosti banky na jinou banku, může současně rozhodnout o přechodu majetku a dluhů banky na osobu pro správu aktiv s majetkovou účastí státu (*asset separation tool*).³³⁸

Uvedené opatření se jeví zajímavým především s ohledem na ustanovení § 10 odst. 1, 2 TOPO zakotvující trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby, dle něhož *trestní odpovědnost právnické osoby přechází na všechny její právní nástupce. Přešla-li trestní odpovědnost na více právních nástupců právnické osoby, přihlédne soud při rozhodování o druhu a výměře trestu nebo ochranného opatření i k tomu, v jakém rozsahu na každého z nich přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, případně i k tomu, v jakém rozsahu kterýkoli z nich pokračuje v činnosti, v souvislosti s nímž byl spáchán trestný čin.*

Případ přechodu majetku banky z rozhodnutí ČNB při řešení krize pouze dokládá, že na ustanovení § 10 TOPO zakotvující trestní odpovědnost právního nástupce nelze nahlížet toliko mechanicky, a to jak v případě nástupnictví singulárního, tak i univerzálního.³³⁹ Vždy bude nutné zkoumat okolnosti, za nichž k právnímu nástupnictví došlo. V daném případě je zjevné, že nelze s ohledem na význam řešení finanční krize banky spravedlivě požadovat, aby byla vůči nástupnické bance uplatňována trestní odpovědnost pro případnou dřívější majetkovou či hospodářskou trestnou činnost selhávající banky, byť se v popsáných případech bude jednat zásadně o univerzální typ právního nástupnictví.

3.2.4. Trestní odpovědnost obchodní banky

Při zvažování trestní odpovědnosti obchodních bank bude v konkrétních případech nutné zabývat se především dvěma otázkami:

- 1) Byl trestný čin spáchán na úkor banky, nebo nikoli (s ohledem na závěry v usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 8 Tdo 972/2016, ze dne 27.9.2016)?
- 2) Vynaložila obchodní banka veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila? Tato otázka úzce souvisí s možností právnické osoby zprostit se trestní odpovědnosti dle § 8 odst. 5 TOPO.

---

³³⁸ Grim, P. Tamtéž.

³³⁹ Blíže k problematice přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce například Jelínek, J. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. Bulletin advokacie. 2015, č. 5, s. 21 a násl.

Pokud jde o první otázku, klíčovou z hlediska případné trestní odpovědnosti banky pro některý z trestných činů proti majetku je skutečnost, že dle ustálené judikatury Nejvyššího soudu *peněžní prostředky na účtu vedeném peněžním ústavem na základě smlouvy o běžném účtu nebo na základě smlouvy o vkladovém účtu nejsou v majetku majitele účtu, v jehož prospěch byl tento účet zřízen, nýbrž v majetku peněžního ústavu. Oprávnění majitele účtu, jakož i osob majících k účtu dispoziční oprávnění, spočívající v tom, aby na základě jeho příkazu byly vyplaceny peněžní prostředky z účtu u peněžního ústavu, představuje proto pouze pohledávku z účtu u peněžního ústavu* (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2015, sp. zn. 25 Cdo 4185/2014, rozsudek velkého senátu obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2004, sp. zn. 35 Odo 801/2002, uveřejněný pod číslem 50/2006 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, usnesení ze dne 14. 4. 2000, sp. zn. 21 Cdo 1774/99, uveřejněné pod číslem 4/2001 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek).

Pokud tedy například zaměstnanec banky na platebních příkazech napodobuje podpis vlastníků účtu, kdy jako příjemce uvádí své vlastní bankovní účty, a takto padělané platební příkazy potom předá ke zpracování bance, půjde o trestný čin spáchaný na úkor banky, přičemž banka bude zároveň poškozenou.³⁴⁰

Obdobně bude trestný čin spáchaný na úkor banky v případě trestného činu přijetí úplatku dle § 331 odst. 1 aliena 2 tr. zákoníku (přijetí úplatku v souvislosti s podnikáním svým či jiného). Banka v těchto případech bude typicky též poškozenou, když přijetím úplatku bude porušena povinnost loajality vůči bance. V těchto případech navíc bude nepochybně porušena zákonná povinnost loajality ať již člena statutárního orgánu (§ 159 občanského zákoníku) nebo zaměstnance [podle ustanovení § 301 písm. d) zák. práce].³⁴¹

Otázka vynaložení veškerého úsilí, které je možné na bance spravedlivě požadovat, aby zabránila spáchání protiprávního činu, pak vyvstává do popředí v případech, kdy trestný čin nebyl spáchaný na její úkor. Banka má přitom povinnost zavést různá bezpečnostní opatření již na základě § 8b ZoB (banka musí mít zaveden vnitřní řídicí a kontrolní systém), kdy další konkretizace lze nalézt ve vyhlášce č. 163/2014 Sb., o výkonu činnosti bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry, a dále v přímo použitelném Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 575/2013 ze dne 26. června 2013 o

---

³⁴⁰ Podobné případy jsou zaznamenány médií [Máslo, J. Pracovník ČSOB ukradl klientům z účtů šest milionů. Dostupné online na: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/cerna-kronika/pracovnik-csob-ukradl-klientum-z-uctu-sest-milionu_125771.html (19. 11. 2017)], ale také dostupnou soudní judikaturou (např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2015, sp. zn. 6 Tdo 805/2005).

³⁴¹ Shodně též Hilf, M. J. Bankenstrafrecht: Die Strafbarkeit der Mitarbeitenden, des Managements, der Bank. Emmenegger, S. Banken zwischen Strafrecht und Aufsichtsrecht. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2014, s. 25.

obezřetnostních požadavcích na úvěrové instituce a investiční podniky a o změně nařízení (EU) č. 648/2012. Velmi užitečným zdrojem při sestavování compliance programu banky je také Úřední sdělení ČNB ze dne 10. 12. 2010 k výkonu činnosti na finančním trhu: Kvalitativní požadavky související s výkonem činnosti – základní informace.³⁴² V tomto úředním sdělení jsou uvedeny konkrétní příklady fungování interního a kontrolního systému včetně uvedení uznávaných standardů jejich implementace (pravidlo čtyř očí, předstíraný obchod apod.). Jde však pouze o specifika týkající se bankovního sektoru, vedle nich by banky měly zavést též kvalitní compliance program obchodní korporace jako takové.

Poměrně častými případy u nás i v zahraničí jsou úniky informací představující porušení bankovního tajemství ve smyslu § 39 a násl. ZoB, dle něhož *pracovníci banky, členové statutárního orgánu banky, členové správní rady banky a členové dozorčí rady banky jsou povinni zachovávat mlčenlivost ve služebních věcech dotýkajících se zájmů banky a jejích klientů. Ze zákonných důvodů je statutární orgán této povinnosti zprostit. Povinnost zachovávat mlčenlivost trvá i po skončení pracovněprávního vztahu nebo jiného obdobného vztahu.*³⁴³ V daných případech přichází v úvahu uplatnění trestní odpovědnosti pro trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji dle § 180 odst. 2 tr. zákoníku (*kdo, byť i z nedbalosti, poruší státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti tím, že neoprávněně zveřejní, sdělí nebo zpřístupní třetí osobě osobní údaje získané v souvislosti s výkonem svého povolání, zaměstnání nebo funkce, a způsobí tím vážnou újmu na právech nebo oprávněných zájmech osoby, již se osobní údaje týkají*), přičemž bude nutno zkoumat, do jaké míry byly systémy obsahující informace podléhající bankovnímu tajemství zabezpečeny. V případech úmyslné formy uvedeného trestného činu pak bude objektivně nesmírně obtížné provést taková opatření, která by mohla jednání fyzické osoby zabránit, půjde-li o informace, s nimiž tato fyzická osoba disponuje v rámci svého pracovního zařazení. Vzhledem k faktické nemožnosti takovýmto případům zabránit by nebylo na místě trestní odpovědnost uplatňovat s tím, že se jednalo o excesivní jednání zaměstnance.

V praxi se dále mohou objevit případy podvodných jednání zprostředkovatelů bankovních produktů či zaměstnanců bank, kteří výhodnost nabízených produktů potenciálním klientům „přikrášlují“. Je přitom nutno připomenout, že pro naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu (§ 209 tr. zákoníku) či úvěrového podvodu (§ 211 tr.

---

³⁴² Dostupné online na:

https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/legislativa/vestnik/2010/download/v_2010_18_22010_560.pdf (11.6.2018)

³⁴³ Takové případy byly řešeny například v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2002, sp. zn. 7 Tdo 953/2002, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. 5 Tdo 978/2014.

zákoníku) si bude muset být pachatel vědom toho, že osobu uvádí v omyl, jejího omylu využívá či zamlčuje podstatné okolnosti v době jednání, resp. v době uzavírání smlouvy o bankovním produktu. Toto bude nutno zkoumat především tam, kde je s bankovním produktem spojena vysoká míra investičního rizika.³⁴⁴ Dopustí-li se fyzická osoba prokazatelně podvodného jednání, stále bude nutno z hlediska případné trestní odpovědnosti banky zkoumat, zda banka přijala opatření, která po ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby podvodnému jednání zabránila. Především se bude jednat o interní sankční systém (hrozba propuštění zaměstnance a podání trestního oznámení), etický kodex či skryté testování jednání zaměstnanců s klienty.³⁴⁵

V zahraničí je poměrně běžné, že banky v případě hrozícího úpadku firmy, vůči které mají pohledávku, převezmou účetnictví takovéto společnosti, případně dosadí osobu, která bude dohlížet na správu společnosti tak, aby byly chráněny finanční zájmy věřitelské banky (samotný výkon funguje obdobně jako v českých podmínkách řešení krize správou ČNB). Další variantou je, že pracovník banky ve společnosti začne figurovat na postu poradce statutárního orgánu. Tato osoba tak jedná v hospodářském zájmu banky. V zahraničí za těchto podmínek autoři připouštějí možnou trestní odpovědnost banky za některý z úpadkových trestných činů, který byl spáchán v její prospěch.³⁴⁶ Obdobná praxe bankovních institucí však není v České republice běžná.

V souvislosti s trestní odpovědností bank lze dále poukázat na skutečnost, že banka nemůže být trestně odpovědná pro trestný čin porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže dle § 248 odst. 2 alinea 3 tr. zákoníku. Dle této skutkové podstaty bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci ten, kdo *v rozporu s jiným právním předpisem upravujícím činnost osob oprávněných k podnikání na finančním trhu, činnost bank a jiných právnických osob oprávněných k provozování finanční činnosti, obchodování s investičními nástroji, penzijního připojištění a pojišťovnictví, obhospodařování a administraci investičních fondů nebo zahraničních investičních fondů, poruší závažným způsobem závazná pravidla obezřetného podnikání, obhospodařování majetku, odborné péče nebo zákaz vykonávat zákonem nebo úředním rozhodnutím určené úkony, služby nebo jiné činnosti, a způsobí tím ve větším rozsahu újmu jiným soutěžitelům nebo spotřebitelům, zadavateli nebo jinému dodavateli nebo opatří tím sobě nebo jinému ve větším rozsahu*

---

³⁴⁴ Groß, B., Schork, A. *Bankenstrafrecht*. München: C. H. Beck, 2013, s. 75.

³⁴⁵ Bundesverband Öffentlicher Banken Deutschlands. *Prävention und Bekämpfung von betrügerischen Handlungen/ Wirtschaftskriminalität. Leitfaden zur praxisorientierten Einführung in die Gefährdungsanalyse und Maßnahmen*. Dostupné online na: <https://www.voeb.de/download/publikation-betrugsbekaempfung2010-2> (23.11.2017).

³⁴⁶ Habetha, J. *Bankrott und strafrechtliche Organhaftung*. Heidelberg: C. F. Müller, 2014, s. 89, 107, 118.

neoprávněné výhody. Se skutkovou podstatou uvedeného trestného činu pak přímo souvisí povinnosti banky vyplývající ze zákona o bankách. Poukázat lze například na povinnost při výkonu své činnosti postupovat obezřetně, zejména provádět obchody způsobem, který nepoškozuje zájmy jejich vkladatelů z hlediska návratnosti jejich vkladů a neohrožuje jejich bezpečnost a stabilitu (§ 12 odst. 1 ZoB). V zájmu toho jsou povinny při realizaci bankovních obchodů dodržovat kapitálovou přiměřenost (§ 12a až 12c ZoB), udržovat kapitál minimálně ve výši odpovídající součtu jednotlivých kapitálových požadavků ke krytí rizik a nedovolit jeho pokles pod minimální výši základního kapitálu (§ 12a ZoB ve spojení s § 4 odst. 1 ZoB). V zájmu snížení rizika ohrožení své stability a rizika poškození svých klientů nesmí banky uzavírat smlouvy za podmínek nápadně pro ně nevýhodných, především pak takové, které je zavazují k hospodářsky neodůvodněným plněním nebo plněním zjevně neodpovídajícím poskytovaným protihodnotám (§ 12 ZoB).

Předmětný trestný čin je ovšem jedním z těch, u nichž je dle ustanovení § 7 TOPO vyloučena trestní odpovědnost právnické osoby. Současná podoba uvedeného ustanovení TOPO byla přijata novelizujícím zákonem č. 183/2016 Sb., přičemž původní návrh zákona se zařazením uvedeného trestného činu do negativního taxativního výčtu § 7 nepočítal. K zařazení došlo na základě pozměňovacího návrhu ústavněprávního výboru Poslanecké sněmovny. Osobně ovšem nevidím žádný objektivní důvod pro to, aby byla vyloučena trestní odpovědnost právnických osob ve všech případech § 248 odst. 2 tr. zákoníku. Pouze v případě prvních dvou aliní je toto zakotvení odůvodněno příslušností Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže (případy kartelových dohod a porušení pravidel zadávacího řízení u veřejných zakázek). V případě třetí aliney je příslušnost ÚOHS ovšem dána pouze v případě škod vůči soutěžitelům, spotřebitelům, zadavatelům.³⁴⁷ Pakliže banky opatří sobě či jinému neoprávněné výhody porušením závazných pravidel uvedených v ustanovení § 248 odst. 2 alinea 3 tr. zákoníku, nebude k prošetření věci ÚOHS příslušný. Předmětné variantě by mělo být vyhrazeno v ideálním případě samostatné označení trestného činu, neboť se ani nejedná o *porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže*, jak se trestný čin v ustanovení § 248 nazývá.

Specifickou je otázka trestní odpovědnosti banky pro praní peněz, resp. pro trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti dle § 216 a 217 tr. zákoníku. Jde o případy, kdy banka

---

³⁴⁷ Viz § 20 zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů: Úřad kromě pravomocí podle jiných ustanovení tohoto zákona a) vykonává dozor nad tím, zda a jakým způsobem soutěžitelé plní povinnosti vyplývající pro ně z tohoto zákona nebo z rozhodnutí Úřadu vydaných na základě tohoto zákona, b) vykonává dozor nad tím, zda orgány veřejné správy nenarušují hospodářskou soutěž, c) zveřejňuje návrhy na povolení spojení soutěžitelů a svá pravomocná rozhodnutí.

umožní zastříit původ nebo zjištění původu věci, která byla získána trestným činem. Nebezpečí trestního stíhání banky v této oblasti je zintenzivněno tím, že banka má na jedné straně *ex lege* povinnost zavést účinná opatření, která mají riziku legalizace výnosů z trestné činnosti předcházet, na straně druhé vysokým rizikem, že některý z tisíců klientů banky za tímto účelem jejich služeb skutečně využije.

Pokud jde o uvedenou zákonnou povinnost, tato vyplývá především z jednotlivých ustanovení zákona č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (především z ustanovení § 21 a násl.), a dále z přímo použitelného Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/847 ze dne 20. května 2015 o informacích doprovázejících převody peněžních prostředků a o zrušení nařízení (ES) č. 1781/2006. Právní úprava upravuje především povinnost a podmínky kontroly bankovního klienta při provedení bankovního obchodu včetně převodu peněžních prostředků.

Banky jakožto povinné subjekty dle zákona č. 253/2008 Sb. svou pozornost opatřeními zamezujícím praní peněz v praxi věnují. Jak ovšem uvádí Pelc, ačkoli obvykle mají na tuto problematiku několik samostatných compliance specialistů v rámci právního oddělení nebo (v ideálním případě) dokonce samostatné compliance oddělení vybavené dostatečnou autonomií a kompetencemi v dané oblasti, i u nich je obvykle značný prostor pro zlepšení. Častým nedostatkem totiž je skutečnost, že interní normy pouze kopírují ustanovení zákona č. 253/2008 Sb., používají tedy obecné formulace, které zákonodárce používat z povahy věci musí, ale které již nejsou vhodné pro interní předpisy, kde by měly být stanoveny např. konkrétní povinnosti jednotlivých pracovníků, případně by obecná pravidla měla být konkretizována ve vztahu k povaze a rozsahu činnosti právnické osoby, a dále by měly být více zohledňovány i jiné právní předpisy než uvedený zákon (například trestní zákoník, trestní řád a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob).³⁴⁸

Některé případy, kdy byla trestně prověřována činnost banky v souvislosti s praním peněz, můžeme nalézt v zahraničí. Příkladem může být rozhodnutí švýcarského Spolkového soudu, v němž šlo skutkově o situaci, kdy vysoce postavení brazilští daňoví úředníci přijímali úplatky, přičemž takto získané peněžité prostředky následně převedli na švýcarská konta. Těmto úředníkům byly uloženy vysoké tresty odnětí svobody. Ve Švýcarsku bylo stíháno pět pracovníků banky pro legalizaci výnosů z trestné činnosti v omisivní formě jednání. Ředitel pobočky banky dostal informaci obsahující podezření z protiprávního původu peněžních prostředků. Compliance orgán banky pak řediteli dal za úkol přezkoumat, zda výše prostředků

---

³⁴⁸ Pelc, V. Trestní odpovědnost právnických osob za praní peněz. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE. 2017. Iurudica 2, s. 54.

uložených na účtu odpovídá možnému výdělku úředníků. Následně bylo zjištěno, že v letech 2000 a 2001 došlo k velmi výraznému zvýšení prostředků na účtech tří úředníků. Tato informace byla projednána vedením pobočky banky, načež žádné další kroky nebyly učiněny. Oblastní představenstvo neinformovalo nadřízený orgán, compliance orgán ani neposkytlo informace policejnímu orgánu.³⁴⁹ Takové jednání bylo posouzeno jakožto trestný čin praní peněz.

V případě nedostatečné kontroly či neinformování pověřeného orgánu ohledně podezřelého obchodu připadá v úvahu trestní odpovědnost pro trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti též v českých podmínkách, prokáže-li se, že v daném případě šlo o věc pocházející z trestné činnosti. V kontinentální Evropě se můžeme setkat i s případy, kdy banky byly pro trestný čin praní peněz pravomocně uznány vinnými. Příkladem může být kauza označovaná jako „Sentier II“, kdy francouzská justice pravomocně odsoudila dvě banky – *La société marseillaise* a *National Bank of Pakistan*. V dané věci se praní peněz uskutečňovalo prostřednictvím šeků, jejichž proplacení bylo schvalováno třetími osobami v Izraeli. Francouzská strana přitom tyto šeky včetně pokynu k proplacení nedostatečně ověřovala.³⁵⁰

3.3. Trestní odpovědnost družstevních záložien

3.3.1. Pojem družstevní záložny

Právní úpravu družstevních záložien (spořitelních a úvěrních družstev, lidově pak kampeliček) nalezneme zakotvenou v zákoně č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících. Povolení působit jako družstevní záložna uděluje Česká národní banka družstvu se sídlem v České republice k výkonu činností spočívajících v přijímání vkladů od svých členů a poskytování úvěrů svým členům. Družstevní záložna může dále vykonávat činnosti uvedené v § 3 ZoDZ, pakliže k nim získala povolení. Okruh činností, pro které záložna získala od České národní banky povolení, je pak relevantní mj. z hlediska posouzení toho, zda byl trestný čin spáchán v rámci činnosti právnické osoby, jakožto jedné z alternativ přičitatelnosti ve smyslu § 8 TOPO.

³⁴⁹ Rozhodnutí Spolkového soudu ze dne 3. 11. 2010, sp. zn. 6B_908/2009.

³⁵⁰ Viz Tracfin. Annual report 2008. Tracfin Unit for intelligence processing and action against illicit financial networks. 2008, s. 60. Dostupné online na: https://www.economie.gouv.fr/files/directions_services/tracfin/pdf/rap2008_ang.pdf (26.11.2017).

Zásadním rozdílem oproti bankám je skutečnost, že služeb záložny mohou využívat pouze členové družstva, kteří za tímto účelem musí uhradit členský vklad. Od roku 2015 přitom platí pravidlo, podle něhož může být členům družstva úročen pouze desetinásobek jejich členského vkladu. Na něj se přitom nevztahuje zákonné pojištění vkladů, takže v případě úpadku záložny o něj klient může přijít.

3.3.2. Specifika trestní odpovědnosti družstevní záložny

Obdobně jako banky, také družstevní záložny mají již ze zákona (§ 7 ZoDZ) povinnost vytvořit takový účinný interní kontrolní systém, jehož konkrétní realizace může být v trestních věcech podrobována zkoumání, zda družstevní záložna *vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila* ve smyslu § 8 odst. 5 TOPO. Vedle toho má družstevní záložna též povinnost při svém podnikání postupovat obezřetně a s náležitou péčí, zejména podnikat způsobem, který neohrožuje návratnost vkladů jejích členů a její bezpečnost a stabilitu [§ 1 odst. 5 písm. b) ZoDZ], a nesmí uzavírat smlouvy za nápadně nevýhodných podmínek pro družstevní záložnu, zejména takové, které zavazují družstevní záložnu k hospodářsky neodůvodněnému plnění nebo plnění nápadně neodpovídajícímu poskytované protihodnotě; porušení této podmínky zakládá neplatnost smlouvy [§ 1 odst. 5 písm. c) ZoDZ].

V České republice je trestná činnost související s fungováním družstevních záložen spojována především s jejich tzv. tunelováním, když od konce devadesátých let až do současné doby v této souvislosti bylo zahájeno mnoho trestních věcí vedených proti dřívějším vrcholovým představitelům družstevních záložen.

Příkladem může být trestní věc, ve které dva odsouzení *s úmyslem získat od budoucích klientů záložny finanční prostředky na své podnikání, spočívající ve vybudování sítě restauračních zařízení v obvodu hl. m. Prahy založili se svými známými a s dalšími náhodně vybranými lidmi spořitelni a úvěrové družstvo, kde se na ustavující schůzi nechali zvolit do statutárního orgánu jako předseda představenstva a jako místopředseda představenstva a prostřednictvím masivní reklamy v denním tisku a reklamních letáčích a pod příslibem vysokého zúročení a dalších výhod, získávali klienty, od kterých přijímali vklady, přičemž veškerou svou činností předstírali, že provozují družstevní záložnu v souladu se zákonem o spořitelních a úvěrních družstvech č. 87/1995 Sb., tedy vykonávají finanční činnost, směřující ke zhodnocení těchto vkladů za pomoci slibovaných úroků a dalších finančních výhod, což se*

však nezakládalo na pravdě, neboť finanční prostředky, získané od klientů, byly z větší části použity jednak ve prospěch dalších společností na realizaci projektů sítě restauračních zařízení a nákladů spojených s reklamou, zčásti vybrány v hotovosti k přesně nezjištěným účelům a zčásti vyplaceny jednomu z odsouzených ve formě mzdy, což mělo za následek, že z družstevní záložny byly odčerpány prakticky veškeré finanční prostředky a následně nastala platební neschopnost a s tím související nezpůsobilost záložny splnit své závazky vůči klientům, u kterých nastala splatnost vkladů, a rozhodnutím Úřadu pro dohled nad záložnami musela být nad záložnou zavedena nucená správa a následně byl podán návrh na prohlášení konkurzu.³⁵¹

Obdobná věc, kdy byl obviněný stíhán za jednání, jehož těžiště bylo obžalobou spatřováno v tom, že měl úmyslně pomáhat v podvodu, který byl spatřován v provozování záložny slibující zhodnocení vkladů, aniž by reálně byla schopna svěřené prostředky zhodnocovat, byla řešena též například Ústavním soudem. V předmětné kauze *obvinění od počátku roku 1999 záměrně neprovedli jedinou legální ekonomicky zdůvodnitelnou obchodní činnost směřující ke zhodnocení vkladů družstevníků s výjimkou zákonem zakázaných a krajně riskantních tzv. dealingových operací prováděných prostřednictvím účelově založené obchodní společnosti nemající k této činnosti řádné oprávnění. Přitom za užití rozsáhlé reklamní kampaně, využívající řadu známých osob činných v oblasti kultury a zábavy, předstírali obchodní činnost a strategii záložny, avšak ve skutečnosti neexistující, slibovali nereálně vysoké zhodnocení vkladů a kont družstevníkům nebývalé vysokými úroky od 16,8 % do 30 % p. a. ... Zejména nepravdivě garantovali zabezpečení přijatých vkladů nad rámec zákona č. 87/1995 Sb. majetkem akciové společnosti k tomuto účelu založené a nepravdivě prezentované údajným majetkem přesahujícím 1 miliardu Kč. Tímto způsobem vylákali nejméně od 2 930 členů záložny částku nejméně ve výši 276 159 000 Kč, kdy obratem takto získané prostředky bez vědomí členů záložny vyvedli na společnosti spjaté s osobou obviněného a na osoby jemu dobře známé.*³⁵²

Případy tzv. tunelování jsou pak praxí posuzovány jakožto trestné činy podvodu (§ 209 tr. zákoníku) nebo zpronevěry (§ 206 tr. zákoníku) v závislosti na tom, zda byl u pachatelů dán již od počátku tzv. podvodný úmysl, či nikoli.

V těchto případech je otázkou, zda je na místě uplatňování trestní odpovědnosti vůči družstevní záložně, která byla založena a provozována toliko za účelem vyvedení finančních prostředků vložených do družstva jeho členy. Domnívám se přitom, že takovýto postup by

³⁵¹ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2004, sp. zn. 6 Tdo 1478/2003.

³⁵² Viz náleží Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2006, sp. zn. IV.ÚS 137/05.

nebyl na místě. Trestná činnost je v těchto případech páchána na úkor družstevní záložny. Ta pachatelům – fyzickým osobám – posloužila tím způsobem, že vytvořila pro jejich sofistikovanou hospodářskou trestnou činnost dostatečné kriminogenní zázemí zajišťující svěřením velkého množství finančních prostředků. Nutno přitom poukázat na to, že již samotné založení družstevní záložny je nákladným procesem, neboť k tomu, aby družstvo získalo povolení ČNB, musí být splacena částka ve výši alespoň 35 milionů Kč, kterou představuje základní kapitál, popřípadě rizikový fond a rezervní fond, jsou-li vytvořeny při založení družstevní záložny (stále se však jedná o mnohem méně nákladný postup než v případě založení banky, kde je minimální výše základního kapitálu určena částkou 500 milionů Kč). Obdobně jako u banky se také zde vložené peníze stávají majetkem záložny, tudíž je záložna poškozenou z takového jednání. V případě postihování družstevní záložny v daných věcech trestněprávními prostředky by nebyl ani splněn účel sankcionování. Pakliže již byly finanční prostředky vyvedeny a na družstevní záložnu by byl prohlášen konkurz, sankční i preventivní smysl trestu nebude plnit svůj účel, neboť po splnění rozvrhového usnesení či zrušení konkurzu pro nedostatek majetku právnické osoby je počítáno s jejím zrušením (viz § 173 odst. 2 OZ) a další činnost právnické osoby se nepředpokládá.³⁵³ Pokud na družstevní záložnu nebyl prohlášen konkurz například z důvodu toho, že trestná činnost byla odhalena ještě v době její přípravy či pokusu, bude účel trestu dostatečně naplněn případným odnětím povolení k činnosti Českou národní bankou dle § 28g a násl. ZoDZ nebo uplatněním některých z opatření dle zákona č. 374/2015 Sb., o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu (výměna vrcholného vedení a vedení orgánu, dočasná správa, správa pro řešení krize). Takto budou chráněny zájmy členů družstevní záložny, aniž by došlo k jejich druhotnému poškození například prostřednictvím uložení majetkového trestu právnické osobě.

3.4. Trestní odpovědnost poskytovatelů zdravotních služeb

3.4.1. Právnická osoba jako poskytovatel zdravotních služeb

Ustanovení § 2 odst. 1 ZZS stanoví, že poskytovateli zdravotních služeb mohou být osoby fyzické i právnické. Jde-li o právnickou osobu, zdravotní služby může poskytovat obchodní společnost i státní příspěvková organizace respektive příspěvková organizace

---

³⁵³ Srov. Danková, K. Trestní odpovědnost právnických osob ve světle zásady legality. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté. Praha: Leges, 2017, s. 144.

územně samosprávného celku. Příspěvkové organizace přitom představují jednu z forem veřejného ústavu, jsou právníckými osobami veřejného práva zřízenými k plnění úkolů ve veřejném zájmu.³⁵⁴ Mezi státní příspěvkové organizace se řadí také fakultní nemocnice, vůči kterým podle § 111 ZZS zřizovatelskou funkci vykonává ministerstvo zdravotnictví. S ohledem na to, že poskytovateli zdravotních služeb mohou být i příspěvkové organizace, je nutno připomenout ustanovení § 6 odst. 2 TOPO, podle něhož majetková účast České republiky a územně samosprávních celků na právnícké osobě nevyklučuje trestní odpovědnost takové právnícké osoby podle TOPO. Tedy i zdravotnická zařízení v podobě příspěvkových organizací jsou trestně odpovědná.

3.4.2. Trestná činnost poskytovatelů zdravotních služeb

Současné znění § 7 TOPO připouští uplatňovat vůči poskytovateli zdravotních služeb trestní odpovědnost v mnohem širším rozsahu než v případě právní úpravy před novelou provedenou zákonem č. 183/2016 Sb. Dřívější úprava totiž vylučovala trestní odpovědnost právnícké osoby pro trestné činy proti životu a zdraví. Nyní již právnícká osoba může být pachatelem například trestných činů usmrcení z nedbalosti (§ 143 tr. zákoníku), těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147 tr. zákoníku) nebo ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148 tr. zákoníku). Dále lze zvažovat také trestní odpovědnost pro trestné činy neposkytnutí pomoci (§ 150 tr. zákoníku), neoprávněné nakládání s osobními údaji (§ 180 tr. zákoníku), zbavení a omezování osobní svobody (§ 170 a 171 tr. zákoníku), padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku a nálezu (§ 350 tr. zákoníku) či pro některé z trestných činů souvisejících s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, lidským embryem a lidským genomem (pátý díl I. hlavy zvláštní části). Velmi dobře si lze samozřejmě představit i trestnou činnost poskytovatelů zdravotní péče pro majetkové a hospodářské trestné činy například v souvislosti s veřejnými zakázkami z oblasti zdravotnictví. Jde-li o úmyslnou trestnou činnost proti životu a zdraví,³⁵⁵ jedná se dle mého názoru pouze o teoretickou konstrukci, typicky totiž nebudou splněny podmínky přičitatelnosti spočívající v jednání fyzické osoby v zájmu či v rámci činnosti právnícké osoby. Typicky se totiž bude jednat o individuální excesy. Nejvyšší soud ve věci tzv. heparinového vraha v odůvodnění k výroku o náhradě nemajetkové újmy konstatoval, že *obviněný se sice trestné činnosti*

---

³⁵⁴ Viz § 23 odst. 1 písm. b) zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů a § 53 a násl. zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech.

³⁵⁵ Nad ní se zamýšlí například Zaoralová, P. Může nemocnice vraždit? Dostupné online na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/muze-nemocnice-vrazdit-zamysleni-nad-pripravovanou-novelou-zakona-o-trestni-odpo-vednosti-pravnicky-ch-osob> (11.5.2018).

dopustil při výkonu povolání zdravotní sestry v nemocnici v H. B., avšak jeho protiprávní jednání rozhodně nelze označit za plnění úkolů vyplývajících z pracovního poměru ani za úkony s tím přímo související, nešlo z objektivního ani subjektivního hlediska o činnost konanou pro zaměstnavatele, obviněný nejednal v jeho prospěch či v jeho zájmu, nýbrž pouze v zájmu vlastním. Důvodně odvolací soud zdůraznil, že šlo o jednání v přímém rozporu s plněním pracovních povinností.³⁵⁶

3.4.3. Vznik trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotní péče

Klíčovým kritériem při posuzování trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotních služeb je postup *lege artis*. Jednáním *lege artis* je označován způsob léčení, prevence a diagnostiky, který je v souladu s nejvyšším stupněm vědeckého poznání.³⁵⁷ Postup *lege artis* zahrnuje správnou diagnostiku, správnou indikaci i správné vedení příslušného zákroku, vše v mezích konkrétního rozsahu úkolů, pracovního zařazení i konkrétních podmínek a objektivních možností.³⁵⁸ Naopak za zdravotní péči *non lege artis* je považována taková zdravotní péče, při jejímž poskytování lékař volí postupy zastaralé, nedostatečně účinné, neověřené nebo dokonce nebezpečné.³⁵⁹ S postupem *lege artis* úzce souvisí ustanovení § 45 odst. 1 ZZS, které stanoví, že poskytovatel zdravotních služeb je povinen poskytovat zdravotní služby na náležitě odborné úrovni, vytvořit podmínky a opatření k zajištění uplatňování práv a povinností pacientů a dalších oprávněných osob, zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků při poskytování zdravotních služeb. V obecné rovině se s povinností postupovat *lege artis* lze setkat také v ustanovení § 2643 odst. 1 OZ, dle něhož poskytovatel postupuje podle smlouvy s péčí řádného odborníka, a to i v souladu s pravidly svého oboru. Podle ustanovení § 2645 OZ pak poskytovatel odpovídá za to, že splní své povinnosti s péčí řádného odborníka; k ujednáním, která to vylučují nebo omezují, se nepřihlíží. Konkrétní obsah postupu *lege artis* je dále rozváděn soudní judikaturou.³⁶⁰ Má-li být poskytovatel zdravotní péče trestně odpovědný pro některý z nedbalostních trestných činů proti životu a zdraví, musí v konkrétním případě dojít k porušení povinnosti postupu *lege artis*. Porušení citovaných ustanovení § 45 odst. 1 ZZS a § 2643 OZ pak bude zakládat protiprávnost jakožto

³⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 6 Tdo 1334/2008.

³⁵⁷ Sovová, O. Postup *non lege artis* a jeho přičitatelnost poskytovateli zdravotní péče. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté. Praha: Leges, 2017, s. 243.

³⁵⁸ Těšínová, J., Žďárek, R., Polícar, R. Medicínské právo, I. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 24 - 35

³⁵⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1254/2011.

³⁶⁰ Viz například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1421/2008, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2012, sp. zn. 4 Tdo 436/2012.

jeden ze znaků trestného činu a zároveň bude představovat také objektivní kritérium nedbalosti.

Obdobně jako u některých dalších právnických osob regulovaných veřejnoprávními předpisy, také v případě poskytovatelů zdravotních služeb ukládá zákon některé kontrolní povinnosti, jejichž (ne)plnění ovlivní závěry stran toho, zda právnická osoba zavedla taková opatření, která po ní bylo lze spravedlivě požadovat. Kupříkladu § 47 ZZS stanoví, že *poskytovatelé zdravotních služeb povinni zavést interní systém hodnocení kvality a bezpečí poskytovaných zdravotních služeb, přičemž minimální požadavky pro zavedení interního systému hodnocení uveřejní ministerstvo ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví a na svých internetových stránkách.*

V případech, kdy je dovozována ať již trestní či soukromoprávní odpovědnost lékařů a poskytovatelů zdravotní péče, bývá důvodem též nedostatečný dozor nad lékařem, který bezprostředně poskytne pacientovi zdravotní službu. Příklad z trestněprávní oblasti uvádí Cibulka. V souvislosti s trestním stíháním obviněné lékařky pro přečin usmrcení z nedbalosti dle § 143 odst. 1, 2 tr. zákoníku se vyskytla otázka nesprávného systémového postupu nemocnice při vypisování služeb. Konkrétně šlo – zjednodušeně řečeno – o to, že *obviněná jako lékařka interní ambulance fakultní nemocnice v době před atestační zkouškou nesprávně vyhodnotila stav pacienta, který jevil známky závažného zdravotního stavu, při interním vyšetření vyloučila pouze jednu z možných příčin obtíží, s čímž se spokojila a přesný původ zdravotních obtíží nezjistila, stav pacienta nekonzultovala se zkušenějším službu konajícím lékařem, pacienta neodeslala na jiné odborné vyšetření a zavinila prodlevu se stanovením správné diagnózy a tím podstatným způsobem zhoršila šanci poškozeného na včasný a adekvátní chirurgický zákrok, ke kterému díky prodlevě nedošlo a pacient zemřel.* V přípravném řízení bylo zjištěno, že *na uvedeném pracovišti byli vzhledem k nedostatku lékařů od určitého období na ambulantní služby vypisováni i lékaři bez absolvování „základního interního kmene“ jako formy medicínského vzdělávání. Tito lékaři však nemohou poskytovat příslušnou zdravotní službu bez přímého dohledu lékaře se specializovanou odbornou způsobilostí ve smyslu zákona č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta. Ve věci bylo současně zjištěno, že způsob, jakým byl v případě obviněné zajišťován dohled lékaře interní kliniky, odporoval nejenom citovanému zákonu,*

*nybrž i doporučení představenstva ČLK č. 1/2007 k výkonu dohledu lékaře se specializovanou způsobilostí nad lékařem s odbornou způsobilostí.*³⁶¹

Význam z hlediska trestní odpovědnosti může mít též poskytnutí informování souhlasu. Zdravotní služby totiž mohou být podle § 2642 OZ a § 28 a 34 ZZS poskytovány zásadně po předchozím informovaného souhlasu pacienta. Je-li informovaný souhlas poskytnut, v případě lékařského zákroku provedeného *lege artis*, jde ve vztahu k zásahu do osobní a tělesné integrity o svolení poškozeného ve smyslu § 30 odst. 1, 3 tr. zákoníku. Nabízí se otázka, zda poskytnutí zdravotní péče bez informovaného souhlasu pacienta může vést k trestní odpovědnosti pro trestný čin omezování či zbavení osobní svobody dle § 170, resp. 171 tr. zákoníku. Domnívám se, že v případě postupu *lege artis* nelze v těchto případech stíhat lékaře za jednání, kterým sice bylo zasaženo do svobody rozhodování jedince, ale zároveň mu mohl být zachráněn život.³⁶² V případě obou trestných činů je navíc vyžadováno úmyslné zavinění, pokud tedy byl pacient informován v nedostatečném rozsahu v důsledku nedbalosti zdravotnického personálu, nebude možné trestní odpovědnost poskytovatele zdravotních služeb dovést. Konečně proti uplatňování trestní odpovědnosti v obdobných případech svědčí také zásada subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 tr. zákoníku. Lze v této souvislosti připomenout závěr Ústavního soudu ve věci stěžovatelky, která se domáhala vedení trestního řízení mj. proto, že neudělila souhlas k léčebným zákrokům. Dle tohoto rozhodnutí, *pokud by se tedy prokázalo, že zákroky, proti kterým stěžovatelka brojí, byly provedeny bez jejího svobodného a informovaného souhlasu a nebyly přiměřené k ochraně zdraví a života nenarozeného dítěte, došlo k porušení jejích osobnostních práv chráněných § 11 starého občanského zákoníku (k předmětným událostem došlo před účinností nového občanského zákoníku). Případné porušení práva stěžovatelky na ochranu jejího soukromí je tedy reparaovatelné pomocí civilněprávní žaloby na ochranu osobnosti. Tato možnost je tedy prima facie účinným prostředkem nápravy v případě stěžovatelky... Dále je nutné zohlednit, že poskytování zdravotní péče je vysoce žádoucí a společensky prospěšnou činností. V případech, kdy zdravotničtí pracovníci v dobré víře poskytují zdravotní péči s úmyslem zlepšit zdraví, či přímo zachránit životy pacientů, nelze tuto činnost v žádném případě kriminalizovat.*³⁶³

Jak uvádí Jelínek, častým organizačním selháním poskytovatelů zdravotních služeb je dále neúměrná vytiženost lékařů, kdy tito pracují přesčas nad rámec toho, co je povoleno

---

³⁶¹ Cibulka, K. Několik úvah o trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotních služeb. Trestní právo. 2017, č. 7, s. 28-29.

³⁶² Viz též Šustek, P., Holčapek, T. Informovaný souhlas. Praha: ASPI, 2007, s. 172.

³⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14.

zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce. Dosavadní judikatura se přitom k otázce spoluzavinění poskytovatele zdravotní služby spočívajícím v enormním vytížení lékařského personálu staví poměrně rezervovaně. Je možné zde odkázat například na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2013, sp. zn. 7 Tdo 612/2013, kdy soud shledal neopodstatněnost námitek obviněného týkající se spoluzavinění nemocnice. Soud mj. konstatoval: pokud tím obviněný mínil míru svého pracovního zatížení vyplývající z počtu pacientů, které měl během služby na starosti, pak je třeba odkázat na to, že v dané konkrétní situaci nebyly podmínky péče o poškozeného nijak dotčeny případnou nutností poskytovat akutně nějakou zvláštní péči jiným pacientům. V posuzované věci nešlo o to, že by obviněný nemohl věnovat potřebnou péči poškozenému z důvodu naléhavé péče o jiné pacienty. Podstatou věci bylo to, že obviněný při péči o poškozeného postupoval evidentně nesprávným způsobem. V dané věci se jednalo o nesprávnou diagnózu, kdy obviněný nenařídil další vyšetření pacienta, jenž následně zemřel. Nejvyšší soud tedy dospěl k závěru, že spoluzavinění nemocnice by přicházelo v úvahu toliko tehdy, pokud by se obviněný lékař nemohl poškozenému věnovat z důvodu péče o jiné pacienty, resp. pakliže by danou směnu nezajišťoval dostatečný počet lékařů.³⁶⁴

3.5. Trestní odpovědnost politických stran

3.5.1. Právní postavení politických stran

Jak uvedl Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 19. 1. 2005 publikovaném pod sp. zn. Pl. ÚS 10/03, *ústavní pořádek České republiky ani její právní řád neobsahuje explicitní legální definici politické strany (politického hnutí). Ústavní povahu, povahu právní subjektivity, smysl a účel politické strany nutno tudíž vyvodit z její celkové ústavní i obecně právní úpravy. Politické strany jsou klíčovým subjektem demokratického pluralitního politického systému, plní funkci reprezentanta pluralitních, diferencovaných zájmů. Jejich cílem je dosažení těchto zájmů prostředky demokratického ústavního systému, tj. zastoupením v zastupitelských sborech, zejména pak v Parlamentu, jakož i zastupitelstvech obcí a krajů.* Nutno podotknout, že ust. § 3 odst. 1 ZoPS stanoví, že *strany a hnutí jsou právníckými*

---

³⁶⁴ Jelínek, J. Otázky trestní odpovědnosti právníckých osob – poskytovatelů zdravotních služeb. Kriminalistika. 2018, č. 1, s. 13.

osobami. Státní orgány mohou do jejich postavení a činnosti zasahovat jen na základě zákona a v jeho mezích. Tím je dán základní předpoklad ve vztahu k možnému uplatňování trestní odpovědnosti politických stran, tj. jedná se o právnické osoby. V minulosti přitom bylo na politické strany nahlíženo jako na entity soukromoprávního charakteru. Stejně jako jiným spolkům či sdružení jim byla přiznána práva pouze na základě práva sdružovacího.³⁶⁵ Převažoval názor, že politické strany jsou instituty faktické, které nemají být právem regulovány, a které fungují jako kandidující útvary stojící nad státem.³⁶⁶ Právní osobnost byla politickým stranám přiznána teprve platným zákonem č. 424/1991 Sb. Postavením politických stran se pak blíže zabýval Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 18. 10. 1995, sp. zn. Pl. ÚS. 26/94, kdy mj. konstatoval, že *oddělení stran od státu neznamená, že strany mají povahu soukromých spolků. Česká ústava stejně jako většina evropských ústav vychází z toho, že politické strany a politická hnutí sice nejsou institucemi veřejné moci a nemají veřejnoprávní povahu, na druhé straně však plní v souladu s ústavou určité úkoly veřejného zájmu, nezbytné pro život státu založeného na reprezentativní demokracii. Zejména pak musí být demokratický právní stát (čl. 1 Ústavy) také demokratickým způsobem, tj. ve volbách založených na soutěži politických stran, legitimován. Úloha politických stran je tak spatřována především v rámci legislativní a výkonné moci, kterou vykonávají prostřednictvím svých členů.*

3.5.2. Fenomenologie kriminality politických stran

Příčiny trestné činnosti páchané politickými stranami lze spatřovat ve funkci, kterou politické strany ve společnosti zastávají. Holländer považuje za funkci politických stran získání politického vlivu, resp. účasti na tvorbě politické vůle.³⁶⁷ V této souvislosti lze poukázat na Neubauerovo rozlišení politických činností na ty, které směřují k tomu, aby se moc dostala do rukou určitých lidí nebo skupin, anebo aby se v nich udržela a byla co největší a nejméně omezená, kdy tyto označoval za politiku ve smyslu formálním. Na straně druhé pak za politiku ve smyslu materiálním Neubauer označoval snahy a činnosti směřující k obsahu právních norem. Z hlediska předmětu tohoto článku se jeví zajímavějším zdůraznit pojetí politiky ve smyslu formálním, kdy Neubauer dodává, že je s ní spojen subjektivní, egoistický účel politiky, tj. primárně ukojení touhy po moci nad lidmi, potažmo dosažení slávy, lesku,

---

³⁶⁵ Viz Pavlíček, V. a kol. Ústavní právo a státověda. Díl 1, Obecná státověda. Praha: Leges, 2014, s. 204.

³⁶⁶ Viz Pavlíček, V. O české státnosti: úvahy a polemiky. 3, Demokratický a laický stát. Praha: Karolinum, 2009, s. 219.

³⁶⁷ Holländer, P. Základy všeobecné státovědy. 3. vyd. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 163.

blahobytu. Konečně uvádí, že touha po moci je vrozena snad každému člověku, a je kontrována touhou po svobodě jakožto svým protipólem. Touha po moci přitom není nikdy úplně ukojena.³⁶⁸ Z neomezenosti moci a touze po jejím uchování a rozšiřování pak vyplývá, že nebezpečí protiprávní činnosti páchané politickými stranami hrozí jak od těch subjektů, které nevládnou a prostřednictvím trestné činnosti chtějí moc získat, tak i od těch subjektů, které vládnou a trestná činnost je naopak prostředkem k tomu, jak se u moci udržet.³⁶⁹ Uvedený závěr představuje jednu z možných kategorizací kriminality páchané politickými stranami.

Rozlišovat dále můžeme trestnou činnost politických subjektů *de iure* a politických útvarů *de facto*, kterým však není přiznána právní osobnost, a standardně tudíž nejsou adresáty trestněprávních norem (jde především o organizace pojímané jakožto zločinecké, např. o teroristické a separatistické skupiny).³⁷⁰

Dále lze kriminalitu politických stran třídit dle vztahu k voličům strany. Rozlišujeme pak takovou trestnou činnost, kdy se jedná o zneužití pravomoci v neprospěch svých voličů, na straně jedné a zneužití pravomoci v souladu s míněním svých voličů, jejichž zájmy mají trestněprávní povahu již samy o sobě, na straně druhé. V prvním případě lze odkázat na tvrzení Michelse, dle něhož má být politická strana prostředkem k dosažení vyššího cíle. Pakliže se stane cílem pro sebe, s vlastními samostatnými cíli a zájmy, odlišuje se teologicky od třídy, kterou zastupuje. Ve straně nemusejí být zájmy skupin lidí, které strana zastupuje, totožné se zájmy tělesa, které zastupuje politickou stranu.³⁷¹ Pakliže dojde k takové diferenciaci zájmů, jejím trestněprávním projevem může být například páchání úplatkářských trestných činů či zneužití pravomoci úřední osoby v souvislosti s ilegálními odposlechy. Naopak, pokud jde o případy, kdy politická strana páchá trestnou činnost, která je v souladu se zájmy a názory její voličské základny, bude se klasicky jednat o případy extrémistických politických stran či teroristických skupin.

Další možnost rozlišování nabízí Marsavelski³⁷² dle toho, zda je kriminalita páchána v totalitárním, demokratickém či v nadnárodním kontextu, popřípadě zda je páchána v období míru či za válečného stavu. Konkrétněji pak můžeme kriminalitu politických stran rozlišovat dle charakteru páchané trestné činnosti, kdy se typicky bude jednat o hospodářskou a

---

³⁶⁸ Neubauer, Z. Státověda a teorie politiky. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006, s. 89 – 90, 94.

³⁶⁹ Srov. Jellinek, G. Op. cit., s. 118.

³⁷⁰ Marsavelski, A. Responsibility of Political Parties for Criminal Offences: Preliminary Observations, Challenges and Controversies. Getos, A. eds. Mapping the Criminological Landscape of the Balkans. Berlin: Duncker & Humblot, 2014, s. 500. Dostupné online na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2610306 (14. 12. 2016).

³⁷¹ Michels, R. Strany a vůdcové. Praha: Orbis, 1931, s. 346.

³⁷² Viz Marsavelski, A. Op. cit., s. 501 – 502.

korupční kriminalitu, kriminalitu na úseku volebního práva (například tzv. kupčení s hlasy³⁷³), o kriminalitu zasahující svobodu, soukromí a listovní tajemství osob (nelegální sledování či sběr osobních údajů³⁷⁴), v extrémních případech pak o kriminalitu protistátní³⁷⁵ (páchanou typicky politickými útvary *de facto*) či o trestnou činnost válečnou, proti míru nebo lidskosti.

3.5.3. Vznik trestní odpovědnosti politických stran

Uplatňování trestní odpovědnosti a důsledků s ní spojené v případě politických stran jakožto adresátů trestněprávních norem představuje kolizi dvou základních maxim fungování současné společnosti, tj. spravedlnosti a demokracie. V prvním případě jde především o otázku rovnosti před zákonem, ve druhém o svobodu sdružovací a o svobodu slova, přičemž politické strany plní klíčovou úlohu pro demokratické řízení. Z této premisy pak vyplývá nutnost obezřetné aplikace norem trestního práva na činnost politických stran, neboť politické strany vyžadují zvýšenou ochranu.³⁷⁶ Právní úpravy některých států tuto citlivou otázku reagovali nemožností ukládání některých druhů sankcí (viz dále), popřípadě úplným vyloučením politických stran z režimu trestní odpovědnosti³⁷⁷.

Většina států Evropské unie však trestní odpovědnost politických stran uznává a rozsah možností jejich sankcionování oproti ostatním právnickým osobám nikterak neomezuje. Ostatně, některé země již mají zkušenost s odsouzením politické strany v trestním řízení. K patrně nejznámějšímu odsouzení politické strany došlo v Chorvatsku. Bývalý předseda chorvatské vlády Ivo Sanader ovlivňoval ze své pozice představitele veřejných institucí a obchodních společností, v nichž měl stát svou vlastnickou účast, aby tyto využívaly služeb agentury Fimi Media bez ohledu na výhodnost nabídky této společnosti. V některých případech pak nebyly služby agenturou Fimi Media vůbec poskytnuty. Finance, které agentura z uzavřených smluv získala, pak byly dále poskytovány mj. právě Sanaderovi a politické straně, kterou Sanader vedl, Chorvatské demokratické unii (HDZ). V tomto trestním řízení došlo k odsouzení i Chorvatské demokratické unie, a to k peněžitému trestu v celkové

³⁷³ Srov. trestný čin maření přípravy a průběhu voleb a referenda dle ustanovení § 351 tr. zákoníku.

³⁷⁴ Srov. trestné činy porušování svobody sdružování a shromažďování (§ 179 tr. zákoníku), porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 tr. zákoníku), porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 tr. zákoníku) a neoprávněné nakládání s osobními údaji (§ 180 tr. zákoníku).

³⁷⁵ Srov. hlava IX. zvláštní části trestního zákoníku.

³⁷⁶ Viz rozsudek ESLP ze dne 13. 2. 2003 ve věci Refah partisi a ostatní proti Turecku, § 87.

³⁷⁷ Uvedená exempce politických stran se týkala například španělské právní úpravy. Trestní odpovědnost těchto subjektů byla umožněna teprve v prosinci 2012 organickým zákonem č. 7/2012, který vyňal politické strany z exempčního ustanovení čl. 31 bis odst. 5 španělského trestního zákoníku.

výši 667.000,- EUR.³⁷⁸ Mimo tento případ došlo k odsouzení politické strany v rámci trestního řízení i v Estonsku. Estonská křesťansko-demokratická strana byla odsouzena pro trestný čin přijetí příspěvku v nepovolené výši (jedná se o samostatný trestný čin podle 402-1 estonského trestního zákoníku).³⁷⁹ Konečně nutno uvést, že Česká republika již má zkušenost s trestním stíháním politické strany.³⁸⁰

3.5.4. K rozsahu podmínek přičitatelnosti

Česká republika na první pohled žádným způsobem trestní odpovědnost politických stran či důsledky s ní spojené neomezuje. Přesto však současná právní úprava v otázce trestní odpovědnosti politických stran není příliš jednoznačná a je zjevné, že autoři zákona svou pozornost věnovali především podmínkám trestní odpovědnosti podnikajících obchodních společností. Příkladem toho je i na první pohled nezřetelné řešení, či jednání bude politické straně přičitatelné. Jak uvádí Duverger, strana není společenství, ale souhrn společenství, souhrn malých skupin rozestých po celé zemi (sekce, výbory, místní sdružení atd.) spojených koordinujícím institucemi.³⁸¹ Každé z těchto společenství je přitom řízeno určitými osobami se samostatnými rozhodovacími pravomocemi, popřípadě s rozhodovacími pravomocemi dělenými s dalšími členy výkonného orgánu příslušné buňky. Konkrétní rozsah těchto pravomocí je ve své formální podobě uveden ve stanovách té které politické strany. Mám přitom za to, že jednání těchto členů strany nebude s ohledem na novelu TOPO provedenou zákonem č. 183/2016 Sb. politické straně přičítán. Ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) TOPO nyní podmiňuje přičitatelnost trestného činu právnické osobě spácháním protiprávního činu *v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat*. Jak již bylo podáno výše, jsem toho názoru, že se musí jednat o osobu oprávněnou jménem nebo za právnickou osobu jednat, která je ve vedoucím

³⁷⁸ Viz OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia. Liability of Legal Persons for Corruption in Eastern Europe and Central Asia, s. 23. Dostupné online na: <https://www.oecd.org/corruption/ACN-Liability-of-Legal-Persons-2015.pdf> (30.12.2016).

³⁷⁹ Blíže OECD. PHASE 3, REPORT ON IMPLEMENTING THE OECD ANTI-BRIBERY CONVENTION IN ESTONIA. June 2014, s. 16. Dostupné online na: www.oecd.org/daf/anti-bribery/EstoniaPhase3ReportEN.pdf (30.12.2016). Popřípadě OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia. Liability of Legal Persons for Corruption in Eastern Europe and Central Asia, s. 59. Dostupné online na: <https://www.oecd.org/corruption/ACN-Liability-of-Legal-Persons-2015.pdf> (30.12.2016). Rozsudek Nejvyššího soudu Estonské republiky ze dne 24.09.2009, Nr 3-1-1-67-09-.

³⁸⁰ Viz Policie stíhá stranu za web se seriály. Piráti už se těší na soud. Dostupné online na: http://zpravy.idnes.cz/policie-stiha-piraty-za-web-dfl-/domaci.aspx?c=A160122_212631_domaci_pku (11.12.2016).

³⁸¹ Duverger, M. Politické strany. Praha: Karolinum, 2016, s. 53.

postavení v rámci právnické osoby jako celku. Osoby zastávající výkonné pozice v regionálních buňkách strany za takové osoby nelze považovat a jejich postavení v rámci politické strany nelze zásadně podřadit ani pod ustanovení § 8 odst. 1 písm. b) až d) TOPO. Zároveň se nedomnívám, že by bylo možné členy politické strany považovat za osoby v obdobném postavení zaměstnancům, které by plnily pracovní úkoly ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO. Zaměstnancem rozumíme ve smyslu § 3 zák. č. 262/2006 Sb., zákoník práce, fyzickou osobu vykonávající závislou práci pro zaměstnavatele, a to ať již v pracovním poměru či v rámci dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr. U členů politických stran se zásadně s poměrem blízcímu se takovému postavení nesetkáme. Osoby, jejichž trestná činnost bude politické straně přičítána, tedy musí zastávat takovou pozici, ze které mají možnost ovlivňovat chod politické strany jako celku. Především se bude zřejmě jednat o členy předsednictva strany.

3.5.5. Jednání fyzické osoby – člena Parlamentu ČR

Další problém při zvažování možné přičitatelnosti jednání fyzické osoby politické straně nastává tehdy, kdy se člen strany ve vedoucím postavení stane zároveň i členem parlamentu. Nutno připomenout, že členství v komoře Parlamentu ČR je založeno na principu tzv. volného mandátu, když článek 26 Ústavy stanoví, že *poslanci a senátoři vykonávají svůj mandát osobně v souladu se svým slibem a nejsou přitom vázáni žádnými příkazy*. Jelikož jsou zákonodárci jak reprezentanty lidu, tak i členy politických stran, musí v rámci svého rozhodování řešit, jaké zájmy budou reprezentovat. Konečné rozhodnutí je tak odrazem buď jejich svědomí, nebo zájmů, které by měli v parlamentu v souladu se stranickou politikou hájit.³⁸² Mám za to, že při zvažování trestní odpovědnosti politické strany na základě jednání jejího člena a zároveň poslance či senátora, bude nutné položit si tři otázky: 1) Jednal poslanec či senátor v souvislosti se svým mandátem? 2) Nejedná se o případ hmotněprávní exempce, tj. indemnity? 3) Jednal poslanec či senátor v zájmu své politické strany?

Pakliže si na první otázku odpovíme záporně, odpadá tím problém zkoumání dalších specifík jednání člena zákonodárského sboru jakožto předpokladu trestní odpovědnosti politické strany. Pakliže si však na první otázku odpovíme kladně, musíme se blíže zabývat i otázkou druhou.

---

³⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2013, sp. zn. 3 Tcu 77/2013.

V otázce indemnity rozlišujeme úplnou hmotněprávní exempci, kdy dle čl. 27 odst. 1 Ústavy *nelze poslance ani senátora nelze postihnout pro hlasování v Poslanecké sněmovně nebo Senátu nebo jejich orgánech*, a hmotněprávní exempci částečnou, kdy dle čl. 27 odst. 2 Ústavy *za projevy učiněné v Poslanecké sněmovně nebo Senátu nebo v jejich orgánech nelze poslance nebo senátora trestně stíhat. Poslanec nebo senátor podléhá jen disciplinární pravomoci komory, jejímž je členem*. Nejvyšší soud je přitom toho názoru, že projev ve smyslu čl. 27 odst. 2 Ústavy by měl být vždy učiněn v souvislosti s výkonem mandátu poslance či senátora, ačkoli to není v uvedeném ustanovení výslovně uvedeno, avšak vyplývá to ze smyslu právní úpravy.³⁸³ V režimu obou odstavců článku 27 Ústavy se jedná o privilegium beztrestnosti, kdy čin osoby, která této výsady požívá, vůbec není trestným činem.³⁸⁴ Politické straně by tak nebylo ve smyslu § 8 odst. 2 *a contrario* TOPO co přičítat, neboť čin by od počátku nebyl trestným. Ustanovení § 8 odst. 4 písm. c) TOPO sice stanoví, že ustanovení o přičitatelnosti se použije i tehdy, kdy jednajícím fyzická osoba není za *trestný čin* trestně odpovědná, toto pravidlo se však v daném případě dle mého názoru neuplatní. Těžko si představit, že by právnická osoba mohla být trestně odpovědnou za hlasování zákonodárců. Stejně tak, pokud jde o projevy učiněné na půdě Parlamentu či v jeho orgánech, sleduje toto vynětí zajištění svobody projevu při výkonu mandátu³⁸⁵ a byť tím není vyloučena protiprávnost tohoto činu³⁸⁶, vzhledem k funkci této částečné indemnity není dle mého představitelné přičítat takový čin politické straně.

Pokud fyzická osoba nejednala v režimu indemnity, přistoupíme k řešení třetí otázky. Třetí otázkou se tážeme na to, zda člen zákonodárského sboru v rámci výkonu svého mandátu jednal v zájmu politické strany. Jinými slovy, musíme zkoumat, jakým způsobem vyřešil výše uvedené dilema – zda bude podle nejlepšího vědomí a svědomí reprezentovat zájmy lidu, nebo zájmy politické strany. Pakliže fyzická osoba jedná v souvislosti s výkonem svého mandátu a zároveň jakožto reprezentant lidu a nikoli politické strany, je prakticky od politické strany odtržena, jedná v ryzí podobě volného mandátu a bylo by nelogické politické straně její jednání přičítat. Otázkou by v těchto případech ostatně i bylo, zda v takovém případě poslanec či senátor, který nereprezentuje zájmy své politické strany, jedná v rámci činnosti své strany. Domnívám se, že nikoli, neboť politika více než jiná činnost politických stran, je

---

³⁸³ Tamtéž.

³⁸⁴ Viz např. Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 72. Pavlíček, V. a kol. Ústavní právo a státověda II - Ústavní právo České republiky. Praha: Leges, 2015, s. 772, popřípadě náleží Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. I.ÚS 3018/14.

³⁸⁵ Klíma, K. a kol. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 177.

³⁸⁶ Vyjma disciplinární odpovědnosti může být takovýmto projevem založena soukromoprávní odpovědnost poslance či senátora. Viz Rychetský, P., Langášek, T., Herc, T. a kol. Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky : komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 297.

bezprostředně spjata právě s činností spočívající v rozšiřování politických ideálů té které strany či hnutí. Na úrovni výkonu mandátu poslance či senátora se tak rozdíl mezi jednáním v zájmu politické strany a v rámci její činnosti velmi stírají. Jednání učiněné v rámci mandátu poslance či senátora tak bude učiněno v rámci činnosti politické strany tehdy, když bude v jejím zájmu. Při zkoumání zájmu politické strany pak není možné brát na zřetel pouze její stanovy a program jakožto jediné kritérium a zdroj jejich cílů, nýbrž obsah programu strany musí být porovnán s jednáním stranických vůdců a s názory, které tito vůdci zastávají. Nelze totiž vyloučit, že politický program politické strany bude skrývat cíle a úmysly odlišné od těch, které jsou veřejně proklamovány.³⁸⁷

Pokud by člen zákonodárského sboru jednal v souvislosti s výkonem svého mandátu a zároveň by spácháním trestného činu sledoval výhradně svůj vlastní prospěch, opět mám za to, že by ke splnění podmínek návěští § 8 TOPO nedošlo, když by takovýto čin nebyl spáchán ani v rámci činnosti politické strany, ani v jejím zájmu.

Lze shrnout, že dle mého názoru v případě jednání osoby, jejíž jednání je politické straně obecně přičitatelné dle § 8 odst. 1 TOPO, kdy tato jednala v souvislosti s výkonem svého mandátu, nesmí jít zároveň o případ hmotněprávní imunity a fyzická osoba musí jednat v zájmu politické strany. Podle čl. 27 odst. 4 Ústavy *poslance a senátora nelze trestně stíhat bez souhlasu komory, jejímž je členem. Odepře-li komora souhlas, je trestní stíhání po dobu trvání mandátu vyloučeno*. Tímto je vyjádřena procesní imunita zákonodárců. Pokud bude souhlas odepřen, na trestní stíhání politické strany tato skutečnost nebude mít žádný vliv. Je přitom logické, že Ústava nepočítá s procesní imunitou politických stran, když chráněn má být výkon mandátu zákonodárce, který, jak jsem již uvedl výše, má být v zásadě postaven na principu tzv. volného mandátu nezávislého na politické straně.

V souvislosti s mandátem poslance či senátora je vhodné také připomenout, že tyto osoby mají dle čl. 2 Ústavy právo odepřít svědectví o skutečnostech, které se dozvěděly v souvislosti s výkonem svého mandátu, a to i poté, kdy přestaly být poslancem nebo senátorem. Vzhledem k vynětí z pravomoci orgánů činných v trestním řízení dle § 10 tr. řádu tyto osoby ani nemají povinnost dostavit se na předvolání k výslechu svědka dle § 97 tr. řádu. Toto vynětí pak může zkomplikovat důkazní situaci v trestních řízeních vedených proti parlamentním politickým stranám.

---

³⁸⁷ Rozsudek ESLP ze dne 13. 2. 2003 ve věci Refah Partisi a ostatní proti Turecku.

3.5.6. Přiřítání jednání nečlenů strany

Vedle členů politické strany lze uvažovat i nad přiřetením jednání osoby, která formálně ve struktuře strany žádnou funkci nezastává. Klasicky by bylo možno uvažovat o nejrůznějších finančních donátorech strany. Podle ust. § 8 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. a) TOPO lze totiž právnické osobě přiřítat spáchání trestného činu toho, kdo *vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby*. Jak ovšem uvádí Duverger³⁸⁸, mecenáši tradičně nemají opravdový charakter tajných šéfů politických stran, jednají jen na vlastní pěst, v určitých momentech, aby zaangažovali stranu určitým směrem. Většina subvencujících subjektů se přitom vyznačuje politickou neschopností. Je ovšem pravdou, že v mnoha stranách se dualismus zdánlivé moci a moci skutečné projevuje nepřímou. Oficiální straničtí předáci jsou zároveň skutečnými vůdci. Jenom se kolem některých z nich vytváří úzký okruh spolupracovníků, který posiluje jejich autoritu a vytváří jejich faktickou převahu, s níž stanovy politických stran nepočítají.

3.5.7. Trestní soud nebo Nejvyšší správní soud?

Dalším problematickým momentem, který se trestní odpovědnosti politických stran přímo dotýká, je její limitace úpravou zákonem o sdružování v politických stranách a v politických hnutích. Problém lze ilustrovat na příkladu kauzy Dělnické strany. Dělnická strana byla rozpuštěna rozhodnutím Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 2. 2010³⁸⁹, závěry soudu poukazovaly mj. na její plány změnit demokratický systém v zemi či na xenofobní, šovinistické, homofobní projevy představitelů strany a projevy vyvolávající rasistickou a jinou nesnášenlivost. Strana nadto v programu a symbolech navazovala na nacistické Německo. Při pohledu na výčet trestných činů, pro které může být právnická osoba trestně odpovědná, zjistíme, že mezi nimi nalezneme taktéž některé trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, a to i z oddílu trestných činů narušujících soužití lidí. U extrémistických stran si lze velmi jednoduše představit naplnění skutkových podstat trestných činů násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 tr. zákoníku), hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 tr. zákoníku) či podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356 tr. zákoníku). Rozpuštění politické strany podle

³⁸⁸ Duverger, M. Op. cit., s. 176 – 177.

³⁸⁹ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 2. 2010, sp. zn.: pst 1/2009 – 348.

zákona o politických stranách a hnutích představuje materiálně stejnou sankci, kterou představuje zrušení právnické osoby podle TOPO – v obou případech jde svou povahou o trest smrti *sui generis*. Je však nutné připomenout, že režim správního práva nabízí možnost sankcionování politické strany pouze ve dvou formách – rozpuštěním či pozastavením činnosti. Systém sankcí založený zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob je v tomto směru mnohem širší. K rozpuštění politické strany může Nejvyšší správní soud navíc přistoupit pouze za kumulativního splnění následujících podmínek: 1) zjištěné chování politické strany je protiprávní, 2) je této straně přičitatelné, 3) představuje dostatečně bezprostřední hrozbu pro demokratický právní stát a 4) zamýšlený zásah je přiměřený sledovanému cíli. V kontrastu se zrušením právnické osoby podle trestního práva jsou zde zdůrazněny budoucí možné konsekvence chování strany, a to jako podmínka pro přistoupení k sankci.

Domnívám se, že pro zvolení správního režimu odpovědnosti politické strany je nutné vycházet z úpravy ústavněprávní úrovně. Listina v čl. 20 stanoví, že *občané mají právo zakládat též politické strany a politická hnutí a sdružovat se v nich a výkon těchto práv lze omezit jen v případech stanovených zákonem, jestliže to je v demokratické společnosti nezbytné pro bezpečnost státu, ochranu veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku, předcházení trestným činům nebo pro ochranu práv a svobod druhých*. Pakliže tedy půjde o zásah do svobody člověka sdružovat se v politické straně či hnutí, uplatní se režim podle zákona o sdružování v politických stranách a hnutích. Takovým zásahem je totiž bezesporu rozpuštění strany či pozastavení její činnosti. Trestní právo pak nastupuje v případech, které nevedou k sankci omezující právo sdružovat se v politické straně. Toto právo je omezeno v případech, kdy politická strana buď vůbec není (tj. je zrušena), nebo nemůže pro zákaz vykonávat politickou činnost.

Pochybný je ovšem i procesní postup. Představme si, že v současnosti by policejní orgán zahájil trestní stíhání proti Dělnické straně pro výše popsaná jednání. Pakliže by usoudil, že jde o věc, ve které by měl rozhodovat Nejvyšší správní soud, směl by ve smyslu § 171 tr. řádu postoupit věc jakožto podnět vládě (viz § 15 odst. 1 ZoPS)? Ustanovení § 171 odst. 1 tr. řádu stanoví, že *státní zástupce postoupí věc jinému orgánu, jestliže výsledky přípravného řízení ukazují, že nejde o trestný čin, že však jde o skutek, který by mohl být jiným příslušným orgánem posouzen jako přestupek, jiný správní delikt nebo kárné provinění*. Problémem však je, že takové jednání by nepochybně znaky trestného činu naplnilo, a závěr předpokládaný v citovaném ustanovení by tudíž nebylo možno učinit. Vzájemný vztah obou

řízení však bude muset vytýčit ještě judikatura či zákonodárce sám, neboť dosavadní právní úprava není v tomto směru jednoznačná.

3.5.8. Přejednost trestní odpovědnosti na právního nástupce

V rámci podmínek trestní odpovědnosti politických stran se dále problematickým jeví trestní odpovědnost právního nástupce takové strany ve smyslu § 10 odst. 1, 2 TOPO. V případě politických stran je přitom více než u jiných právnických osob nutno akcentovat nikoli přechod materiálních statků, nýbrž členské základny a idejí původní politické strany. Dosavadní odborné práce týkající se problematiky přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce přitom věru logicky zkoumají trestní odpovědnost právního nástupce z hlediska univerzálního či singulárního nástupnictví sukcesora k majetkovým hodnotám jeho předchůdce.³⁹⁰ Je totiž nepochybné, že úmysl zákonodárce směřoval především k postihu obchodních korporací, u nichž je tato otázka klíčová. Pakliže však vztáhneme ustanovení o přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce na politické strany, nutno si položit otázku, kdy a zda vůbec lze o právním nástupci politické strany hovořit. Představme si situaci, kdy se politická strana dopustí trestného činu, přičemž následně z nejrůznějších důvodů její členové, a to ti, jejichž trestné jednání bylo původní politické straně přičítáno, založí politickou stranu novou (známé i z českého prostředí jsou případy, kdy dojde k rozdíse mezi členy strany). Standardně nedojde k převodu majetkových hodnot na nový politický subjekt, který je založen tzv. na zelené louce. Na tento nově vzniklý politický subjekt dle mého názoru trestní odpovědnost původní strany nepřejde, neboť jde toliko o nástupce politického a ideového, nikoli právního. Na nově založenou politickou stranu nepřechází žádná práva ani právní povinnosti původní strany.

3.5.9. K některým aspektům sankcionování politických stran

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob rozlišuje celkem osm druhů trestů. Jedná se o tresty zrušení právnické osoby, propadnutí majetku, peněžitý trest, trest propadnutí věci, trest zákazu činnosti, trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, trest zákazu přijímání dotací a subvencí a o trest uveřejnění rozsudku.

---

³⁹⁰ Viz např. Jelínek, J., Herczeg, J. Op. cit., s. 90 a násl.

Co se týče trestu zrušení právnické osoby, jak jsem již naznačil výše, nelze tento politické straně dle mého názoru uložit.³⁹¹ Jde o právnickou osobu, na kterou se vztahuje ust. § 16 odst. 1 druhá věta TOPO, dle něhož *trest zrušení právnické osoby nelze uložit, vylučuje-li to povaha právnické osoby*. Nelze totiž přehlédnout úpravu v zákoně o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, který stanoví v § 13 odst. 1 taxativní výčet způsobů zrušení politické strany. V tomto výčtu přitom absentuje zrušení politické strany v důsledku uložení příslušné trestní sankce. Dle § 13 odst. 1 písm. c) ZoPS dochází sice ke zrušení politické strany mj. rozhodnutím o jejím rozpuštění, toto však nelze zaměňovat za uložení trestu zrušení právnické osoby v trestním řízení, neboť o rozpuštění politické strany rozhoduje Nejvyšší správní soud (viz § 15 ZoPS). Zákon o sdružování v politických stranách a v politických hnutích představuje v tomto směru nepochybně *lex specialis* k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob. Lze ostatně poukázat na postup slovenského zákonodárce, který považoval za nutné v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (zákon č. 91/2016 Z.z.) novelizovat i zákon č. 85/2005 Z.z., o politických stranách a hnutích, do něhož bylo nově zakotveno ust. § 14 odst. 1 písm. d) cit. zákona. Toto ustanovení počítá se zrušením politické strany na základě uložení sankce zrušení právnické osoby trestním soudem. Existují však i státy, jejichž právní řád explicitně vylučuje uložení trestu zrušení právnické osoby politickým stranám. Takovým příkladem může být ustanovení čl. 131-30 francouzského Code de Penal. Důvodem těchto vynětí je kontroverze, kterou zrušení politické strany představuje, neboť dochází k narušení politického života. Především v zemích, kde existuje systém dvou politických stran, se takováto výjimka jeví logickou.³⁹² Ačkoli je trest zrušení právnické osoby nepochybně nejcitelnějším trestem, který lze právnické osobě uložit, obdobné účinky může mít i uložení trestu peněžitého případně trestu zákazu činnosti.

Pokud jde o trest zákazu činnosti, zákon výslovně politické strany z okruhu možných adresátů této sankce nevyjímá. Důvodová zpráva k § 20 TOPO však vylučuje uložení trestu zákazu činnosti politické straně ve smyslu zákazu politické činnosti. Politické straně tedy lze uvedený druh trestu uložit, jeho předmětem však nesmí být zákaz politické činnosti, nýbrž zákaz činnosti jiné, v souvislosti s kterou byl trestný čin spáchán.

V případě trestu zákazu přijímání dotací a subvencí podle § 22 TOPO, soud může uložit tento trest, *dopustila-li se právnická osoba trestného činu v souvislosti s podáváním nebo vyřizováním žádosti o dotaci, subvenci, návratnou finanční výpomoc nebo příspěvek, s*

³⁹¹ Srov. opačný názor ve Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L. Op. cit., s. 144.

³⁹² Viz Marsalevski, A. Op. cit., s. 501 – 510.

jejich poskytováním nebo využíváním, anebo s poskytováním nebo využíváním jakékoliv jiné veřejné podpory. Dotacemi rozumíme finanční produkty, které jsou poskytovány z veřejných zdrojů fyzickým nebo právnickým osobám podle příslušných předpisů. Mohou být účelově určené nebo bez účelového určení.³⁹³ Politické strany mají za splnění podmínek podle § 20 ZoPS nárok na příspěvek na činnost zahrnující stálý příspěvek a příspěvek na mandát. Možnost uložení tohoto trestu politické straně, která uvedený státní příspěvek pobírá, není žádným způsobem limitována. Uložení trestu zákazu přijímání dotací a subvencí by se politická strana neměla dostat do existenčních potíží, neboť státní příspěvky nemají být základním druhem příjmů politických stran.³⁹⁴

Konečně se objevuje specifikum i v případě ukládání trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, neboť uložení tohoto trestu politické straně by bylo neúčelné. Podle § 17 odst. 2 ZoPS nesmějí politické strany vlastním jménem podnikat. Výdělečnou činnost mohou vykonávat pouze ve velmi omezeném rozsahu prostřednictvím za tímto účelem založené obchodní společnosti. Jelikož se však jedná o odlišný právní subjekt s odlišnou právní osobností, bylo by možné a účelné uložit uvedený trest pouze tomuto. Politická strana, jelikož sama vlastním jménem podnikat nemůže, nemá možnost účastnit se zadávacího řízení směřujícího k uzavření smlouvy na plnění veřejné zakázky.

3.6. Trestní odpovědnost církví a náboženských společností

Obdobný problém pro zvolení správného režimu právní odpovědnosti existuje i v případě registrovaných církví a náboženských společností.³⁹⁵ Ústavní základ jejich úpravy nalezneme v čl. 16 Listiny, podle něhož *každý má právo svobodně projevat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu* (odst. 1). *Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech* (odst. 2). Dále je jejich postavení konkretizováno zákonem č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech. Podle § 3 písm. a) ZoCNS se církví a náboženskou společností rozumí *dobrovolné společenství osob s*

---

³⁹³ Jelínek, J., Herczeg, J. Op. cit., s. 157.

³⁹⁴ K tomu blíže náleží Ústavního soudu ze dne 18. 10. 1995, sp. zn. Pl.ÚS 26/94, náleží Ústavního soudu ze dne 27. 2. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 53/2000.

³⁹⁵ Viz ust. § 6 odst. 1 zák. č. 3/2002 Sb.: *Církev a náboženská společnost se stává právnickou osobou registrací (dále jen "registrovaná církev a náboženská společnost") podle tohoto zákona, pokud tento zákon nestanoví jinak.*

vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování, duchovní služby a případně obecně prospěšné činnosti.

ZoCNS také umožňuje za splnění určitých podmínek zrušit ve správním řízení registrované církvi či náboženské společnosti oprávnění k výkonu zvláštních práv nebo dokonce zrušit registraci samotnou. Zrušení registrace znamená, že církev či náboženská společnost přestává právně existovat a obvykle vstupuje do likvidace. Jedním z důvodů zahájení řízení o zrušení registrace je i zjištění, že registrovaná církev a náboženská společnost nebo svaz církví a náboženských společností vyvíjí činnost v rozporu s právním řádem [§ 22 odst. 1 písm. c) ZoCNS].

Taková zákonná dikce je velmi obecná a v praxi prozatím nebyla aplikována. Je však zřejmé, že vždy bude třeba poměřovat míru intenzity protiprávní činnosti a významu, kterého církev a náboženská společnost v souladu s Listinou požívají. Při užití gramatického výkladu vůči slovnímu spojení „vyvíjet činnost“ lze dovodit, že k naplnění zákonného předpokladu nestačí jednorázový akt, nýbrž musí jít o soustavné porušování právního řádu ČR.³⁹⁶ Protiprávní činností přitom musíme rozumět i činnost, kterou jsou porušovány zájmy chráněné trestním právem, tedy i činnost vedoucí k páčání trestných činů a vedoucí jinak k uplatnění trestní odpovědnosti podle TOPO. Na stranu druhou může dojít ke zrušení registrace i za protiprávní činy dosahující nižší než trestněprávní intenzity. Jedná se tak nepochybně o úpravu přísnější, než je úprava trestněprávní zakotvená v TOPO. TOPO je, podobně jako v porovnání s právní úpravou politických stran a hnutí, naopak předpisem flexibilnějším, jímž je možno lépe přizpůsobit právní postih právnické osoby konkrétnímu případu porušení či ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem.

Při vzájemném porovnání obou předpisů lze učinit tyto závěry:

- 1) Zrušení registrace jakožto fatální sankce podle ZoCNS může být právním následkem v případech vyvíjení jakékoli protiprávní činnosti, může se jednat i o činnost v rozporu se soukromým právem. Je nelogické, že registrované církvi nebo náboženské společnosti hrozí za vyvíjení té společensky nejnebezpečnější, tedy trestné činnosti sankce nižší intenzity (např. nízký peněžitý trest podle TOPO), než je tomu v případě méně

---

³⁹⁶ Viz Kříž, J. Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 278.

společensky nebezpečné činnosti, vykonávané např. v rozporu se správním či civilním právem.

- 2) Trestní odpovědnost podle TOPO může být uplatněna i při spáchání jednoho skutku, zrušení registrace předpokládá opakovanost, dlouhodobost protiprávní činnosti.
- 3) Neuplatní se obecný princip zákazu litispendence a *res iudicata* ve vztahu trestního řízení a řízení o správním deliktu. Správní řízení podle § 22 odst. 1 písm. c) ZoCNS nelze charakterizovat jako řízení o správním deliktu. Jedná se o jakési dodatkové řízení, které navazuje na řízení o protiprávních činech církví.

Osobně považuji za chybu, že vzájemný vztah obou zákonů není jasně právně vymezen. Kříž uvádí, že oba právní předpisy si budou patrně konkurovat³⁹⁷, takové řešení je však z hlediska předvídatelnosti práva nepřijatelné a nabízím následující výklad. Domnívám se, že v trestním řízení nelze církvi či náboženské společnosti uložit trest zrušení právnické osoby (§16 TOPO), tedy, že tyto právnické osoby spadají pod negativní podmínku uložení takového trestu, podle níž *trest zrušení právnické osoby nelze uložit, vylučuje-li to povaha právnické osoby*. Zrušit registrovanou církev či náboženskou společnost je *de iure* možné pouze v rámci správního řízení podle ZoCNS. Pravomocný odsuzující trestní rozsudek, stejně jako i např. správní či občanskoprávní rozhodnutí, by ale mohl být podkladem pro zahájení správního řízení o zrušení její registrace ze strany Ministerstva kultury. Jelikož se jedná o správní orgán, není toto oprávněné učinit závazný závěr o vyvíjení protiprávní činnosti ve smyslu trestné činnosti, podle čl. 90 Ústavy totiž *jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy*. Pakliže by tedy mělo dojít ke zrušení registrace z důvodu vyvíjení trestné činnosti, bude nezbytným předpokladem takového kroku existence předchozího pravomocného odsuzujícího rozsudku pro trestný čin páchaný církví či náboženskou společností.

Pro doplnění je vhodné uvést, že výjimečně se lze v zahraničí setkat také s právní úpravou, která trestní odpovědnosti církví nepřipouští. Příkladem je rakouská právní úprava ve svém ustanovení § 1 odst. 3 bod 3 VbVG, která vylučuje trestní odpovědnost uznaných církví a náboženských společností, ovšem pouze v rozsahu výkonu duchovní činnosti.

3.7. Trestní odpovědnost odborových organizací

---

³⁹⁷ Viz Kříž, J. Op. cit., s. 288.

Odborovou organizaci je nutno považovat za právnickou osobu *sui generis*, což vyplývá z přechodných ustanovení občanského zákoníku, konkrétně pak z § 3025 OZ. Ten stanoví, že *ustanovení tohoto zákona o právnických osobách a spolku se použijí na odborové organizace a organizace zaměstnavatelů přiměřeně jen v tom rozsahu, v jakém to neodporuje jejich povaze zástupců zaměstnanců a zaměstnavatelů podle mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána a které upravují svobodu sdružování a ochranu práva svobodně se sdružovat. Odborová organizace a organizace zaměstnavatelů vznikají dnem následujícím po dni, v němž bylo doručeno příslušnému orgánu veřejné moci oznámení o jejich založení; to platí obdobně, pokud dochází ke změně nebo zániku odborové organizace.* Problémem je, že není příliš zřejmé, která ustanovení o spolcích lze na odborové organizace vztáhnout a která nikoli.³⁹⁸

Mezi mezinárodní smlouvy, které se problematice vzniku a činnosti odborových organizací věnují, řadíme především Všeobecnou deklaraci lidských práv (čl. 23), Evropskou sociální chartu vyhlášenou pod č. 14/2000 Sb. m. s. (čl. 5, 6, 31), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (čl. 22) a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (čl. 8), vyhlášené pod č. 120/1976 Sb. Opomenout samozřejmě nelze ani úpravu obsaženou v Listině. První tři odstavce jejího článku 27 stanoví, že *(1) Každý má právo svobodně se sdružovat s jinými na ochranu svých hospodářských a sociálních zájmů. (2) Odborové organizace vznikají nezávisle na státu. Omezovat počet odborových organizací je nepřijatelné, stejně jako zvyhodňovat některé z nich v podniku nebo v odvětví. (3) Činnost odborových organizací a vznik a činnost jiných sdružení na ochranu hospodářských a sociálních zájmů mohou být omezeny zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu bezpečnosti státu, veřejného pořádku nebo práv a svobod druhých.* Jde o přímo použitelnou úpravu, článek 41 Listiny, který umožňuje domáhat se práv z některých ustanovení pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí, se na první tři odstavce článku 27 nevztahuje.

Jak vyplývá z článku 27 odst. 3 Listiny, na rozdíl od jiných sdružení na ochranu hospodářských a sociálních zájmů, může být u odborových organizací zákonem omezena pouze činnost, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu bezpečnosti státu, veřejného pořádku nebo práv a svobod druhých. V případě jiných sdružení může být

---

³⁹⁸ Na to upozorňují i Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1332.

zákonem omezen i vznik. Odborové organizace však vznikají nezávisle na státu, uplatňuje se u nich pouze evidenční režim, a jejich vznik nelze nijak omezovat.³⁹⁹

Vzhledem ke shora uvedenému je poněkud diskutabilní, do jaké míry je vhodné připouštět možnost trestní odpovědnosti vůči odborovým organizacím. Nejedná se o právnickou osobu standardního typu, její současný právní režim je poněkud nejednoznačný, a případnou trestní odpovědnost je třeba velmi uvážit vzhledem k ústavněprávním a mezinárodněprávním limitům. Velmi problematicky lze vnímat použití ustanovení § 10 TOPO o přechodu trestní odpovědnosti právě vůči odborovým organizacím, například tehdy, pokud by původní odborová organizace měla být trestně odpovědná, došlo by k jejímu zrušení a nahrazení jinou odborovou organizací, jež by byla právní nástupkyní své předchůdkyně. Nově vzniklá odborová organizace nejen, že by byla právní nástupkyní, ale patrně by měla i obdobnou ne-li totožnou členskou základnu (zaměstnance) a samozřejmě též stejný předmět činnosti jako předchůdkyně. Pokud by přitom odborová organizace měla vzniknout s tím, že by již od počátku byla trestně odpovědná z titulu právního nástupnictví, jednalo by se zřejmě o zásah státu do samotného vzniku odborové organizace.

Shodně jako v případě politických stran, nedomnívám se ani u členství v odborové organizaci, že by se jednalo o postavení obdobné postavení zaměstnance ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO. Ani v tomto případě nebude naplněn znak závislé činnosti. Případná trestní odpovědnost tak bude možná pouze ve vztahu k osobám majícím rozhodující vliv na její chod.

---

³⁹⁹ Viz Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 596-597.

4. Trestněprávní compliance

4.1. Pojem compliance

Při posuzování toho, zda právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které po ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání trestného činu fyzickou osobou zabránila, je nutno přihlížet k mnoha aspektům. V této souvislosti je velmi důležitý pojem compliance programů. Pojem „compliance“ není pojmem právním, nýbrž obchodním či podnikovým. Rozumí se jím dodržování právních norem obchodními společnostmi, jakožto i vytvoření a dodržování příslušných vnitřních norem, které toto zajistí.⁴⁰⁰ Bock pak na straně jedné rozlišuje *soft-compliance*, tj. vytvoření a dbání na dodržování pravidel morálního a etického charakteru, a *hard-compliance* jakožto vytvoření systému opatření zajišťujících dodržování právních norem na straně druhé.⁴⁰¹ Některé definice compliance programů pak kladou důraz na *hard-compliance*, když compliance popisují jako systém opatření vytvořených právnickou osobou, jejichž účelem je zajištění dodržování právních norem fyzickými osobami, jejichž jednání může být právnické osobě přičítáno.⁴⁰²

Je-li primárním účelem compliance programů právnické osoby vyhnutí se případné trestní odpovědnosti, hovoříme pak o trestněprávní compliance (*criminal compliance*⁴⁰³). Půjde o případy, kdy jsou vytvořeny compliance opatření například pro účely předcházení praní peněz či korupce.⁴⁰⁴

Každá právnická osoba je schopna v závislosti na charakteru své činnosti schopna účinně předcházet různým skupinám trestných činů. Například u právnických osob podnikajících v oboru dopravy je třeba compliance opatření zaměřit též na předcházení protiprávní činnosti na úseku dopravy, s čímž se u právnických osob podnikajících v jiném oboru nesetkáme. V závislosti na předmětu podnikání budou také u různých právnických osob různě vysoké nároky na předcházení protiprávní činnosti. U menších právnických osob bude rozsah zaváděných opatření z logiky věci užší než v případě velkých nadnárodních korporací.

---

⁴⁰⁰ Bohuslav, L. Trestní odpovědnost právnických osob. Trestní odpovědnost právnických osob. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 174.

⁴⁰¹ Bock, D. Criminal Compliance. 2. Auflage. Baden-Baden: Nomos, 2013, s. 20.

⁴⁰² Koukol, P. Compliance und Strafrecht. Compliance-Management-Systeme und strafrechtliche (Unterlassens-)Haftung in Unternehmen. Vídeň: LexisNexis, 2016, s. 19.

⁴⁰³ Jak upozorňuje Koukol, vžitý anglický termín byl zvolen nevhodně, neboť v překladu se jedná o „trestní compliance“, vhodnější by bylo zvolit termín „criminal law compliance“, tj. trestněprávní compliance. Viz Koukol. P. Op. cit., s. 21.

⁴⁰⁴ Rotsch, T. a kol. Criminal Compliance. Handbuch. Baden-Baden: Nomos, 2014, s. 41-44.

Pakliže tak menší právnické osoby s nižšími finančními prostředky budou mít například zaveden etický kodex, zásady chování a striktně kontrolovat jejich dodržování s možností postihu zaměstnance, nebude účelné právnickou osobu trestat. Trest by v takovém případě nemohl plnit svůj preventivní účel, neboť pouze stěží si lze představit, že by menší právnické osoby mohly vynaložit finanční prostředky stejného rozsahu jako právě nadnárodní korporace.

Předchozí zavedení compliance opatření může v konkrétním případě vést k exkulpací právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 5 TOPO. Následné zavedení přiměřených opatření pak nepochybně ovlivní úvahy soudu stran sankcionování právnické osoby. Jde o okolnost analogickou k chování pachatele po činu tak, jako tomu je u fyzických osob ve smyslu ustanovení § 39 odst. 1 tr. zákoníku. Ostatně, mělo by se jednat o jedno z klíčových hledisek, ke kterým soud při sankcionování přihlédne, což vyplývá i z toho, že zavedení účinných opatření, byť v době před spácháním trestného činu, je předpokladem pro exkulpací ve smyslu § 8 odst. 5 TOPO. V této souvislosti není bez zajímavosti, že návrh německého zákona o pravé trestní odpovědnosti spolků (*Verbandsstrafgesetzbuch*) dokonce počítal v § 5 odst. 1 s možností upuštění od potrestání, pakliže právnická osoba přijala dostatečná organizační a personální opatření, která by v budoucnu obdobnému činu zamezila.⁴⁰⁵ Je otázkou, zda by také český zákonodárce neměl na takovouto situaci myslet vytvořením zvláštního ustanovení týkajícího se sankcionování právnické osoby. I v českých podmínkách si lze představit, že by v situaci, kdy právnická osoba dodatečně zavedla potřebná opatření, soud mohl například upustit od potrestání, podmíněně upustit od potrestání či uložit peněžitý trest s podmíněným odkladem jeho výkonu na zkušební dobu, na jejímž konci bude vyhodnoceno, zda právnická osoba compliance opatření dlouhodobě prosazovala a naplňovala. Podmíněně odložené výkony trestů by také umožňovaly uložit právnické osobě některé přiměřené povinnosti či omezení. Jednou z nich by přitom mohla být i povinnost zavedení compliance opatření. Současné znění zákona žádnou z výše uvedených variant neumožňuje.

4.2. Compliance – právní povinnost, nebo možnost?

V kapitole 2.5.2. jsem v souvislosti se zkoumáním koncepce přičitatelnosti trestného činu právnické osobě připomněl, že i právnické osoby jsou adresáty obecné prevenční

---

⁴⁰⁵ Viz důvodová zpráva k *Verbandsstrafgesetzbuch*. Dostupná online na: <http://www.strafrecht.de/media/files/docs/Gesetzentwurf.pdf> (20. 5. 2018).

povinnosti podle § 2900 OZ. Obecná povinnost k zavedení compliance programů či jiných kontrolních mechanismů předcházejícím trestné činnosti je v některých zemích explicitně zakotvena přímo v zákoně (typicky zákonem o obchodních korporacích) a jejich nezavedení pak lze v konkrétních případech považovat za případné porušení zvláštní povinnosti konat zakládající odpovědnost za nepravý omisivní delikt.⁴⁰⁶ V České republice taková povinnost explicitně zákonem stanovena není. Zavedení účinných preventivních a kontrolních mechanismů tak *a priori* nepředstavuje splnění žádné zákonné povinnosti, nejde-li o splnění povinnosti podle předpisů týkajících se specifických druhů právnických osob, jakými jsou například banky. Pouze v případě vyskytujícího se rizika bude zavedení compliance opatření zároveň znamenat splnění obecné prevenční povinnosti osob ve smyslu § 2900 OZ.

Vytvoření compliance programu může vedle splnění obecné prevenční povinnosti vést také k zajištění péče řádného hospodáře a k souladu s pravidlem podnikatelského úsudku ve smyslu § 159 OZ resp. 51 ZOK. Podle § 159 odst. 1 věta první OZ *kdo přijme funkci člena voleného orgánu, zavazuje se, že ji bude vykonávat s nezbytnou loajalitou i s potřebnými znalostmi a pečlivostí*. Ustanovení § 51 odst. 1 ZOK pak stanoví, že *pečlivě a s potřebnými znalostmi jedná ten, kdo mohl při podnikatelském rozhodování v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu obchodní korporace; to neplatí, pokud takovéto rozhodování nebylo učiněno s nezbytnou loajalitou*. Nejvyšší soud toto rozvedl, když dospěl k závěru, že *aby dostál požadavku péče řádného hospodáře, je člen statutárního orgánu povinen jednat při výkonu své funkce (mimo jiné) s potřebnými znalostmi, a tedy i informovaně, tj. při konkrétním rozhodování využít rozumně dostupné (skutkové i právní) informační zdroje a na jejich základě pečlivě zvážit všechny možné výhody i nevýhody (rozpoznatelná rizika) existujících variant podnikatelského rozhodnutí. Splnění této povinnosti je ovšem nezbytné posuzovat z pohledu ex ante, tj. prizmatem skutečností, které členu statutárního orgánu byly, či při vynaložení příslušné péče (při využití dostupných informačních zdrojů) mohly a měly být, známy v okamžiku, v němž dotčená podnikatelská rozhodnutí činil.*⁴⁰⁷ Jak uvádí Lasák, z péče řádného hospodáře nepochybně plyne povinnost zavést takový monitorovací systém, který zajistí, že v případě, kdy se v obchodní korporaci objeví určitý problém materiální povahy, dostane se tato záležitost na vědomí příslušného (statutárního) orgánu společnosti. Uvedená povinnost je projevem zásady, že členové

---

⁴⁰⁶ Blattner, L. R. Strafrechtliche Verantwortlichkeit des Verwaltungsrates einer Konzernmutter für Delikte von Mitarbeitern im Konzern. Forum Poenale. 2013, č. 6, s. 364-365.

⁴⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2016, sp. zn. 29 Cdo 5036/2015.

(statutárního) orgánu nesmí opomíjet záležitosti (problémy) společnosti.⁴⁰⁸ Compliance programy pak mohou ve smyslu shora uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu zajistit zmiňované vynaložení příslušné péče ke zjištění skutečností důležitých pro učinění podnikatelského rozhodnutí, jež zároveň představuje součást péče řádného hospodáře. Jedná se však pouze o jednu z možností splnění takovéto péče. Bude vždy záležet na konkrétních okolnostech a podmínkách dané právnické osoby. Například u jednočlenných společností bez zaměstnanců či s minimem zaměstnanců lze prevenční povinnost i povinnost péče řádného hospodáře naplnit mnohem jednodušeji než vytvořením komplexního compliance systému. Domnívám se tak, že by bylo neúměrné zákonem požadovat vytvoření compliance systému od veškerých právnických osob.⁴⁰⁹

4.3. Obsah compliance

TOPO ani žádný jiný právní předpis neobsahuje alespoň demonstrativní výčet opatření, jejichž zavedení a uplatňování zpravidla vyloučí trestní odpovědnost právnické osoby podle § 8 odst. 5 TOPO. *De lege ferenda* by přitom bylo vhodné takovýto účet vytvořit. Inspirací v tomto ohledu může být například španělská právní úprava. Novela španělského trestního zákoníku s účinností od 1. 7. 2015 umožnila právnické osobě zprostit se trestní odpovědnosti, pakliže zavedla compliance program, který obsahuje:

- 1) Hodnocení rizik v rámci činnosti právnické osoby.
- 2) Strategie kontroly, které měly vést k zamezení takového rizika.
- 3) Systém finančního managementu, který měl předcházet spáchání rizikové trestné činnosti.
- 4) Zavedení povinnosti oznámit compliance orgánu či zodpovědné osobě porušení standardů či riziko takového porušení (tj. systém whistleblowingu).
- 5) Systém postihů v případě porušení compliance programu.
- 6) Pravidelné prověřování compliance programu a jeho úpravy v případě, že v právnické osobě došlo k organizačním změnám nebo změnám v činnosti právnické osoby, nebo v případě, že bylo zjištěno významné porušení compliance programu.

---

⁴⁰⁸ Lasák, J., Pokorná, J., Čáp, Z., Doležil, T. a kol. Zákon o obchodních korporacích. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 423.

⁴⁰⁹ Shodně též Napokoj, E., Schatz, B. Corporate Compliance: Pflicht oder Ermessen? Was an Wissen über das Thema wirklich wichtig ist, s. 3. Dostupné online na: www.senat-oesterreich.at/wp-content/uploads/2016/11/SENATE_2016Nr2_Artikel_Compliance.pdf (27.5.2018).

V jiných zemích (například v Rakousku, Německu nebo Polsku) pak modelová compliance opatření nalezneme kodifikována v tzv. *corporate governance* kodexech vydávaných příslušnými ústředními orgány státní správy. Tyto kodexy bývají pravidelně aktualizovány po několika málo letech. Ministerstvo financí České republiky takovýto kodex sice také vydalo, avšak již v roce 2004, přičemž od té doby k žádné novelizaci nedošlo.⁴¹⁰

Právnícké osoby tak při tvorbě svých compliance programů mohou v současnosti využít Doporučení OECD dobré praxe o vnitřní kontrole, etických zásadách a compliance, případně mohou vycházet z modelů vypracovaných Mezinárodní organizací pro normalizaci vypracovaných pod označením ISO 37001 a ISO 19600. Podle doporučení OECD je třeba compliance systémy vytvářet na základě hodnocení rizik, které vezme v potaz individuální podmínky dané společnosti, zejména pak rizika zahraničního podplácení, kterým společnost čelí. Taková rizika musejí být pravidelně monitorována, přehodnocována a podle potřeb přizpůsobována tak, aby zajistila trvalou efektivitu vnitřních kontrol, etických zásad a compliance systémů. Standardy Mezinárodní organizace pro normalizaci se zabývají například problematikou *due diligence* třetích stran, interním vyšetřováním či otázkou posouzení rizik.⁴¹¹ Právnícké osoby mohou také vycházet z metodiky Nejvyššího státního zastupitelství k ustanovení § 8 odst. 5 TOPO⁴¹². Podle této metodiky státní zastupitelství a policejní orgány mají při posuzování toho, zda právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které po ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby zabránila spáchání trestného činu fyzickou osobou, přihlížet především k následujícím instrumentům:

- **Zákon či jiný právní předpis** - relevantní bude zejména porušení uložené povinnosti vyplývající ze zaměstnání, povolání, postavení, funkce apod., které se projevuje v oblasti, kde došlo ke spáchání protiprávního činu, který by měl být právnické osobě přičítán. Například v zákoníku práce jsou mj. upraveny právní vztahy vznikající při výkonu závislé práce mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, v zákoně o obchodních korporacích mj. jednání s péčí řádného hospodáře; dále může jít o povinnosti v zákonech o bezpečnosti práce,

---

⁴¹⁰ Kodex správy a řízení společností založený na Principech OECD z roku 2004. Dostupný online na: <https://www.mfcr.cz/cs/archiv/transformacni-institute/agenda-byvaleho-fnm/sprava-majetku/kodex-spravy-a-rizeni-spolecnosti-corpor> (20.5.2018).

⁴¹¹ Viz též Mečl, S. Trestněprávní compliance. Schenková, K., Lasák, J. a kol. Compliance v podnikové praxi. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 97-98.

⁴¹² NSZ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce, s. 17-19. Dostupný online na: <http://www.nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf> (20. 5. 2018).

zákoně o účetnictví, zákoně o archivnictví a spisové službě, zákoně o zadávání veřejných zakázek, hygienických zákonech, zákonech o ochraně životního prostředí apod.

- **Vnitřní předpis** - orgány činné v trestním řízení by se dle metodiky měly zaměřit na zkoumání souladu pro trestní věc rozhodných vnitřních předpisů (zakladatelská listina, stanovy, organizační řád, pracovní řád, podpisový řád apod.) s právními předpisy závaznými pro příslušnou právnickou osobu a na srozumitelnost vnitřních předpisů.
- **Vzdělávací akce** - zahrnují přednášky, semináře, workshopy a další akce směřující k nabytí a rozvoji znalostí, jakož i dovedností, vyžadovaných pro výkon dané pracovní pozice. Orgány činné v trestním řízení by se dle metodiky měly zaměřit na účinnost těchto vzdělávacích akcí a jak je tato účinnost u právnické osoby ověřována.
- **Etický kodex** – jde o dokument, který upravuje obecná i konkrétní pravidla chování v příslušné právnické osobě v určitých právně i eticky relevantních situacích. Etický kodex vymezuje typové konfliktní situace vznikající při činnosti organizace, se kterými se její zaměstnanci a další osoby mohou setkat coby s etickými dilematy (střet zájmů, nakládání s osobními a obchodními informacemi atd.), přičemž představuje zásady a pravidla, jak takovým situacím předcházet a pokud nastaly, jak se v nich správně zachovat, a jaký přístup k nim je zaujímán z pohledu samotné organizace. Samotné vydání etického kodexu však nelze považovat za dostatečné úsilí k předcházení trestné činnosti. Rovněž lze konstatovat, že neexistence etického kodexu nemusí být znakem nedostatečného úsilí k předcházení trestné činnosti, pokud právnická osoba má silnou firemní kulturu vytvářející prostředí pro právně i eticky konformní chování osob podílejících se na její činnosti. Orgány činné v trestním řízení by měly dále prověřit aplikaci zásad stanovených v etických kodexech v praxi, nastavení kontrolních mechanismů a procesů identifikace rizik, způsob nápravy zjištěných pochybení apod., resp. zda a jak má právnická osoba definovanou firemní kulturu, své firemní principy.
- **Protikorupční program** – jde o systém zásad a pravidel k zabezpečení protikorupční prevence a kontroly organizace. Může být kodifikován v podobě samostatného vnitřního předpisu, nebo je začleněn v Etickém kodexu či obecně v principech firemní kultury. Orgány činné v trestním řízení by se měly v rozsahu pro trestní věc rozhodném zaměřit na to, zda a jak má organizace vymezeny oblasti s korupčním potenciálem, zda v nich identifikuje klíčová korupční rizika, a zda po zhodnocení kontrolních a řídicích mechanismů z hlediska adekvátnosti jejich nastavení v interních dokumentech formou implementace nápravných opatření, tyto mechanismy posiluje. Spadá sem vytváření a

posilování protikorupčního klimatu, řízení protikorupčních rizik a monitoring kontrol, postupy při podezření na korupci apod.

- **Podnikový ombudsman** – jedná se o instituci zřízenou organizací a personálně obsazenou k nestrannému posuzování problémů, resp. sporů zaměstnanců a dalších osob, které se jeví být v rozporu s právními a etickými normami, resp. vnitřními předpisy, nepodařilo-li se je překlenout standardním postupem. Podnikový ombudsman je k tomu vybaven oprávněním navrhnout jejich řešení a doporučení k nápravě také do budoucna. Podstatné z hlediska zkoumání orgánů činných v trestním řízení je, jakými organizačními opatřeními je zajištěna nestrannost této funkce a její nezávislost na vedení organizace, jak je nastaven a podporován systém oznamování incidentů (prostředky, jednoduchost, dostupnost, zajištění anonymity), jak jsou podněty vyhodnocovány a jaká opatření jsou z nich vyvozována (tj. jakou účinnost tato funkce má).
- **Compliance program** – podle metodiky se jedná o pokročilý systém zásad a pravidel k zabezpečení dodržování právních a etických norem, resp. vnitřních předpisů, ze strany zaměstnanců, vedení společnosti (managementu), obchodních partnerů a dalších osob, které jsou zapojeny do činnosti organizace. Pokrývá více oblastí, v nichž se promítá výkon činnosti organizace, jako je politika hospodářské soutěže, politika pracovních vztahů, rovných příležitostí a zákazu diskriminace, finanční a daňová integrita atd. V trestněprávní oblasti pak zahrnuje soubor opatření k trestní odpovědnosti právnické osoby. Zahraniční zkušenosti v tomto směru zvyrazňují určité minimální atributy compliance programu: zakotvení standardů a procedur pro zabránění a odhalování trestné činnosti; rozhodné orgány organizace musí být seznámeny s programem, vykonávání rozumného dohledu a vedoucí zaměstnanci musí zajistit implementaci a efektivitu tohoto programu; rozumná snaha zajistit nezačlenění do programu těch vedoucích pracovníků, kteří byli zapojeni do protiprávní činnosti; učinit rozumné kroky k přiblížení programu zaměstnancům, stejně tak rozhodným orgánům, vedoucím zaměstnancům a dalším zaměstnancům s podstatnými pravomocemi; učinit rozumné kroky k monitorování, kontrole, hodnocení a zveřejňování programu; podporovat a vynucovat program napříč organizací; jakmile je zjištěno páčání trestné činnosti, je nutné provést rozumné kroky jako odezvu vůči, a zabránit jejímu opakování. Compliance program obvykle obsahuje všechny zde výše popsané instrumenty.

Compliance program dle metodiky sice představuje pouhou výšeč všech možných preventivních a kontrolních opatření, avšak sama metodika upozorňuje na to, že jeho součástí zpravidla budou i další instrumenty z předloženého seznamu.

Metodika dále uvádí, že požadavek vynaložení veškerého úsilí bude možné posuzovat zejména prostřednictvím těchto úrovní:

- Preventivní úroveň – jde o opatření organizace orientovaná na vyloučení, omezení a neutralizaci faktorů vedoucích ke spáchání protiprávního činu, který by měl být právnické osobě přičítán.
- Detekční úroveň – jedná se o opatření organizace orientovaná na zavedení a prosazování faktorů vedoucích k odhalení protiprávního činu, který by měl být právnické osobě přičítán.
- Represivní (reakční) úroveň – na této úrovni nalezneme opatření orientovaná na zavedení a vynucování faktorů vedoucích k postihu protiprávního činu, který by měl být právnické osobě přičítán. Uvedené úrovně na sebe navazují a vzájemně se doplňují.

Při vytváření compliance programů je důležité, aby se zaměstnanci právnické osoby mohli s cíli compliance opatření ztotožnit tak, aby se opatření projevovala v jejich každodenní pracovní činnosti. Jinými slovy musí být zaměstnanci přesvědčeni, že compliance je jak v zájmu jejich zaměstnavatele, tak i v zájmu jich samotných.

K vytvoření efektivního compliance prostředí je nutné naplnit následujících šest základních bodů: 1) analýza rizik, 2) odhodlání, 3) organizace, 4) komunikace, 5) dokumentace, 6) reakce.⁴¹³

Analýza rizik musí odpovídat profilu dané právnické osoby. Při posuzování rizik je třeba přihlídnout například k předmětu činnosti právnické osoby, velikosti právnické osoby (výše obratu, počtu zaměstnanců apod.), místu činnosti právnické osoby, portfoliu obchodních partnerů a konkurence nebo k současným interním normám a faktickým interním procesům.⁴¹⁴ Rizika se také mohou v závislosti na mnoha faktorech časem měnit, zesilovat či zeslabovat, proto by analýza rizik měla být prováděna periodicky.

Odhodlání vedení společnosti k plnění cílů compliance (*tone from the top*) je nepostradatelným prvkem compliance prostředí. Pokud vedení společnosti je ochotno tolerovat protiprávní činnost v případech, kdy přináší společnosti zisk, stává se compliance program pouhou formální záležitostí bez jakýchkoli reálných dopadů. Vedení společnosti

---

⁴¹³ Koukol, P. Op. cit., s. 25.

⁴¹⁴ Koukol, P. Op. cit., s. 35.

může své odhodlání projevit například formou tzv. *mission statement*. Jde o písemné vymezení smyslu existence, popisu filozofie a fungování právnické osoby, přičemž se neomezuje na pouhé vytváření zisku, nýbrž objevují se v něm i odkazy na hodnoty, které právnická osoba prosazuje. Touto formou lze zaměstnancům i třetím osobám dát najevo, že vedení společnosti compliance program prosazuje a jeho porušení sankcionuje.

Organizační aspekt compliance prostředí se může skládat z rozličných opatření na organizační úrovni právnické osoby. Spadají sem opatření typu etického kodexu, vytvoření compliance oddělení, uskutečňování školení či vytváření speciálních oznamovacích kanálů pro whistleblowery. Důležité také je, aby byla zcela jasně vymezena kompetence a odpovědnost každého manažera a zaměstnance právnické osoby.

Z hlediska dokumentace je vhodné, aby veškerá rozhodnutí, opatření či procesy byly zaznamenávány písemnou formou. Pokud tato zásada bude v rámci právnické osoby dodržována, budou tím při pochybnostech získány ospravedlňující důkazní materiály. Pokud dojde ke spáchání protiprávního činu, který nebude dostatečně písemně zadokumentován, bude možno v těch případech, kdy vedení právnické osoby dlouhodobě a důsledně prosazovalo písemnou dokumentaci, usuzovat na excesivní jednání zaměstnance.

Způsob, jakým právnická osoba zareaguje na protiprávní činnost v její organizační struktuře, do značné míry souvisí s odhodláním vedení společnosti k plnění cílů compliance. Na zjištěné protiprávní jednání by mělo být adekvátně reagováno prostředky pracovního a občanského práva, případně též formou trestního oznámení.

4.4. Implementace compliance

Je vhodné, aby veškeré interní předpisy související s compliance byly zapracovány do jednoho tzv. compliance kodexu. Ten musí být pro adresáty dostatečně srozumitelný a být jim kdykoli přístupný nejlépe prostřednictvím interního informačního systému. První část tohoto kodexu by mělo tvořit již zmíněné prohlášení *mission statement*, které prezentuje fundamentální hodnoty právnické osoby. Standardní součástí kodexu je i etický kodex právnické osoby. Vlastní vnitřní směrnice pak lze rozdělit do části materiální a části procesní.⁴¹⁵ Materiální část může obsahovat směrnice týkající se například problematiky poskytování a přijímání darů, komunikace s obchodními partnery, interních informací, střetu zájmů. Je přitom vhodné prezentovat požadované chování na příkladech. Součástí materiální

---

⁴¹⁵ Koukol, P. Op. cit., s. 38.

části by mělo být také přesné stanovení toho, jaké postihy hrozí zaměstnancům, kteří interní předpisy nebudou respektovat.⁴¹⁶

Procesní část pak zakotvuje pravidla týkající se například způsobu dokumentace pracovních postupů, způsobu oznamování porušení pravidel (ideálně telefonicky, e-mailem či obdobným způsobem tak, aby bylo možno na oznámení co nejdříve reagovat), stanovení osob, na které se v souvislosti s compliance obrátit, nebo stanovení osob, které jsou oprávněny rozhodnout o pracovním postihu těch, kteří interní pravidla porušili. Podstatné je, aby všechna pravidla na sebe navazovala a nedocházelo k vzájemnému protirečení si. Při tvorbě pravidel je proto třeba klást důraz na odbornost. Součástí compliance kodexu by mělo být také vymezení periodicity kontroly compliance opatření, resp. stanovení podmínek, při jejichž naplnění dojde k jejich prověření.⁴¹⁷

Součástí implementace je též pořádání pravidelných školení zaměstnanců, která mají zajistit, aby zaměstnanci byli skutečně seznámeni s compliance pravidly a to srozumitelnou formou. V rámci školení či workshopů je vhodné upozorňovat na příklady z praxe. Tomuto účelu může velmi dobře posloužit metoda hraní rolí. Za účelné je též považováno, aby se sami zaměstnanci vyjádřili ke svým zkušenostem se situacemi, na které pravidla dopadají. Nedoporučuje se provádění školení prostřednictvím online testů, kterými se účastník školení pouze „prokliká“ zvolením zřejmých správných odpovědí.⁴¹⁸ Online testy mohou ovšem dobře posloužit jako závěrečná kontrola toho, co si účastník ze školení odnesl.⁴¹⁹

Je také vhodné, aby v rámci compliance korporátní kultury docházelo k odměňování zaměstnanců při plnění cílů compliance. Může se přitom jednat o imateriální odměňování (například ústní ocenění před oddělením) nebo též o materiální ocenění v podobě například finanční odměny.⁴²⁰

V zahraničí je běžnou součástí implementace compliance systému a odstranění jeho případných nedostatků též tzv. *Mock Dawn Raid*, tj. předstírané (simulované) navození takové situace, která by u příslušné obchodní korporace nastala v případě zahájení a provádění neohlášené „inspekce“ (šetření na místě) ze strany orgánů veřejné moci.⁴²¹ Jde o postup, jehož cílem je zjistit reakce zaměstnanců v případě neohlášené kontroly v sídle společnosti či na jejich pobočkách. Tento postup je převážně prováděn externími experty tak, aby na první pohled nebylo zřejmé, že se jedná o zaměstnance společnosti, a zároveň, aby byla zajištěna

---

⁴¹⁶ Bock, D. Op. cit. ,s. 666.

⁴¹⁷ Napokoj, E., Schatz, B. Op. cit., s. 5.

⁴¹⁸ Koukol, P. Op. cit., s. 39.

⁴¹⁹ Bock, D. Op. cit. ,s. 674.

⁴²⁰ Bock, D. Op. cit. ,s. 730.

⁴²¹ Koukal, P. „Mock Dawn Raids“ jako metoda a nástroj soutěžní Compliance. Antitrust. 2013, č. 2, s. 57.

dostatečná profesionalita celého procesu a jeho vyhodnocení. Jak je totiž patrné, osoby provádějící *Mock Dawn Raid* na jednu stranu musí zjistit reakce zaměstnanců při kontrole či při prohlídce příslušných orgánů, na stranu druhou nelze překročit určité meze tak, aby nedošlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu присvojení pravomoci orgánu podle § 328 tr. zákoníku.⁴²²

4.5. Interní vyšetřování

Jak již bylo uvedeno, compliance je třeba posuzovat nikoli jen formálně, nýbrž též materiálně, tedy z toho hlediska, zda je v korporátní praxi skutečně prosazováno. Interní vyšetřování zadané právnickou osobou za účelem objasnění protiprávního činu je jednou ze složek, která určuje, že tomu tak je. Od interního auditu se interní vyšetřování liší tím, že již existuje určité podezření ze spáchání tohoto jednání. Jde o problematiku v české odborné literatuře doposud poměrně opomíjenou, byť se nepochybně jedná o důležitou součást compliance systému právnické osoby. Nejde přitom o nikterak nový fenomén, s výsledky vlastního vyšetřování právnické osoby předstupují již tradičně před soudy v občanskoprávních a pracovněprávních věcech, případně též ve věcech trestních v rámci uplatňování soukromoprávního nároku v adhezním řízení.

Samotný pojem interního vyšetřování doposud není žádným zákonem definován, ačkoli se můžeme setkat s právními normami, které konání interního vyšetřování implicitně předpokládají⁴²³. Ani v zahraničí se se zákonnou definicí nesetkáme. V blízkém budoucnu by se to však mohlo změnit, neboť koaliční smlouva uzavřená v roce 2018 mezi německými stranami SPD a CDU-CSU předpokládá vznik speciálního zákona k internímu vyšetřování.⁴²⁴ Lze však konstatovat, že pro interní vyšetřování jsou charakteristické zejména následující tři znaky:

---

⁴²² Koukol, P. Op. cit., s. 41.

⁴²³ Kupříkladu § 116 vyhlášky č. 163/2014 Sb., o výkonu činnosti bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry, stanoví, že *povinná osoba informuje bez zbytečného odkladu Českou národní banku, pokud zaznamená možné významné ohrožení reputace, které má nebo by mohlo mít vliv na výkon činnosti povinné osoby. Povinná osoba dále informuje bez zbytečného odkazu Českou národní banku o významné trestné činnosti, která může ohrozit nebo ohrožuje výkon její činnosti, a významném trendu v oblasti boje proti legalizaci příjmů z trestné činnosti a financování terorismu.* Třetí odstavce cit. ustanovení pak stanoví, že *součástí informace podle odstavců 1 a 2 je výstižný popis oznamovaného jevu a jeho klíčové věcné, časové a další charakteristiky. Pokud je to relevantní, je součástí popisu alespoň rámcová kvantifikace hrozícího nebo již vzniklého nepříznivého finančního dopadu oznamovaného jevu a základní informace o osobě nebo osobách s vazbou na oznamovaný jev.* Je tedy zřejmé, že aby banka mohla splnit svou povinnost ve smyslu odstavce třetího, musí v tomto směru vést vlastní interní vyšetřování.

⁴²⁴ Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD, s. 126. Dostupné online na: https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/koalitionsvertrag_2018.pdf?file=1 (5.5. 2018).

- 1) existuje podezření ze spáchání protiprávního jednání nebo jednání, které je v rozporu s vnitřními předpisy,
- 2) je zpravidla vedeno externími odborníky a to především z řad advokátů,
- 3) je konáno v souvislosti s hrozícím či již probíhajícím trestním řízením.⁴²⁵

4.5.1. Význam interního vyšetřování

Provedení interního vyšetřování může mít výrazný vliv na rozsah dokazování v trestních věcech a v konečném důsledku též na trestní odpovědnost právnické osoby. Výsledky interního vyšetřování a jejich případné předložení orgánům činných v trestním řízení budou nesporně polehčujícími okolnostmi ve smyslu § 41 písm. l) tr. zákoníku (okolnost, že pachatel napomáhal při objasňování své trestné činnosti nebo významně přispěl k objasnění trestného činu spáchaného jiným). Za současného právního stavu se však domnívám, že se nemůže jednat o jednu z okolností, ke které bude přihlíženo při zkoumání toho, zda právnická osoba zavedla opatření předpokládaná ustanovením § 8 odst. 2 písm. b) TOPO resp. § 8 odst. 5 TOPO. Ve smyslu obou ustanovení se jedná o opatření, která měla spáchání trestného činu zamezit, přičemž interní vyšetřování představuje postup *ex post* k objasnění konkrétního protiprávního jednání. Skutečnost, že se jedná o *ex post* postup, však ještě neznamená, že by interní vyšetřování nemohlo naplnit i cíle v oblasti prevence. Výsledky interního vyšetřování mají z korporátního hlediska významný preventivní dopad v oblasti compliance, neboť mohou vést k sebereflexi a zavedení takových opatření, aby se obdobná protiprávní činnost již neopakovala (hovoří se o zásadě *lessons learned*).⁴²⁶

Vzhledem k tomu, že interní vyšetřování může vyjadřovat negativní postoj právnické osoby k páchaní trestné činnosti, domnívám se, že za splnění dalších podmínek (určitá typová závažnost spáchaného trestného činu, následné zavedení dostatečných preventivních a kontrolních opatření) by nemuselo být na místě trestní odpovědnost vůči právnické osobě uplatňovat buď vůbec z důvodu nízké společenské škodlivosti, případně by bylo na místě upustit od potrestání. Jak již bylo podáno, druhý z uvedených postupů však současný právní stav neumožňuje.

---

⁴²⁵ Momsen, C. Internal Investigations zwischen arbeitsrechtlicher Mitwirkungspflicht und strafprozessualer Selbstbelastungsfreiheit. ZIS. 2011, č. 6, s. 511.

⁴²⁶ Poepping, M. Unternehmen, Strafrecht und Compliance. Jahn, M., Schmitt-Leonardy, Ch., Schoop, Ch. et alii. Das Unternehmensstrafrecht und seine Alternativen. Baden-Baden: Nomos, 2016, s. 341.

Konání interního vyšetřování může pro právnickou osobu také znamenat, že se vyhne mediálnímu skandálu, který může souviset s konáním prohlídek v jejich objektech. Vzhledem ke znalosti své organizační struktury a mechanismů, může právnická osoba jednodušeji zjistit, které relevantní informace a kde zajistit a oddělit je od ostatních materiálů a listin, které nejsou z hlediska zkoumané věci relevantní. Bude pak na zvážení orgánů činných v trestním řízení, zda je na místě i přes poskytnutí výsledků interního vyšetřování prohlídky provádět, či nikoli.

4.5.2. Průběh

Interní vyšetřování může být konáno na podkladě vnitřního podnětu, v jiných případech však půjde o vnější podnět, mnohdy již související se zahájeným trestním řízením. Tyto podněty se pak mohou týkat dvou základních druhů podezření.

Zprvė, půjde o případy, v nichž právnická osoba vystupuje jako poškozená. Jde typicky o trestnou činnost zaměstnanců, ze které právnická osoba nezískala žádné užítky, ale naopak trestný čin byl spáchán na její úkor (např. zpronevěra svěřených peněz). Konání interního vyšetřování zde může být pro právnické osoby výhodnější než oznámení orgánům činným v trestním řízení. Ty by totiž mohly dospět k závěrům odlišným od těch, které očekávala právnická osoba, a nelze vyloučit, že trestní řízení bude ve výsledku vedeno i proti ní. Jedním z cílů takto vedeného interního vyšetřování může být i zajištění důkazů proti pachateli – fyzické osobě - a vyhodnocení, do jaké míry by bylo úspěšné po něm nárokovat způsobenou škodu. Na stranu druhou právnická osoba může iniciovat trestní řízení, pakliže by bylo pro úspěšné nárokování škody zajistit další důkazy, které lze obstarat pouze prostřednictvím činnosti orgánů činných v trestním řízení.

Zadruhé, právnická osoba může být sama podezřelá z trestné činnosti, resp. protiprávní čin jí může být přičítán. Právnická osoba se v těchto případech může vnitřním vyšetřováním snažit získat důkazy svědčící v její prospěch.⁴²⁷

Zadavatelem interního vyšetřování v rámci právnické osoby je ve většině případů statutární orgán společnosti. Týká-li se však podezření právě jeho, iniciátorem bývá kontrolní orgán.

---

⁴²⁷ Süße, S., Püschel, C. Collecting Evidence in Internal Investigations in the Light of Parallel Criminal Proceedings. Compliance Elliance Journal. 2016, vol. 2, č. 1, s. 30-31. Dostupné online na: http://ul.qucosa.de/fileadmin/data/qucosa/documents/19916/CEJ%20Winter%202016%20Suesse_Pueschel.pdf (13.5.2018).

Na počátku vyšetřování musí být vymezeny vyšetřovací verze. Dále je třeba již na počátku, ale též při vlastním průběhu interního vyšetřování, mít na paměti, že dotčená právnická osoba je na rozdíl od orgánů činných v trestním řízení ve věci zaujatá. Aby však byly výsledky vyšetřování relevantní a nemohly být následně napadeny právě z tohoto důvodu, je nutné, aby samotný proces interního vyšetřování byl veden nezájatě. Fritsche pak uvádí pět způsobů, jak toho docílit:

- 1) rozumné rozdělení úkolů mezi osoby podílející se na vyšetřování,
- 2) pečlivý výběr těchto osob,
- 3) nutnost poskytování informací mezi jednotlivými osobami podílejících se na vyšetřování pouze v nezbytném rozsahu,
- 4) zřízení horké linky pro osoby, kterých se interní vyšetřování dotýká,
- 5) účast externí osoby (nejlépe advokáta se zaměřením na korporátní trestní právo), která bude mít v interním vyšetřování klíčovou roli.⁴²⁸

Vlastní interní vyšetřování by mělo v ideálním případě postupně probíhat po jednotlivých stupních organizační struktury.⁴²⁹ Výsledkem interního vyšetřování je souhrnná vyšetřovací zpráva, která poslouží vedení společnosti ke zvážení dalších kroků.⁴³⁰

4.5.3. Vztah k trestnímu řízení

Článek 2 odst. 3 Listiny stanoví, že každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Stát tak nemá monopol na proces, jehož předmětem je vyhledávání, shromažďování a vyhodnocování důkazů. Tento proces může provádět novinář, soukromý detektiv i další osoby.⁴³¹ Ostatně ustanovení § 89 odst. 2 tr. řádu mj. stanoví, že *každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.* Tedy i právnická osoba v postavení obviněné či poškozené může orgánům činným v trestním řízení předkládat důkazy získané v rámci interního vyšetřování. Stát však na rozdíl od soukromých vyšetřovatelů má specifické pravomoci v podobě donucovacích a zajišťovacích prostředků, možností provádět odposlechy či prohlídky apod.

⁴²⁸ Fritsche, M. *Interne Untersuchungen im Kontext grenzüberschreitender Ermittlungen: Arbeitnehmerrechte und strafrechtliche Risiken.* Emmenegger, S. et alii. *Banken zwischen Strafrecht und Aufsichtsrecht.* Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2014, s. 204.

⁴²⁹ Groß, B., Schork, A. *Op. cit.*, s. 390.

⁴³⁰ Süße, S., Püschel, C. *Op. cit.*, s. 30.

⁴³¹ Rotsch, M. et alii. *Op. cit.*, § 34 B, s. 74.

Sloučení soukromého a trestního vyšetřování je třeba považovat za nevhodné, neboť povinností orgánů činných v trestním řízení je také vyšetřovat veškeré trestné činy, ke kterým může v rámci interního vyšetřování dojít. Ty mohou kupříkladu souviset se soukromým sledováním poštovní korespondence nebo rozhovorů.⁴³² Jelikož chybí uzákonění toho, do jaké míry mohou orgány činné v trestním řízení spolupracovat se soukromými vyšetřovateli, mají za současného stavu orgány činné v trestním řízení povinnost nezávisle na interním vyšetřování *ex officio* vyšetřovat trestnou činnost. To však neznamená, že by orgány činné v trestním řízení nemohly využít poznatků zjištěných při interním vyšetřování též pro účely trestního řízení. Například v USA se očekává, že právnická osoba takové vyšetřování provede jakožto součást compliance, k čemuž bude následně v trestním řízení přihlédnuto.⁴³³ Důkazy získané interním vyšetřováním však nemusí být orgány činnými v trestním řízení považovány za dostatečné a ty pak mohou přistoupit k dalším krokům (prohlídka, zajištění listin apod.), které již budou kolidovat se zájmy právnické osoby. Jde-li o protichůdné zájmy sledované na jedné straně orgány činnými v trestním řízení a na straně druhé právnickou osobou, je také nutné si uvědomit, že týká-li se podezření vrcholového manažera společnosti, tak nejméně zpočátku, nedojde-li k personální změně, je veřejný zájem často v rozporu se zájmem právnické osoby. Tyto zájmy jsou naopak často v souladu, jde-li o podezření týkajícího se běžného zaměstnance.

Je na místě také připomenout, že pakliže je pachatel protiprávního jednání v souvislosti s výsledky interního vyšetřování pracovněprávně postížen, tyto pracovněprávní konsekvence nemohou vést k uplatnění trestně procesní zásady oportunité ve vztahu k tomuto pachateli.⁴³⁴

Orgány činné v trestním řízení mohou právnické osobě nařídit, aby konání interního vyšetřování alespoň dočasně odložila. Typicky se bude jednat o nařízení policejního orgánu nebo státního zástupce a v případech, kdy není účelné, aby podezřelý věděl o tom, že je proti němu trestní řízení vedeno, a aby bylo možno nashromáždit v dané fázi řízení dostatek důkazů. V tomto spočívá určité omezení jinak obecné možnosti interního vyšetřování vést. Činnost orgánů činných v trestním řízení má prioritu, ostatně právě orgány činné v trestním řízení jsou vybaveny takovými pravomocemi, aby bylo možno trestnou činnost objasnit a její

---

⁴³² Bittmann, F. Internal Investigations Under German Law. COMPLIANCE ELLIANCE JOURNAL. 2015, č. 1, s. 81.

⁴³³ Fritsche, M. Op. cit., s. 199.

⁴³⁴ Rozvázání pracovního poměru nelze subsumovat pod ustanovení § 172 odst. 2 písm. b) tr. řádu (srov. R 34/1978).

pachatele potrestat. Bittmann⁴³⁵ pak upozorňuje na vhodnost písemné formy takovéto žádosti či nařízení tak, aby bylo možno v eventuálním řízení před soudem lépe prokázat, že právnická osoba měla v plánu interní vyšetřování vést nebo i vyvodit pracovněprávní důsledky, avšak neučinila tak právě na základě žádosti státního zástupce či policejního orgánu. To může mít význam jak z hlediska sankcionování právnické osoby (právnická osoba projevila zájem zadat interní vyšetřování, zjistit pachatele a případně zajistit pro orgány činné v trestním řízení důkazy), tak též z hlediska pracovněprávního.⁴³⁶ Za jistý problém souběžného vedení trestního řízení a interního vyšetřování lze také považovat skutečnost, že právnická osoba má přímý přístup ke svým zaměstnancům a bude je v rámci interního vyšetřování chtít vyslechnout – každý pohovor na dané téma je přitom zásahem do paměťové stopy svědků a může tak ovlivnit kvalitu výpovědi v trestním řízení.

Výsledky interního vyšetřování nemusí být s ohledem na zásadu *nemo tenetur se ipsum accusare*⁴³⁷ orgánům činným v trestním řízení poskytnuty. Jde tak o výjimku z ustanovení § 8 tr. řádu, dle něhož jsou mj. i právnické osoby povinny bez zbytečného odkladu, nestanoví-li zvláštní předpis jinak, i bez úplaty vyhovovat dožádáním orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů. To však neznamená, že by výsledky interního vyšetřování nemohly být předmětem zajištění v rámci domovních prohlídek či prohlídek jiných prostor. I zde se však uplatní některé problematické momenty, které lze ilustrovat například na judikatuře německých soudů.

V prvním případě kontrolní orgán obchodní společnosti pověřil externí advokátní kancelář o provedení interního vyšetřování pro podezření, že statutární orgán činí soustavně takové kroky, které společnost poškozují. Externí advokátní kancelář toto interní vyšetřování provedla, v rámci něho pak provedla pohovory i s některými zaměstnanci, kterým přislíbila, že jejich identita zůstane utajena. Na konci vyšetřování byla sepsána souhrnná zpráva, která byla obchodní společností zaslána státnímu zástupci. Když státní zástupce požadoval další

---

⁴³⁵ Bittmann, F. Op. cit., s. 86.

⁴³⁶ Jde především o otázku okamžitého zrušení pracovního poměru zaměstnavatelem podle § 55 odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, tedy z toho důvodu, že zaměstnanec porušil povinnost vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci zvláště hrubým způsobem. Účinky okamžitého zrušení nastávají dnem jeho písemného doručení zaměstnanci. Je přitom třeba dbát na dodržení lhůt uvedených v ustanovení § 58 zákoníku práce. Zaměstnavatel tedy může okamžitě zrušit pracovní poměr pouze do 2 měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o důvodu k okamžitému zrušení pracovního poměru. Jde tedy o subjektivní lhůtu. Zákoník práce předpokládá i lhůtu objektivní, která končí nejpozději do 1 roku ode dne, kdy důvod k okamžitému zrušení pracovního poměru vznikl.

⁴³⁷ Blíže k této zásadě a nejednoznačnosti, zda se vztahuje i na právnické osoby, například Švasta, P. Několik krátkých úvah k problematice aplikace zásady *nemo tenetur* na právnické osoby. Dostupné online na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/nekolik-kratkych-uvah-k-problematice-aplikace-zasady-nemo-tenetur-na-pravnicke-osoby> (2. 6. 2018), ale i usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2013, sp. zn. IV.ÚS 158/13– k němu i Holländer, P. Zrod a současnost principu *nemo tenetur se ipsum prodere* (hypostáze jednoho základního práva). Právník. 2017, č. 2, s. 109 a násl.

podklady nashromážděné v průběhu interního vyšetřování, právnická osoba jeho požadavku nevyhověla. Na základě příkazu soudu se pak staly tyto dokumenty předmětem zajištění. Soud konstatoval, že dokumenty mohly být zajištěny, neboť vztah mezi společností a externí advokátní kanceláří nelze ztotožňovat se vztahem obviněné fyzické osoby a jejího obhájce jak požaduje ustanovení § 87 německého trestního řádu.⁴³⁸

Naopak soud v Mannheimu⁴³⁹ dospěl ve velmi obdobné věci k závěru, že podklady nashromážděné interním vyšetřováním nelze zajistit, jsou-li umístěny v advokátní kanceláři. Došlo by tím k porušení vztahu advokát-klient. Pakliže by však dokumenty byly uschovány přímo v prostorách obchodní společnosti, nebyly by již chráněny mlčenlivostí vyplývající ze vztahu klient-advokát a bylo by možné je v rámci prohlídky zajistit.

Ještě dále šel ve svém právním názoru soud v Braunschweigu,⁴⁴⁰ dle jehož mínění předmětem zajištění nemohou být výstupy interního vyšetřování ani v situaci, kdy jsou uschovány v prostoru předmětné právnické osoby, neboť se jedná o dokumenty sloužící k zajištění její obhajoby či případné budoucí obhajoby.

V českých podmínkách je zřejmé, že výsledky interního vyšetřování nelze zajistit, jsou-li uloženy u advokáta, který interní vyšetřování vedl či na něm participoval. Ustanovení § 85b tr. řádu za použití § 21 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, znemožňuje zajištění dokumentů, ohledně kterých má advokát povinnost mlčenlivosti. Zákon o advokacii pak tuto povinnost spojuje se vztahem advokát – klient bez ohledu na to, zda se jedná o fyzickou nebo právnickou osobu, a také bez ohledu na to, zda advokát vystupuje jako obhájce, či nikoli. Domnívám se však, že v případě, kdy jsou výsledky interního vyšetřování uloženy v prostorách právnické osoby či na jiném místě rozdílném od prostor advokáta, nic v našem právním řádu nebrání tomu tento materiál v rámci prohlídek zajistit. Bylo by však vhodné, aby došlo pouze k pořízení kopie materiálu a tento byl poté právnické osobě vrácen tak, aby jej mohla použít při své případné obhajobě. Lze tak shrnout, že i v tomto směru se projevují výhody plynoucí z participace advokáta na interním vyšetřování. Výhodou advokáta také je, že tento dokáže zjištěný skutek právně kvalifikovat a předložit právnické osobě možnosti dalšího postupu na základě svého odborného úsudku.

---

⁴³⁸ Amtsgericht Hamburg, rozhodnutí ze dne 16. 9. 2010, sp. zn. 166 Gs 226/10; potvrzeno rozhodnutím Landgericht Hamburg ze dne 15. 10. 2010, sp. zn. 608 s 18/10.

⁴³⁹ Rozhodnutí Landgericht Mannheim ze dne 3. 7. 2012, sp. zn. 24 Qs 1,2/12. Dostupné online na: http://www.kartellrechtsforum-frankfurt.de/pdf/20121010_LG-Mannheim.pdf

⁴⁴⁰ Rozhodnutí Amtsgericht Baunschweig ze dne 21. 7. 2015, sp. zn. 6 Qs 116/15.

4.5.4. Dokazování

Interní vyšetřování se dotýká celkem tří zájmů – zájmů soukromých, tj. zájmu zaměstnance na soukromí, na udržení profesní reputace, na udržení mzdy, psychické integrity apod. na straně jedné a zájmu zaměstnavatele na ochraně svého majetku na straně druhé, a dále zájmu veřejného na odhalení pachatele. Jelikož se jedná o soukromou iniciativu právnické osoby, dokazování v interním vyšetřování nepodléhá pravidlům stanoveným pro účely trestního řízení, nýbrž především pravidlům z oblasti pracovního práva a práva na ochranu osobnosti.

Obecně lze v rámci interního vyšetřování rozlišovat čtyři typy důkazů:

- 1) listinné důkazy včetně důkazů zachycených na datových nosičích (e-maily, vytištěné e-maily, dopisy, poznámky, faktury, bankovní účty atd.).
- 2) nahrávky pořízené zaměstnavatelem
- 3) vysvětlení osob
- 4) důkazy získané externě mimo společnost (výpisy z exekučního rejstříku, registru dlužníků, z obchodního rejstříku apod.).⁴⁴¹

Zvláštní postavení mezi listinnými důkazy zaujímá e-mailová korespondence a další data uložená na paměťových discích počítačových zařízení. Pokud jde o e-mailové zprávy, nutno řešit otázku možnosti jejich kontroly a sledování ze strany zaměstnavatele. Zákoník práce stanoví v § 316, že *zaměstnanci nesmějí bez souhlasu zaměstnavatele užívat pro svou osobní potřebu výrobní a pracovní prostředky zaměstnavatele, včetně výpočetní techniky ani jeho telekomunikační zařízení. Dodržování tohoto zákazu je zaměstnavatel oprávněn přiměřeným způsobem kontrolovat.* Dle stanoviska Úřadu pro ochranu osobních údajů, který působí v této oblasti jako dozorový úřad, platí, že zaměstnavatel není oprávněn sledovat, monitorovat a zpracovávat obsah korespondence svých zaměstnanců. Zaměstnavatel případně smí u svých zaměstnanců pouze sledovat počet došlých a odeslaných emailů, eventuálně (tj. zejména vznikne-li podezření ze zneužití pracovních prostředků, resp. využití k jiným než pracovním účelům) včetně hlavičky, tj. komu píše a od koho je dostávají. Tato činnost je zpracováním osobních údajů zaměstnance, byť za uvedených podmínek oprávněným zpracováním, a je tedy nezbytné dodržovat všechny zákonem o ochraně osobních údajů stanovené povinnosti. Soukromý e-mail zaměstnance smí zaměstnavatel na základě oprávnění

---

⁴⁴¹ Süße, S., Püschel, C. Op. cit., s. 36.

daných mu novým zákoníkem práce otevřít a přečíst pouze výjimečně, v zájmu ochrany svých práv, především jestliže je zřejmé, že se jedná o pracovní e-mail, tj. lze-li tento závěr učinit na základě údajů uvedených v hlavičce, a jestliže je pravděpodobné, že z objektivních důvodů, jako je dlouhodobá nemoc zaměstnance, by k jejímu vyřízení zaměstnancem mohlo dojít natolik pozdě, že by zaměstnavatel mohl utrpět újmu na svých právech. Zaměstnavatel tak fakticky využívá svého práva chránit majetek podle nového zákoníku práce.⁴⁴² Aby tedy bylo zabráněno plošnému porušení soukromí zaměstnance a nepříjemnostem, je vhodné využít, je-li to možné vyhledávač klíčových slov v emailové databázi.⁴⁴³ Vyšetřovací tým by měl také zjistit, periodicitu a poslední zálohování e-mailových zpráv.⁴⁴⁴ V souvislosti s přijetím GDPR je také vhodné upozornit na jeho článek 13, dle něhož *pokud se osobní údaje týkající se subjektu údajů získávají od subjektu údajů, poskytne správce v okamžiku získání osobních údajů subjektu údajů tyto informace*. Dané ustanovení bude v budoucnu nepochybně předmětem širšího odborného výkladu. Pokud by se mělo vztahovat též na sledování zaměstnanců v případě podezření z protiprávní činnosti v rámci interního vyšetřování, prakticky to takovýto postup znemožní, neboť zaměstnanec by o tomto sledování musel být okamžitě informován.

Konkrétně k možnosti sledování e-mailových zpráv v rámci interního vyšetřování se vyjádřil německý Spolkový pracovní soud, který vymezil čtyři podmínky, kdy soukromoprávní vyšetřovatel může k takovému sledování přistoupit. Předně zde musí být dáno podezření z hrubého porušení pracovních povinností, přičemž se nemusí nezbytně jednat o podezření ze spáchání trestného činu. Toto podezření musí být dostatečně podloženo konkrétními skutečnostmi. Další podmínkou je, že jiné méně intenzivní prostředky nemá interní vyšetřovatel k dispozici. Poslední čtvrtou podmínkou je přiměřenost takového postupu při zvážení kolidujících zájmů vyšetřovatele a sledovaného.⁴⁴⁵ V dalším rozhodnutí pak soud tyto kritéria použil na problematiku tzv. keyloggingu, tj. použití sledovacího softwaru, který snímá stisky jednotlivých kláves u počítače. Soud v dané kauze neshledal existenci podezření z hrubého porušení pracovních povinností. Dále uvedl, že keylogging je velmi kontroverzním opatřením z hlediska ochrany soukromí, neboť umožňuje získání přehledu o kompletním používání počítače. V dané kauze se jednalo o excesivní použití, když by i v případě důvodného podezření bylo možné dosáhnout účelu i méně intenzivními zásahy do práva na

---

⁴⁴² Stanovisko Úřadu pro ochranu osobních údajů č. 2/2009. Dostupné online na: https://www.uouu.cz/files/stanovisko_2009_2.pdf (1.6.2018).

⁴⁴³ Groß, B., Schork, A. Op. cit., s. 392.

⁴⁴⁴ Süße, S., Püschel, C. Op. cit., s. 37.

⁴⁴⁵ Rozsudek Spolkového pracovního soudu SRN ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. 2 AZR 597/16.

ochranu soukromí (například vyhledáváním v historii prohlížeče pro určité časové vymezení).⁴⁴⁶

Otázkou ochrany soukromí při sledování zaměstnanců zaměstnavatelem se zabýval též velký senát ESLP ve věci Bărbulescu proti Rumunsku. V dané věci zaměstnavatel monitoroval komunikaci p. Bărbulescu vedenou prostřednictvím Yahoo messengeru. Ten byl užíván pro komunikaci s klienty na pokyn zaměstnavatele. Stěžovatel jej však používal též pro komunikaci se svým bratrem a snoubenkou v soukromých záležitostech. Po tomto odhalení se zaměstnavatel rozhodl ukončit se stěžovatelem pracovní vztah. ESLP v poměru hlasů 11:6 konstatoval, že zaměstnavatel svým jednáním porušil článek 8 Úmluvy (právo na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence). Podle rozhodnutí ESLP, chce-li společnost sledovat komunikaci svých zaměstnanců, musí mít k tomuto kroku legitimní důvod a také o takové možnosti a o případném rozsahu kontroly zaměstnance předem informovat.⁴⁴⁷

Judikatura ESLP se však také opakovaně věnovala problematice důkazů získaných zaměstnavatelem z hlediska práva na spravedlivý proces. Ve věci López Ribalda a ostatní proti Španělsku byl skrytě pořízený videozáznam použit jakožto důkaz, který usvědčil zaměstnance supermarketu z krádeže a vedl k výpovědi z pracovního poměru. ESLP na jednu stranu konstatoval porušení práva na soukromí, neboť v daném případě bylo možné zájmy zaměstnavatele ochránit i méně intenzivnějšími prostředky. Nadto podle španělského práva v případě sledování zaměstnanců měl zaměstnavatel povinnost o případném pořizování záznamů informovat zaměstnance, což se zde nestalo. Zaměstnavatel měl dle ESLP alespoň v obecné rovině zaměstnance o možnosti sledování informovat. Na stranu druhou však soud odmítl, že by došlo k porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, když videozáznam byl pouze jedním z několika důkazů použitých v řízení před civilním soudem a stěžovatel měl možnost povahu takového záznamu v řízení před soudem napadnout.⁴⁴⁸

Možností použít nahrávky získané soukromým subjektem v trestním řízení se zabývala též tuzemská judikatura. Nejvyšší soud konstatoval, že s ohledem na ustanovení § 89 odst. 2 tr. řádu zásadně nelze vyloučit možnost, aby byl k důkazu použit i zvukový záznam, který byl pořízen soukromou osobou bez souhlasu osob, jejichž hlas je takto zaznamenán. Ustanovení § 88 tr. řádu se zde neuplatní, a to ani analogicky. Přípustnost takového důkazu je však

---

⁴⁴⁶ Rozsudek Spolkového pracovního soudu SRN ze dne 27. 7. 2017, sp. zn. 2 AZR 681/16.

⁴⁴⁷ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 5. 9. 2017 ve věci Bărbulescu proti Rumunsku.

⁴⁴⁸ Rozsudek ESLP ze dne 9. 1. 2018 ve věci López Ribalda a ostatní proti Španělsku.

nezbytné vždy posuzovat též s ohledem na respektování práva na soukromí zakotveného v čl. 8 Úmluvy a práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ve smyslu čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny. Zároveň obdobně jako ESLP zdůraznil, že významnou okolností v takových případech bude především to, zda takový důkaz stojí v konkrétní věci osamocen v rámci hodnocení otázky viny pachatele, anebo má soud k dispozici jiné důkazy, které výrazným způsobem nasvědčují důvodnosti obvinění, a s nimiž je zvukový záznam v obsahové shodě.⁴⁴⁹

Pokud jde o vysvětlení podaná jednotlivými zaměstnanci, v praxi interního vyšetřování se nepoužívá termín „výslech“, nýbrž se jedná o pohovor se zaměstnancem či o *interview*. Má-li být takovýto pohovor uskutečněn, nejprve musí být určen čas, místo, pořadí osob, které absolvují pohovor, a osoba, která pohovor povede. Alespoň v základních bodech by také měla být vymezena struktura pohovoru. Přihlédnuto by také mělo být, zda je pohovor veden s případným podezřelým, či nikoli.⁴⁵⁰ Problematickou je ovšem otázka, zda může být zaměstnanec nucen v tomto směru se zaměstnavatelem spolupracovat. Kupříkladu v USA, pokud zaměstnanec nespolupracuje, může mu být dána výpověď z pracovního poměru.⁴⁵¹ V kontinentálním procesu sice připadá na první pohled v úvahu na danou problematiku nahlížet z hlediska zásady *nemo tenetur se ipsum accusare*, která je jedním z atributů spravedlivého procesu čl. 6 Úmluvy, avšak jedná se o zásadu, která zavazuje stát, nikoli soukromé osoby. Pohovory v rámci interního vyšetřování nejsou výslechy ve smyslu trestního řádu, a jelikož je neprovádí stát, nelze na ně princip *nemo tenetur* vztahovat.⁴⁵² Podle ustanovení § 301 písm. d) zákoníku práce jsou zaměstnanci povinni řádně hospodařit s prostředky svěřenými jim zaměstnavatelem a střežit a ochraňovat majetek zaměstnavatele před poškozením, ztrátou, zničením a zneužitím a nejednat v rozporu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele. Jde o vyjádření tzv. povinnosti loajality. Domnívám se tak, že zaměstnanci mají povinnost se pohovoru aktivně účastnit, pokud tak neučiní, může to pro ně mít pracovněprávní následky. Jiní autoři se na stranu druhou domnívají, že výjimkou z této povinnosti je případ, kdy by byl zaměstnanec nucen k sebeobviňování.⁴⁵³ Momsen pak doplňuje, že jelikož je zásada *nemo tenetur* atributem práva na spravedlivý proces, uplatňuje

---

⁴⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5.3.2007 se sp. zn. 5 Tdo 459/2007 (rozhodnutí č. 7/2008 Sb. tr. rozh.), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2009, sp. zn. 3 Tdo 803/2009, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2015, sp. zn. 7 Tdo 275/2015.

⁴⁵⁰ Süße, S., Püschel, C. Op. cit., s. 38.

⁴⁵¹ Rozhodnutí United States Court of Appeals for the Second Circuit ze dne 16. 6. 2016 ve věci *Gilman v. Marsh & McLennan Cos.*, No. 15-0603-cv(L).

⁴⁵² Momsen, C. Op. cit., s. 513.

⁴⁵³ Süße, S., Püschel, C. Op. cit., s. 41, nebo Deutsches Aktieninstitut. *Internal Investigations bei Compliance-Verstößen. Praxisleitfaden für die Unternehmensleitung.* Frankfurt am Main: 2010. Dostupné online na: https://www.dai.de/files/dai_usercontent/dokumente/studien/2011-08-01%20Internal%20Investigations%20bei%20Compliance-Verstoessen.pdf (1. 6. 2018).

se též v řízeních ve věcech pracovněprávních. Případná výpověď z pracovního poměru by tak byla prohlášena za neplatnou.⁴⁵⁴ Jsem však toho názoru, že jelikož je zásada *nemo tenetur* vázána toliko na jednání státních orgánů, soukromá osoba jí může obsahově prolomit pouze získáním důkazu nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení ve smyslu § 89 odst. 3 tr. řádu, což však není tento případ.

---

⁴⁵⁴ Momsen, C. Op. cit., s. 513.

Závěr

V důsledku vlivu korporací na společenské a ekonomické dění začaly jednotlivé státy a mezinárodní organizace podnikat kroky směřující k extenzi jejich odpovědnostních vztahů a ke koncipování nových forem jejich právní odpovědnosti, odpovědnost trestněprávní nevyjímaje. Jelikož trestní odpovědnost právnických osob nalézá ve své moderní podobě svůj původ v systému *common law*, jedná se v rámci kontinentálního právního systému o velmi kontroverzní formu trestní odpovědnosti. O tomto také svědčí případy ze zahraničí, kdy byly zákony zakotvující trestní odpovědnost právnické osoby předmětem ústavního přezkumu.

Také český zákonodárce stál před otázkou zavedení odpovědnosti právnické osoby pro trestný čin spáchaný fyzickou osobou nacházející se v určitém postavení ve vztahu k dané právnické osobě. Na samém počátku zákonodárce při úvahách o tom, jakým způsobem uplatňovat sankční politiku v těchto případech, aby naplnil mezinárodní závazky České republiky, vhodně zvolil cestu tzv. pravé trestní odpovědnosti právnických osob. Je však otázkou, do jaké míry se tehdejší předkladatel návrhu se samotnou myšlenkou trestní odpovědnosti právnické osoby ztotožnil, když v důvodové zprávě k TOPO poukazuje zejména na mezinárodní závazky a to na úkor kriminologických aspektů, které představují fundamentální jádro pravé trestní odpovědnosti právnických osob. Jak bylo dovozeno v příslušné kapitole, v kriminologických aspektech kriminality právnických osob se přitom dodnes uplatňují mnohé závěry, které před takřka 70 lety učinil významný americký kriminolog Edwin Sutherland. Kriminologický vliv korporátního prostředí na trestnou činnost zejména hospodářského charakteru je tudíž znám již po velmi dlouhou dobu.

Od účinnosti TOPO uběhlo již více než 6 let, přesto právní úprava této specifické oblasti trestního práva stále skýtá nejen mnoho aplikačních otázek, nýbrž také problémů. Určité problémy přitom souvisí s některými nepřilíš promyšlenými novelizacemi zákona. Klíčovou novelizací TOPO přinesl zákon č. 183/2016 Sb., který významně změnil právní úpravu zejména v oblasti rozsahu trestní odpovědnosti resp. věcné působnosti zákona, a dále v oblasti možnosti vyvinění právnické osoby.

Jde-li o nově zavedený negativní výčet trestných činů, pro které nemůže být právnická osoba trestně odpovědná, nejedná se dle mého názoru o vhodnou variantu řešení dané problematiky. Před příslušnou novelou nedošlo k žádné analýze dosavadního stavu v rámci aplikační praxe. Na stranu druhou, pokud již zákonodárce usoudil, že je na místě zavést trestní odpovědnost právnických osob pro co možná nejširší výčet trestných činů, měl dle mého

názoru zavést odpovědnost pro všechny trestné činy a nikoli zavést výčet trestných činů, vůči němuž lze mít po obsahové stránce mnoho námitek.

Ještě komplikovanější je však problematika přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. Jsem toho názoru, že současné znění ustanovení § 8 odst. 5 TOPO, dle něhož se právnická osoba trestní odpovědnosti zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila, je z mnoha důvodů třeba považovat za nešťastné. Na první pohled není zcela zřejmá odpověď na to, který subjekt má prokazovat, že právnická osoba neučinila opatření předpokládaná daným ustanovením. Chtěl-li zákonodárce podmínit nezavedení příslušných opatření trestní odpovědností právnické osoby, bylo lze mu doporučit inspirovat se úpravou ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO vztahujícímu se k přičitatelnosti jednání zaměstnanců. Současné znění při použití slovního spojení „se zproští“ také inklinuje k výkladu, že se jedná o odpovědnost objektivní. V této souvislosti je vhodné připomenout, že důvodová zpráva se velmi málo věnuje klíčové otázce celé právní úpravy, tj. koncepci trestní odpovědnosti právnické osoby. Jasně a zřetelně vymezení koncepce by přitom mohlo představovat vhodný výchozí bod pro jakékoli další novely zákona. V rámci problematiky přičitatelnosti se měl zákonodárce také za účelem vyloučení některých excesivních jednání zaměřit na to, aby spojil přičitatelnost jednání osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a), b) TOPO s výkonem jejich funkce.

Současné právní úpravě lze také vytknout až příliš stručnou právní úpravu přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby. Byť důvodová zpráva hovoří o inspiraci rakouskou právní úpravou, na rozdíl od ní tuzemská právní úprava zcela ignoruje otázku přechodu trestní odpovědnosti ve vztahu k univerzální a singulární sukcesi. Na stranu druhou, jak jsem uvedl v příslušné kapitole, nejsem přesvědčen o tom, že forma právní nástupnictví, by měla být tím klíčovým referenčním kritériem při přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce. Spíše by bylo vhodné vycházet z konkrétních vztahů mezi původní právnickou osobou a právnickou osobou nástupnickou.

Kapitola třetí této práce pak ukázala přílišné zaměření TOPO na obchodní korporace, aniž by byly dostatečně řešeny otázky trestní odpovědnosti ve vztahu ke specifickým formám právnických osob (zejména se jedná o případy politických stran, odborových organizací a církví). Lze *de lege ferenda* doporučit, aby těmto specifickým otázkám věnoval zákonodárce pozornost a buďto zvážil vyloučení některých právnických osob z režimu TOPO, nebo vůči nim jasně vymezil vztah trestního a správního řízení.

Čtvrtá kapitola se zabývá tématem trestněprávního compliance. Compliance se rozumí dodržování právních norem obchodními společnostmi, jakožto i vytvoření a dodržování

příslušných vnitřních norem, které toto zajistí. Význam compliance systémů a jejich implementace do korporátní kultury se ještě navýšil, když zákonodárce právníkům osobám umožnil vyvinut se z trestní odpovědnosti. Na to ostatně reagovalo také Nejvyšší státní zastupitelství vydáním metodického pokynu, kterým přibližuje vliv compliance opatření na případnou trestní odpovědnost právníké osoby. V dané kapitole se také blíže věnuji problematice interního vyšetřování, které je nutné považovat nejen za součást compliance, ale též za účinný postup pro získání ospravedlňujících důkazů ve prospěch právníké osoby.

Co lze závěrem jistě ocenit, je zvyšující se zájem orgánů činných v trestním řízení o oblast trestní odpovědnosti právníkých osob, což se též projevuje v počtu vedených trestních stíhání proti nim. Na stranu druhou nelze ignorovat skutečnost, že tyto počty jsou již na první pohled nevyvážené v závislosti na různých krajích a obvodech. Takto tomu je přesto, že Nejvyšší státní zastupitelství vydalo několik metodik k postupu při řízení proti právníké osobě a také přesto, že Justiční akademie k problematice trestní odpovědnosti právníkých osob pořádá pravidelná školení.

Použité zdroje

Učebnice, monografie, komentáře

- Beran, K. Pojem osoby v právu (osoba, morální osoba, právnická osoba). Praha: Leges, 2012
- Bock, D. Criminal Compliance. 2. Auflage. Baden-Baden: Nomos, 2013
- Bohuslav, L. Trestní odpovědnost právnických osob. Trestní odpovědnost právnických osob. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014
- Card, R., Cross, R., Jones, P. Criminal law. 18th ed. New York: Oxford University Press, 2008
- Černá, S., Štenglová, I., Pelikánová, I. a kol. Právo obchodních korporací. Praha: Wolters Kluwer, 2015
- Draštík, A., Fremr, R., Durdík, T. a kol. Trestní zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015
- Duverger, M. Politické strany. Praha: Karolinum, 2016
- Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol. Občanské právo hmotné. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013
- Eidam, G. Straftäter Unternehmen. München: Beck, 1997
- Eliáš, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012
- Fabrizio, E., Foregger, E. Strafgesetzbuch: StGB : samt ausgewählten Nebengesetzen : Kurzkomentar. 10., neu bearb. Aufl. /. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2010
- Fenyk, J., Smejkal, L. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012
- Fenyk, J., Smejkal, L., Bílá, I. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018
- Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012
- Giddens, A. Sociologie. Praha: Argo, 1999
- Gobert, J., Punch, M. Rethinking corporate crime. London: Butterworths, c2003

- Göhler, E. Gesetz über Ordnungswidrigkeiten. 12., neubearbeitete Aufl. München: Beck, 1998
- Groß, B., Schork, A. Bankenstrafrecht. München: C. H. Beck, 2013
- Habetha, J. Bankrott und strafrechtliche Organhaftung. Heidelberg: C. F. Müller, 2014
- Heine, G. Die strafrechtliche Verantwortlichkeit von Unternehmen: von individuellem Fehlverhalten zu kollektiven Fehlentwicklungen, insbesondere bei Großrisiken. Baden-Baden: Nomos, 1995
- Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 8. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012
- Hirsch, H. J., Kohlmann, G. Strafrechtliche Probleme: Schriften aus drei Jahrzehnten. Berlin: Duncker & Humblot, 1999
- Holländer, P. Základy všeobecné státovědy. 3. vyd. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2012
- Hurdík, J. Právnícké osoby a jejich typologie. 2. dopl. vyd. Praha: Beck, 2009
- Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část. 6. vyd. Praha: Leges, 2017
- Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: Leges, 2016
- Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007
- Jelínek, J., Herczeg, J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013
- Jelínek, J., Ivor, J. a kol. Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky. Praha: Leges 2015
- Jellinek, G. Všeobecná státověda. Praha: Laichter, 1906
- Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. Římské právo. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995
- Klíma, K. a kol. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005
- Koukol, P. Compliance und Strafrecht. Compliance-Management-Systeme und strafrechtliche (Unterlassens-)Haftung in Unternehmen. Vídeň: LexisNexis, 2016
- Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. 2. vyd. Obecná část. Praha: C. H. Beck, 2012
- Kříž, J. Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011
- Lasák, J., Pokorná, J., Čáp, Z., Doležil, T. a kol. Zákon o obchodních korporacích. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2014
- Laufhütte, H. W., Rissing-van saan, R., Tiedemann, K. a kol. Strafgesetzbuch: Leipziger Kommentar: Grosskommentar. 12., neu bearbeitete Aufl. Berlin: de Gruyter Recht, 2006
- Liszt, F. von. Lehrbuch des deutschen Strafrechts. 21. und 22. Aufl. Goldbach: Keip, 1997

- Melzer, F. a kol. Občanský zákoník: velký komentář. Sv. 1, § 1-117, [Obecná ustanovení]. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013
- Michels, R. Strany a vůdcové. Praha: Orbis, 1931
- Neubauer, Z. Státověda a teorie politiky. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006
- Pavlíček, V. a kol. Ústavní právo a státověda. Díl 1, Obecná státověda. Praha: Leges, 2014
- Pavlíček, V. a kol. Ústavní právo a státověda. II. Díl. Ústavní právo České republiky. 2. vyd. Praha: Leges, 2015
- Pavlíček, V. O české státnosti: úvahy a polemiky. 3, Demokratický a laický stát. Praha: Karolinum, 2009
- Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2017
- Pieth, M., Ivory, R. a kol. Corporate criminal liability: emergence, convergence, and risk. Dordrecht: Springer, 2011
- Rotsch, T. a kol. Criminal Compliance. Handbuch. Baden-Baden: Nomos, 2014
- Rychetský, P., Langášek, T., Herc, T. a kol. Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015
- Schilling, G. Verbandsverantwortlichkeit – Ausnahme vom Schuldstrafrecht? Norderstedt: Grin, 2009
- Schmitt-Leonardy, Ch. Unternehmenskriminalität ohne Strafrecht? (Schriften zum Wirtschaftsstrafrecht). Heidelberg/München: C. F. Müller, 2013
- Stärker, L. Unternehmensstrafrecht/Verbandsverantwortlichkeitsgesetz (VbVG): Kommentar ; [Kurzkomentar]. Stand: 1. Juli 2007. Wien: Verlag Österreich, 2007
- Steininger, E. Verbandsverantwortlichkeitsgesetz. Wien: Linde, 2006
- Sutherland, E. White-collar Crime. New York: Dryden Press, 1949
- Šámal, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob: komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012
- Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné 4. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012
- Šustek, P., Holčapek, T. Informovaný souhlas. Praha: ASPI, 2007
- Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, 2014
- Vidrna, J., Dolanský, P. Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků. Praha: C. H. Beck, 2014

- Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012
- Zuzák, R., Königová, M. Krizové řízení podniku. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2009

Časopisecké články a příspěvky ve sbornících

- Adamová, H. Zpracování osobních údajů a jejich předávání v koncernu. Práce a mzda. 2015, č. 2
- Alexander, C. R., Cohen, M. A. Why Do Corporations Become Criminals? Ownership, Hidden Actions, and Crime as an Agency Cost. Journal of Corporate Finance. 1999, vol. 5
- Beran, K. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. Trestněprávní revue. 2014, č. 7 – 8
- Bittmann, F. Internal Investigations Under German Law. COMPLIANCE ELLIANCE JOURNAL. 2015, č. 1
- Blattner, L. R. Strafrechtliche Verantwortlichkeit des Verwaltungsrates einer Konzernmutter für Delikte von Mitarbeitern im Konzern. Forum Poenale. 2013, č. 6
- Bohuslav, L. K otázce přenesení důkazního břemene ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob. Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní – minulost a budoucnost. Praha: Leges, 2016
- Bohuslav, L. Přičitatelnost trestného činu právnické osobě. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013
- Cibulka, K. Několik úvah o trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotních služeb. Trestní právo. 2017, č. 7
- Clinard, M., Yeager, P. Corporate Crime. Reedition. Transaction Publishers: 2011
- Čep, D. Korekční prvky trestní odpovědnosti právnických osob a „zbavení se“ trestní odpovědnosti právnickou osobou. Právní rozhledy. 2017, č. 10
- Černá, S. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy. Obchodněprávní revue. 2014, č. 2
- Danková, K. K otázce rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013
- Danková, K. Kriminologické aspekty trestní odpovědnosti právnických osob. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA. 2017, č. 2

- Danková, K. Trestní odpovědnost právnických osob ve světle zásady legality. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté. Praha: Leges, 2017
- Franc, P. Nad návrhem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Soudce. 2010, č. 6
- Friedman, L. Defence of Corporate Criminal Liability. Harvard Journal of Law & Public Policy. 1999-2000, vol. 23
- Fritsche, M. Interne Untersuchungen im Kontext grenzüberschreitender Ermittlungen: Arbeitnehmerrechte und strafrechtliche Risiken. Emmenegger, S. et alii. Banken zwischen Strafrecht und Aufsichtsrecht. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2014
- Garrett, B. The Rise of Bank Prosecutions. The Yale Law Journal Forum. 2016, č. 5
- Gvozdek, F. Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Bulletin advokacie. 2016, č. 11
- Hamulák, O. Listina základních práv Evropské unie jako okolí ústavního pořádku České republiky. Acta Iuridica Olomucensia. 2015, vol. 10, č. 3
- Hilf, M. J. Bankenstrafrecht: Die Strafbarkeit der Mitarbeitenden, des Managements, der Bank. Emmenegger, S. Banken zwischen Strafrecht und Aufsichtsrecht. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2014
- Holländer, P. Zrod a současnost principu nemo tenetur se ipsum prodere (hypostáze jednoho základního práva). Právník. 2017, č. 2
- Jahn, M. There is no such thing as too big to jail. Jahn, M., Schmitt-Leonardy, Ch. , Schoop, Ch. et alii. Das Unternehmensstrafrecht und seine Alternativen. Baden-Baden: Nomos, 2016
- Jelínek, J. Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. Bulletin advokacie. 2017, č. 4
- Jelínek, J. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. Bulletin advokacie. 2015, č. 5
- Jelínek, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob a možnosti právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti (nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.). Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté. Praha: Leges, 2017
- Jelínek, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. Bulletin advokacie. 2014, č. 9

- Jelínek, J. Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA. 2017, č. 2
- Jelínek, J. Otázky trestní odpovědnosti právnických osob – poskytovatelů zdravotních služeb. Kriminalistika. 2018, č. 1, s. 13.
- Jelínek, J. Právnické osoby a působnost nového zákona. Právní rádce. 2012, č. 1
- Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob v česko – slovenském srovnání. Kriminalistika. 2016, č. 2
- Knapp, V. O právnických osobách. Právník. 1995, roč. 124, č. 10-11
- Kölbel, R. Corporate Crime, Unternehmenssanktion und kriminelle Verbandsattitüde. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik. 2014, č. 11
- Kopecký, M. K otázkám trestní (ne)odpovědnosti územních samosprávných celků. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013
- Kopečný, Z. Mezinárodní závazky české republiky k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA. 2017, č. 2
- Koukal, P. „Mock Dawn Raids“ jako metoda a nástroj soutěžní Compliance. Antitrust. 2013, č. 2
- Kratochvíl, V. České a slovenské řešení trestní odpovědnosti právnických osob v roce 2009. Záhora, J., Kert, R. a kol. Trestná zodpovednosť právnických osob. Bratislava: Eurokódex, 2009
- Kudlich, H. Deliktskataloge für eine Verbandsstrafbarkeit. Kemp, E., Lüderssen, K., Volk, K. et alii. Unternehmensstrafrecht. Göttingen: De Gruyter, 2012
- Kudrna, J. Trestní odpovědnost právnických osob v polském právu. Vanduchová, M., Hořák, J. kol. Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám. V Praze: C.H. Beck, 2011
- Matoušková, A. Aplikovaná forenzní psychologie. Praha: Grada, 2013
- McAdams, J. B. The Appropriate Sanctions for Corporate Criminal Liability: An Eclectic Alternative. CINCINNATI LAW REVIEW. 1977, vol. 46
- Mečl, S. Trestněprávní compliance. Schenková, K., Lasák, J. a kol. Compliance v podnikové praxi. Praha: C. H. Beck, 2017
- Momsen, C. Internal Investigations zwischen arbeitsrechtlicher Mitwirkungspflicht und strafprozessualer Selbstbelastungsfreiheit. ZIS. 2011, č. 6

- Mongillo, V. The Nature of Corporate Liability For Criminal Offences: Theoretical Models And EU Member State Laws. In Fiorella, A. et alii. Corporate Criminal Liability And Compliance Programs. Volume II. Towards a Common Model In the European Union. Jovene Editore, 2012.
- Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? Trestní právo. 2000, č. 7-8
- Musil, J. Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání. Musil, J., Vanduchová, M. a kol. Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998
- Musil, J., Prášková, H., Faldyna, F. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. Trestní právo. 2001, č. 3
- Niggli, M. A., Gfeller, D. Strafrechtliche Verantwortlichkeit im Konzern. Amstutz, M., Niggli, M. A. Verantwortlichkeit im Unternehmen: Zivil- und strafrechtliche Perspektiven. Basel: elbing & Lichtenhahn Verlag AG (CH) & Co. KG, 2007
- Nováčková, S. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné právní úpravě. Trestněprávní revue. 2012, č. 2
- Palmiter, A. Criminalization of corporate law: The impact of criminal sanctions on corporate misconduct. Journal of business and technology law. 2007, č. 2
- Panebianco, G. The Nulla Poena Sine Culpa Principle in European Courts Case Law. Ruggeri, S. et alii. Human Rights in European Criminal Law: New Developments in European Legislation and Case Law after The Lisbon Treaty. Springer, 2015
- Pelc, V. Limity trestní odpovědnosti právnických osob. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté. Praha: Leges, 2017
- Pelc, V. Trestní odpovědnost právnických osob za praní peněz. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE. 2017. Iuridica 2
- Piquero, N. L., Piquero, A. R. Control balance and exploitative corporate crime. Criminology. 2016, vol. 4, issue 2
- Poepping, M. Unternehmen, Strafrecht und Compliance. Jahn, M., Schmitt-Leonardy, Ch., Schoop, Ch. et alii. Das Unternehmensstrafrecht und seine Alternativen. Baden-Baden: Nomos, 2016
- Prášková, H. Správní trestání právnických osob v Německu. Trestněprávní revue, 2007, č. 9
- Púry, F. Některé zásadní souvislosti nové úpravy soukromého práva s postihem hospodářské a majetkové kriminality. Bulletin advokacie. 2015, č. 9

- Roháč, I. Dôvody proti zavedeniu trestnej zodpovednosti právnických osob. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013
- Ruban, R. O povaze právnických osob. Dny práva 2012. Brno: Masarykova univerzita, 2012
- Simpson, S., Paternoster, R. Sanction Threats and Appeals to Morality: Testing a Rational Choice Model of Corporate Crime. Law & Society Review Vol. 30, č. 3
- Sovová, O. Postup non lege artis a jeho přičitatelnost poskytovateli zdravotní péče. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté. Praha: Leges, 2017
- Stewart, J. A Pragmatic Critique of Corporate Criminal Theory: Lessons From The Extremity. New Criminal Law Review. 2012, vol. 16
- Sýkora, M. Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013
- Šámal, P. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Bulletin advokacie. 2011, č. 11
- Šámal, P. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. Trestněprávní revue. 2016, č. 11-12
- Šámal, P. K některým otázkám trestní odpovědnosti právnických osob. Vanduchová, M., Hořák, J. a kol. Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám. V Praze: C.H. Beck, 2011
- Šámal, P. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na její právní nástupce. Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013
- Šámal, P., Eliáš, K. Několik poznámek k článku „Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku“. Trestněprávní revue. 2015, č. 3
- Šelleng, D. Trestní odpovědnost spolků v Německu de lege lata a de lege ferenda. Mílníky práva v stredo-eurospkom priestoru, Univerzita Komenského, Bratislava 2016
- Těšínová, J., Žďárek, R., Polícar, R. Medicínské právo, I. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011
- Tittle, Ch. Control Balance. Boulder: Westview, 1995
- Vantuch, P. Parlament schválil trestní odpovědnost právnických osob. Trestní právo. 2011, č. 11
- Vaughan, D. Rational Choice, Situated Action, and the Social Control of Organizations. Law & Society Review. 1988, vol. 32, č. 1

- Vidrna, J. Dvě poznámky k trestní odpovědnosti právnických osob. Bulletin advokacie. 2012, č. 10
- Walburg, C. The measurement of corporate crime. An exercise in futility? Van Erp, J., Huisman, W., Vande Walle, G. Et ali. The Routledge Handbook of White-Collar and Corporate Crime in Europe. Oxon: Routledge, 2015
- Wess, N., Herbst, Ch. Das VbVG und die verfassungsrechtliche Zulässigkeit der strafrechtlichen Verantwortlichkeit juristischer Personen. Zeitschrift für Wirtschafts- und Finanzstrafrecht. 2015, č. 3
- Yeager, P. C. Understanding Corporate Lawbreaking: From Profit Seeking to Law Finding. Pontell, H. N., Geis, G. International Handbook of White-Collar and Corporate Crime. New York: Springer, 2007
- Záhora, J. Trestná zodpovednosť právnických osob. Rekodifikácia trestného práva, Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 17. mája 2004. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2004

Odborné články dostupné na internetu

- Agnew, R. Foundation for a General Strain Theory.“ Criminology. 1992, vol. 30, č. 1. Dostupné online na:
<https://pdfs.semanticscholar.org/68e5/85dda0d54872f2c66dcb04c7c6629bc4787d.pdf>
- Bookman, Z. Convergences and Omissions in Reporting Corporate and White Collar Crime. DePaul Business and Commercial Law Journal. 2008, issue 3, vol. 6. Dostupné online na: via.library.depaul.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1145&context=bclj
- Braithwaite, J. Corporate Crime in the pharmaceutical industry. London: Routledge & Kegan Paul, 1984. Dostupné online na:
www.newhorizonsstannes.com/pdfs/Corporate_Crime_in_the_Pharmaceutical_Industry.pdf
- Bremer, J., Lück, M., Royé, C. Gegen die Einführung eines Unternehmensstrafrechts. Deutsches Aktieninstitut. Dostupné online na:
https://www.dai.de/files/dai_usercontent/dokumente/positionspapiere/2014-12-09%20DAI%20Stellungnahme%20Unternehmensstrafrecht.pdf

- Brickey, K. Perspectives on Corporate Criminal Liability. ENCYCLOPEDIA OF CRIMINOLOGY & CRIMINAL JUSTICE. Springer, 2012. Dostupné online na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1980346
- Bundesverband Öffentlicher Banken Deutschlands. Prävention und Bekämpfung von betrügerischen Handlungen/ Wirtschaftskriminalität. Leitfaden zur praxisorientierten Einführung in die Gefährdungsanalyse und Maßnahmen. Dostupné online na: <https://www.voeb.de/download/publikation-betrugsbekaempfung2010-2>
- Catargiu, M. The origins of criminal liability of legal persons – a comparative perspective, AGORA International Journal of Juridical Sciences, 2013, č. 3. Dostupné online na: <http://univagora.ro/jour/index.php/aijjs/article/viewFile/695/145>
- Cieminski, M. Reviving corporate criminal liability in Poland. Dostupné online na: https://www.cliffordchance.com/briefings/2017/11/reviving_corporatecriminalliabilityinpoland.html
- Clifford Chance. Corporate Criminal Liability. April 2016. Dostupné online na: https://www.generalcounsel.nl/wp-content/uploads/2016/05/Corporate_Criminal_Liability_April_2016_6032092.pdf
- Deutsches Aktieninstitut. Internal Investigations bei Compliance-Verstößen. Praxisleitfaden für die Unternehmensleitung. Frankfurt am Main: 2010. Dostupné online na: https://www.dai.de/files/dai_usercontent/dokumente/studien/2011-08-01%20Internal%20Investigations%20bei%20Compliance-Verstoessen.pdf
- Duda, M. Samostatná a přenesená působnost obce. Publikováno v r. 2002. Dostupné online na: <http://spravni.juristic.cz/154292/clanek/spravni2.html>
- Faqir, R. S. A. The Criminal Liability of Parent Corporations for Acts of Its Subsidiaries under Criminal Law in Jordan: A Comparative Study. Beijing Law Review, 2016, č. 7. Dostupné online na: file.scirp.org/pdf/BLR_2016090215055342.pdf
- Fenyk, J. Návrh českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Neckář, J., Radvan, M., Sehnálek, D., Valdhans, J. (eds.) Dny práva (Days of law). Brno: Masarykova univerzita. Dostupné online na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/trest/fenyk.pdf>
- Grim, P. Nucená správa bank po implementaci směrnice BRRD. Dostupné online na: <tablet.epravo.cz/5-2016/tema-vydani-nucena-sprava-bank-po-implementaci-smernice-brrd/>

- Hefendehl, R. Vorlesung Wirtschaftsstrafrecht (WS 11/12). Juristische Fakultät der Universität Freiburg. Institut für Kriminologie und Wirtschaftsstrafrecht. Dostupné online na: www.strafrecht-online.org/index.php?dl_init=1&id=4241
- Kaspar, J. "Corporate Criminology" – Causes and Prevention of Corporate Crime. Dostupné online na: <http://www.law.kyushu-u.ac.jp/programs/english/kulrb/kaspar.pdf>
- Kotlán, P. Criminal Liability of Legal Persons in Light of the Subsidiarity of Criminal Repression. DANUBE: Law and Economics Review, vol. 7, č. 4. Dostupné online na: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/danb.2016.7.issue-4/danb-2016-0014/danb-2016-0014.pdf>
- Kuhlmann, P. Verbandssanktionierung in Italien. München: Herbert Utz Verlag, 2014. Dostupné online na: <https://books.google.cz/books?id=4ri1AwAAQBAJ>
- Laue, Ch. Die strafrechtliche Verantwortlichkeit von Verbänden. In Jura. 2010, č. 5. Dostupné online na: https://jura.urz.uni-heidelberg.de/mat/file_viewer.php?fid=11087
- Maihold, H. Zur Geschichte der Verbandsstrafe, s. 7. Dostupné online na: https://ius.unibas.ch/uploads/publics/1018/2005_Verbandsstrafe.pdf
- Marsalevski, A. Responsibility of Political Parties for Criminal Offences: Preliminary Observations, Challenges and Controversies. Getos, A. eds. Mapping the Criminological Landscape of the Balkans. Berlin: Duncker & Humblot, 2014. Dostupné online na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2610306
- Napokoj, E., Schatz, B. Corporate Compliance: Pflicht oder Ermessen? Was an Wissen über das Thema wirklich wichtig ist. Dostupné online na: www.senat-oesterreich.at/wp-content/uploads/2016/11/SENATE_2016Nr2_Artikel_Compliance.pdf
- Perera, A. C., Jaime, J. A. The scope of criminal liability of legal persons according to the Supreme Court. Analysis GA&P. 2016. Dostupné online na: www.gomezacebo-pombo.com/media/k2/attachments/the-scope-of-criminal-liability-of-legal-persons-according-to-the-supreme-court.pdf
- Petr, M. Odpovědnost v soutěžním právu. Právnícké forum. Wolters Kluwer, 2009. Dostupné online na: <http://www.pravnickeforum.cz/archiv/dokument/doc-d33482v42926-odpovednost-v-soutezni-pravu/>
- Pop, A. I. Criminal Liability of Corporations – Comparative Jurisprudence. Dostupné online na: http://www.law.msu.edu/king/2006/2006_Pop.pdf
- Sedláčková, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Časopis Všechno, 2011. Dostupné online: <http://casopis.vsehrd.cz/2011/05/trestni-odpovednost-pravnickych-osob/>

- Schubarth, M. Verdeckte Vorteilszuwendungen - Konzernsanierung - Organhaftung – Unternehmenshaftung. Dostupné online na: www.martinschubarth.ch/files/70820.pdf
- Simpson, S. Corporate Crime, Law, and Social Control. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. Dostupné online na: <https://pdfs.semanticscholar.org/a4f1/3f91bd09f6c579536086dfc7fad124c7aef6.pdf>
- Sobek, T. Je právnická osoba fikce? Dostupné online na: <http://teorieprava.blogspot.co.at/2009/10/je-pravnicka-osoba-fikce.html>
- Sochor, M. Cash pooling a související povinnosti vůči České národní bance. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/cash-pooling-a-souvisejici-povinnosti-vuci-ceske-narodni-bance-96652.html>
- Süße, S., Püschel, C. Collecting Evidence in Internal Investigations in the Light of Parallel Criminal Proceedings. Compliance Elliance Journal. 2016, vol. 2, č. 1. Dostupné online na: http://ul.qucosa.de/fileadmin/data/qucosa/documents/19916/CEJ%20Winter%202016%20Suesse_Pueschel.pdf
- Sutherland, E. White-Collar Criminality publikovaný v American Sociological Review. 1940, č. 1. vol. 5. Dostupný online na: : [http://www.asanet.org/sites/default/files/savvy/images/asa/docs/pdf/1939%20Presidential%20Address%20\(Edwin%20Sutherland\).pdf](http://www.asanet.org/sites/default/files/savvy/images/asa/docs/pdf/1939%20Presidential%20Address%20(Edwin%20Sutherland).pdf)
- Šelleng, D. K otázce přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. Dostupné online na: casopis.vsehrd.cz/2014/02/k-otazce-pricitatelnosti-trestneho-cinu-pravnicke-osobe/
- Švasta, P. Několik krátkých úvah k problematice aplikace zásady nemo tenetur na právnické osoby. Dostupné online na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/nekolik-kratkych-uvah-k-problematice-aplikace-zasady-nemo-tenetur-na-pravnicke-osoby>
- Tůma, M. Před šedesáti lety začal norimberský proces. Dostupné online na: http://www.novysmer.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1092:ped-edesati-pti-lety-zaal-norimbersky-proces-&catid=39:historie&Itemid=50
- Účetní zpravodaj. Září 2014. Deloitte Česká republika. Dostupné online na: <https://edu.deloitte.cz/cs/Content/Download/accounting-news-1409>
- Úvodní vystoupení Prof. JUDr. Jaroslava Fenyka Ph.D., DrSc. na diskusním setkání české národní skupiny AIDP Praha 6. 10. 2011. Dostupné online na: www.ok.cz/iksp/docs/aidp_111006f.doc

- Wehrenberg, S. Strafrechtliche Verantwortlichkeit von Wirtschaftsunternehmen,. Dostupné online na: http://www.blumgrob.ch/pdfs/07_unternehmensstrafbarkeit.pdf
- Weissmann, A. New aproach to corporate criminal liability. Dostupný online na: http://www.law.yale.edu/documents/pdf/cbl/Weissman_paper.pdf
- Zaoralová, P. Může nemocnice vraždit? Dostupné online na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/muze-nemocnice-vrazdit-zamysleni-nad-pripravovanou-novelou-zakona-o-trestni-odpo-vednosti-pravnickych-osob>

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 18. 10. 1995, sp. zn. Pl.ÚS 26/94,
- Nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. I.ÚS 3018/14
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2014, sp. zn. III.ÚS 3255/13
- Nález Ústavního soudu ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14
- Nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2006, sp. zn. IV.ÚS 137/05
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. 2. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 53/2000
- Nález Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2012, sp. zn. II. ÚS 3/10
- Rozhodnutí Amtsgericht Baunschweig ze dne 21. 7. 2015, sp. zn. 6 Qs 116/15
- Rozhodnutí Amtsgericht Hamburg ze dne 16. 9. 2010, sp. zn. 166 Gs 226/10
- Rozhodnutí Landgericht Hamburk ze dne 15. 10. 2010, sp. zn. 608 s 18/10
- Rozhodnutí Landgericht Mannheim ze dne 3. 7. 2012, sp. zn. 24 Qs 1,2/12
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. pst 1/2009 – 348
- Rozhodnutí Spolkového soudu Švýcarské konfederace ze dne 3. 11. 2010, sp. zn. 6B_908/2009
- Rozhodnutí Spolkového trestního soudu Švýcarské konfederace ze dne 1. 2. 1996, sp. zn. BGE 122 IV 103
- Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 30. 6. 2009, sp. zn. 2 BvE 2/08
- Rozhodnutí United States Court of Appeals for the Second Circuit ze dne 16. 6. 2016 ve věci Gilman v. Marsh & McLennan Cos., No. 15-0603-cv(L)
- Rozhodnutí Ústavního soudního dvora Rakouské republiky ze dne 2. 12. 2016, sp. zn. G 497/2015-26, G 679/2015-20

- Rozhodnutí Ústavního soudu Litevské republiky ze dne 8. 6. 2009, věc pod sp. zn. 34/2008-36/2008-40/2008-1/2009-4/2009-5/2009-6/2009-7/2009-9/2009-12/2009-13/2009-14/2009-17/2009-18/2009-19/2009-20/2009-22/2009
- Rozhodnutí Ústavního tribunálu Polské republiky ze dne 3. 11. 2004, sp. zn. K 18/03
- Rozsudek ESLP ze dne 13. 2. 2003 ve věci Refah partisi a ostatní proti Turecku
- Rozsudek ESLP ze dne 20. 9. 2009 ve věci Sud Fondi Srl a ostatní proti Itálii
- Rozsudek ESLP ze dne 7. 10. 1988 ve věci Salabiaku proti Francii
- Rozsudek ESLP ze dne 9. 1. 2018 ve věci López Ribalda a ostatní proti Španělsku
- Rozsudek Nejvyššího soudu Estonské republiky ze dne 24.09.2009, Nr 3-1-1-67-09-
- Rozsudek Nejvyššího soudu Španělského království ze dne 16. 3. 2016, sp. zn. 221/2016
- Rozsudek Nejvyššího soudu Španělského království ze dne 29. 2. 2016, sp. zn. 124/2016,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3661/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2016, sp. zn. 29 Cdo 5036/2015
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2015, sp. zn. 25 Cdo 4185/2014
- Rozsudek Soudního dvora ze dne 10. 7. 1990 ve věci Anklagemyndigheden proti Hansen & Søn I/S, věc C-326/88
- Rozsudek Soudního dvora ze dne 21. září 1989, Komise Evropských společenství proti Řecké republice, věc 68/88
- Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. 2. 1997. Ebony Maritime SA a Loten Navigation Co. Ltd proti Prefetto della Provincia di Brindisi a dalším, věc C-177/95
- Rozsudek Spolkového pracovního soudu SRN ze dne 27. 7. 2017, sp. zn. 2 AZR 681/16
- Rozsudek Spolkového pracovního soudu SRN ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. 2 AZR 597/16
- Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 5. 9. 2017 ve věci Bărbulescu proti Rumunsku
- Rozsudek velkého senátu obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2004, sp. zn. 35 Odo 801/2002 (rozhodnutí č. 50/2006 sb. civ. rozh.)
- Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012 (rozhodnutí č. 26/2013 Sb. tr. rozh.)
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích, 3 To 148/98, 11. 11. 1998 (rozhodnutí pod č. 36/2000 Sb. rozh. tr.)
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1421/2008
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2015, sp. zn. 7 Tdo 275/2015
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2009, sp. zn. 3 Tdo 803/2009

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2000, sp. zn. 21 Cdo 1774/99 (rozhodnutí č. 4/2001 Sb. civ. rozh.)
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1254/2011
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1482/2016
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2013, sp. zn. 3 Tcu 77/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 1. 2006, sp. zn. 5 Tdo 1640/2005 (rozhodnutí pod č. 39/2006 Sb. rozh. tr.)
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. 5 Tdo 978/2014
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2012, sp. zn. 4 Tdo 436/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2016, sp. zn. 7 Tdo 746/2016
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016 (rozhodnutí pod č. 29/2017 Sb. tr. rozh.)
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2002, sp. zn. 7 Tdo 953/2002
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2004, sp. zn. 6 Tdo 1478/2003
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2015, sp. zn. 6 Tdo 805/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 6 Tdo 1334/2008
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5.3.2007 se sp. zn. 5 Tdo 459/2007 (rozhodnutí pod č. 7/2008 Sb. tr. rozh.)
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2013, sp. zn. IV.ÚS 158/13
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2014, sp. zn. IV.ÚS 1434/13
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. II.ÚS 840/14
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1993, sp. zn. II. ÚS 75/93
- Výťah zo správy pléna Najvyššieho súdu ČSSR č. Plsf 1/79 (rozhodnutí pod č. 42/1979 Sb. tr. rozh.)

Ostatní

- Bankovní statistika. Srpen 2017. Dostupné online na: https://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/bankovni_statistika/bank_stat_komentar.html

- Credit Suisse embroiled in major global tax evasion investigation. Dostupné online na: <https://www.theguardian.com/business/2017/mar/31/uk-raids-dutch-prosecutors-tax-germany-france>
- Důvodová zpráva k návrhu zákona Verbandsstrafgesetzbuch. Dostupná online na: <http://www.strafrecht.de/media/files/docs/Gesetzentwurf.pdf>
- Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku. Dostupná online na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&ct=410&ct1=0>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb. Sněmovní tisk 304/0. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. Dostupná online na: www.psp.cz/doc/00/11/08/00110888.pdf
- Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob, s. 23. Dostupná online na <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=69428>
- Důvodová zpráva k ZOK. Dostupná online na: obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-k-ZOK.pdf
- European Court of Human Rights. Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights. 2007 s. 6. Dostupné online na: www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_7_ENG.pdf
- K ustanovení § 128 tr. zákona. Dostupné online na: <http://trestni.juristic.cz/484683/clanek/trz.html>
- Kavěna, M. Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných zemích EU. Parlament České republiky. Praha: Parlamentní institut, 2007. Dostupné online na: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20954
- Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD, s. 126. Dostupné online na: https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/koalitionsvertrag_2018.pdf?file=
- Kodex správy a řízení společností založený na Principech OECD z roku 2004. Dostupný online na: <https://www.mfcr.cz/cs/archiv/transformacni-institute/agenda-byvaleho-fnm/sprava-majetku/kodex-spravy-a-rizeni-spolecnosti-corpor>
- Krejčí, J. Světové banky odškodní investory dvěma miliardami dolarů kvůli manipulacím s kurzy. Jejich obchodníci si říkali Bandité či Mafie. Dostupné online na: <https://byznys.ihned.cz/c1-65919280-svetove-banky-odskodni-americke-investory-dvema-miliardami-dolaru-chteji-se-vyhnout-nakladum-na-odskodneni>

- Máslo, J. Pracovník ČSOB ukradl klientům z účtů šest milionů. Dostupné online na: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/cerna-kronika/pracovnik-csob-ukradl-klientum-z-uctu-sest-milionu_125771.html (19)
- Ministerstvo spravedlnosti. Statistický přehled soudních agend za rok 2016. Dostupné online na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
- Nejvyšší státní zastupitelství. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce. Dostupný online na: <http://www.nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf>
- OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia. Liability of Legal Persons for Corruption in Eastern Europe and Central Asia. Dostupné online na: <https://www.oecd.org/corruption/ACN-Liability-of-Legal-Persons-2015.pdf>
- OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia. Liability of Legal Persons for Corruption in Eastern Europe and Central Asia. Dostupné online na: <https://www.oecd.org/corruption/ACN-Liability-of-Legal-Persons-2015.pdf>
- OECD. PHASE 3, REPORT ON IMPLEMENTING THE OECD ANTI-BRIBERY CONVENTION IN ESTONIA. June 2014. Dostupné online na: www.oecd.org/daf/anti-bribery/EstoniaPhase3ReportEN.pdf
- Policie stíhá stranu za web se seriály. Piráti už se těší na soud. Dostupné online na: http://zpravy.idnes.cz/policie-stiha-piraty-za-web-df1-/domaci.aspx?c=A160122_212631_domaci_pku
- Prezident vetoval zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Tiskové sdělení. <http://www.klaus.cz/clanky/2971>
- Prezident vetoval zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Dostupné online na: <https://www.klaus.cz/clanky/2971>
- Stanovisko Úřadu pro ochranu osobních údajů č. 2/2009. Dostupné online na: https://www.uoou.cz/files/stanovisko_2009_2.pdf
- Tiskové vyjádření Ministerstva spravedlnosti USA. Deutsche Bank's London Subsidiary Sentenced for Manipulation of LIBOR. Dostupné online na: <https://www.justice.gov/opa/pr/deutsche-bank-s-london-subsidiary-sentenced-manipulation-libor>
- Touryalai, H. Tale Of Two Swiss Banks: Why Wegelin Failed And UBS Survived Tax Evasion Charges. Dostupné online na:

<https://www.forbes.com/sites/halahtouryalai/2013/01/04/tale-of-two-swiss-banks-why-wegelin-failed-and-ubs-survived-tax-evasion-charges/>

- Tracfin. Annual report 2008. Tracfin Unit for intelligence processing and action against illicit financial networks. 2008, s. 60. Dostupné online na: https://www.economie.gouv.fr/files/directions_services/tracfin/pdf/rap2008_ang.pdf
- Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2012. Dostupné online na: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2012/7_NZN_603_2013.pdf
- Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2016. Dostupné online na: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2016/Zprava_o_cinnosti_SZ_z_a_rok_2016.pdf
- Zur Frage der Verfassungswidrigkeit und der Folgen eines Strafrechts für Unternehmen. Rechtsgutachten zum Gesetzesantrag des Landes Nordrhein-Westfalen. Stiftung Familienunternehmen: Mnichov, 2013.

Seznam zkratek

ČR – Česká republika

ES – Evropská společenství

ESLP - Evropský soud pro lidská práva

EU – Evropská unie

Listina - usnesení předsednictva České národní rady č. 2 ze dne 16. 12. 1992, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.), ve znění pozdějších předpisů

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OWiG – německý zákon o přestupcích, Gesetz über Ordnungswidrigkeiten, ze dne 24. 5. 1968, ve znění pozdějších předpisů

OZ - zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Sb. tr. rozh. - Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, trestní část

TOPO - zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

Tr. řád - zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Tr. zákoník - zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Úmluva - Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

Ústava - ústavní zákon České národní rady ze 16. prosince 1992 publikován v české Sbírce zákonů pod č. 1/1993 Sb, Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

VbVG – rakouský zákon o odpovědnosti spolků, Verbandsverantwortlichkeitsgesetz

ZoB - zákon č. 21/1992 Sb., o bankách.

ZoCNS – zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)

ZoDZ - zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

ZoHS - zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů

ZOK - zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

ZoPS – zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích

ZoZS - zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

ZŘS - Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

ZSM - zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Název práce v českém jazyce:

Trestní odpovědnost právnických osob

Abstrakt

Od účinnosti zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, již uplynulo více než 6 let, přesto však tuzemská právní úprava nadále skýtá mnoho klíčových aplikačních otázek a koncepčních problémů. Dosaženým cílem předložené disertační práce bylo podat ucelený a zevrubný výklad současné tuzemské právní úpravy podmínek vzniku trestní odpovědnosti právnických osob a v rámci tohoto výkladu upozornit na některé její zvláštnosti, nedostatky či výkladové nejasnosti. Za účelem dosažení tohoto cíle se autor věnoval nikoli pouze české právní úpravě jako takové, nýbrž též širším okruhům, které objasňují genezi této formy trestní odpovědnosti, ale které též mohou pomoci při interpretaci problematických právních institutů či být podkladem pro případné další novelizace zákona. Předložená disertační práce je za tímto účelem rozdělena do čtyř hlavních kapitol.

První část obsahuje úvodní a fundamentální otázky trestní odpovědnosti právnických osob. Jakožto podmínku *sine qua non* zkoumané problematiky vymezuje pojem právnické osoby a představuje historický vývoj koncepce trestní odpovědnosti právnických osob v kontinentální Evropě. První kapitola dále přibližuje důvody pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Tyto důvody autor analyzuje, přičemž zvláštní pozornost pak věnuje důvodům spočívajících v mezinárodněprávních závazcích České republiky a v kriminogenním vlivu prostředí právnické osoby na spáchání trestného činu osobou, která je vůči právnické osobě ve specifickém organizačním postavení.

Jádrum předkládané práce je kapitola druhá, která se zabývá podmínkami vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby v České republice. Po představení procesu přijetí zákona se autor zabývá ústavněprávními otázkami této formy trestní odpovědnosti a to i s přihlédnutím k výsledkům ústavněprávních přezkumů zahraničními soudy včetně specifické otázky trestní odpovědnosti jednočlenných společností. Následuje výklad k působnosti zákona. V oblasti osobní působnosti tuzemský zákon vylučuje trestní odpovědnost České republiky a dále územních samosprávných celků při výkonu veřejné moci. Zvláštním fenoménem jsou tzv. prázdné schránky, s čímž souvisí otázka účelnosti uplatňování trestní odpovědnosti vůči nim. V podkapitole věnující se věcné působnosti je výklad zaměřen na

výčet trestných činů, pro které nemůže být právnická osoba trestně odpovědná. Současný výčet přitom dle názoru autora nelze považovat za vhodný *a de lege ferenda* by bylo na místě žádné takové trestné činy nevymezovat. Klíčovým konstruktem trestní odpovědnosti právnických osob je přičitatelnost trestného činu spáchaného fyzickou osobou osobě právnické. Autor se zde věnuje některým nedostatkům spojených s vymezením osob, jejichž jednání lze právnické osobě přičítat. Za velmi problematické lze označit znění ustanovení § 8 odst. 5 TOPO umožňující vyvinění právnické osoby, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila. Nejen, že současné znění inklinuje k tomu, že trestní odpovědnost právnických osob je odpovědností objektivní, ale na první pohled také není zcela zřetelné, zda vynaložení veškerého úsilí má prokazovat právnická osoba, či orgány činné v trestním řízení. Na výklad současné právní úpravy přičitatelnosti navazuje výklad o její koncepci. V dané pasáži se autor zabývá především tím, zda jde o koncepci odpovědnosti objektivní, nebo subjektivní, a jakým způsobem právní úpravu *de lege ferenda* ještě lépe přizpůsobit určené koncepci.

Zvláštní pozornost je také věnována právní úpravě přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby. Současný právní stav je na hraně dodržení zásady *nullum crimen sine lege certa*, když zákon nevymazuje žádné bližší podmínky takového přechodu. V zahraničí sice bývá obvyklé upřesnit kritéria alespoň o formu právního nástupnictví, dle mého názoru by však forma právního nástupnictví neměla být při určení podmínek přechodu trestní odpovědnosti tím určujícím faktorem. Je třeba vycházet z konkrétních vztahů mezi původní právnickou osobou a právnickou osobou nástupnickou, které by měly být sumarizovány do právního předpisu jakožto předpoklad přechodu trestní odpovědnosti.

Třetí kapitola se zabývá specifiky trestní odpovědnosti v případě vybraných typů právnických osob, které jsou vyjma obecnou úpravou občanského zákoníku dále regulovány speciálními zákony. Zároveň se v této kapitole projevilo přílišné zaměření zákona o trestní odpovědnosti právnických osob na obchodní korporace, když ve vztahu k některým formám právnických osob nejsou některé podmínky vzniku trestní odpovědnosti dostatečně řešeny (zejména se jedná o případy politických stran, odborových organizací a církví).

Ve čtvrté kapitole práce se autor zabývá tématem trestněprávního compliance. Pojmem „compliance“ se rozumí dodržování právních norem obchodními společnostmi, jakožto i vytvoření a dodržování příslušných vnitřních norem. Význam compliance systémů a jejich implementace do korporátní kultury se ještě navýšil, když zákonodárce právnickým osobám umožnil vyvinut se z trestní odpovědnosti. Zvláštní pozornost je věnována problematice interního vyšetřování v právnické osobě. Jde nejen o součást compliance

korporátní kultury, nýbrž též o účinný postup pro získání ospravedlňujících důkazů ve vztahu k právnické osobě.

Klíčová slova:

Trestní odpovědnost, právnické osoby, přičitatelnost, trestní odpovědnost právního nástupce

Název práce v anglickém jazyce:

Criminal Liability of Legal Entities

Abstract

It is more than 6 years as of the moment when Act No. 418/2011 Coll., on penal liability of legal entities and proceedings against them, entered into effect, however, in spite of it inland legal regulation still offers a number of key application and conceptional issues. The achieved objective of the dissertation work submitted was to provide comprehensive and detailed interpretation of the existing legal regulation of the conditions when criminal liability of legal entities is established and to point out, in that interpretation, to some of its particularities, deficiencies or ambiguities in the interpretation. In order to achieve that objective, the author dealt with not only Czech legal regulation as such, however, also with wider topics that clarify the origination of this form of penal liability but that can also help interpreting problematic legal institutes or be the basis for next amendments to the law, if any. For this purpose, the presented dissertation work is divided in four main chapters.

The first part contains introductory and fundamental issues of the criminal liability of legal entities. As the *sine qua non* condition of the topic under investigation, it defines the term of “legal entity” and outlines the historical development of the concept of penal liability of legal entities in continental Europe. The first chapter further clarifies reasons for and against the implementation of the criminal liability of legal entities. These reasons are analyzed by the author, while paying special attention to reasons consisting in international legal obligations of the Czech Republic and in criminogenic influence of the environment of the legal entity on committing a crime by a person that is in a specific position in respect of the legal entity.

The core of the work submitted is the second chapter which deals with the conditions of the origination of the criminal liability of a legal entity in the Czech Republic. Having presented the process of enacting the act, the author deals with the legal constitutional issues of this form of criminal liability with regard to the results of legal institutional review by foreign courts, including a specific issue of criminal liability of one-member companies. The interpretation of the scope of the act follows. In the area of personal scope, the inland act excludes criminal liability of the Czech Republic as well as of territorial self-governing units when exercising public power. A special phenomenon is constituted by so-called “empty boxes”, which is related to the issue of the usefulness of exercising criminal liability against

them. The interpretation in the sub-chapter dealing with the material scope focuses on the list of criminal acts for which a legal entity cannot have criminal liability. Nevertheless, the existing interpretation cannot be regarded, in the opinion of the author, as suitable and it would be appropriate, *de lege ferenda*, not to define such criminal acts. The key construct of the criminal liability of legal entities is the attributability of a criminal act committed by an individual to a legal entity. The author deals here with certain deficiencies related to the definition of persons whose acts can be attributed to a legal entity. The wording of the provisions of Section 8 (5) of Act on penal liability of legal entities and proceedings against them, enabling the exculpation of a legal entity if it made every effort that can be reasonably required to prevent committing an illegal act, can be considered to be very problematic. The existing wording not only suggest the conclusion that the criminal liability of legal entities is an objective liability but, at the first sight, it is also not very clear whether “making every effort” should be proved by the legal entity or prosecuting authorities. The interpretation of the existing legal regulation is followed by the interpretation of its concept. In the passage in question, the author deals with the issue whether it is the concept of objective or subjective liability and in which way to adapt the legal regulation *de lege ferenda* even better to the stipulated concept.

Special attention is also paid to the legal regulation of the transfer of the criminal liability to a legal successor of a legal entity. The existing legal situation is on the edge of the observation of the principle of *nullum crimen sine lege certa* while the act does not define any detailed conditions of such transfer. Abroad it is usual to specify criteria at least by the form of legal succession, however, the form of legal succession should not be, in my opinion, the decisive factor when determining the conditions of the transfer of criminal liability. It is necessary to start from specific relationships between the original legal entity and the successor legal entity that should be summarized in a legal regulation as a requirement for the transfer of criminal liability.

The third chapter deals with the particularities of the criminal liability of legal entities that are regulated by special acts besides their general regulation of the Civil Code. At the same time, this chapter concluded excessive focus of the act on the criminal liability of legal entities on business corporations while, in relation to certain forms of legal entities, certain conditions of the criminal liability are not sufficiently dealt with (in particular, the cases of political parties, trade union organizations and churches).

In the fourth chapter, the author deals with the topic of legal criminal compliance. The term “compliance” means the observation of legal standards by business corporations as well

as the establishment and observation of the applicable internal standards. The importance of the compliance of systems and their implementation into corporate culture increased even more when the lawmaker enabled legal entities to exculpate themselves from criminal liability. Special attention is paid to the issue of internal investigation within a legal entity. It is not only a part of corporate culture compliance but also an efficient procedure to obtain vindicating evidence in relation to a legal entity.

Keywords

Criminal liability, legal entities, imputability, criminal liability of legal successor